

**TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDA GÜCENMİŞLİK,
GÜCENMİŞ İŞÇİ PROFİLİ VE
GÜCENMİŞİLİĞE İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ**

Seda TEKELİ

(Doktora Tezi)

Eskişehir, 2010

**TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDA GÜCENMİŞLİK,
GÜCENMİŞ İŞÇİ PROFİLİ VE
GÜCENMİŞLİĞE İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ**

Seda TEKELİ

DOKTORA TEZİ

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. M. Kemal BİÇERLİ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temmuz, 2010

DOKTORA TEZ ÖZÜ
TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDA GÜCENMİŞLİK,
GÜCENMİŞ İŞÇİ PROFİLİ VE
GÜCENMİŞİLİĞE İLİŞKİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Seda TEKELİ

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2010

Danışman: Doç. Dr. M. Kemal BİÇERLİ

Bir ülkenin işgücü piyasası durumunu yansıtan temel değişkenler işgücüne katılım oranı ve işsizlik oranıdır. İki değişken arasındaki ilişkinin yönü hem tek başına bireyin hem de hanehalkının işgücüne katılımı üzerinde etkili olmaktadır. Ayrıca bu değişkenler ekonominin durgunluk ve genişleme dönemlerinde farklılık göstermekte, bu da işgücüne katılım kararı üzerinde etkili olmaktadır. Ekonomik durgunluk döneminde, ilave işçi etkisi işgücüne katılımı arttırırken; güceniş işçi etkisi ise katılımı azaltmaktadır. Buna göre işgücüne katılım oranı ile işsizlik arasındaki pozitif ilişki “ilave işçi etkisi”; negatif ilişki ise “gücenmiş işçi etkisi” olarak tanımlanmaktadır.

İlave ve gücenmiş işçi etkileri, bir ülkenin hesaplanan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranı olup olmadığını belirlemeyi sağlamaktadır. İlave işçi etkisi ekonomik durgunluk döneminde istatistiklere yansıyan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranının üzerinde olduğunu ifade ederken; gücenmiş işçi etkisi ise hesaplanan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranının altında olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın amacı, gücenmiş işçi kavramını ve bu kavrama yönelik yaklaşımları ortaya koyarak Türkiye için “gücenmiş işçi etkisi” ve “gücenmişlik” kavramını incelemektir. Ayrıca Türkiye’de işgücüne katılım oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkinin yönünü ekonometrik bir analizle ortaya koymak ve Türkiye için gücenmiş işçi profili oluşturmaktır.

ABSTRACT**DISCOURAGE IN LABOR MARKET IN TURKEY,
DISCOURAGED WORKER PROFILE AND
ECONOMETRIC ANALYSIS RELATED TO DISCOURAGE****Seda TEKELİ****Department of Economics****Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, July 2010****Adviser: Doç. Dr. M. Kemal BİÇERLİ**

Reflection of country's labor market is labor force participation rate and unemployment rate. The direction of the relationship between two variables has been effective on both the individual and the household's labor force participation. In terms of economy and the expansion to recession these variables can also vary, therefore it has an effect on labor force participation decisions. During the economic recession, effect of added worker raises the workers participation, decreases effect of offended workers participation. Accordingly, the positive relationship between labor force participation rate and unemployment is defined as added worker effect, negative relationship is defined as discouraged worker effect.

Effects of added and discouraged workers provide to determine a country's unemployment rate whether the real unemployment rate or not. During the economic recession effect of added workers the unemployment rate reflected in statistics implies that it is higher than the real unemployment rate; effects of discouraged workers estimates that unemployment rate is lower than the real unemployment.

The aim of the study is put forward the term of discouraged worker and examines the concept of effects of discouraged worker and discouraged in Turkey with the approaches that are introduced. Also with the econometric analysis is exposed direction the relationship between Turkey's labor force participation rate and the unemployment rate and created a profile for the discouraged worker in Turkey.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Seda TEKELİ'nin “Türkiye İşgücü Piyasasında Gücenmişlik, Gücenmiş İşçi Profili Ve Gücenmişliğe İlişkin Ekonometrik Bir Analiz” başlıklı tezi ....../.../..... tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İktisat Anabilim Dalında doktora tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı**İmza**

Üye (Danışman): Doç.Dr. M. Kemal BİÇERLİ

Üye: Prof. Dr. S. Rıdvan KARLUK

Üye: Prof. Dr. Naci GÜNDOĞAN

Üye:

Üye:

Prof. Dr. Ramazan GEYLAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI VE İŞGÜCÜNE KATILIM KARARI

1. İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI KAVRAMI VE ÖLÇÜLMESİ	4
2. İŞGÜCÜNE KATILIM KARARI	9
2.1. Bireysel Katılım Kararı	10
2.2. Çift Kazanımlı Ailelerde Ortak Katılım Kararı	15
3. İŞGÜCÜNE KATILIM KARARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	18
3.1. Genelde Sadece Kadının Katılımını Etkileyen Faktörler	18
3.1.1. Evlilik ve Çocuk Sahibi Olunması	18
3.1.2. Doğum Oranları (Doğurganlık)	21
3.1.3. Boşanma	22
3.1.4. Kadınlara Yönelik Tutum ve Davranışlar	23
3.2. Her İki Cinsiyetin İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörler	25
3.2.1. Ücret ve Kazançlar	25
3.2.2. Yaş	26
3.2.3. Eğitim Düzeyi	28
3.2.4. Piyasa Koşulları	29
4. İŞGÜCÜNE KATILIM KARARINI ETKİLEYEN ÜCRET UNSURLARI	30
4.1. Bireylerde İşgücüne Katılımı Belirleyen Gelir ve İkame Etkisi	30
4.2. Hanehalkında İşgücüne Katılım Kararını Belirleyen Gelir ve İkame Etkisi	34
5. İŞGÜCÜNE KATILIM KARARINI ETKİLEYEN İŞ PİYASASI UNSURLARI	38
5.1. İlave İşçi Etkisi	38
5.2. Gücenmiş İşçi Etkisi	42

İKİNCİ BÖLÜM GÜCENMİŞ İŞÇİ KAVRAMI

1.	İŞGÜCÜNE KATILIM KARARI	45
	1.1. Literatürdeki Tanımlamalarla Gücenmiş İşçi Kavramı	45
	1.2. Gücenmiş İşçi Kavramına İlişkin Yaklaşımlar	50
2.	GÜCENMİŞ İŞÇİLERİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ	51
	2.1. Genel Durum	51
	2.2. Cinsiyet	55
	2.3. Yaş	60
	2.4. Eğitim	66
	2.5. Neden	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDA GÜCENMİŞLİK

1.	TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜNE KATILIM VE İŞSİZLİK	71
	1.1. Türkiye'de İşgücüne Katılım ve İşgücüne Katılım Oranı	71
	1.1.1. Türkiye'de Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılım Oranları	74
	1.1.2. Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları	77
	1.1.3. Türkiye'de Medeni Duruma Göre İşgücüne Katılım Oranları	80
	1.2. Türkiye'de İşsizlik ve İşsizlik Oranı	83
	1.2.1. Türkiye'de Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları	87
	1.2.2. Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları	90
	1.2.3. Türkiye'de Medeni Duruma Göre İşsizlik Oranları	93
	1.3. Türkiye'de İşgücüne Katılım Oranı ile İşsizlik Oranı Arasındaki İlişkinin Yönü	95
2.	TÜRKİYE'DE GÜCENMİŞ İŞÇİ PROFİLİ	104
	2.1. Türkiye'de Yaş Gruplarına Göre Gücenmiş İşçi Oranları	105
	2.2. Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Gücenmiş İşçi Oranları	108
	2.3. Türkiye'de Medeni Duruma Göre Gücenmiş İşçi Oranları	110
	2.4. Türkiye'de Referans Kişiyeye Yakınlığa Göre Gücenmiş İşçi Oranları	113

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE İŞGÜCÜNE KATILMA
ORANI: EKONOMETRİK BİR ANALİZ

1. TÜRKİYE'DE YAŞANAN EKONOMİK KRİZLERİN GENEL ÇERÇEVESİ	115
1.1. 1994 Ekonomik Krizi Öncesi Dönem	117
1.2. 1994 Ekonomik Krizi	118
1.3. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri	119
1.4. 2008 Küresel Ekonomik Kriz	121
2. YAŞANAN EKONOMİK KRİZLERİN TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINA YANSIMASI	123
2.1. 1994-2001 Dönemi Ekonomik Krizlerin İşgücü Piyasasına Yansıması	123
2.2. 2008 Küresel Krizin Türkiye İşgücü Piyasasına Yansıması	125
3. TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜNE KATILIM İLE İŞSİZLİK ORANI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN YÖNÜ VE EKONOMETRİK BİR ANALİZ.....	127
SONUÇ	137
EK	143
KAYNAKÇA	148

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Gücenmiş İşçiler (2008)	52
Tablo 2: Cinsiyet Ve Yaş Ayrımı Olmaksızın OECD Ülkeleri Genelinde Gücenmiş İşçilerin İşgücü İçerisindeki Payı	54
Tablo 3: Seçilmiş OECD Ülkeleri Genelinde Cinsiyete Göre Gücenmiş İşçi Oranları (2008)	58
Tablo 4: Seçilmiş OECD Ülkeleri Genelinde Yaş Ayrımı Olmaksızın Cinsiyete Göre İşgücü İçerisindeki Gücenmiş İşçi Oranları (2000-2008)	59
Tablo 5: Yaş Gruplarına Göre Ele Alınan OECD Ülkelerinde İşgücündeki kadın ve Erkek Gücenmiş İşçi Oranları (2008) (I)	62
Tablo 6: Yaş Gruplarına Göre Ele Alınan OECD Ülkelerinde İşgücündeki kadın ve Erkek Gücenmiş İşçi Oranları (2008) (II)	63
Tablo 7: Yaş Gruplarına Göre Ele Alınan OECD Ülkelerinde İşgücündeki kadın ve Erkek Gücenmiş İşçi Oranları (2008) (III)	64
Tablo 8: Cinsiyet ve Yaş Ayrımı Olmaksızın Gücenmişlik nedenleri (Avustralya-İsrail)(2008)	69
Tablo 9: Cinsiyete Göre Gücenmişlik Nedenleri (Avustralya-İsrail) (2008)	69
Tablo 10: Türkiye’de Yıllara Göre İşgücü Değişimi ve İşgücüne Katılım Oranı (1988-2009)	72
Tablo 11: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılım Oranı (%)	74
Tablo 12: Türkiye’de Cinsiyete ve Yaşam Alanına Göre Ayrıştırılmış Yaşa Özgü İ.K.O. (2000-2006) (%)	76
Tablo 13: Türkiye’de Eğitim Durumuna ve Cinsiyete Göre İ.K.O. (%)	78
Tablo 14: Türkiye’de Medeni Durum ve Cinsiyete Göre İ.K.O. (%)	81
Tablo 15: Türkiye’de Kentsel Alanda Medeni Duruma ve Cinsiyete Göre İ.K.O. (%) ...	82
Tablo 16: Türkiye’de Yıllara Göre İşsizlik Oranı (%)	84
Tablo 17: Türkiye’de Cinsiyete Göre Kentsel İşsizlik Oranı (1988-2009) (%)	85
Tablo 18: Türkiye’de Cinsiyete Göre Kırsal İşsizlik Oranı (1988-2009) (%)	86

Tablo 19: Türkiye’de Yaşa Göre İşsizlik Oranı (1988-2009) (%)	88
Tablo 20: Türkiye’de Kentsel Alanlarda Yıllara ve Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları (15-24 Yaş Grubu) (1988-2009)	89
Tablo 21: Türkiye’de Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (1988-2006) ...	91
Tablo 22: Türkiye’de Kentsel Alanlarda Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (1988-2006) (%)	93
Tablo 23: Türkiye’de Medeni Duruma ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı (1988-2006) (%)	94
Tablo 24: Türkiye’de Kentsel Alanlarda Medeni Duruma ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı (1988-2006) (%)	95
Tablo 25: Türkiye’de İ.K.O.(1988-2009)	96
Tablo 26: Türkiye’de İşsizlik Oranı (1988-2009)	96
Tablo 27: Türkiye’de Cinsiyet ve Yaşam Alanına Göre İ.K.O. (1988-2009) (%)	97
Tablo 28: Türkiye’de Cinsiyet ve Yaşam Alanına Göre İşsizlik Oranı (1988-2009) (%)	99
Tablo 29: Kentlerde 1988-2006 Dönemi İşgücüne Katılım Oranının Ortalaması ve Standart Sapması	101
Tablo 30: Kırsal Kesimde 1988-2006 Dönemi İşgücüne katılma Oranının Ortalaması ve Standart Sapması	102
Tablo 31: Kentlerde İşsizlik Oranı ile İşgücüne Katılım Oranı Arasındaki Korelasyonlar	103
Tablo 32: Kırsal Kesimde İşsizlik Oranı ile İşgücüne Katılım Oranı Arasındaki Korelasyonlar	104
Tablo 33: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Gücenmiş İşçi Sayıları	106
Tablo 34: Türkiye İşgücü Durumu (1993-2006)	123
Tablo 35: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı	125
Tablo 36: Türkiye İşgücü Durumu (2007-2009)	126
Tablo 37: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (2007-2009)	127
Tablo 38: Veriler	129
Tablo 39: Türkiye’de Genel Olarak ve Yerleşim Alanına Göre İlave ve Gücenmiş İşçi Etkisi ile İkame ve Gelir Etkisi	132

Tablo 40: Türkiye Genelinde ve Yerleşim Alanına Göre Erkek İşsizlik Oranı ile Kadın İşgücüne Katılım Oranı Arasındaki İlişkinin Yönü	135

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1: Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki (Aktif) Nüfus	5
Şekil 2: Katılımcı Olmayanların Dengesi	11
Şekil 3: Katılımcının Dengesi	11
Şekil 4: Ücret Artışının Katılımcı Üzerindeki Etkisi	13
Şekil 5: Ücret Artışının Katılımcı Olmayan Üzerindeki Etkisi	13
Şekil 6: Gelir Etkisi İkame Etkisine Göre Baskın	32
Şekil 7: İkame Etkisi Gelir Etkisine Göre Baskın	33
Şekil 8: Gelir Etkisi	36
Şekil 9: İkame Etkisi	37
Şekil 10: Evli Kadınların Çalışma-Boş Zaman Tercihi ve İlave İşçi Etkisi	39
Şekil 11: Ekonomik Durgunlukta Gücenmiş İşçi Etkisi	43
Şekil 12: İşgücü Piyasası Dışında Bulunanlar	49
Şekil 13: Gücenmişlik Nedenleri	67
Şekil 14: Ekonomik Krizlerin Sınıflandırılması	116

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 1: İşgücü İçerisindeki kadın ve Erkek Gücenmiş İşçi Dağılımı	58
Grafik 2: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İ.K.O. (1988-2006) (%)	75
Grafik 3: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İ.K.O. (1988-2006) (%)	75
Grafik 4: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Erkeklerin İ.K.O. (1988-2006) (%) ...	79
Grafik 5: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Kadınların İ.K.O. (1988-2006) (%) ...	79
Grafik 6: Türkiye’de Medeni Duruma Göre Kadınların İ.K.O. (1988-2006) (%)	80
Grafik 7: Türkiye’de Medeni Duruma Göre Erkeklerin İ.K.O. (1988-2006) (%)	81
Grafik 8: Türkiye’de Medeni Duruma Göre Kentsel Kadınların İ.K.O. (1988-2006) (%)	82
Grafik 9: Türkiye’de Medeni Duruma Göre Kentsel Erkeklerin İ.K.O. (1988-2006) (%)	82
Grafik 10: Türkiye’de Yıllara Göre İşsizlik Oranı (%)	84
Grafik 11: Türkiye’de Cinsiyete Göre Kentsel İşsizlik Oranı (1988-2006) (%)	85
Grafik 12: Türkiye’de Cinsiyete Göre Kırsal İşsizlik Oranı (1988-2006) (%)	86
Grafik 13: Türkiye’de Yaşa Göre İşsizlik Oranı	88
Grafik 14: Türkiye’de Kentsel Alanlarda Yıllara ve Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları (15-24) (1988-2009) (%)	90
Grafik 15: Türkiye’de İşgücüne Katılım Oranı (1988-2009) (%)	96
Grafik 16: Türkiye’de İşsizlik Oranı (1988-2009) (%)	96
Grafik 17: Türkiye’de Yaşam Alanı ve Cinsiyete Göre İ.K.O. (1988-2009) (%)	98
Grafik 18: Türkiye’de Yaşam Alanı ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı (1988-2009) (%)	99
Grafik 19: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2006) (%)	106
Grafik 20: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Erkek Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2009) (%)	107
Grafik 21: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Kadın Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2009) (%)	108

Grafik 22: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Kadın Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2009)(%).....	108
Grafik 23: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre Erkek Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2009)(%).....	109
Grafik 24: Türkiye’de Medeni Duruma Göre Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2006) (%)	111
Grafik 25: Türkiye’de Medeni Duruma Göre Erkek Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2006) (%)	111
Grafik 26: Türkiye’de Medeni Duruma Göre Kadın Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2006) (%)	111
Grafik 27: Türkiye’de Cinsiyete Göre Hiç Evlenmemiş Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2006) (%)	112
Grafik 28: Türkiye’de yaşam Alanı ve Cinsiyete Göre Hiç Evlenmemiş ve Evli Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2006) (%).....	112
Grafik 29: Türkiye’de Referans Kişiyeye Yakınlığa Göre Gücenmiş İşçi Oranları (1988-2006) (%)	113

GİRİŞ

İşgücüne katılım kararını etkileyen iki temel unsur bulunmaktadır. Bunları ücret unsurları ve işgücü piyasası unsurları olarak gruplamak mümkündür. Fiyatların ve ücretlerin değişken olduğu bir ekonomide, ücretlerde oluşacak herhangi bir değişme hem tek başına bireylerin hem de hanehalkının işgücüne katılım kararı üzerinde etkili olmaktadır. Ücret düzeyindeki bu değişimin işgücüne katılım kararında yaratacağı değişim gelir ve ikame etkisi olarak ifade edilmektedir. Boş zamanın normal mal olduğu varsayımı altında, eğer ücretteki artış bireyin boş zaman tüketimini arttırıp çalışmasını arttırmasına neden oluyorsa, bu durumda ikame etkisi baskındır demektir. Bunun tersi söz konusu olduğunda ise, eğer ücretteki artış, bireyin boş zaman tüketimini arttırıp çalışmasını azaltıyorsa; bu durumda gelir etkisi baskındır diyebiliriz. Buna göre, ikame etkisinde işgücüne katılım ile ücret artışı arasında pozitif bir ilişki oluştururken; gelir etkisinde ise işgücüne katılım ile ücret artışı arasında negatif yönlü bir ilişki oluşmaktadır.

Bireylerin sadece piyasa ücretlerindeki değişim değil, geleceğe ilişkin ücret beklentilerindeki değişim ile ücret dışı gelirdeki değişim de işgücüne katılım kararı üzerinde etkili olmaktadır.

Geleneksel aile yapısı içerisinde kadının görevi ev işlerinin yapılması ve çocuk bakımıyla sınırlandırılmaktadır. Erkek ise, işgücü piyasasında çalışarak ailenin geçimini sağlamaktadır. Ancak, zamanla çalışma sürelerindeki esneklik, teknolojik gelişmeler, yeni istihdam alanlarının oluşması gibi bazı değişmeler kadınların da işgücü piyasasına katılmasına yardımcı olmuştur. Böylece ücretteki değişim sadece tek başına bireyin değil, hanehalkının da işgücüne katılımı üzerinde etkili olmaya başlamaktadır. Ailenin gelir düzeyinin yükselmesi, boş zamanın normal mal olduğu varsayımı altında, hanehalkı üyelerinin boş zaman tüketimlerini arttırmakta ve işgücüne katılımlarını azaltmaktadır. Bireysel işgücüne katılım kararında olduğu gibi, ailenin gelirinin azalması durumunda da hanehalkı üyelerinin, ikame etkisi nedeniyle, işgücüne katımlı artmaktadır.

Sadece ücret unsurları değil, iş piyasasından kaynaklanan unsurlar da hanehalkının işgücüne katılım kararı üzerinde etkili olmaktadır. Ekonomik durgunluk ya da daralma dönemlerinde aile reisinin geçici süreliğine işini kaybetmesi durumunda ailedeki diğer üyeler geliri dengede tutabilmek amacıyla işgücü piyasasına katılabilir. Bu değişim ilave işçi etkisi olarak tanımlanmaktadır. Ancak, durgunluk döneminde işsizlik oranlarındaki yükseklik hane halkı üyelerinin gücenerek işgücü piyasasından uzak kalmasına neden olmaktadır. Bu durum da gücenmiş işçi etkisi olarak tanımlanmaktadır. Sonuç olarak, aile gelirindeki azalma hane halkı için ya ilave işçi etkisini ya da gücenmiş işçi etkisini ortaya çıkarmaktadır. Burada önemli olan net etkinin ne olacağıdır.

Bu çalışmanın amacı, gücenmiş işçi kavramını ve bu kavrama yönelik yaklaşımları ortaya koyarak Türkiye için “gücenmiş işçi etkisi” veya “gücenmişlik” kavramını incelemektir. Ayrıca çalışmada Türkiye’de işgücüne katılım oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkinin yönü ekonometrik bir analizle ortaya konularak, Türkiye için gücenmiş işçi profili oluşturmaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde işgücüne katılım kavramı üzerinde durulmuş ve cinsiyete göre işgücüne katılım kararını etkileyen faktörler açıklanmıştır. Ayrıca, hem bireyler hem de hanehalkı için işgücüne katılım kararını etkileyen ücret ve iş piyasası unsurları açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise, tanım ve yaklaşımlarla gücenmiş işçi kavramı üzerinde durulmuş; cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve nedenlerine göre OECD ülkeleri genelinde gücenmiş işçi profili oluşturulmuştur.

İlk iki bölümdeki bilgiler doğrultusunda üçüncü bölümde Türkiye’de işgücüne katılım oranı ile işsizlik oranı demografik özelliklere göre detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca her iki oran arasındaki ilişkinin yönü hem Türkiye genelinde hem de yerleşim alanına göre belirlenerek gücenmiş işçi etkisinin mi, ilave işçi etkisinin mi baskın olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgular sonrasında ise Türkiye için, demografik özellikler dikkate alınarak, gücemiş işçi profili oluşturulmuştur.

Son bölümde ise, Türkiye için ekonomik krizlerin işgücü piyasası üzerindeki yansıması 1990 sonrası dönem için kronolojik olarak ele alınmış ve işgücüne katılım oranı, işsizlik oranı ve reel kazanç verileri dikkate alınarak gücemiş işçi etkisine ilişkin ekonometrik bir analiz yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI VE İŞGÜCÜNE KATILIM KARARI

1. İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI KAVRAMI VE ÖLÇÜLMESİ

İşgücüne katılım oranı kavramına ilişkin çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Bu tanımlamalardan birine göre; işgücüne katılma oranı belirli bir yaş, cinsiyet ve ırktaki kişinin işgücünde olma ihtimalini göstermektedir¹. Bir başka tanımlamaya göre ise; işgücüne katılma oranı, işgücü ile işgücüne dahil olmayanların oransal ağırlığı olarak ifade edilmektedir². McConnel, Brue, Macpherson ise işgücüne katılım oranını, asıl işgücünün potansiyel işgücüsüyle karşılaştırması olarak ifade etmektedirler. Burada potansiyel işgücü kavramıyla ifade edilmek istenen 16 yaşın altındaki genç nüfus ile kurumsallaşmış nüfus olarak kabul edilen nüfustur. Ancak Türkiye için bu yaş sınırı 15 yaş olarak kabul edilmektedir. 15 yaşın altındaki çocuklar, onları çalışma yaşamından uzak tutan çocuk yasaları ve okulda eğitimlerine devam etmeleri gibi engellemelerden dolayı potansiyel işgücü dışında bırakılmışlardır. Asıl işgücü ise; istihdam edilenlerden ya da işsiz olup aktif iş arayan bireylerden oluşmaktadır. Buna göre; işgücüne katılım oranını (İ.K.O) aşağıdaki gibi göstermek mümkündür³.

$$\text{İ.K.O.} = \frac{\text{Asıl İşgücü}}{\text{Potansiyel İşgücü}} \times 100 \quad \text{İ.K.O.} = \frac{\text{İşgücündeki 16 yaş ve Üzeri Kurumsal Olmayan Nüfus}}{\text{Kurumsal Olmayan Nüfus}} \times 100$$

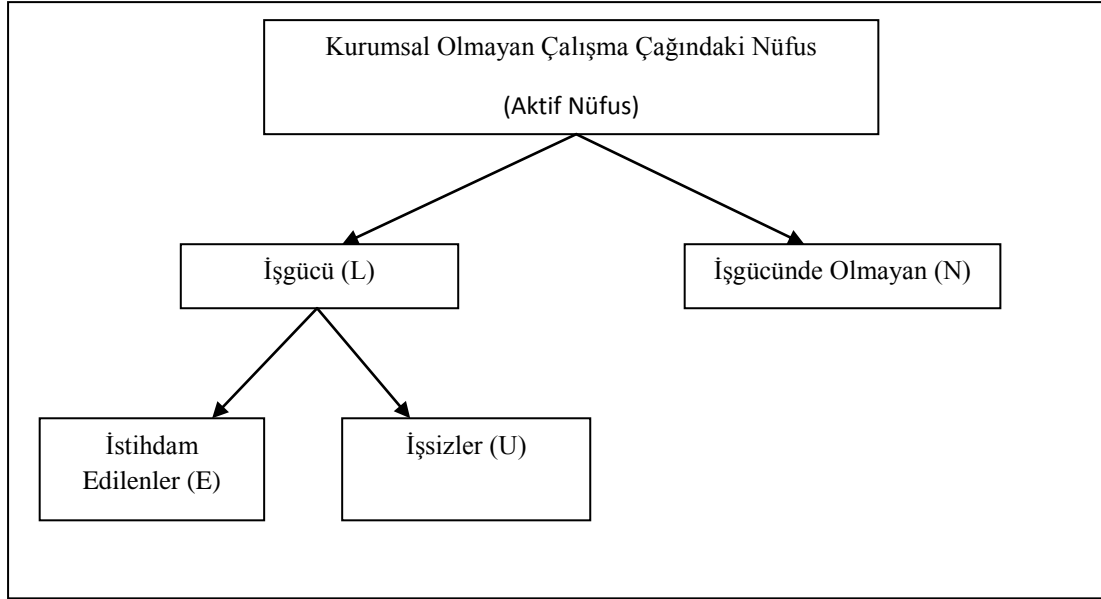
İşgücüne katılım oranına ilişkin formülden de anlaşılacağı üzere, işgücüne katılım oranını açıklarken karşımıza yeni bir kavram çıkmaktadır. Bu, “kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus” kavramıdır. Öncelikli olarak bu kavramın tanımlanması ve kavramı oluşturan unsurun açıklanması işgücüne katılım oranını kavramımıza yardımcı olacaktır.

¹ M. Kemal BİÇERLİ, **Çalışma Ekonomisi**, (Genişletilmiş 3. Bası, İstanbul, Şubat 2005), s.51.

² Kuvvet LORDOĞLU ve Nurcan ÖZKAPLAN, **Çalışma İktisadi**, (Düzeltilmiş 3. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2007), s. 52.

³ Campell R. MCCONNELL; Stanley L. BRUE; David A. MACPHERSON, **Contemporary Labor Economics**, (Sixth Edition, McGraw-Hill/Irwin, Boston 2003), s. 59.

Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun unsurlarını aşağıdaki şekil yardımıyla açıklayabiliriz⁴.

Şekil 1: Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki (Aktif) Nüfus

Kaynak: BİÇERLİ, a.g.e., s. 52.

Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus, nüfusun 15 ve daha yukarı yaş gruplarından oluşan kesimini kapsadığından, kurumsal olmayan çalışma çağındaki sivil nüfusa “Aktif Nüfus” da denilmektedir. İşgücüne katılım oranını (İ.K.O) hesaplayan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) bu hesaplamalarda 1999 yılına kadar 12 yaş; sekiz yıllık eğitimin zorunlu hale geldiği 2000 yılından itibaren ise 15 yaş alt sınır olarak belirlemiştir. ILO'nun (International Labor Organisation) tanımlamasına göre ekonomik olarak aktif nüfus; herhangi bir cinsiyet ayrımı olmaksızın, “belirli bir referans dönemi süresince, ekonomideki mal ve hizmetlerin üretimini sağlamak için emeklerini arz eden tüm bireylerdir”. Buna göre, bireyin ekonomik olarak aktif kabul edilebilmesi için ya mal ve hizmet üretimlerine doğrudan katkıda bulunması ya da mal ve hizmet üretimlerine katkıda bulunmaya uygun olması gerekmektedir⁵.

Şekil 1'de de gösterildiği gibi; aktif nüfusu, işgücünde olanlar (L) ve işgücünde olmayanlar (N) olmak üzere iki bileşen altında toplamak mümkündür. İşgücü bileşeni,

⁴ BİÇERLİ, a.g.e., s. 52.

⁵ Eva LIU ve Jackie WU, “The Measurement of Unemployment and Underemployment”, **Research and Library Services Division Legislative Council Secretariat**, Hong Kong, (1999), s.3.

istihdam edilenlerden (L) ve işsizlerden (U) oluştuğuna göre; aktif nüfusu üç bileşen altında da toplamak mümkündür. Buna göre; aktif nüfus, istihdam edilenler, işsizler ve ekonomik olarak aktif olmayan nüfustan oluşmaktadır. İlk iki bileşen; belirli bir referans döneminde aktif olan nüfusu ölçmemize yardımcı olacaktır. Bununla birlikte cezaevi, akıl hastanesi, ıslah ve bakım evleri gibi kurumlarda gözetim altında olan nüfus piyasaya yönelik ekonomik faaliyetlerde bulunmadıkları için aktif nüfusa dahil edilmemektedirler⁶.

Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun (Aktif Nüfus) birinci kısmını “İstihdam Edilenler (E)” oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) yaptığı tanımlamaya göre; “istihdam edilenler (E)” kapsamına; yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına çalışanlar ile işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak belirli bir referans döneminde en az bir saat iktisadi faaliyette bulunanlar girmektedir. Ayrıca işi olanlardan çeşitli nedenlerle referans döneminde işlerinin başında bulunmayan ancak işleri ile ilişkileri devam edenler de istihdam edilenler arasında sayılmaktadır⁷.

ILO, “istihdam edilenlere ilişkin yaptığı tanımlamada üç noktaya dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki; istihdamın, bir hafta gibi kısa bir sürede olsa belirli bir referans dönemini kapsamaması gerektiğidir. İkincisi; bireyin bu referans dönemi içerisinde ücretli ya da kendi hesabına istihdam edilmiş olması ve üçüncü ise, bireyin belirli bir referans dönemi için resmi bir iş başvurusunun bulunmasıdır⁸.

Aktif nüfusun ikinci kısmını “işsizler (U)” oluşturmaktadır. ILO'nun işsiz tanımlaması da üç unsura dayanmaktadır. Bu unsurlardan birincisi “işinin olmamasıdır”. Bireyin işsiz sayılabilmesi için ücretli olarak veya kendi hesabına çalıştığı bir işinin olmaması gerekmektedir. İkinci olarak, bireyin “hali hazırda çalışmak için uygun olması” gerekmektedir. Çalışmaya uygunluk; belirli bir referans dönemi, çalışma koşulları, çalışma saati bakımından uygunluk olarak belirlenmektedir. Üçüncü ve son unsur ise, bireyin, ücretli ya da kendi hesabına çalışabilmesi için belirli bir süre içerisinde iş arama faaliyetinde

---

⁶ BİÇERLİ, a.g.e., s. 53.

⁷ Aynı, s. 53.

⁸ LIU ve WU, a.g.e., s. 4.

bulunmasıdır. Buna göre birey resmi başvuru kanallarıyla iş arayabileceği gibi, yakınları aracılığıyla da iş arama faaliyetinde bulunabilmektedir.

Bu unsurlara ilaveten, işi olmayan ancak belirli bir referans dönemi sonrasında bağlantılı olduğu bir işe başlamaya hazır olan kişiler de “işsiz” tanımlaması içerisinde yer almaktadır. Buna göre, Lordoğlu'nun da belirttiği gibi gelecekte işe başlayacak olanların işsiz kategorisine dahil olmalarına iki ölçüt yetmektedir. Bunlar, “işin olmaması” ve “işe başlamaya hazır olma”⁹.

Aktif nüfusun üçüncü kısmını ise, “ekonomik olarak aktif olmayan (işgücünde bulunmayan) nüfus oluşturmaktadır. ILO'nun tanımlamasına göre ekonomik olarak aktif (işgücünde) olmayan nüfus; işleri olmamasına rağmen, kendilerine uygun iş olmadığı gerekçesiyle iş arama faaliyetinde bulunmayan bireylerden oluşmaktadır¹⁰. TÜİK'e göre “işgücünde olmayanlar” kapsamında iş başında olmadığı halde referans dönem olarak kabul edilen son üç ayda herhangi bir iş arama faaliyetinde bulunmayanlar yer almaktadır. Bununla birlikte işbaşı yapabilecek durumda olmalarına karşılık iş arama faaliyetinde bulunmayanlar da işgücü dışında sayılmaktadır. Buna göre; belirli bir referans dönemi içerisinde iş arama faaliyetinde bulunup bulunmaması, bireyin işgücü dışında sayılması bakımından önem taşımaktadır.

Jones ve Riddel¹¹, bireyin “işsiz” ya da “işgücünde olmayan” olarak nitelendirilebilmesi için iş arama faaliyetinde aktif mi, yoksa pasif mi olduğuna dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedirler. İş arama faaliyetinde pasif olunması, bireyin kendisine uygun işi sadece reklamlar ya da ilanlar aracılığıyla aramasıdır. Aktif iş arama faaliyeti ise, bireyin resmi kurumlar ve kuruluşlar ya da diğer tanıdıklar aracılığıyla tüm iş arama kanallarını kullanmasıdır.

⁹ LORDOĞLU, a.g.e., s. 52.

¹⁰ LIU ve WU, a.g.e., s. 4

¹¹ Stephen R.G. JONES ve W. Graig RIDDEL, “The Measurement of Unemployment: An Empirical Approach”, February, 1998.

ILO, gücümüş (cesareti kırılmış) işçileri (discouraged workers) işgücünde olmayanlar grubuna dahil etmektedir. İşsizliğin uzun sürdüğü ve emek piyasalarında iş bulma ihtimalinin azaldığı durumlarda iş aramanın maliyetli bir faaliyet olması nedeniyle bazı işsizler bölgede kendilerine uygun iş olmadığı düşüncesi ile iş aramayıp işgücü dışında kalmayı tercih edebilmektedir. Bu kişiler iş aradıkları sürece işgücünde değerlendirilirken, iş aramaya son vermeleri durumunda, “işgücünde olmayanlar” grubuna dahil olmaktadır¹². Aktif veya pasif iş arama faaliyetlerine göre ABD’de gücümüş işçiler aktif iş arama faaliyetinde bulunmadıkları gerekçesiyle “işsiz” grubu içerisine dahil edilirken; Kanada’da gücümüş işçilerin pasif iş arama faaliyetinde buldukları gerekçesiyle işgücünde olmayanlar grubuna dahil edilmektedirler¹³.

Gücümüş işçilerin hangi grup içerisinde değerlendirileceklerine ilişkin tartışmalar geçmişte olduğu gibi günümüzde de devamlılığını korumaktadır. Gücümüş işçilerin, işsizler grubuna dahil edilmesi gerektiğini savunanlar bunu işe başlamaya hazır olma unsuruna bağlamaktadırlar. Onlara göre, gücümüş işçilerin işi yoktur ancak işe başlamaya hazır olduklarını beyan etmektedirler. Dolayısıyla, ekonomik canlanma döneminde aynen işsizler gibi işgücü piyasasına yeniden dönebileceklerdir¹⁴. Gücümüş işçilerin “işsizler” grubuna dahil edilemeyeceklerini savunanlar ise gerekçelerini iş arama sürecinin ölçülemez olduğuna dayandırmaktadırlar. Onlara göre ne kadarlık bir iş arama süreci sonrasında gücümüş işçilerin “işsizler” grubuna dahil edileceğini belirlemek mümkün değildir.

İşbaşı yapabilecek durumda olmalarına karşılık iş aramayan ve işgücü dışında kalan diğer gruplar; ev kadınları, öğrenciler, emekliler, mevsimlik çalışanlar, irat sahipleri, hastalık vb. nedenlerle çalışamaz durumda olanlar ile ailevi ve kişisel nedenlerle iş aramayanlardan oluşmaktadır. Bunlardan ev kadınları, tam zamanlı olarak ev işleri ile uğraşmalarına karşılık işgücü dışında sayılmaktadırlar. Benzer şekilde, çalışma çağındaki nüfus içerisinde olmalarına karşılık, okulda eğitimlerine devam etmek istemeleri nedeniyle iş arama faaliyetinde bulunmayanlar da işgücü dışında sayılmaktadırlar.

¹² BİÇERLİ, a.g.e., s. 54.

¹³ JONES ve RIDDEL, a.g.e., s.1.

¹⁴ LORDOĞLU ve ÖZKAPLAN, a.g.e., s.71.

Aslında ev kadınları ve öğrenciler çalışma güç ve yeteneğine sahip kişilerdir ve gerekli koşulların gerçekleşmesi halinde onlar da işgücüne dahil olacaklardır. Bu nedenle, bu grupta yer alanları “ikincil işgücü” olarak nitelendirmek mümkündür¹⁵. Benzer bir sınıflandırmayla, 13. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı (ICLS)' nda işgücüne dahil olmayanlar eğitim kurumlarına devam etme, ev işleri ile meşgul olma ya da yaşlılık, sakatlık ve bakıma muhtaç olma, mevsimlik çalışma nedenleriyle sürekli işgücü piyasasında olmayanlar olarak sınıflandırılmıştır¹⁶.

Böylece sadece belirli bir referans döneminde iş aramayan kişiler değil, yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı işgücü piyasası içerisinde olmayanlar da “işgücünde olmayanlar” grubunda yer almaktadırlar.

2. İŞGÜCÜNE KATILIM KARARI

En geniş tanımlamayla işgücüne katılım kararı, eğitime devam etmek, ev işi sorumlulukları veya emeklilik kararları nedeniyle işgücü piyasası dışında bulunan bireylerin, çeşitli nedenlerle buldukları durumdan vazgeçerek işgücü piyasası faaliyetlerine katılmaları kararıdır. Bu nedenle işgücüne katılım kararı hem işgücünün boyut ve bileşenlerini, hem de hanehalkı faaliyetlerinin, eğitim ve emeklilik programlarının düzenlenmesini etkilemektedir.

İşgücüne katılım kararı işgücünün boyut ve bileşenlerini etkileyerek ülkenin ekonomik büyüme ve işsizlik oranlarına yön vermektedir. Bireylerin tek başına ya da hanehalkı (çift) olarak işgücüne katılıp katılmama kararları ülkenin ekonomik ve sosyal politika kararlarının alınmasında etkili olmaktadır. Bu durumu örneklerle açıklayacak olursak; kararların işgücüne katılmama yönünde alınması ülkenin emeklilik sistemini ve dolayısıyla sosyal güvenlik kararlarını doğrudan etkilemektedir. Sosyal güvenlik uygulamalarında emekli olan (işgücünde olmayan) kişiler işgücünde olan kişilerce yaratılan fonları tüketerek yaşamlarına devam

---

¹⁵ BIÇERLİ, a.g.e., s.54.

¹⁶ LORDOĞLU ve ÖZKAPLAN, a.g.e., s.50.

etmektedirler. Bu nedenle işgücünün boyut ve bileşenlerinde meydana gelecek herhangi bir değişim doğrudan doğruya emeklilik programlarının uygulanabilirliklerini etkilemektedir¹⁷.

İşgücüne katılım kararı iki şekilde incelenebilir. Bunlardan birincisi, “bireysel katılım kararı” ikincisi ise, “ortak katılım kararı”dır. Bireysel katılım kararında, bir kişinin çalışma ile çalışmama arasında kararını nasıl verdiği incelenmektedir. Bu analiz ailede sadece erkeğin çalıştığı geleneksel yapı için uygun kabul edilebilir.

Diğer yandan, gerek dünyada gerekse ülkemizde ailede erkeğin yanısıra kadının da işgücü piyasasında çalışması giderek yaygınlık kazanmaktadır. Bu tür ailelerde işgücüne katılım kararının nasıl alındığı “Çift Kazanımlı Ailelerde Ortak Katılım Kararı” başlığı altında incelenecektir.

2.1. Bireysel Katılım Kararı

Bireylerin işgücüne katılım kararlarını etkileyen bazı bileşenler bulunmaktadır. Bu bileşenlerin, bireylerin katılım kararlarını neden ve hangi yönde etkilediklerinin belirtilmesi konunun anlaşılması açısından önemlidir. Bu sorular “Gelir–Boş Zaman Tercihi Modeli” yardımıyla yanıtlanmaktadır.

Gelir–Boş Zaman Tercihi Modeli, bireylerin hem işgücüne katılım kararlarının hem de işgücündeki bireylerin çalışma süresi kararlarının teorik çerçevesinin oluşturulmasını sağlamaktadır. Katılım kararı; bireylerin işgücünde olmak ya da olmamak kararı iken; çalışma süresi kararı değişkenlik gösteren kararlar niteliğindedir.

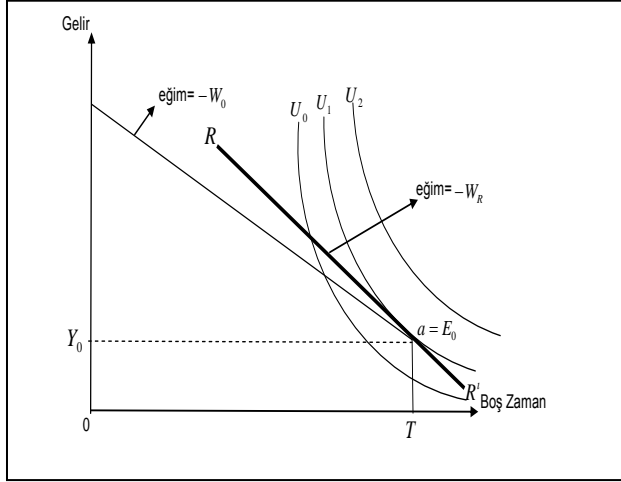
Gelir–Boş Zaman Tercihi Modeli'ni şekil yardımıyla göstererek konunun anlaşılmasını kolaylaştırmış oluruz. Şekil 2’de kararları “katılımcı olmamak” yönünde olan bireylerin gelir-

---

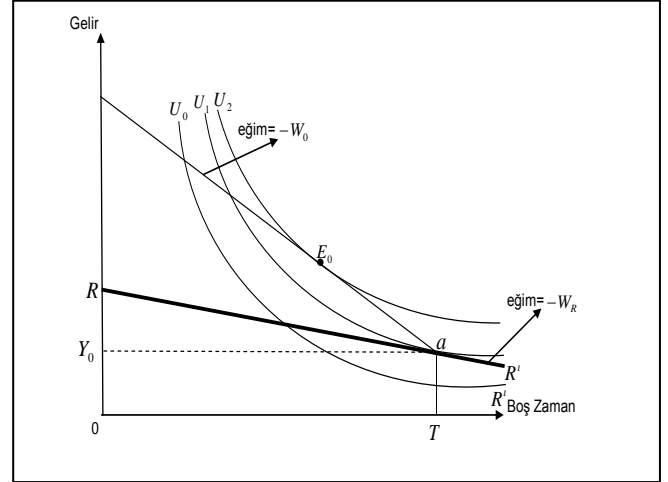
¹⁷ Morley GUNDERSON ve W. Craig RIDDELL, **Labor Market Economics**, (McGraw-Hill Ryerson, Second Edition, Toronto 1988), s.72.

boş zaman tercihleri gösterilirken; Şekil 3’de ise kararları “katılımcı olmak” yönünde olan bireylerin gelir – boş zaman tercihleri gösterilmektedir.

Şekil 2: Katılımcı Olmayanların Dengesi

Şekil 3: Katılımcının Dengesi

Kaynak: BİÇERLİ, a.g.e., s. 18

Şekil 2’de Y_0 , belirli bir dönemdeki ücret dışı geliri, W_0 ’da piyasa ücretini göstermektedir. Olası en yüksek faydaya, bütçe kısıtı üzerindeki maksimum boş zamana karşılık gelen noktada ulaşılmaktadır. Bu nokta şekilde E_0 noktası olarak gösterilmiştir. Bu sonuç “köşe çözümlenmesi” olarak belirtilmektedir. Köşe çözümlenmesinde hane halkı dengesi bütçe kısıtı (RR') üzerindeki iki ve üç noktadan birisinde oluşmaktadır.

Şekil 3’de Y_0 , belirli bir dönemdeki ücret dışı geliri, W_0 ’da piyasa ücretini göstermektedir. $-W_R$ ise bütçe kısıtının eğimidir. Denge bütçe kısıtı üzerindeki iki uç nokta arasında oluşmaktadır. Bu sonuç, “iç çözümlenme” olarak belirtilmektedir. İç çözümlenme ile denge erişebilir en yüksek farksızlık eğrisi ile bütçe kısıtı arasındaki ilişkiyi teğetle belirtmektedir. Burada farksızlık eğrisi “bireyin denge noktası dışında hangi diğer gelir – boş zaman bileşimlerinde eskisi ile aynı düzeyde kalırım” sorusuna vereceği cevaba dayanmaktadır¹⁸.

¹⁸ “Bruce E. KAUFMAN ve Juliet L. HOTCHKISS, **The Economics of Labor Markets**, (Thomsan South Western, Sixth Edition, United States, (2003), s. 47” BİÇERLİ, a.g.e., s. 18’deki alıntı.

Bireylerin işgücü katılım kararlarını göstermenin en iyi yolu marjinal ikame oranı ile piyasa ücretinin karşılaştırmasıdır. Şekil 2’de $a=E_0$ noktasında gösterildiği gibi çalışma süresinin 0 olduğu noktada marjinal ikame oranı ücret oranına eşittir. Bu durumda bireylerin işgücü piyasası dışında geçirdikleri zaman; işgücü piyasasında geçirecekleri zamana eşit olmaktadır. Birey bu nedenle bu noktada durur ve çalışmamaya karar verir. Şekil 3’de ise marjinal ikame oranı çalışma süresinin 0 olduğu noktada ücret oranından daha düşüktür. Bu durumda bireylerin işgücü piyasası dışında geçirdikleri zamanın değeri; işgücü piyasasında geçirecekleri zaman değerinden daha düşük olmaktadır. Bu nedenle bireyler işgücü piyasasına katılmaya karar vereceklerdir¹⁹.

Ekonomistler, işgücüne katılım kararını analiz etmede Gelir–Boş Zaman Tercihi Modeliyle birlikte “rezervasyon ücreti” olgusunu da kullanmaktadırlar. Gunderson ve Riddell’e göre rezervasyon ücreti; “bireylerin işgücünde olup olmamaları arasındaki karar farklılığı yaratan ücret”tir. Rezervasyon ücretini; bireylerin işgücü piyasalarında çalışması ile işgücü piyasası dışındaki faaliyetlerde (ev işi, emeklilik, boş zaman) bulunması arasında tercih yapmasını sağlayan ücret oranı olarak tanımlamak da mümkündür.

Bireylere piyasada çalışmaları karşılığı sunulan ücret ile bireylerin rezervasyon ücretleri arasındaki fark işgücüne katılım kararını etkilemektedir. Buna göre; eğer, piyasa ücreti rezervasyon ücretinden düşük ise bireyler işgücüne katılamayacaklardır. Bunun tersi durumda; eğer piyasa ücreti, rezervasyon ücretini aşarsa, bireyler işgücüne katılacaklardır.

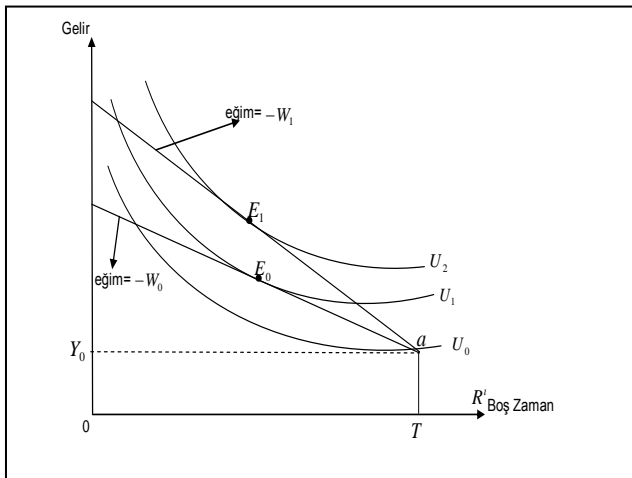
Rezervasyon ve piyasa ücretleri arasındaki ilişkinin bireylerin işgücüne katılım kararını nasıl etkilediğini şekil üzerinde incelemek konunun anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Şekil 2’ye tekrar bakarsak; burada piyasa ücretinin rezervasyon ücretine (W_R) eşit olduğu durumda bireylerin potansiyel gelir kısıtı RR' doğrusuyla belirlenmiştir. Eğer piyasa ücreti rezervasyon ücretinden daha düşük ise, Şekil 2’deki gibi, bireyler işgücüne katılmayacaklardır. Nitekim şekil 2’de RR' eğrisinin bütçe kısıtından daha dik olması, eğiminin (WR) de bütçe kısıtının eğiminden (W_0) daha büyük olduğunu göstermektedir.

¹⁹ GUNDERSON ve RIDDELL, a.g.e., s.74.

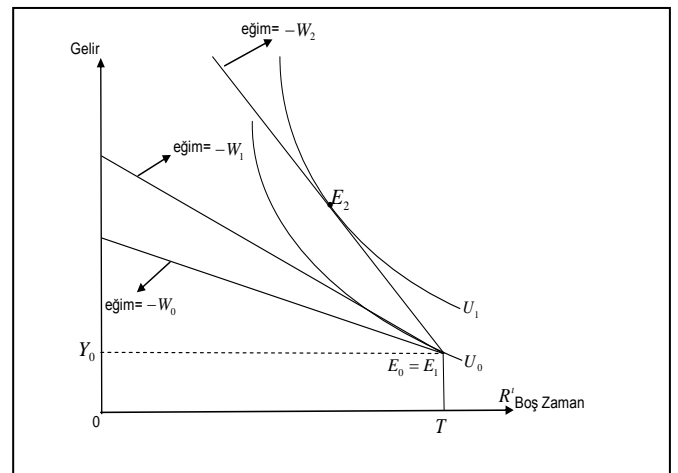
Ancak piyasa ücretinin rezervasyon ücretini aştığı durumda da, Şekil 3' deki gibi, bireyler işgücüne katılacaklardır.

Bireylerin, ücretleri ile ücret dışı gelirlerindeki değişimler de işgücüne katılım kararları üzerinde etkili olmaktadır. İşgücüne katılım ile ücret dışı gelir arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Boş zamanın normal bir mal olduğu varsayımı altında ücret dışı gelirdeki artış bireylerin rezervasyon ücretlerini arttıracak, buna bağlı olarak bireylerin işgücüne katılımlarını azaltacaktır. Bu durumda rezervasyon ücretleri piyasa ücretinden daha yukarıda oluşacağından, bazı katılımcılar işgücünden çekilecektir. Bu koşullar altında işgücü piyasasında katılımcı olmayanlar da işgücü piyasası dışında kalmaya devam edeceklerdir.

Şekil 4 ve 5, ücretteki değişimin, bireylerin işgücüne katılım kararı üzerindeki etkisini göstermektedir.

Şekil 4: Ücret Artışının Katılımcı Üzerindeki Etkisi Olmayan Üzerindeki Etkisi

Şekil 5: Ücret Artışının Katılımcı Üzerindeki Etkisi

Kaynak: GUNDERSON ve RIDDELL, a.g.e., s.78.

Bir katılımcı için ücret oranındaki artış hem gelir hem de ikame etkisine sahip olmaktadır. Çünkü ücret oranındaki artışla çalışma süresi ya artmalı ya da azalmalıdır. Ücretin

artması durumunda oluşan değişiklik Şekil 4'de gösterilmiştir. Ücretlerdeki artış, bireyleri daha yüksek fayda düzeyine ulaştıracağından, bireyler işgücüne katılım kararı almaktadırlar.

Şekil 5 ise ücretteki artış nedeniyle bireylerin işgücüne katılmama kararı almalarını göstermektedir. Buna göre, ücretteki W_0 'dan W_1 ' e bir artış bireylerin işgücünden çıkmalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte ücrette W_2 düzeyindeki bir artış, boş zamanın fırsat maliyetini arttırdığından bireylerin tekrar işgücü piyasasına girmesine neden olmaktadır.

Gelir–Boş Zaman Tercihi Modeli' ne göre ücretteki artış bir dönem bireylerin işgücünden uzaklaşmasına neden olsa da, bu artışın devam etmesi durumunda boş zamanın fırsat maliyeti de artacağından, bireyler işgücü piyasasına katılımcı olarak tekrar geri döneceklerdir.

Ücret dışındaki gelirdeki artışın işgücüne katılım üzerindeki etkileri, ücretteki artışın etkilerinin tam tersidir. Boş zamanın normal bir mal olduğu varsayımı altında, ücret dışı gelirdeki bir artış işgücü piyasası dışında bulunanların piyasaya katılmalarına neden olmayacaktır. Bunun aksine; işgücü piyasasında bulunanların piyasadan uzaklaşmalarına neden olacaktır. Bunun nedeni; boş zamanın normal bir mal olduğu varsayımı altında ücret dışı gelirdeki artışın bireylerin rezervasyon ücretlerini arttırmasıdır. Böyle bir durumda, işgücü piyasasındaki bazı bireyler piyasadan ayrılırken; piyasa dışında olanlar da işgücü piyasası dışında kalmaya devam edeceklerdir²⁰.

Bazen, piyasa ve rezervasyon ücretini etkileyen, yaş ve cinsiyet gibi bireysel özellikler nedeniyle de, bireylerin işgücü piyasasına katılımları belirlenmektedir. Bireylerin yaşlarının artmasıyla birlikte işgücü piyasasındaki deneyimlerinin de arttığı düşünülduğünden, piyasa ücretlerinin de artma eğilimi göstermesi gerekmektedir. Benzer şekilde yaşın artması, rezervasyon ücretini de arttırmaktadır. Böyle bir durumda, yaşlardaki artışla ücretlerde artış olduğu, rezervasyon ücretlerinde de artış olmaktadır. Bireylere piyasada sunulan ücret ile rezervasyon ücreti arasındaki fark, bireylerin işgücüne katılım kararlarını etkilemektedir.

²⁰ GUNDERSON ve RIDDELL, a.g.e., s.78.

Buna ilaveten; işgücü piyasasında “ikincil işgücü” olarak nitelendirilen kadın işgücünün hem piyasa ücretinin hem de rezervasyon ücretinin erkek işgücünden aşağıda belirlenmesi kadın işgücünün katılım kararlarını etkilemektedir.

İşgücüne katılım kararını analiz etmede kullanılabilir, alternatif bir başka yöntem de, bireylerin yaşam sürelerini, piyasa çalışması ve boş zaman aktiviteleri arasında nasıl paylaşacaklarına ilişkindir. Bireyler yaşamlarının büyük bir kısmını piyasa aktivitelerinde bulunmaya ayırmışlarsa işgücüne katılımları yüksek olacaktır. Ancak, erken emeklilik veya ev işlerini yapmak gibi piyasa dışı aktivitelere daha fazla zaman ayırmaya karar vermişlerse, işgücüne katılım olumsuz şekilde etkilenecektir.

2.2. Çift Kazanımlı Ailelerde Ortak Katılım Kararı

Bir önceki bölümde tek kişinin boş zaman ile çalışma arasındaki tercihi doğrultusunda, işgücüne katılım kararını ne yönde aldığını incelemiştik. Burada kararlar sadece bireyin kendisi tarafından alınmaktadır. Ancak, bu durum geleneksel aile yapıları için mümkün olsa da, günümüz aile yapılarında kararlar ortak verilmeye başlanmıştır. Hanehalkı modeli içerisinde karar verici olan birim anne, baba ve çocuklardan oluşan “aile”dir.

Aile bireyleri zamanlarını üç şekilde kullanabilmektedir. Aile zamanını, piyasada çalışarak, piyasa dışında (evde) çalışarak veya boş zaman olarak harcayabilir. Ailenin amacı ailenin faydasını maksimize edecek şekilde, aile üyelerinin her birinin zamanını bu faaliyet grupları arasında dağıtmaktır²¹.

Eşlerden hangisinin, işgücü piyasasında bulunması gerektiğine karar vermeye çalışan aileler, aileden kimin ev işlerinde; kimin işgücü piyasasındaki işlerde verimli olacağına ilişkin soruyu “Hanehalkı Modeli” ne dayanarak yanıtlamaya çalışmaktadırlar. Hanehalkı modeline göre; *“eşlerin piyasada bir saat daha fazla çalışarak elde edecekleri kazanç, ev işlerine daha az zaman harcamakla uğranılan kayıptan büyük olduğu müddetçe, eşlerden her ikisi de*

---

²¹ BIÇERLİ, a.g.e., s.57.

*piyasada bir saat daha fazla çalışarak ailenin kaynaklarını arttıracaklardır*²².” Burada önemli olan ailenin kimin çalışacağına karar verirken, eşlerden birinin evde kalması durumunda oluşacak kazanç ve kayıpların gözönünde bulundurulmasıdır.

Ehrenberg ve Smith²³, hanehalkı modeli çerçevesinde, eşlerin işgücüne katılım kararını almada üç yöntemden birini kullandıklarını belirtmektedir. Bunlardan ilki, eşlerden sadece birinin, kimin işgücü piyasasında bulunacağına karar vermesidir. Ancak, burada da önemli olan ailenin faydasını maksimize edecek kararın alınmasıdır. İkinci yöntem ise, “cooperative game” (işbirliği oyunu) olarak nitelendirilen, eşlerin kimin çalışacağına birlikte karar vermeleridir. Burada, eşlerden her ikisi de evdeki sorumluluklarını vurgulayarak ortak karar vermeye çalışmaktadırlar. Son yöntem ise, “noncooperative game” (işbiriksiz oyun) olarak nitelendirilmekte ve eşlerden her ikisinin de bağımsız olarak karar vermelerini öngörmektedir.

Geleneksel aile yapılanmasında, kadının yemek hazırlama, alışveriş, çocuk yetiştirme vb. sorumluluklara daha uygun olduğu düşünülmektedir. Erkekler ise, piyasada çalışarak ailenin ekonomik ve sosyal taleplerini karşılayacak kazancı elde etmelidirler. Bu durumda, kadınlar, aile sorumlulukları nedeniyle, işgücüne katılmamaya karar vermektedirler.

Kadının ev işlerinde ve çocuk yetiştirmede erkeklerden daha iyi olduğunun düşünüldüğü geleneksel toplumlarda, kadınların ücretleri erkeklerin ücretlerinden daha düşük ayarlanmaktadır. Böylece kadının evde kalıp çocuklarını yetiştirmesi ailenin toplam faydasını maksimize etmektedir. Çünkü, aile çocuk yetiştirme gibi sorumluluk gerektiren bir faaliyet için dışarıdan herhangi bir hizmet talep etmemiş olmaktadır. Bu durumda ailenin çocuk yetiştirmeden sağlayacağı kazanç, kadının piyasadaki sağlayacağı kazançtan daha büyük olmaktadır²⁴.

---

²² Aynı, s.57.

²³ Ronald G. EHRENBURG ve Robert S. SMITH, **Modern Theory and Labor Public Policy Economics**, (Addison Wesley Longman Inc., Seventh Edition, 2000), s. 231.

²⁴ Aynı, s.204.

Günümüzde eşlerden sadece birinin tüm zamanını piyasa dışında, evde geçirmesi zorunluluk olmaktan çıkmıştır. Artık pek çok aile ev işleri ve çocuk bakımı gibi işler için evde dışarıdan birisini istihdam etmektedir. Ayrıca gelişen teknolojiye, ev işleri için harcanması gereken zaman önemli ölçüde azaltmıştır. Bu da kadınların işgücüne katılım kararlarını olumlu şekilde etkilemektedir.

Hanehalkı modeline göre, eşlerden birinin gelirinde meydana gelecek bir değişme, diğer eşin işgücüne katılım kararını etkilemektedir. Sadece erkeğin çalıştığı geleneksel ailelerde, piyasa ücretindeki artış erkeğin işgücüne katılımını arttırmaktadır. Çünkü, piyasa ücretindeki artış boş zamanın fırsat maliyetini arttırmaktadır.

Erkeğin piyasa ücretindeki artış sadece kendisinin değil, ailede kadının da işgücüne katılım kararını etkilemektedir. Erkeğin piyasa ücretindeki artış; kadının çalışmaya razı olduğu en düşük ücret (rezervasyon ücreti) düzeyini de yükseltmektedir. Rezervasyon ücretindeki bu artış, kadının işgücüne katılım kararını olumsuz şekilde etkilemektedir.

Buna ek olarak; çocukların varlığı kadınların işgücüne katılım kararı üzerinde etkili olmaktadır. Çocukların varlığı nasıl boş zamanın ve evde çalışmanın değerini arttırıyorsa; çocukların bulunmaması da değeri azaltmaktadır. Çocukları olan kadınlar daha yüksek bir ücret karşılığında çalışmayı tercih etmektedirler. Kadınların, bu durumda rezervasyon ücretleri yüksek olduğundan, işgücüne katılımları da az olmaktadır. Benzer yönde, ücret dışı gelirin olması da kadınların işgücüne katılımlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Özetleyecek olursak; hanehalkı modeli içerisinde kadınlar iki alanda verimlilik göstermektedir. Bunlar evde çalışma ve piyasada çalışmadır. Bu nedenle kadınlar işgücü piyasasında çalışmaya karar verdiklerinde her iki alandaki verimliliklerini karşılaştırmak zorundadırlar. İşgücü piyasasında elde edecekleri kazanç; evdeki işlerin yapılmasındaki verimliliği karşılayacak durumdaysa, kadınların işgücüne katılımları sağlanmaktadır. Ancak tersi durumda, kadınlar işgücüne katılımında çekinceli davranmaktadırlar.

3. İŞGÜCÜNE KATILIM KARARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bireylerin işgücüne katılım kararını etkileyen faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerden bazıları genellikle sadece kadınların katılım kararları üzerinde etkiliyken; bazı faktör de hem kadınların hem de erkeklerin katılım kararları üzerinde etkili olmaktadır. Genellikle sadece kadınların katılım kararlarını etkileyen faktörler; evlilik ve çocuk sahibi olunması, doğum oranları, boşanma ve kadınlara yönelik tutum ve davranışlardır. Ücret ve kazançlar, yaş, eğitim düzeyi ve piyasa koşulları da her iki cinsiyetin katılım kararını etkileyen faktörler olarak belirtilmektedir.

3.1. Genelde Sadece Kadının İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörler

Kadının, kadınlık rollerinden ve sorumluluklarından dolayı işgücüne katılım kararını etkileyen faktörler, evlilik, boşanma, analık, doğurganlık ve toplumda kadınlara yönelik tutum ve davranışlar gösterilebilmektedir.

3.1.1. Evlilik ve Çocuk Sahibi Olunması

Evlilik ve özellikle de okul çağı öncesindeki çocukların varlığı kadınların işgücüne katılım kararlarını etkilemektedir. Geleneksel aile yapısı içerisinde kadınların işgücüne katılımları oldukça düşüktür. Bu tür ailelerde kadının ve erkeğin aile içerisindeki rolleri önceden belirlenmektedir. Kadın ev işleri, çocuk bakımı gibi aile işlerinden sorumluyken; erkeğin tek sorumluluğu ailenin geçimini sağlayacak kazancın elde edilmesidir. Erkeğin gelir düzeyinin yüksek olduğu ailelerde, kadın genellikle çocuklarını yetiştirmek ve ev işlerine daha fazla zaman ayırabilmek için işgücü piyasası dışında kalmaktadır. Ancak part-time (yarı zamanlı) işlerin yaygınlaşmasıyla kadınların işgücü piyasasında istihdamları da sağlanmaktadır.

Part-time istihdamın artması, kadınların hem arz yanlı hem de talep yanlı olarak işgücüne katılımlarını sağlamaktadır²⁵. Part-time istihdamın yoğun olarak kullanıldığı sektörlerde daha çok evli kadınların istihdamı sağlanmaktadır (talep yanlı). Özellikle ekonominin endüstriyel yapısında üretim sektöründen hizmetler sektörüne doğru kayış, part-time çalışmayla evli kadınların istihdamını kolaylaştırmaktadır. Diğer yandan ekonominin darboğaz ya da düşüş dönemlerinde part-time istihdam artma eğilimi göstermektedir (arz yanlı). Ekonominin düşüş dönemlerinde, gençler, 65 yaş ve üzerindeki erkekler ve çocuğu olan kadınlar işgücüne katılmak istediklerinden part-time işlerle istihdamları sağlanmaktadır²⁶. Aile ve ev sorumluluklarının, evli kadınlar için full-time istihdamı engellediği durumlarda, part-time istihdam işgücüne katılmada alternatif olarak değerlendirilmektedir.

Kadınların evli olmalarının dışında, çocuk sahibi olmaları ve sahip oldukları çocuk sayısı da işgücüne katılım kararlarında etkili olmaktadır. Çocuklara bakılması ve çocukların yetiştirilmesi sorumluluğunun kadınlara ait olduğu düşüncesi, kadınların tüm zamanlarını evde ve çocuğuyla geçirmesi gerektiği sonucunu yaratmaktadır. Evde küçük çocukların veya bakıma muhtaç yaşlıların olması, kadınların kendileri dışındaki aile üyelerinin gelirlerindeki değişimlere olan duyarlılıklarını arttırmaktadır²⁷. Ancak, günümüzde bu yapı yavaş yavaş farklılaşmaya başlamıştır. Artık, küçük yaşta çocuğu olan evli kadınlar da ücret karşılığında çalışmaktadırlar.

Aile dışında, çocukların bakımını sağlayan bakım merkezlerinin sayısının artması çalışan annelerin sayısında da artış sağlamaktadır²⁸. Ancak bu noktada, ailelerin sahip oldukları gelir düzeyinin dikkate alınması gerekmektedir. Okul çağı öncesindeki küçük çocukların bakımının kreşler ve bakım evlerince sağlanması oldukça maliyetli bir uygulamadır. Özellikle gelir düzeyi düşük olan aileler için, çocukların bakımının aile

²⁵ Joseph S. FALZONE, "Labor Market Decisions of Married Women: With Emphasis on Part-Time Employment", **International Advances in Economic Research**, November, (2000), s. 663.

²⁶ "Rebecca M. BLANK, "Understanding Part-Time Work", **Research in Labor Economics**, (1990), s. 137-158" FALZONE, **a.g.e.**, s. 664'deki alıntı.

²⁷ Katharine BRADBURY ve Jane KANTZ, "The Responsiveness of Married Women's Labor Force Participation to Income and Wages: Recent Changes and Possible Explanations", **Federal Reserve Bank of Boston, Working Papers**, No: 08-7, November, (2008), s.6.

²⁸ Peter CATTAN, "Child Care Problems: An Obstacle To Work", **Monthly Labor Review**, October, (1991), s.3.

büyükleri dışındaki kişi ya da kurumlarca sağlanması oldukça zordur. Blau ve Robins²⁹ çalışmalarında, tüm evli annelere ücretsiz çocuk bakımının sağlanması halinde, evli kadınların %87'sinin işgücü piyasasına katılacaklarını belirtmektedir. Bu rakam 1985 yılı için %61'dir³⁰.

Gelir düzeyinin düşük olduğu ailelerde, çocukların bakımının kurumlarca sağlanmasının maliyetli olması, evli kadınları işgücü piyasası dışında tutmaktadır. Çocukların bakımının başka kişi veya kurumlarca sağlanamaması, evli ve çocuklu kadınlar için bir başka sorunu daha ortaya çıkarmaktadır bu da; kadınların eğitim alamaması ya da eğitimlerinin yarım kalmasıdır. Bu nedenle, eğitim ve deneyim bakımından gelişim sağlayamayan kadınların işgücü piyasasında istihdam edilebilmeleri zorlaşmaktadır.

Küçük yaşta çocukları olan annelerin istihdam oranları Avrupa ülkeleri arasında farklılık göstermektedir. Avusturya ve Almanya dışındaki diğer Güney Avrupa ülkelerinde evli ve çocuklu kadınların istihdam oranları oldukça düşükken; İskandinav ülkelerinde bu oran yükselmektedir (OECD, 2002)³¹.

Kısaca, çocukların varlığı, özellikle de okul öncesi çağda çocukların varlığı, evli kadınlar için düşük katılım oranlarıyla ilişkilendirilmektedir. Çocukların evde bakımı fazla zaman harcanmasını gerektirmektedir. İşte bu neden, evli ve çocuklu kadınların emek piyasasından uzak durmasına neden olmaktadır. Bebek bakıcıları, hemşireler ve çocuk bakım merkezleri çocukların bakımında kadınları ikame ediyor olsa da, bu tür hizmetlerin pahalı olması ve fırsat maliyetleri evli ve çocuklu kadınların işgücüne katılımlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

²⁹ David M. BLAU ve Philip K. ROBINS, "Child-Care Costs and Family Labor Supply", **The Review of Economics and Statistics**, Vol. 70, No.3, August, (1988), s.374-381.

³⁰ Rachell CONNELLY, "The Effects of Child Care Costs on Married Women's Labor Force Participation", **Bowdoin Collage**, (1985).

³¹ David E. BLOOM; David CANNING; Günther FINK ve Joceyln E. FINLAY, "Fertility, female Labor Force Participation and The Demographic Dividend", **NBER Working Paper Series**, November, (2007), 464-465.

3.1.2. Doğum Oranları (Doğurganlık)

Tarım toplumlarında yaşanan yer ve çalışılan yer kavramları iç içe geçmiş durumdadır. Ailelerin neredeyse tamamı tarımla uğraştığından, çalışma, ev işi ve çocuk sorumluluklarının bir arada yerine getirilmesi gerekmektedir. Böyle bir toplum yapısında daha fazla çocuğa sahip olunması bir sorun olarak görülmemekte, aksine çocuklar tarım işçisi olarak değerlendirilmektedir. Ancak tarım toplumlarından endüstriyel toplumlara geçilmesiyle fazla çocuk sahibi olunması, istihdamı sorun haline getirmiştir. Tarım toplumlarından endüstriyel toplumlara geçiş kadının istihdamını engellemiştir. Tarım toplumlarından farklı olarak, çocukların bakımının ve ekonomik üretimin ayrı yerlerde sağlandığı toplum yapısında, doğum oranlarındaki fazlalık kadınların işgücüne katılım kararlarını olumsuz şekilde etkilemektedir.

Doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaşmasıyla, kadın başına düşen doğum oranında azalmanın yaşanması, evde çocukların bakımı için gerekli olan zamanı azalttığından kadınların işgücüne katılımlarında da artış yaşanmaktadır.

Doğum oranlarındaki azalma üç temel etkiye sahip olmaktadır. Bunlar³²,

- i. Doğum oranlarındaki azalma nüfusun büyüme hızını azaltmakta, buna bağlı olarak kişi başına düşen sermaye miktarını arttırmaktadır.
- ii. Doğum oranındaki azalma toplumda bağımlı nüfus olarak nitelendirilen genç nüfusu azaltarak; çalışan nüfusun oranının artmasını sağlamaktadır.
- iii. Doğum oranındaki azalma, kadınların işgücüne katılımını arttırmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gerekli bir diğer nokta da, ücret oranları ile doğum oranları arasındaki ilişkidir. Eğitim düzeyi ile elde edilen ücret arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur. Bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça; sunulan ücret düzeyleri artmakta; eğitim düzeyi düştükçe ücretler azalmaktadır. Bu anlamda, eğitim düzeyi, ücretler ve doğum oranı arasında negatif yönlü bir ilişki mevcuttur. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte artan

³² BLOOM; CANNING; FINK ve FINLAY, a.g.e., s.3.

ücretler kadınlarda doğum oranının azalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, eğitim düzeyi yüksek kadınlar daha az çocuk sahibi olma eğilimindeyken; eğitim düzeyinin düşmesi çocuk sahibi olma eğilimini de arttırmaktadır.

McConnell, Brue ve Macpherson bu durumu şöyle açıklamaktadır;

“.....çocuk yetiştirmek zaman yoğun bir aktivitedir. Bu nedenle eğitim düzeyi yüksek olanlar için çocuk sahibi olmanın fırsat maliyeti eğitim düzeyi düşük olanlardan daha yüksektir. Buna göre, eğitim düzeyi yükseldikçe fırsat maliyeti yükselmektedir. Bir diğer nokta da, küçük yaşta çocuk sahibi olunmasının işgücüne katılımı inhibitor (engel) etkisine sahip olmasıdır. Nitekim küçük yaşta çocukları olan kadınlar için işgücüne katılımı çok büyük artışlar olmuştur.....”³³

3.1.3. Boşanma

Boşanma, çoğu zaman kadınlar üzerinde ekonomik anlamda yıkıcı bir etki yaratmaktadır. Kadınların genelde boşandıkları eşlerinden yeterli nafaka alamamaları kadınları ekonomik yönden sıkıntıya düşürmektedir³⁴. Kanada’da 1999 yılında yapılan bir araştırma kadınların gelecekteki boşanma ihtimallerine karşılık, işgücü piyasasında kaldıklarını göstermektedir. Hatta tekrar evlenmiş olsalar dahi kadınlar işgücü piyasasından ayrılmamaktadırlar³⁵.

Boşanma oranlarındaki artış kadınların işgücüne katılım kararlarını iki yönde³⁶ etkilemektedir. Birincisi, kadınlar boşanma oranındaki artışa daha fazla çalışarak karşılık vermektedirler. Kadınlar boşanma sonrasında oluşacak gelir kaybına karşı, hem kendilerini hem de çocuklarını koruyabilmek için işgücü piyasasına dahil olmaktadır. Bu etki, “sigorta

³³ MCCONNELL, BRUE ve MACPHERSON, **a.g.e.**, s.67.

³⁴ Mustafa ÖZER ve M. Kemal BİÇERLİ, “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”, **A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (2003-2004), s. 70.

³⁵ Shannon N. SEITZ, “Labor Supply, Divorce and Remarriage”, **University of Western Ontario**, March, (1999), s.3.

³⁶ Amber Lynn GSCHWEND, “Divorce Rates and Women’s Labor Suplu: A Causation Explanation”, **Western Washington University**, (2004), s.2.

teorisi” olarak ifade edilmektedir. İkinci etki ise; eşlerden kadının sürekli evde oturduğu, erkeğin ise dışarıda çalıştığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Kadınların sürekli olarak evde oturması, onların uzmanlaşmada kayıplar yaşamasına neden olmaktadır. Bu etki de “uzmanlaşma teorisi”dir. Buna göre, boşanma ya kadınların işgücüne katılımını arttırmakta ya da kadınların katılımını azaltmaktadır.

Boşanmadan sonra gelir kaybı yaşayan kadınlar, eğitim düzeylerinin de düşük olması ve iş deneyimlerinin yetersiz olması ya da hiç olmaması nedeniyle işgücüne katılımda zorluk yaşamaktadırlar. Ancak, eşlerinden ayrılan kadınların çoğu, eğitim ve yetenekleri yetersiz olmasına rağmen, işgücü piyasasından çekilmektense çalışma sürelerini arttırmayı tercih etmektedir.

Diğer yandan boşanma olasılığındaki artış, kadınların yeniden evlendikleri zamanki katılım kararlarını etkilemektedir. Boşandıktan sonra yeniden evlenen kadınlar iş deneyimi bakımından kendilerini şanslı görmektedirler³⁷. İkinci kez evlenen kadınların boşanma olasılıkları ilk kez evlenenlerden daha yüksektir. Bu nedenle ikinci kez evlenen kadınların işgücüne katılım olasılıkları daha yüksektir.

3.1.4. Kadınlara Yönelik Tutum ve Davranışlar

Toplumsal gelişim süreci içerisinde, kadınların işgücü piyasasında çalışmasını olumlu yönde etkileyecek bazı gelişmeler yaşanmaktadır. Bu değişimlerin bir sonucu olarak da, kadınların işgücüne katılım oranlarında artış olmaktadır. 1960’larda dünyada yaşanan feminist hareketler, kadınların işgücüne katılımında önemli bir artış sağlamıştır³⁸. 1892-1960 yılları arasında görülen ve “ilk dalga” olarak adlandırılan ilk feminist hareketlerin ardından; 1960 yılında “ikinci dalga” feminist hareketler ortaya çıkmıştır³⁹. Feminist düşünce, kadınların eğitilmesini ve kadınlara eşit haklar verilmesini talep eden bir düşünce sistemidir.

³⁷ SEITZ, a.g.e., s.3.

³⁸ MCCONNELL; BRUE ve MACPHERSON, a.g.e., s. 6-7.

³⁹ Arzu ÖZSOL, “Kalkınma Politikalarında Kadın ve Eko-Feminizm”, <http://www.hydra.com.tr/uploads/kutup2.pdf>, s.1

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda kadın, ekonomik anlamda sadece evde üretken olabilen bir birim olarak görülmektedir. Buna göre, kadın sadece eve ve çocuklarına ait sorumluluklarını yerine getirmeli, işgücü piyasasındaki faaliyetlere katılmamalıdır. Bu toplumlarda kadınlar, daha çok, ücretsiz aile işçiliği statüsünde tarım ve hayvancılığa dayanan işlerde istihdam edilmektedirler. Endüstriyel üretimde kadınlara, çok kötü çalışma koşulları ve erkeklerden daha düşük ücretlerle çalıştırılma imkanı sağlanmaktaydı. 1960'lı yıllarla birlikte hız kazanan feminist hareketler ekonomik ve sosyal yaşamda tam eşitliği elde etmeyi amaçlamıştı.

Feminist hareketlerle birlikte, toplum içerisinde kadına bakış açısı değişiklik göstermiştir. Kadınların da artık işgücü piyasası içerisinde ekonomik birer birey olarak var olacakları düşüncesi, kadınların işgücüne katılım kararlarını olumlu yönde etkilemektedir. Toplumsal üretimdeki yerini alan kadın, ekonomik özgürlüğünü elde ederek, feminist düşüncenin getirdiği eşitlik ilkesine de ulaşmış olmaktadır.

1960'lı yıllarda ağırlığını hissettiren feminist hareketler, beraberinde ayrımcılık karşıtı yasaları da getirmiştir. Ayrımcılık karşıtı yasalar daha çok, "eşit işe eşit ücret" uygulamalarına odaklanmaktadır. İkincil işgücü olarak nitelendirilen kadın çalışanlara, aynı çalışma koşullarında bulunan erkeklerden daha az ücret ödenmesi kadınların işgücü katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesine yönelik sözleşme ve yasalarla kadınların işgücü piyasasında korunması sağlanmaktadır. Böylece kadınlar için, evde çalışmayla karşılaştırıldığında, işgücü piyasasında çalışma daha çekici hale gelmektedir. Bununla birlikte, çalışma yaşamında, kadınlara bakış açısının olumlu yönde değişmesi kadınların ücret oranlarında iyileşme sağlamaktadır.

Toplumda kadınlara yönelik tutum ve davranışlardaki değişimin bir diğer yansıması da, kadınlara daha geniş temel ve mesleki eğitim olanaklarının sağlanmasıdır. Kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesi, endüstriyel üretimde istihdam olanaklarının sunulmasını sağlamaktadır. Böylece eğitim düzeyi yükseldikçe, kadınların işgücüne katılım kararlarında da artış yaşanmaktadır.

3.2. Her İki Cinsiyetin İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörler

Hem erkeklerin hem de kadınların işgücüne katılımını etkileyen bazı ortak faktörler bulunmaktadır. Bu faktörleri yaş, eğitim düzeyi, ücret ve kazançlar ile piyasa koşulları olarak sıralamak mümkündür.

3.2.1. Ücret ve Kazançlar

Reel ücret ve kazançlarda meydana gelen değişimler bireylerin işgücüne katılım kararı üzerinde etkili olmaktadır. Reel ücret ve kazançlarda oluşan değişimin katılım kararı üzerindeki etkisini incelerken iki modelden yararlanılacaktır. Bunlar, Gelir-Boş Zaman Tercihi Modeli ile Hanehalkı Modeli'dir.

Reel ücret oranlarındaki artış hem kadınların hem de erkeklerin işgücüne katılım kararlarını etkilemektedir. Gelir-Boş Zaman Tercihi modeli çerçevesinde, bireylerin reel ücretlerinde meydana gelecek bir artış, gelir etkisinin baskın olması durumunda bireylerin işgücüne katılım kararlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak ikame etkisinin baskın olması durumunda da, reel ücretlerdeki artış boş zamanın fırsat maliyetini arttırdığından, bireylerin kararları katılım yönünde olmaktadır. Özellikle, işgücü piyasasında çalışarak elde edilen ücretin, işgücü piyasası dışında geçirilen zamanın değerinden fazla olması kadınların işgücüne katılımını olumlu yönde etkilemektedir⁴⁰.

Ücretlerle birlikte ücret dışında elde edilen kazançlar da bireylerin işgücüne katılımı üzerinde etkili olmaktadır. Ücret dışı gelirdeki artış, gelir etkisinin baskın olması durumunda bireylerin işgücüne katılımını azaltmaktadır. İkame etkisinin baskın olması durumunda ise, bireylerin işgücüne katılımı artış göstermektedir.

---

⁴⁰ BRADBURY ve KANTZ, a.g.e., s.1.

Hanehalkı Modeline göre, eşlerden erkeğin ücretinde meydana gelecek bir azalma, eşlerden kadının işgücüne katılımında artışa neden olmaktadır. Ortalama bir gelir düzeyine sahip olan ailelerde, erkeğin gelirindeki azalma aile gelirinin de azalmasına neden olmaktadır. Böyle bir durumda kadın, aile gelirinin dengesini korumak için, düşük ücret düzeyinden de olsa işgücüne katılmaktadır⁴¹. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da; eşlerden erkeğin sahip olduğu ücret düzeyidir. Erkeklerin ücretleri ile kadınların istihdam edilebilirlikleri arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Düşük ücretli erkeklerin ücretlerindeki bir azalma, eşlerden kadının işgücüne katılmasına neden olmaktadır.

Erkeklerin ücret düzeyleri, eşlerden kadının çalışma süresi üzerinde de etkili olmaktadır. Erkeğin ücret düzeyinin yüksek olması durumunda, ücretteki azalma, eşin de yüksek ücret sağlayan işlerde istihdam edilmesini gerektirmektedir. Burada amaç, hanehalkının fayda maksimizasyonudur. Bu nedenle, ücret düzeyi yüksek olan erkeklerin eşlerinin çalışma süreleri fazladır ancak, karşılığında elde edecekleri gelir de diğerlerinden yüksek olmaktadır.

3.2.2. Yaş

Yaş faktörü, özellikle erkeklerin işgücüne katılımını etkileyen önemli bir faktördür, erkekler için işgücüne katılımın en yüksek olduğu yaş aralığı 35-44 yaş arasındadır. 20'li yaşlardan önce, eğitime devam etmeleri nedeniyle, erkekler işgücü piyasası dışında kalmaktadırlar. Emeklilik yaşını da değerlendirirsek erkekler için ortalama istihdam dönemi 25-55 yaş aralığıdır⁴². Günümüzde, 1950'li yıllarla karşılaştırıldığında, işgücü piyasasındaki işlerin daha yüksek eğitim düzeyi gerektirmesi, çalışmaya başlama yaşını yükseltmektedir.

Kadınların, işgücüne katılımı 20-24 yaş arasında artarak maksimuma ulaşmaktadır. Ancak, 30'lu yaşların başından itibaren evlilik, doğum ve çocuk bakımı gibi nedenlerle kadınların işgücüne katılımı azalmaktadır. Ancak, bu azalma 40'lı yaşların başına kadar

⁴¹ Chinui JUHN VE Kevin M. MURPHY, "Wage Inequality and Family Labor Supply", **NBER Working Papers**, February, (1996), s. 3.

⁴² SORRENTINO, **a.g.e.**, s. 31.

devam etmekte ve sonrasında artış göstermektedir. Çocuğun olmadığı ailelerde ise, kadınların işgücüne katılımı 40'lı yaşlara kadar sürekli artma eğilimi göstermektedir⁴³.

Kadın işgücüne katılımı yaş grupları itibariyle incelediğimizde, bunun “M” harfine benzer bir trende sahip olduğunu görürüz. 30 ve 40'lı yaşlarda tepe noktası yapmakta, diğer yaş aralılarında ise azalma eğilimi göstermektedir. Buna rağmen, bazı ülkelerde 30 ve 40'lı yaşlardan sonra kadın işgücündeki azalma çok küçük olmaktadır. 1980'li yıllarda ABD ve Fransa'da 25-34 yaş arasındaki kadınlarda işgücüne katılım çok az bir düşme göstermiştir. Ancak, her iki ülkede de 35 yaştan sonra önemli bir azalma yaşanmıştır⁴⁴.

Kadınlar için 30'lu yaşlardan sonra, işgücüne katılımı olumsuz yönde etkileyen unsurlardan en önemlisi okul öncesi çağda (0-6 yaş) çocukların varlığıdır. Bu yaş grubundaki kadınların işgücüne dahil edilmesi ancak kreş, anaokulu gibi kurumların çocuk bakım sorumluluğunu yerine getirmesine bağlıdır. Ailelerin gelir düzeyi burada da belirleyici bir unsurdur. Gelir düzeyi düşük olan aileler için bu sorumluluğun kurumlarca yerine getirilmesi bakım maliyetlerini arttırdığından annelerce tercih edilmemektedir. Bu da, gelir düzeyi düşük ailelerde kadınların işgücüne katılımını engellemektedir⁴⁵.

Kadın ve erkek için işgücüne katılımın en alt sınıra ulaştığı ortalama yaş 55 yaş ve üzeri olarak belirtilmektedir. Bu yaşlarda bireyler sağlık nedeniyle işgücü piyasasından uzak kalmaktadırlar. Ayrıca, sosyal güvenlik sistemleri de bu yaş grubundakilerin işgücü piyasası dışında kalmasına imkan sağlamaktadır.

---

⁴³ Fabia B. LOSA ve Pau ORIGONI, “The Socia Culurel Dimension of Women’s Labour Force Participation Choices in Switzerland”, **International Labour Review**, Vol. 144, No: 4, (2005), s. 478.

⁴⁴ SORRENTINO, **a.g.e.**, s. 31.

⁴⁵ CATTAN, **a.g.e.**, s.8.

OECD ülkelerinin çoğunda, işgücünden tamamen ayrılma yaş sınırı 65 yaş olarak belirlenmiştir. Ancak, Türkiye⁴⁶, Slovakya, Kore ve Fransa'nın da aralarında bulunduğu bazı ülkeler için bu yaş sınırı 60 yaş olarak belirlenmiştir. Norveç ve İsveç gibi gelişmişlik düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde de yaş sınırı 67 yaş olarak belirlenmiştir (OECD, 2004).

3.2.3. Eğitim Düzeyi

Teorik açıdan, eğitim düzeyi işgücüne katılımı iki yönden etkilemektedir. Birincisi, daha eğitilmiş çalışanlar işgücü piyasasında daha yüksek gelir elde edeceklerinden, işgücü piyasası dışında kalmanın fırsat maliyeti de yükselmektedir. Bu durumda, eğitim düzeyleri yükseldikçe işgücüne katılımları artmaktadır. İkinci olarak, eğitim doğrudan, dolaylı ve psikolojik maliyetleri olan bir yatırım olduğundan, yatırımın getirisini elde edip maliyetini karşılamak ancak işgücü piyasasında çalışmakla mümkün olmaktadır⁴⁷.

Eğitim düzeyi, kadınların işgücüne katılımı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Tarım toplumlarından endüstri toplumlarına geçilmesiyle birlikte, kırsal kesimden kentlere yoğun bir göç yaşanmıştır. Tarım toplumlarında ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadın, kente göçle istihdam sorunuyla karşılaşmaktadır. Eğitim düzeyindeki yetersizlik kadının, ev kadını statüsünde kalmasına neden olmaktadır.

Erkekler için, eğitim düzeyindeki yükselme, işgücüne katılımı olumlu yönde etkilerken, erkeklerin eğitim düzeyi kadınların işgücüne katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Erkeklerin yüksek eğitim düzeyine sahip olması, elde ettikleri gelirlerinin de yüksek olmasını sağlamaktadır. Hanehalkı modeline göre; eşlerden erkeğin gelirindeki artış, kadının işgücü piyasasından uzaklaşmasına neden olmaktadır. Erkeklerin yüksek eğitim düzeyine sahip olması, düşük kadın katılım oranlarıyla ilişkilendirilirken; kadınların yüksek eğitim düzeyi yüksek kadın katılım oranlarıyla ilişkilendirilmektedir⁴⁸.

⁴⁶ 5510 sayılı SSGSSK'ya göre yaşlılık aylığından yararlanmada yaş sınırı kademeli olarak artacak ve 2048 yılından itibaren 65 yaş olarak belirlenmektedir.

⁴⁷ ÖZER ve BİÇERLİ, **a.g.e.**, s.66.

⁴⁸ BLOOM; CONNING; FINK ve FINLAY, **a.g.e.**, s. 14-15.

3.2.4. Piyasa Koşulları

İşgücüne katılım oranı, sadece bireylerin çalışmak isteyip istemediklerine değil aynı zamanda onlar için uygun iş olup olmadığına da bağlıdır. İşsizlik oranının yüksek olduğu durumlar tüm aktif işgücü için istihdam olasılığını azaltmaktadır. İşsizlik nedeniyle, erkek işgücünün istihdam olasılığındaki azalma, ikincil işgücü olarak nitelendirilen kadın işgücü için kimi zaman istihdam olanağı sağlamaktadır. Ailenin geçimini sağlamakla sorumlu olan erkeğin işini kaybetmesi, kadının ilave işgücü olarak işgücü piyasasına katılımını sağlamaktadır. Ancak, kimi zamanda bu durumun tersi yaşanmakta ve kadın işgücü piyasada kendisine uygun iş olmadığı gerekçesiyle gücenmekte ve işgücü piyasasından uzaklaşmaktadır.

İşgücü piyasasında cinsiyet ayrımcılığının yasalar yoluyla azaltılması, kadınların işgücü piyasasına katılımına imkan sağlamaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra piyasada “kadın işi” olarak nitelendirilebilecek işler çoğalmaya başlamıştır. Bu işlere; kırtasiyecilik, perakende satış, öğretmenlik, hemşirelik vb. işler örnek olarak gösterilebilir. İşgücü piyasasında esnek istihdamın yaygınlaşması da katılımı arttıran bir başka unsurdur.

Kadınların işgücüne katılımlarını etkileyen unsurlardan biri de, kadınlar için iş imkânlarının artmasıdır. İşgücü piyasası içerisinde geleneksel olarak kadınların yoğunlaştığı işler; öğretmenlik, sekreterlik ve hemşirelik gibi işlerdir. Ancak zaman içerisinde kadınlara yönelik iş imkânları artmıştır. Artık, önceden “erkek işi” olarak nitelendirilebilen pek çok işte; mühendislik, doktorluk gibi, kadınlar da istihdam edilmektedir.

4. İŞGÜCÜNE KATILIM KARARINI ETKİLEYEN ÜCRET UNSURLARI

Ekonomik anlamda fiyatların ve ücretlerin sabit kaldığı ve işsizlik gibi sorunun bulunmadığı bir ortamdan söz etmek, özellikle gelişmekte olan toplumlar için çok mümkün değildir. Fiyatların ve ücretlerin değişken olduğu bir ortamda, ücretlerde oluşacak herhangi bir değişme hem bireyin, bununla bağlantılı olarak, hem de hanehalkının işgücü arzı yani işgücüne katılım kararı üzerinde etkili olmaktadır. Ücretlerde meydana gelen değişmeler hem bireylerin, hem de hanehalkının işgücü arzı ve çalışma süresi üzerinde iki tür etkiye sahiptir. Bu etkiler “gelir etkisi” ve “ikame etkisi”dir. Bundan sonraki bölümde her iki etkinin işgücü arzına ve çalışma sürelerine yansımalarının nasıl olduğu, birey ve hanehalkı açısından ayrı ayrı incelenecektir.

4.1. Bireylerde İşgücüne Katılımı Belirleyen Gelir ve İkame Etkisi

Piyasa ücret düzeyinde meydana gelen bir değişme, bazen bireylerin işgücü arzlarının artmasına bazen de azalmasına neden olmaktadır. Piyasa ücret düzeyindeki değişimin işgücü arzında yaratacağı bu değişimler “gelir etkisi” ve “ikame etkisi” kavramlarıyla açıklanmaktadır.

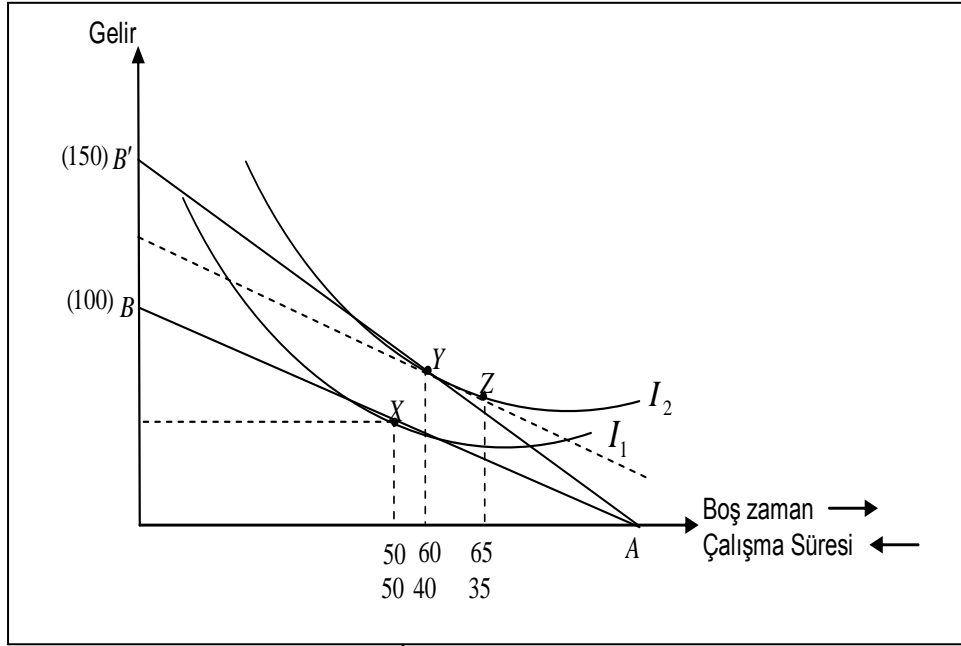
Boş zamanın normal bir mal olduğu varsayımı altında, ücrette meydana gelecek bir artış, boş zamanın fırsat maliyetini de arttırmaktadır. İnsanlar, nasıl fiyatı artan maldan daha az kullanmaktaysalar, bu durumda da birey daha çok çalışmak ve daha az boş zaman tüketmek isteyecektir. Ücret artışının işgücü arzı üzerindeki bu etkisi “*ikame etkisi*” olarak ifade edilmektedir. Ücret artışının bireyin çalışma kararı üzerindeki bir diğer etkisi de “*gelir etkisi*” olarak ifade edilmektedir. Ücretteki artış, insanların normal mallara olan talebini nasıl arttırıyorsa, (normal mal olduğu varsayımı altında) boş zamana olan talebi de arttırabilmektedir. Bu durumda, ücretteki artış bireyin daha az çalışarak daha fazla boş zaman tüketmesine neden olmaktadır⁴⁹.

⁴⁹ LORDOĞLU; ÖZKAPLAN, a.g.e., s. 144.

Sonuç olarak ikame etkisinde, işgücü arzı ile ücret artışı arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğunu; gelir etkisinde ise, bu ilişki yönünün negatif olduğunu söylemek mümkündür.

Ücret artışının çalışma süresi ve buna bağlı olarak işgücü arzı üzerindeki etkisinin yönü gelir ve ikame etkilerinden hangisinin daha baskın olduğuna göre değişmektedir. Ücret artışı olduğunda eğer ikame etkisi gelir etkisinden daha baskın ise, bireyin çalışma süresi ve işgücü arzı artacaktır. Ancak, gelir etkisi ikame etkisinden daha baskın ise bireyin çalışma süresi ve işgücü arzı azalacaktır. Bu sonuç, boş zamanın normal bir mal olduğu varsayımı altında doğruluğunu korumaktadır.

Şekil 6, gelir etkisinin ikame etkisinden daha baskın olduğu durumu gösterirken; Şekil 7 de ikame etkisinin baskın olduğu durumu göstermektedir.

Şekil 6: Gelir Etkisi İkame Etkisine Göre Baskın

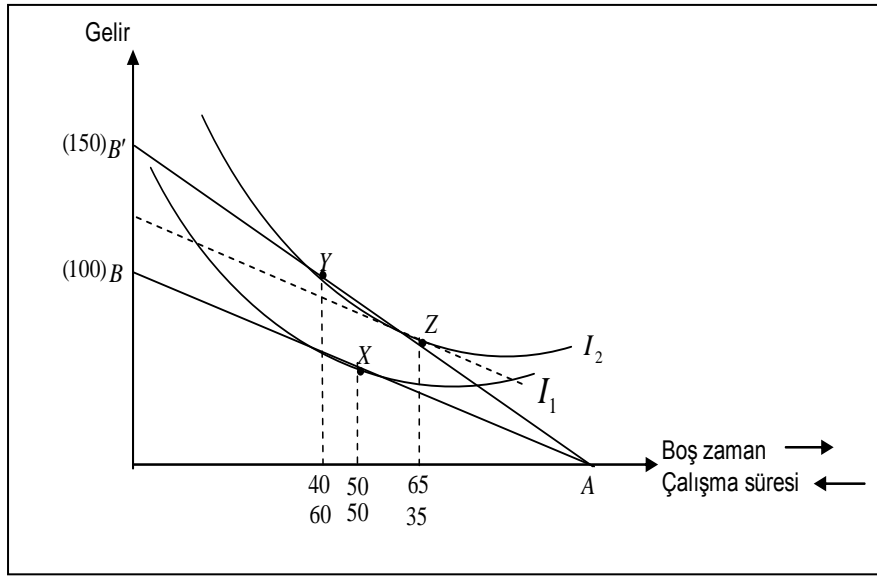
Kaynak: BİÇERLİ, a.g.e., s. 29.

Başlangıçta birey AB bütçe doğrusu üzerinde 50 birim boş zaman, 50 birim çalışma süresine sahip olduğu X noktasında bulunmaktadır. Bireyin ücretinde oluşacak bir artış, bütçe doğrusunun yukarıya kaymasına neden olacaktır. Bu durumda AB' bütçe doğrusuna ulaşılmakta ve bireyin elde ettiği ücret geliri artmaktadır. Ücretteki artış bireyi, bir üst farksızlık eğrisine ulaştırmaktadır. Böylece birey Y noktasına ulaşmakta ve çalışma süresini 10 birim azaltırken, boş zamanını da 10 birim arttırmaktadır. Sadece gelir etkisinin etkili olması durumunda birey, Z noktasında (15 birim boş zaman, 35 birim çalışma süresi) bulunacaktır. Ayrıca, sadece ikame etkisinin etkili olması durumunda da birey boş zamanını azaltıp, çalışma süresini arttırarak Y noktasına ulaşmaktadır. Gelir etkisinin ikame etkisinden daha baskın olduğu varsayımına göre, bireyin bulunacağı en son nokta Y'dir⁵⁰.

Bu koşulların tamamı bireyin ücret dışında geliri olmadığı varsayımı için geçerlidir. Ücret dışı gelirde değişiklik olması halinde, bireyin tercihinin ne yönde olacağı daha sonraki bölümde anlatılacaktır.

İkame etkisinin daha baskın olması halinde ise durum aşağıdaki gibi olmaktadır.

⁵⁰ BİÇERLİ, a.g.e., s. 29-30; LORDOĞLU; ÖZKAPLAN, a.g.e., s. 145.

Şekil 7: İkame Etkisi Gelir Etkisine Göre Baskın

Kaynak: BİÇERLİ, a.g.e., s. 29.

Birey başlangıçta AB bütçe doğrusu üzerinde 50 birim boş zaman, 50 birim çalışma süresine sahip olduğu X noktasında bulunmaktadır. Bireyin ücretinde oluşacak bir artış, bütçe doğrusunun AB den AB' ne kaymasına neden olmaktadır. Bu durumda birey bir üst farksızlık eğrisine ulaşmaktadır. Böylece birey, I2 farksızlık eğrisi üzerinde Y noktasındadır. Birey boş zamanını 10 birim azaltırken, çalışma süresini 10 birim arttırmaktadır⁵¹.

Ücret dışı gelirden artış olması çoğunlukla, miras paylaşımı veya vasiyet sistemiyle gelir elde edilmesi şeklinde olmaktadır. Buna göre, vasiyetname ile bırakılan şeyler çalışma saatinden bağımsız olarak bireyin gelirini arttırmaktadır. Böylece, bireyin çalışması karşılığında aldığı ücretinde değişim olmaksızın geliri artmaktadır. Boş zamanın normal mal olduğu varsayımı altında, gelirden meydana gelen artış, bireyin daha fazla boş zaman talep ederek daha az işgücü arz etmesine neden olmaktadır (*gelir etkisi*). Burada üzerinde durulması gereken nokta, ücret dışı gelirden meydana gelen değişimin negatif olması durumunda gelir etkisinin bireyi daha fazla çalışmaya yönlendirecek olmasıdır⁵².

⁵¹ BİÇERLİ, a.g.e., s. 31; LORDOĞLU; ÖZKAPLAN, a.g.e., s. 145.

⁵² EHRENBURG ve SMITH, a.g.e., s.186-187.

Şimdiki ücret ve ücret dışı gelirden oluşan değişmeye ilaveten, gelecekte elde edilmesi beklenen ücret ve hatta geçmişte sahip olunan varlıklar da gelir ve ikame etkisine sahip olmaktadır. Her iki durumu ayrı ayrı örneklerle açıklayalım. İlk olarak *gelir etkisini* ele alalım. Örneğin, bir bireyin emekli olması ya da emeklilik kararı alması, hem şimdiki gelirinin emekliliğe uygunluğuna hem de bireye sigortadan sağlanacak gelirin gelecekte ne yönde bir değişim göstereceğine bağlıdır. Bu durum sürekli gelir hipotezi ya da sürekli gelir etkisi olarak tanımlanmaktadır. İkinci olarak *ikame etkisini* ele alalım. Burada bir çalışanın kısa bir dönem için birden bire çok yüksek bir ücret kazandığını varsayalım. Örneğin, bu çalışan, hastaneye kaldırılan iş arkadaşının yerini doldurmak için geçici süreliğine daha yüksek pozisyona sahip bir işe atanmış olsun. Bu durumda, bu çalışan eskisinden daha yüksek ücret alması nedeniyle daha fazla ekonomik teşvike sahip olacağından daha fazla çalışacaktır. Böylece, bireyin şimdiki çalışması daha sonraki dönemdeki boş zamanını ikame edici konumda olmaktadır. Belirli bir dönem için çalışma saatlerinin ikamesi “geçici ikame hipotezi” ya da “geçici ikame etkisi” olarak tanımlanmaktadır⁵³.

Sonuç olarak özetleyecek olursak; gelir ve ikame etkisi, başlıca üç oluşumun gerçekleşmesi durumunda bireylerin çalışma sürelerini ve işgücü arzlarını etkilemektedir. Bunlardan ilki, bireyin şimdiki ücretinde değişimin olması; ikincisi, bireyin gelecekte beklenen ücretinde değişimin olması ve son oluşum ise, bireyin ücret dışı gelirinde değişim yaşanmasıdır.

4.2. Hanehalkında İşgücüne Katılım Kararını Belirleyen Gelir ve İkame Etkisi

Hanehalkı modeline göre; “eşlerin piyasada bir saat daha fazla çalışmaları yoluyla elde edecekleri malların değeri, ev işlerine daha az zaman harcamakla uğranılan kayıptan daha az olduğu sürece, eşlerin her ikisi de piyasada bir saat daha fazla çalışarak ailenin kaynaklarını arttırabileceklerdir”⁵⁴. Hanehalkı modeline göre eşlerden birinin gelirinde meydana gelen değişme diğer eşin işgücü arzı ve işgücüne katılım kararı üzerinde etkili olmaktadır.

⁵³ Lloyd G. REYNOLDS; Stanley H. MASTER; Caletta H. MOSER, **Economics of Labor**, (Prentice Hall, New Jersey.), s. 42-51.

⁵⁴ BİÇERLİ, **a.g.e.**, s. 57.

Geleneksel aile yapısı içerisinde kadının görevi ev işlerinin ve çocuk bakımının yapılmasıyla sınırlandırılmaktadır. Erkek ise, dışarıda, işgücü piyasasında çalışarak ailenin geçimini sağlayacak geliri kazanmakla sorumludur. Bu durum günümüzde de bazı toplumlarda halen varlığını devam ettirmektedir. Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra, evli kadınların işgücüne katılımında artış sağlayan üç ekonomik gelişim yaşanmıştır. Birincisi, piyasadaki tüm işlerde haftalık çalışma süresinin azalmasıdır. Çalışma sürelerinin azalması, evli kadınlara hem işgücü piyasasında çalışma hem de aynı zamanda ev işleri ve çocuk bakımının yapılmasına imkân sağlamaktadır. Evli kadınların işgücüne katılımını sağlayan ikinci gelişme ise, kadın ve erkek işgücü arasındaki ücret boşluğunun kapanmasıdır. Kadınlar, önceleri genellikle çok düşük ücretlerle çalıştırılmaktaydılar. Ancak bu durum, kadınların evden uzak kalmalarının fırsat maliyetini karşılamadığından, kadınların işgücü piyasası dışında kalmalarına neden olmaktadır. Üçüncü ve son gelişme ise, ev teknolojisinin sermayeye dayalı hale gelmesidir. Artık piyasa malları evde üretilen malları ikame edici konuma gelmiş ve hatta piyasa malları çoğu zaman daha ucuz ve daha iyi konumda olmuştur⁵⁵. Daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi, kadının işgücüne katılımında belirleyici olan unsur “rezervasyon ücreti”dir. Piyasa ücreti, rezervasyon ücretini aşıyorsa kadınlar işgücü piyasasına katılım kararı almaktadırlar.

İşgücü piyasasında bulunan kadının, piyasa ücretlerinde meydana gelen değişimler işgücü arzları üzerinde etkili olmaktadır. Kadınların ücretlerinde oluşan artış, evde zaman harcamaının veya boş zaman faaliyetlerinin fırsat maliyetini arttıracığından, kadınların işgücü arzlarında artış sağlamaktadır. Bu durum *ikame etkisi* olarak nitelendirilmektedir. Bu durumun tersi olarak kadının ücretindeki artış, *gelir etkisi* nedeniyle işgücü arzında ve çalışma süresinde azalmaya neden olmaktadır. Ücret artışıyla birlikte gelirden artış sağlanması, boş zamanın normal mal olduğu varsayımı altında, boş zamana olan talebi arttırmaktadır⁵⁶.

Başka bir deyişle, hanehalkı boyutunda, ücret düzeyindeki bir artış ailenin gelir düzeyini yükseltmekte ve ailenin bütçe doğrusunun yukarıya doğru kaymasına neden olmaktadır. Gelir düzeyi yükselen aile daha fazla tüketime yönelerek daha yüksek bir fayda

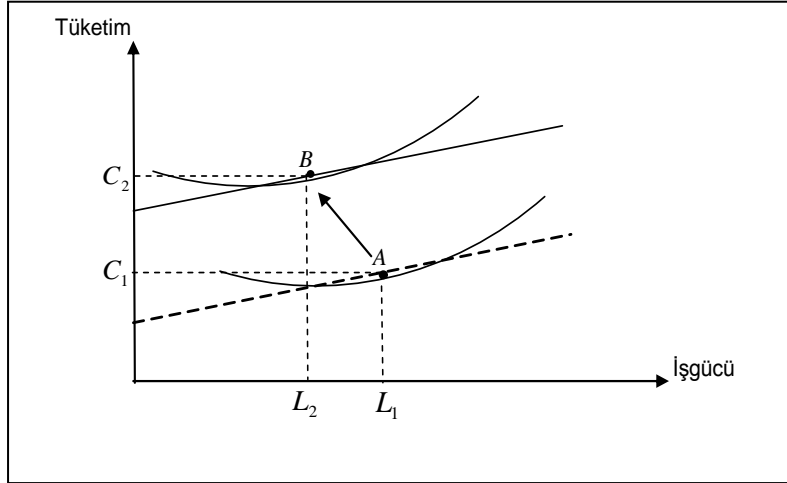
⁵⁵ http://netfiles.uiuc.edu/ruizhao/www/econ303/note9_n2.pdf (Erişim tarihi: 28.01.2009).

⁵⁶ BİÇERLİ, a.g.e., s.58.

düzeyine erişmektedir. Bu durumda, gelir etkisi nedeniyle, bireylerin normal olduğu varsayılan boş zaman tüketimleri de artmakta ve işgücü arzları azalmaktadır⁵⁷.

Hanehalkı modeli içerisinde piyasa ücretindeki artış sadece işgücü piyasasında değil, aynı zamanda hem üretim hem de tüketim faaliyetlerinde zamanın çok değerli olduğunu ortaya koymaktadır. Artık ücret oranlarındaki artışla gelir düzeyleri yükselen aileler evde yemek hazırlamak için gerekli zamanı, dışarıda hazır olan yiyecekleri tüketerek ikame etmektedir. Böylece ev hizmetleri için harcanması gerekli süre, hizmetlerin dışarıdan alınmasıyla kullanılmaktadır. Bu durum özellikle evli kadınların işgücüne katılımlarını olumlu yönde etkilemektedir⁵⁸.

Şimdi, hanehalkının işgücüne katılım kararını belirleyen gelir ve ikame etkilerini şekil 8 ve 9 üzerinde inceleyelim.

Şekil 8: Gelir Etkisi

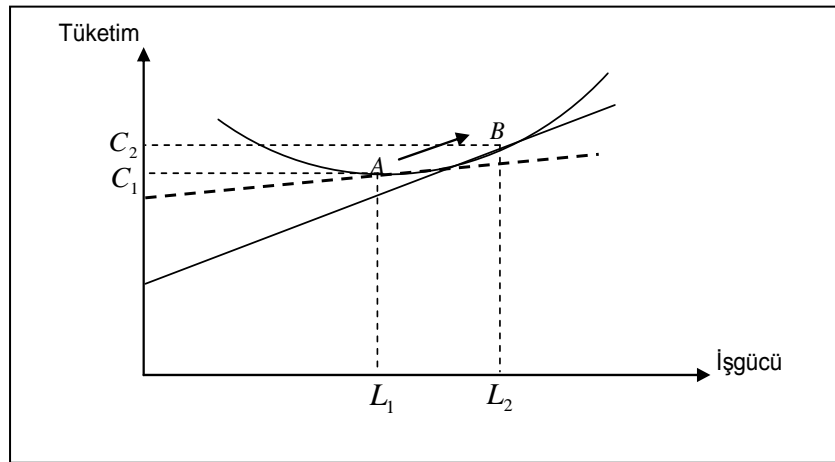
Kaynak: http://netfiles.uiuc.edu/ruizhao/www/econ303/note9_n2pdf.

⁵⁷ Joyce P. JACOBSEN; Gilbert L. SKILLMAN, "Labor Markets and Employment Relationship", **Blackwell Publishing**, (2004), s. 41.

⁵⁸ MCCONNELL, BRUE ve MACPHERSON, **a.g.e.**, s.57.

Başlangıçta hanehalkı L_1 işgücü arzı ve C_1 tüketim düzeyinin kesiştiği A noktasında dengededir. Hanehalkının ücret düzeyindeki artış, hanehalkı gelirini arttıracığından bütçe doğrusunun yukarıya doğru kaymasına neden olmaktadır. Gelir etkisi nedeniyle, hanehalkının tüketim düzeyi artarken, işgücü arzı azalmaktadır. Bu durum şekil üzerinde B noktasıyla (C_2 tüketim, L_2 işgücü arzı) gösterilmektedir.

Hanehalkının sadece ücretinde değil, ücret dışı gelirinde de artış olması benzer bir sonucu beraberinde getirmektedir. Ücret dışı gelirleri artan hanehalkı, tüketim düzeyi ile birlikte işgücü arzını da arttırmaktadır. Bu durum, Şekil üzerinde A'dan B'ye hareket olarak gösterilmektedir.

Şekil 9: İkame Etkisi

Kaynak: http://netfiles.uiuc.edu/ruizhao/www/econ303/note9_n2pdf.

Başlangıçta hanehalkı L_1 işgücü arzı ve C_1 tüketim düzeyinin kesiştiği A noktasında dengededir. Ücret düzeyindeki artış, hanehalkı için boş zamanın fırsat maliyetini arttırmaktadır. Bu durumda *ikame etkisi* nedeniyle hem tüketimini hem de işgücü arzını arttırmaktadır. Şekil üzerinde ikame etkisi A'dan B'ye hareket olarak gösterilmektedir.

Bireyin işgücüne katılım kararını almasında olduğu gibi; hanehalkı modelinde de sadece ücrette oluşan artış değil, ücret dışı gelirdeki artışta işgücüne katılım ve çalışma süresi

üzerinde etkili olmaktadır. Ücret dışı gelirden oluşan artış, *gelir etkisiyle* hanehalkının daha fazla boş zaman tüketmesine neden olmaktadır. Gelir düzeyi yükselen hanehalkı tüketimini arttırmakta ve bununla birlikte normal mal olduğu varsayılan boş zaman tüketimini de arttırmaktadır. Ücret dışı gelirin azalması durumunda ise, *ikame etkisi*, hanehalkının boş zaman tüketimini azaltıp, çalışma süresi ve işgücü arzlarını arttırmaktadır.

Üzerinde durulması gereken bir diğer konu da; eşlerden birinin işgücüne katılım ve çalışma süresinin diğer eşin işgücüne katılım kararı ve çalışma süresi üzerinde etkili olmasıdır. Burada önemli olan eşlerin zaman kullanımlarının birbirlerini tamamlayıcı mı yoksa ikame edici mi olduğudur. Eğer eşlerin zaman kullanımı birbirlerini ikame edici ise, kadının ücretinde meydana gelen artışa bağlı olarak çalışma süresini arttırması, erkeğin çalışma süresini azaltmasına neden olmaktadır. Bu durumun tersi olarak, eşlerin zaman kullanımları birbirlerini tamamlayıcı ise, ücret artışı sonrası kadının çalışma süresini arttırması, erkeğin de çalışma süresini arttırmasına neden olmaktadır⁵⁹.

5. İŞGÜCÜNE KATILIM KARARINI ETKİLEYEN İŞ PİYASASI UNSURLARI

5.1. İlave İşçi Etkisi

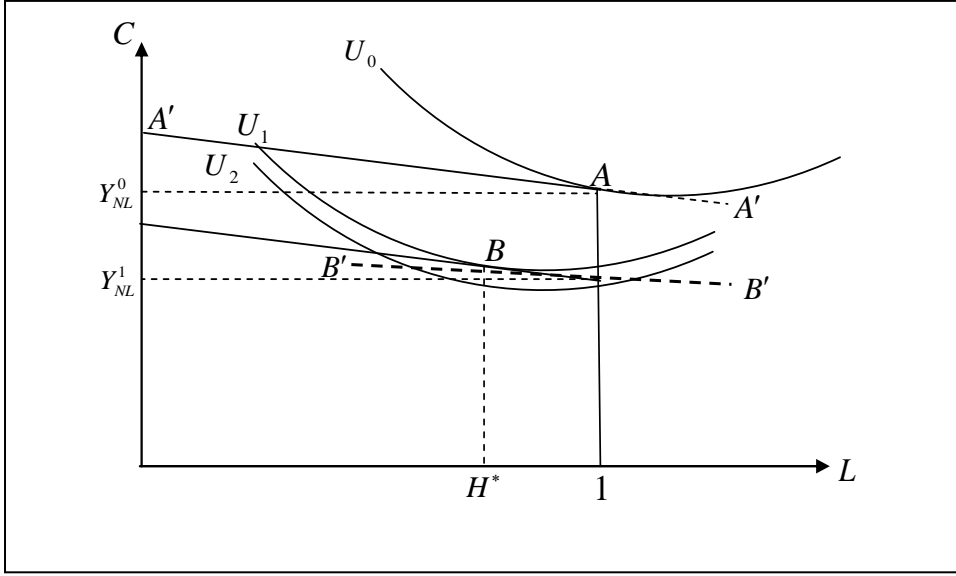
İlave işçi etkisi, ekonominin durgunluk döneminde işgücü piyasasına katılan işgücü arzında meydana gelen kısa süreli artışın yarattığı etkidir. Bir başka deyişle, ilave işçi etkisi, ekonomik durgunluk ya da daralma dönemlerinde, ailenin geçimini sağlamakla yükümlü olan aile reisinin, ki bu çoğunlukla erkektir, geçici süreliğine işini kaybetmesi durumunda ailedeki diğer üyelerin, hanehalkı gelirini dengede tutabilmek amacıyla işgücü piyasasına katılmasıdır. Aile reisi dışındaki, diğer üyelerin işgücüne katılımı işgücü piyasasında *ilave işçi etkisi* yaratmaktadır.

Geleneksel hanehalkı modelinde, ailenin ekonomik anlamda geçimini sağlamakla yükümlü kişi erkektir. Kadının veya diğer aile üyelerinin geliri erkek için “çalışma dışında

---

⁵⁹ Biçerli, a.g.e., s.59.

elde edilen gelir” olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, erkeğin işini kaybetmesi veya ücret gelirinin azalması, çalışma dışında elde edilen gelire duyulan ihtiyacı arttırmaktadır. Sonuçta, kadın veya diğer aile üyeleri işgücü piyasasına katılmak zorunda kalmaktadır⁶⁰. İlave işçi etkisini, çalışma-boş zaman tercihi modeli çerçevesinde incelemek mümkündür. Aşağıdaki şekil evli kadınların çalışma-boş zaman tercihini ve ilave işçi etkisini göstermektedir.

Şekil 10: Evli Kadınların Çalışma-Boş Zaman Tercihi ve İlave İşçi Etkisi

Kaynak: RODRIGUEZ; RODRIGUEZ-GUTIERREZ, a.g.e., s.1918.

Başlangıçta eşlerden erkeğin çalıştığını varsayalım. Erkeğin çalışması karşılığında elde ettiği gelir, Y_{NL}^0 , aynı zamanda kadın için çalışması dışında elde ettiği gelir olmaktadır. A noktası, kadın işgücü arzı olan H^* için köşe çözümlemesini göstermektedir. Rezervasyon ücreti, W_R^0 , $H=0$ noktasında tüketim ve boş zaman arasındaki marjinal ikame oranı olarak ifade edilmektedir. AA' bütçe doğrusunun eğimiyle ifade edilen piyasa ücretinin, W_0 ; rezervasyon ücretine, W_R^0 , eşit olduğunu, varsayalım. Bu durumda, kadın başlangıçta işgücü piyasasına katılmamaktadır. Ancak, şimdiki ücretinden daha yüksek bir ücret sunulduğunda işgücü piyasasına katılacaktır. Erkek işini kaybettiği zaman, gelir düzeyi Y_{NL}^0 'den Y_{NL}^1 'e düşecektir. Y_{NL}^0 'in Y_{NL}^1 'den daha düşük olması durumunda birey işsizlik ödeneği almaya

⁶⁰ MCCONNELL, BRUE ve MACPHERSON, a.g.e., s.75.

başlayacağından ilave işçi etkisi oluşacaktır. Bu durumda, boş zamanın normal mal olduğu varsayımı altında, kadının çalışma dışında elde ettikleri gelir de azalmaktadır. Bu durumda pür gelir etkisi nedeniyle, kadının boş zaman talebi azalırken, çalışma talebi artmaktadır. Şekil üzerinde bu durum, B noktasıyla gösterilmektedir. Artık, kadının rezervasyon ücreti de azalmaktadır. Bu durumda yeni denge pozitif değer alan H noktasında oluşmaktadır⁶¹.

Hanehalkı işgücü arzı modeline göre, ilave işçi etkisi çeşitli şekillerde oluşmaktadır. Hanehalkı içerisinde, ailenin geçimini sağlamakla yükümlü olduğu düşünülen erkeğin yaşadığı kısa süreli işsizlik, evde olan veya işgücü piyasasında çalışmayan kadının işgücü arzını iki açıdan etkilemektedir. Birincisi, erkeğin gelirini kaybetmesi, hanehalkı gelirinin de azalmasına neden olmaktadır. Gelirdeki azalma, kadının işgücü piyasasına girmesini zorunlu hale getirmektedir. Ancak evli kadınların işgücü piyasasında kalıcılıkları evli erkeklerden daha az olmaktadır. Bu nedenle evli kadınların işgücüne katılımları değişkenlik göstermektedir⁶². İkincisi ise, erkeğin işini veya gelirini kaybetmesinin, kadının işgücü piyasasındaki çalışma süresini arttırmasına neden olmasıdır. Ayrıca, erkeğin iş arama yoğunluğu, başka bir yerden gelir sağlama ihtimali gibi unsurlar da kadının işgücüne ilave işçi olarak katılımı üzerinde etkili olmaktadır⁶³.

Evliliğin sağladığı potansiyel faydayla, erkeğin işsiz kalması ya da gelir kaybının olması durumunda kadının işgücü piyasasına katılımı sadece hanehalkı içerisindeki paylaşımına değil, aynı zamanda piyasa koşullarına da bağlıdır. Örneğin, özel sigorta ve kredi mekanizmasının işleyişi mükemmelse, hanehalkındaki gelir kaybı kolaylıkla finanse edilebilecek ve kadının ya da diğer aile üyelerinin *ikincil işgücü* olarak işgücü piyasasına katılımı olmayacaktır⁶⁴.

⁶¹ Juan Prieto-RODRIGUEZ; Cesar RODRIGUEZ-GUTIRREZ, "The added Worker Effect in Spanish Case", **Applied Economics**, 32, (2000), s. 1918.

⁶² Tim MALONEY, "Unobserved Variables and the Elusive Added Worker Effect", **Economica**, New Series, Vol. 58, No:230, May, (1991), s. 173.

⁶³ Shelly LUNDBERG, "The Added Worker Effect", **Journal of Labor Economics**, , Vol. 3, No.1, (1985), s. 12.

⁶⁴ Chinhui JUHN ve Simon POTTER, "Is There Stil on Added Worker Effect?", **University of Houston and NBER**, August, (2007), s. 73.

Hanehalkı modeli içerisinde erkeğin işsiz kalması ya da gelir kaybına uğraması sonrasında, kadının gelir kaybını önlemek için işgücü piyasasına girmesini şu nedenler altında toplayabiliriz. Birinci neden, sosyolojik bir temele dayanmaktadır. Buna göre, “erkeklik gururu” baskın olan erkek, işsiz kalması halinde, eşi izin verdiği ölçüde kadın, işgücü piyasasına katılmaktadır. İkinci neden ise, ekonomik olasılıkların her iki eşi de aynı düzeyde etkilemesidir. Eşlerden her ikisinin de eşit niteliklere sahip olması durumunda, yaşanan ekonomik olumsuzluklar, her iki eşin de aynı anda işgücü dışında kalmasına neden olmaktadır. Bir diğer neden ise, işsizlik sigortası uygulamalarıdır. Bazı ülkelerde (ABD gibi), işsiz kalan erkeğe işsizlik sigortasından yardım yapılması ve yapılacak yardımın oranı kadının işgücü piyasasındaki durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu durumda kadın, erkeğin yardımdan daha az yararlanmasına neden olmamak için, işgücü piyasası dışında kalmayı tercih etmektedir⁶⁵. Burada üzerinde durulması gereken bir başka konu da, erkeğin işsiz kaldığı her durumda kadının işgücü piyasasına girmeyeceğidir. Çünkü erkeğin işini kaybetmesinin sebebi her zaman işten çıkarma olmayabilir. Erkek daha iyi koşullarda iş bulacağı ümidiyle kendi isteğiyle işinden ayrılmış olabilir. İkincisi, işini kaybeden herkesin kısa süreli işsizlikten zarar görmeyeceğidir. Son olarak ise, yaşanması muhtemel ekonomik olumsuzluklara karşı, aile öncesinden tedbir almış olabilir. Bu durumlar altında kadın ilave işçi olarak işgücü piyasasına katılmamaktadır⁶⁶. Aynı zamanda, hanehalkı modeli içerisinde, eşlerden erkeğin işsizliği, kadınların işgücü piyasası dışında geçirdikleri zamanın değerini yükseltmekte, böylece kadının işgücü piyasası dışındaki zamanının fiyatını düşürmektedir. Örneğin, yerel işletmelerin kapanması, doğrudan eşlerden erkeğin işten çıkarılmasıyla sonuçlanırken; dolaylı olarak da istihdam alanlarını daraltarak kadınların istihdam fırsatlarını azaltmaktadır. Bu durumda, erkeklerin işsiz kalmasına neden olan geçici şoklar, kadının istihdam isteğini doğrudan azaltmaktadır. Eşlerden erkeğin işsizliği, kadının işgücü piyasasında daha düşük ücretle çalışmasına neden olmaktadır. Böylece kadın, gelirdeki azalmayı daha az dengeler duruma gelmektedir⁶⁷.

Yukarıdaki örneği, hanehalkı modeli dışında, bireysel işgücü arzı modeli açısından yeniden ele almak istediğimizde, gelir ve ikame etkileri karşımıza çıkmaktadır. Eşlerden erkeğin işsiz kalmasının bir sonucu olarak hanehalkı gelirinde bir azalma olduğunda gelir

⁶⁵ RODRIGUEZ; RODRIGUEZ-GUTIRREZ, a.g.e., s. 1917.

⁶⁶ Melvin STEPHENES, “Worker Displacement and The Added Worker Effect”, **Journal of Labor Economics**, Vol. 20, No: 31, July, (2002), s. 506.

⁶⁷ MALONEY, a.g.e., s. 174.

etkisi kadını, işgücü arzını arttırması yönünde etkilemektedir. Benzer şekilde, erkeğin işsiz kaldığı sürenin uzaması nedeniyle erkeğin evde kalması, kadın için ev işlerinin yapılmasını ikame edici olduğundan, kadın piyasada çalışmak için rezervasyon ücretini düşürmektedir⁶⁸.

5.2. Gücenmiş İşçi Etkisi

Gücenmiş işçi etkisi, ilave işçi etkisinin tam tersi yönde hareket etmektedir. İşgücüne katılım, işsizlikte oluşan değişimler karşısında oldukça hassastır. Özellikle işsizliğin yüksek olduğu dönemlerde, bireyler iş aramaktan gücenmiş duruma gelmekte, işgücü piyasasından uzaklaşmaktadırlar. Gücenen bireyler ya ev işlerine geri dönmekte ya da okula, eğitimlerine devam etmekte veya erken emekliliği tercih etmektedirler. Bu durum, ekonomik literatürde “*gücenmiş işçi etkisi*” olarak ifade edilmektedir⁶⁹. Ekonomik durgunluk döneminde işsizlik oranındaki artış, işsiz olan bireylerin ya da iş arayan bireylerin işgücü piyasasından uzaklaşmasına, dolayısıyla işgücüne katılım oranının azalmasına neden olmaktadır. İş aramayı bırakan bireyler, resmi işgücü istatistiklerinde “işgücü dışında olanlar” olarak sınıflandırılmaktadır⁷⁰.

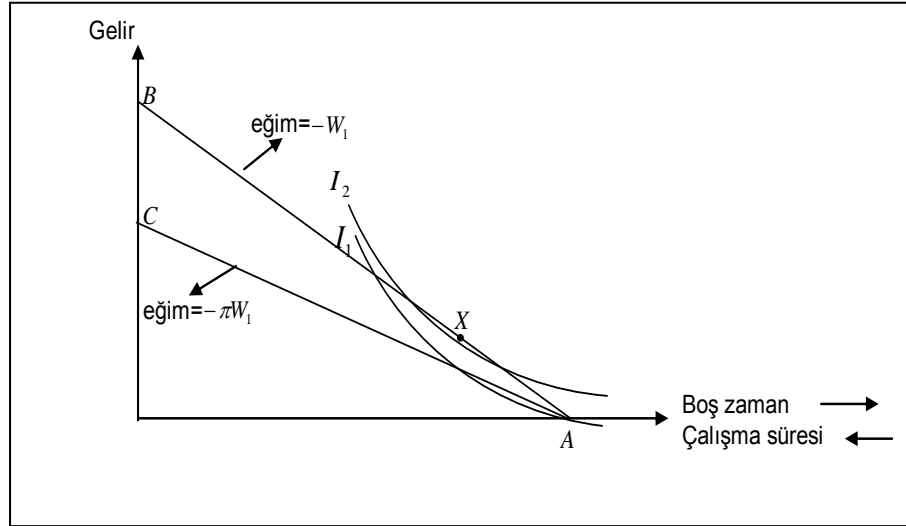
Ekonomik durgunluk döneminde ortaya çıkan gücenmiş işçi etkisini şekil üzerinde göstermek mümkündür.

⁶⁸ James R. SPLETZER, “Reexamining The Added Worker Effect”, **Economic Inquiry**, Vol.35, April, (1997), s. 417.

⁶⁹ GUNDERSON ve RIDDELL, **a.g.e.**, s.74.

⁷⁰ Alberto MARTTINI, “The Discouraged Worker Effect: A Reappraisal Using Spell Duration Data”, **University of Wisconsin-Madison**, March, (1987), s. 77.

Şekil 11: Ekonomik Durgunlukta Gücenmiş İşçi Etkisi

Kaynak: BİÇERLİ, a.g.e., s.61.

Başlangıçta birey, AB bütçe doğrusu üzerindeki I2 farksızlık eğrisi üzerinde X noktasındadır. Bu noktada birey H1 saat çalışmaktadır. Ekonomik durgunluk nedeniyle bireyin işsiz kalması durumunda, eğer birey iş aramaya hala devam ediyorsa işgücüne katılım oranı bundan etkilenmeyecektir. Ancak ekonomik durgunluk döneminde birey daha düşük ücret oranından çalışmak zorunda kalmaktadır. Artık ücret düzeyi, W_1 'in daha altında belirlenmektedir. Yeni ücret düzeyi, “beklenen ücret” olarak ifade edilmektedir. Bireyin yeni konumu, şekil üzerinde, I1 farksızlık eğrisi üzerinde A noktasıyla gösterilmektedir⁷¹. Ekonomik durgunluk döneminde, istihdam fırsatlarındaki yaygın bozulma, gücenmiş işgücüsüyle sonuçlanmaktadır⁷².

Sadece işsizlik oranındaki artış değil, bireylerin işgücü piyasasında kendilerine uygun iş olmadığı düşüncesi de gücenmiş işçi etkisini oluşturmaktadır. Buna göre, işgücü piyasasına yönelik beklentileri zayıf olan bireyler, iş arama sürecinde gücenmiş duruma gelmektedirler. Ayrıca, kendilerine uygun iş olmadığını düşündükleri için iş aramakta başarısız olmakta ya da işgücünden ayrılmaktadırlar⁷³. Burada, geleneksel olarak, işgücünde kalma kararı alan bireyin

⁷¹ BİÇERLİ, a.g.e., s. 61.

⁷² Shelly LUNDBERG, “The Added Worker Effect”, *Journal of Labor Economics*, Vol. 3, No:1, (1985), s. 12.

⁷³ Maarten VANHAM; Clara H. MULDER ve Pieter HOOIMEIJER, “Local Underemployment and Discouraged Worker Effect”, *Urban Studies*, 38, (2001), s. 1734.

bu kararının şans olgusundan etkilendiği varsayılmaktadır⁷⁴. Bu nedenle işgücü piyasasında iş bulmak zorlaştığında işgücüne katılım azalmakta; iş bulmak kolaylaştığında ise artmaktadır. Böylece, konjonktürel dalgalanmaya bağlı olarak bireyler işgücü içinde ve dışında hareket etmektedirler⁷⁵.

Hanehalkı modeli içerisinde, gücümüş işçi etkisini incelersek, ekonomik durgunluk döneminde işsiz kalan erkeğin eşi (kadın), işgücü piyasasında kendi rezervasyon ücretinin üzerinde ücret imkanı sağlayan iş olmadığı gerekçesiyle işgücü piyasasından uzak kalmakta ya da işgücü piyasasına girmemektedir⁷⁶. Ayrıca, hanehalkı modeli içerisinde eşlerden birinin beklenen gelirindeki değişme, diğer eşin katılım kararı üzerinde gelir etkisine sahip olmaktadır⁷⁷. Buna göre, ailenin geçimini sağlamakla yükümlü olan erkeğin gelirinin azalması ya da işini kaybetmesi durumunda, ailenin diğer üyeleri kendilerine uygun iş olmadığı düşüncesiyle, işgücü piyasasına katılmamaktadır.

Bundan sonraki bölümde “güçümüş işçi” kavramına ilişkin tanım ve yaklaşımlar üzerinde durulacaktır.

---

⁷⁴ Stuart O. SCHWEITZER; Ralph H. SMITH, “The Persistence of The Discouraged Worker Effect”, **Industrial and Labor Relations Review**, Vol.27, No:2, January, (1974), s. 249-250.

⁷⁵ Kertsin JOHASSON, “Labor Market Programs The Discouraged-Worker Effect and Labor Force Participation”, **Institute for Labour Market Policy Evaluatio, Working paper**, 9, May, (2002), s. 6.

⁷⁶ MCCONNELL, BRUE ve MACPHERSON, **a.g.e.**, s.75.

⁷⁷ Peter J. KUCH; Shmuel SHARIR, “Added and Discouraged Worker Effects in Canada, 1953-74”, **The canadian Journal of Economics**, Vol.11, No:1, February, (1978), s. 113.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜCENMİŞ İŞÇİ KAVRAMI

1. GÜCENMİŞ İŞÇİ TANIMI VE YAKLAŞIMLAR

1.1. Literatürdeki Tanımlamalarla Gücenmiş İşçi Kavramı

İşsizlik, bir ülkenin ekonomik performansının ve işgücü piyasası yapısının en önemli belirleyicisidir. Ülkede işsizlik oranının çok yüksek olması, istihdam fırsatlarının sınırlı olduğunu ve bazı bireylerin işgücü dışında kaldıklarını ifade etmektedir.

Önceki bölümde ifade ettiğimiz gibi, bireyin işsiz sayılabilmesi için ILO'nun "işsiz" tanımlamasında belirtilen üç unsura sahip olması gerekmektedir. Buna göre; a) bireyin işinin olmaması, b) bireyin hâlihazırda çalışmak için uygun olması, c) bireyin belirli bir süre iş arama faaliyetinde bulunması gerekmektedir. İşgücü dışında bulunup da belirtilen bu unsurlara uyan bireylerin "işsiz" olarak sınıflandırılması kolay olurken; bu unsurlar dışında olup da istihdam edilmeyen bireylerin sınıflandırılması tartışmalı olmaktadır.

Gücenmiş işçileri, işsiz sınıflaması dışında bırakan unsur, "iş arama" unsurudur. Gücenmiş işçiler işsizliğin ölçülmesindeki gibi objektif temelli unsurlara değil, subjektif unsurlara dayanmaktadır. Gücenmiş işçiler, iş aramadıkları için, ILO'nun belirlediği uluslararası ilkeler altında, "işgücü dışında olanlar" sınıflamasında yer almaktadırlar. Ancak, "iş arama" unsuru bazı ülkelerin "işsiz" tanımlamalarında yumuşatılmış ve "şimdilerde çalışmak için uygun fakat aktif olarak iş aramayan bireyleri" de kapsayan bir niteliğe sahip olmuştur. Bu nedenle bazı ülkelerde, (Hong-Kong, Güney Afrika, Malezya, Tayland ve Filipinler), gücenmiş işçiler "işsiz" sınıflamasına dâhil edilmektedirler.

Çalışma ekonomistleri II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde, potansiyel işgücü kaynağı olarak, işgücü dışında bulunup çalışmak isteyen bireyler üzerinde odaklanmıştır.

Büyük Buhran süresince, ekonomide iş bulma olasılığının çok düşük olması, milyonlarca insanın sadece kişisel nedenlerden dolayı değil, aynı zamanda işgücü talebindeki değişme nedeniyle de işgücü piyasası dışında kalmasına neden olmuştur.

Çalışmak isteyen fakat işgücü dışında bulunan bireylerin hesaplanmasına ilişkin tanım ve kavramlar ilk olarak Ocak 1967’de Current Population Survey (CPS) tarafından yapılmıştır. 1962 yılından bugüne faaliyet gösteren komite; “*işgücü dışında olup da çalışmak isteyen ancak iş aramada başarısız olacaklarına inandıkları için iş aramayan bireyler*”i “gücenmiş işçi” olarak tanımlamaktadır. Amerika’da 1967–1993 yılına ilişkin gücenmiş işçi verileri bu tanımlama dikkate alınarak derlenmiştir⁷⁸.

Temmuz 1969’da Monthly Labor Review’da yayınlanan çalışmasında Paul FLAIM, “gücenmiş işçiler” üzerinde durmuştur. FLAIM’in yaptığı tanımlama 1962 yılında Current Population Statistics (CPS)’in yaptığı tanımlamayla benzer özelliklere sahiptir. Buna göre, bireyin gücenmiş işçi sınıflamasına girebilmesi için aşağıdaki unsurları taşıması gerekmektedir.

- 1) Bireyin çalışmak istemesi,
- 2) Bireyin çeşitli nedenlerden dolayı şu an için çalışmaya uygun olmaması,
- 3) Bireyin iş bulamayacağı düşüncesiyle aktif olarak iş arama faaliyeti içerisinde bulunmaması gerekmektedir⁷⁹.

Endonezya Hükümeti’ne veri sağlama görevine sahip olan Badan Pusat Statistik (BPS) Birimi, gücenmiş işçileri çalışmak isteyip istememelerine göre ayırmamaktadır. BPS’nin gücenmiş işçi sınıflamasında çalışmak isteyen ve iş aramayan şeklinde iki ayrı grup bulunmaktadır. BPS’nin yaptığı tanımlamayla gücenmiş işçi sınıfı daha geniş bir kesimi kapsamaktadır⁸⁰.

⁷⁸ Monica D. CASTILLO, “Persons Outside the Labor Force Who Want a Job”, **Monthly Labor Review**, July, (1998), s. 35.

⁷⁹ Paul FLAIM, “Persons Not in the Labor Force: Who They Are and Why They Don’t Work”, **Monthly Labor Review**, October, (1978), s. 40.

⁸⁰ Daniel SURYADARMA, Asep SURYAHADI, Sudano SUMARTA, “The Measurement and Trends of Unemployment in Indonesia: The Issue of Discouraged Workers” **SMERU Working Papers**, July, (2005), s.6.

1970’li yıllarda da, “güçenmiş işçi” tanımının unsurlarına ilişkin olarak çalışmaların yapılmasına devam edilmiştir. 1979 yılında Amerika’da Ulusal İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri Komisyonu (National Employment and Unemployment Statistics Commission) güçenmiş işçi tanımlamasına ilişkin olarak şunları belirtmiştir; ilk olarak Komisyon, güçenmiş işçi tanımlamasının subjektif ölçütlere dayandığını ifade etmektedir. Çünkü bireyin “güçenmiş işçi” olarak nitelendirilebilmesi, “iş için istek (talep)” koşuluna dayandırılmaktadır. Bireyin işe ya da çalışmaya duyduğu istek subjektif olduğu için, tanımlama subjektif ölçüme dayanmaktadır. Komisyon’un ifade ettiği bir diğer unsur da, tanımlamanın oldukça keyfi olduğudur. Çünkü insanların iş bulamamaları, doğrudan iş aramamalarındaki nedenlere bağlı olmaktadır⁸¹.

Yapılan tanımlamalarla güçenmiş işçiler, “çalışmama” ve “iş isteme” unsurları nedeniyle işsizlere benzemektedirler. Ancak, aktif iş arama faaliyeti yürütmedikleri için işsizlerden ayrılmaktadırlar. Güçenmiş işçilere yönelik bu tanımlama, Leviton Komisyonu’nca çok keyfi ve subjektif olması gerekçesiyle, yeniden düzenlenmiştir. Eski tanımlamada, işgücü dışında bulunan bireyin iş arayıp aramadığına bakılmaksızın, sadece çalışmak için istekli olmalarıyla ilgilenilmektedir. Komisyon’un önerisi doğrultusunda yapılan yeni tanımlamayla, güçenmiş işçilerin iş arama sürelerine de önem verilmektedir⁸². Bu nedenle, güçenmiş işçilere ilişkin yeni tanımlama, iki değişikliği kapsamaktadır. İlk olarak, hanehalkı anketine, bireyin son 12 ay içerisinde iş için arama yapıp yapmadığını ifade eden bir soru ilave edilerek, güçenmiş işçilerin son iş arama faaliyetlerine ilişkin bilgi toplanılması sağlanmaktadır. İkinci olarak da, ankete işe alınabilmede uygunluğa ilişkin soru ilave edilerek, çalışmak isteyip iş aramayan bireylerin neden iş aramadıklarına ilişkin bilgi toplanması sağlanmaktadır⁸³.

⁸¹ CASTILLO, a.g.e., s. 35.

⁸² “Design and Methodology, Current Population Survey”, Technical Paper 66, Issued October, (2006), s.6.1, <http://www.bls.census.gov/cps/tp/tp66.htm>,

⁸³ Monica D. CASTILLO, “Persons Outside the Labor Force Who Want a Job”, **Monthly Labor Review**, July, (1998), 121,7,s.35.

Bu açıklamalar ışığında, OECD güvenmişliği şu şekilde tanımlamaktadır;

“Güçenmişlik kavramı, çalışmak isteyen fakat uygun iş olmadığı düşüncesiyle iş aramayan bireyleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, objektif kriterlere bağlı olarak ölçülen işsizliğin tersi olarak, subjektif kriterlere bağlı olarak ölçümü yapılmaktadır⁸⁴.”

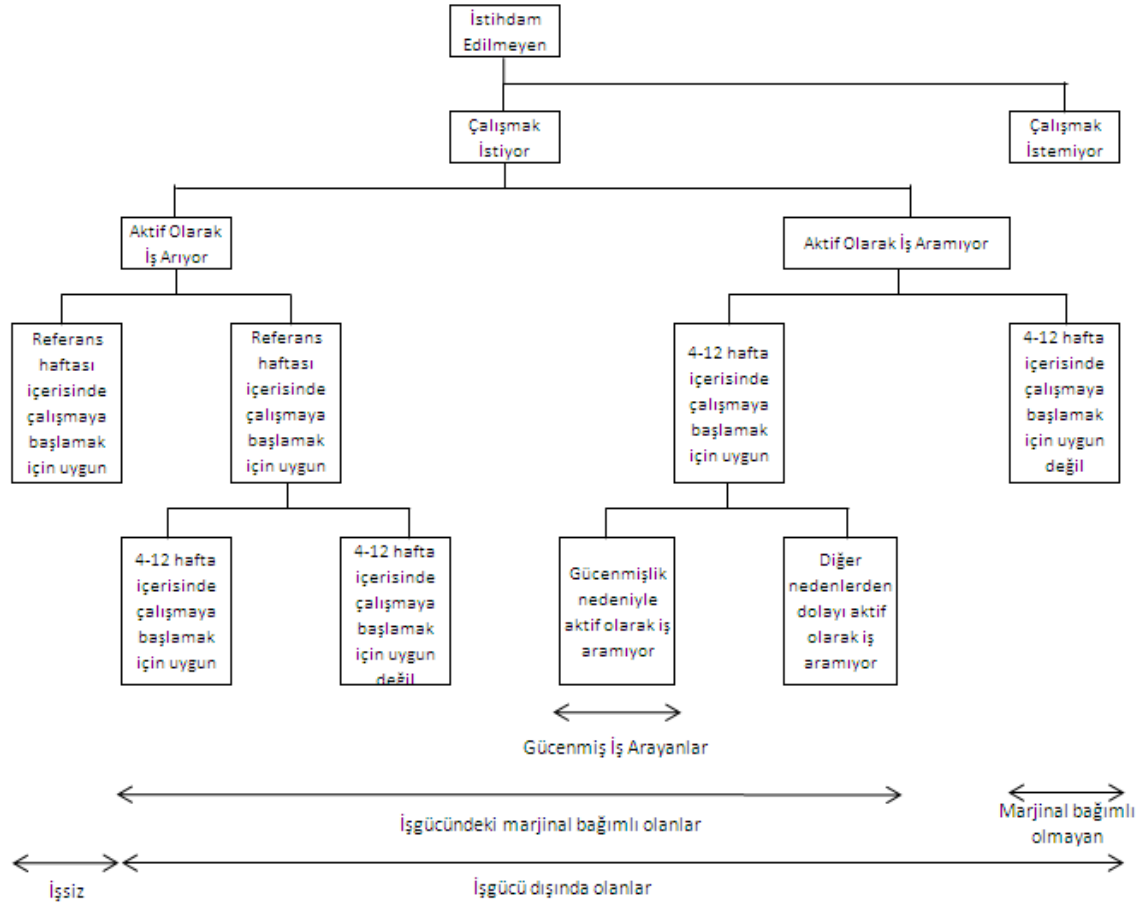
İşgücü dışındaki diğer gruplarla karşılaştırıldığında, güvenmiş işçilerin işgücü piyasasına daha yakın oldukları görülmektedir. Burada aktif olarak iş aramayan işsiz insanlar bulunmaktadır; çünkü güvenmişlerdir ve başarılı olmayı beklememektedirler. Bu gruptaki işçiler, bir iş teklif edilirse işi hemen kabul edebilecek konumdadırlar ancak, kendileri iş aramak için çaba göstermemektedirler. Bireyin başarısızlık ihtimalleri onları iş aramaktan uzak tutmaktadır⁸⁵.

“Güçenmiş işçiler”, işgücünün “marjinalleri” olarak nitelendirilen geniş bir grubun parçasını oluşturmaktadırlar. Marjinal gruptakiler de, nedenleri ne olursa olsun çalışmak istemelerine rağmen iş aramamaktadırlar. Güçenmiş işçiler ise diğer gruptakilerden farklı olarak, kendilerine uygun iş olmadığı düşüncesiyle iş aramamaktadırlar⁸⁶. İşgücü piyasası dışında olan bireyler arasında güvenmiş işçilerin konumunu aşağıdaki şekilde göstermek mümkündür.

⁸⁴ OECD Employment Outlook, July, (1995), s.45.

⁸⁵ http://glossory.econguru.com/economic_term/discouraged+workers, (Erişim tarihi: 7.4.2009)

⁸⁶ Ernest B. AKYEAMPANG, “Discouraged Workers”, **Perspectives on Labour and Income**, Vol.1, No.2, Autumn, (1989), s.1.

Şekil 12: İşgücü Piyasası Dışında Bulunanlar

Kaynak:

<http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/7d12b0f6763c78caca257061001cc588/23b027794733c528ca257236001ccb75!OpenDocument>

Güvenmiş işçiler, ekonomik nedenlerden dolayı son işlerini kaybetmişlerdir. Bu gruptakiler, çok uzun ve başarısız bir iş arama süreci yaşamışlardır ve iş aramayı bırakmışlardır. Güvenmiş işçilerin tamamı ya da çoğunluğu daha önceden bir yerde istihdam edilmişlerdir veya en azından belirli bir süre iş arama faaliyeti içerisinde bulunmuşlardır⁸⁷. İş arama süresinin uzunluğuna ilişkin net bir ölçü bulunmamaktadır. Subjektif ölçümlere göre iş arama süresi, bu gruptakilerle görüşme yapılmadan önceki son 4 hafta ile 12 ay arasında değişiklik göstermektedir. Güvenmiş işçilerin iş arama sürelerine ilaveten iş arama yoğunlukları da önem taşımaktadır. Michigan Üniversitesi Araştırma Merkezi'nin 2006

⁸⁷ T. Aldrich FINEGAN, "Improving Our Information on Discouraged Workers", **Monthly Labor Review**, (pre 1986), September, (1978), s.15.

yılında yaptığı çalışma, güvenmiş işçilerden iş aramada başarılı olanların “doğrudan iletişim stratejisini” kullandıklarını ve daha önceki işleriyle benzer özelliklere sahip işler aradıklarını ifade etmektedir. Güvenmiş işçilerin tercih ettikleri diğer iş arama yollarının ise; ajans, sosyal network, eğitim ve okul olduğu araştırmada belirtilen bir diğer unsur olmuştur⁸⁸. Ayrıca güvenmiş işçilerin aradıkları işlerin nitelikleri de önem taşımaktadır. Güvenmiş işçilerin part-time mı ya da full-time mı bir iş istedikleri güvenmiş işçi tanımlamasının belirlenmesinde etkili olmaktadır⁸⁹.

1.2. Güvenmiş İşçi Kavramına İlişkin Yaklaşımlar

Güvenmiş işçiler, iş isteyen ve çalışmak için uygun olan fakat kendileri için uygun iş olmadığı düşüncesinde oldukları için iş aramayan bireylerdir. Güvenmiş işçiler ulusal potansiyel işgücü arzının bileşenini oluşturmaktadırlar. Bu bölümde üzerinde durulmak istenilen konu “işgücü dışında olanlar” olarak sınıflandırılan güvenmiş işçilerin işsizlik sınıflandırılmasına ilave edilip edilmeyeceğidir⁹⁰.

Güvenmiş işçi kavramı sadece belirsiz değildir, aynı zamanda ölçümü subjektif kriterlere dayandığı için, bu gruptaki işçilerin “işsizlik” sınıflamasına dahil edilmesi de tartışma konusu olmaktadır. Güvenmiş işçiler, daha önceki iş arama çabalarının süresi ve yoğunluğu her ne olursa olsun, kendilerine istihdam imkanı sağlandığında çalışmaya hazır olan bireylerdir. Bu nedenle bu gruptaki işçilerin sadece çalışma isteklikleri ve çalışmak için uygun oldukları dikkate alınır, güvenmiş işçilerin de işsiz sınıflaması içerisinde yer alması gerektiği ileri sürülmektedir⁹¹. Hong-Kong, Güney Afrika, Malezya, Tayland ve Filipinler’in yer aldığı beş ülkede güvenmiş işçiler “işsizliğin” bir parçası olarak kabul edilmektedirler⁹².

⁸⁸ Nicole MAESTAS; Xiaoyan LI, “Discouraged Workers? Job Search Outcomes of Older Workers”, **University of Michigan Retirement Research Center Working Paper**, (2006), s.22.

⁸⁹ Paul FLAIM, “Discouraged Workers and Changes in Unemployment”, **Monthly Labor Review** (pre-1986), March, (1973), s.9.

⁹⁰ T. Aldrich FINEGAN, “Discouraged Workers and Economic Fluctuations”, **Industrial and Labor Review**, Vol.35, No.1, October, (1981), s.88.

⁹¹ Sabina DEMON; Peter PEEK, Policy Integration and Statistics Department International labor Office, Working Paper, No.83, (November 2007), <http://www.ilo.org/public/english/employment/stat/kilm7download/chap1c.pdf>, (7.4.2009)

⁹² “The Discouraged Workers in the Labor Force”, **BLES, Department of Labor and Employment**, Vol.8, No.6, May, (2004), s.2.

Güçenmiş işçiler, Avrupa ve Amerika gibi⁹³ gelişmiş ülkelerin uluslararası politikalarında “işgücü dışında olanlar” olarak hesaplanmaktadır. Bu gruptakilerin, işgücü dışında olarak hesaplanmasının nedeni, güçenmiş işçilerin çalışmak istemelerine ve çalışmak için uygun olmalarına rağmen, işsiz sayılabilmeleri için gerekli olan “iş arama” faaliyetinde bulunmamalarıdır⁹⁴. 1979 yılında Ulusal İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri Komisyonu, güçenmişlik ve işsizlik arasındaki kavramsal farklılıkları göstererek; güçenmiş işçilerin işgücü dışında olanlar grubuna daha yakın olduğunu ifade etmiştir.⁹⁵

Güçenmiş işçilerin, “işsiz” sınıflandırılmasında yer almamalarının bir başka sonucu da bu gruptakilerin, işsizler gibi, hükümetin sağladığı ödeneklerden ve diğer sosyal hizmetlerden yararlanamamalarıdır.

Güçenmiş işçi kavramı ve bu kavrama ilişkin yaklaşımlardan sonra, bundan sonraki bölümde seçilmiş OECD ülkeleri genelinde güçenmiş işçilerin karakteristik özellikleri ve güçenmişlik nedenleri üzerinde durulacaktır.

2. GÜÇENMİŞ İŞÇİLERİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

2.1. Genel Durum

ILO'nun yaptığı tanımlamayla kabul ettiği gibi, güçenmiş işçiler yararlanılmayan insan gücü olarak değerlendirilmektedir. Ancak yapılan tanımlamayla, güçenmişliğin kişisel nedenlerden mi ya da işgücü piyasasından kaynaklanan nedenlerden mi oluştuğunun ayrımını yapmak oldukça güçtür. Güçenmiş işçilere yönelik yapılan araştırmalar, bu bireylerin ekonomik toparlanma döneminde işsizlerle benzer yönde hareket ettiklerini ve uygun ekonomik koşullarda işgücüne girdiklerini göstermektedir⁹⁶.

⁹³ Aynı, s.2.

⁹⁴ OECD Employment Outlook, July, (1995), s.45.

⁹⁵ FINEGAN, a.g.e., s.88.

⁹⁶ SURYADARMA, a.g.e., s.10.

OECD'nin 1993 yılı istihdam durumuna ilişkin yaptığı çalışma, tüm OECD ülkeleri için toplam gücünmüş işçi sayısını 4 milyon olarak göstermektedir. Buna göre, toplam gücünmüş işçilerin 2/3'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Ancak Türkiye'nin de içinde bulunduğu bazı ülkelerde durum farklılık göstermektedir. Belçika, Kanada, İsveç, Türkiye, İngiltere ve Amerika'da gücünmüş işçiler arasında kadınlar daha küçük bir orana sahiptir. Genel anlamda OECD ülkelerinde, gücünmüş işçilerin çoğunluğunu 25-54 yaş arasındaki çalışma çağındaki nüfus oluşturmaktadır. Ancak burada da üç istisna ülke bulunmaktadır. İsveç ve Türkiye'de gücünmüş işçilerin çoğunluğunu gençler oluştururken; İngiltere'de ise çoğunluğu yaşlılar oluşturmaktadır⁹⁷.

Çalışmada dünya genelinde ülkelere ilişkin gücünmüş işçi profili oluşturulurken gücünmüş işçi bilgilerine erişim sağlayabildiğimiz ülke istatistiklerinden yararlanılmıştır. Bu nedenle çalışmada 20 ülkeye ait 2008 yılı verilerinden yararlanılmıştır. 20 ülkenin 2008 yılına ait işgücü yapısı ele aldığımız konu itibarıyla aşağıdaki tablo yardımıyla özetlenmiştir.

Tablo 1: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Gücünmüş İşçiler (2008)

Ülkeler	GÜCÜNÜŞ İŞÇİLER			İŞSİZLİK ORANI	
	Kişi (000)	Gücünmüş işçilerin işgücü içerisindeki (%) payı	Gücünmüş işçilerin işsizlik içerisindeki (%) payı	İşsizlik oranı	Gücünmüş işçileri kapsayan işsizlik oranı
Almanya	82	0,2	2,54	7,3	7,7
Avustralya	54	0,5	11,32	4,2	5,2
Belçika	12	0,3	4,03	7,0	7,5
Birleşik Devletler	1612	1,0	18,05	5,8	7,9
Birleşik Krallık	37	0,1	2,29	5,6	5,8
Danimarka	1	0,0	1,11	3,3	3,4
Finlandiya	15	0,5	8,77	6,4	7,5
Fransa	36	0,1	1,73	7,8	8,1
Hollanda	85	1,0	34,27	2,8	4,8
İrlanda	1	0,0	0,86	6,4	6,5
İspanya	262	1,2	10,11	11,4	13,8
İsveç	98	2,0	33,10	6,2	10,2
İtalya	1033	4,1	60,62	6,8	10,9
Japonya	900	1,4	34,88	4,0	7,0
Kanada	20	0,1	1,78	6,1	6,3
Norveç	6	0,2	8,95	2,5	2,9
Portekiz	18	0,3	4,39	7,8	8,5
Türkiye	611	2,6	23,38	9,7	13,5
Yeni Zelanda	3	0,1	3,26	4,2	4,5
Yunanistan	11	0,2	3,08	7,7	8,2
TOPLAM	4897	0,8*	13,4*	6,2*	7,6*

* Değerler ağırlıklı ortalama olarak ifade edilmiştir.

Kaynak: Veriler OECD Statistics ve TÜİK İstatistik veritabanından derlenmiştir.

⁹⁷ EMPLOYMENT OUTLOOK, July, (1995), OECD, s.47.

Tablodan da görüldüğü gibi, 2008 yılı itibariyle incelenen 20 ülke genelinde güceniş işçi sayısı 5 milyona (4.897 bin) yaklaşmıştır. Ülkeler arasında en fazla güceniş işçi Birleşik Devletlerde bulunmaktadır. İkinci sırayı İtalya alırken, Türkiye 611 (bin) kişi ile dördüncü sıradadır. Burada önemli olan bir diğeri unsur ise, güceniş işçilerin ülkedeki işsizlik oranı içersindeki payıdır. İşsizlik içersinde güceniş işçilerin payının diğeriğine göre en yüksek olduğı ülke %60,6'lık oran ile İtalya'dır. Buradan elde edilen bir başka sonuç ise işsizlik oranının görece olarak daha düşük olduğı ülkelerde güceniş işçilerin işsizlik oranı içersindeki payının daha yüksek olmasıdır. Buna en iyi örnek, İtalya, Japonya, Hollanda gösterilebilir. Türkiye için ise 2008 yılı itibariyle işsizlik oranı %9,7 iken; güceniş işçilerin payı yaklaşık olarak %23,4'dür.

Tabloya göre üzerinde durulması gereken bir başka nokta ise güceniş işçilerin işsizlik rakamına ilave edilmesi durumunda işsizlik oranında meydana gelen değışimdir. Buna göre, güceniş işçilerin işsiz hesaplamasına dahil edilmesi durumunda ülke işgücünde işsizlerin payında artış olmaktadır. Ele aldığımız ülkeler arasında İtalya ve Türkiye bu artışta ön plana çıkmaktadır. Önemli artış gösteren diğeri ülkeler ise; Finlandiya, Birleşik Krallık, İsveç ve İspanya'dır.

Tablo 2: Cinsiyet ve Yaş Ayrımı Olmaksızın OECD Ülkeleri Genelinde Gücenmiş İşçilerin İşgücü İçerisindeki Payı

Ülkeler	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Almanya	0,13	0,13	0,14	0,16	0,18	0,26	0,18	0,18	0,20
Avusturya	0,27	0,29	0,31	0,18	0,17	0,18	0,17	0,14	0,12
Belçika	0,60	1,25	0,78	0,82	0,76	0,37	0,30	0,30	0,26
Birleşik Devletler	0,18	0,22	0,26	0,31	0,32	0,29	0,26	0,24	1,04
Birleşik Krallık	0,33	0,17	0,18	0,18	0,15	0,12			0,12
Danimarka	0,18	0,09	0,11	0,10	0,03	0,07	0,05	0,06	0,03
Fransa	0,08	0,07	0,06	0,15	0,13	0,16	0,23	0,29	0,13
Hollanda	0,01	0,02	0,03	0,02	0,00	0,01	0,03		0,12
İrlanda	0,02	0,04	0,04	0,03	0,05	0,03	0,04		0,02
İspanya	0,77	0,65	0,71	0,57	0,62	1,45	1,34	0,96	1,15
İsveç	1,65	1,64	1,56		1,89	2,13	1,97	2,11	2,01
İtalya	1,02	0,90	0,88	0,91	3,04	3,53	3,28	4,09	4,09
Japonya	3,12	2,89	2,11	2,16	1,85	1,67	1,50	1,39	1,35
Kanada	0,30	0,24	0,25	0,22	0,18	0,18	0,14	0,10	0,11
Portekiz	0,25	0,26	0,27	0,34		0,23	0,38	0,34	0,32
Yunanistan	0,25	0,22	0,22	0,23	0,21	0,19	0,16	0,19	0,23
TOPLAM	9,16	9,08	7,91	6,38	9,58	10,87	10,03	9,79	11,30

Kaynak: Veriler OECD Statistics veritabanından derlenmiştir.

Seçilmiş OECD ülkeleri arasında, işgücü içerisinde gücenmiş işçi payı 2000-2008 dönemi itibariyle yıllar itibariyle farklılık göstermektedir. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, 2000 yılı için, toplam işgücü içerisinde en yüksek gücenmiş işçi payına sahip olan ülke Japonya'dır. Japonya'da incelenen dönemin başlarında gücenmiş işçi payı %3,12 iken; son döneme gelindiğinde bu oran %1,4'e düşmüştür. 2001 yılına gelindiğinde ise, Japonya yine birinci sırada iken; Belçika'da bir önceki yıla göre bir artış yaşanmıştır. 2008 yılına gelindiğinde İtalya işgücü piyasası içerisinde gücenmiş işçilerin payındaki artış devam etmiş, Japonya'da ise bu pay oldukça azalmıştır. İncelenen dönem itibariyle OECD ülkeleri genelinde 2003 yılından sonra işgücü içerisinde gücenmiş işçilerin payında artış gözlenmektedir.

Çalışmada, gücenmiş işçilere ilişkin genel bir profil oluşturulurken üzerinde durduğumuz unsurlar; cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve gücenmişlik nedenleri olmuştur.

2.2. Cinsiyet

Güçenmişliğin cinsiyetler arasındaki dağılımı ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde kadınlar arasında güçenmişlik oranları daha yüksek iken; bazı ülkelerde ise erkekler daha büyük bir paya sahip olmaktadır. Cinsiyetler arasındaki bu farklılık, ülke işgücü piyasasında kadınların ya da erkeklerin sahip oldukları paylarla da ilişkilidir.

Flaim (1969), çalışmasında Amerika için 1968 yılı işgücü istatistiklerine göre kadın işgücü arasında güçenmişliğin erkeklerden daha yüksek olduğunu göstermektedir. 1968 yılı için Amerika'da kadın güçenmiş işçilerin sayısı 450 (bin) olarak açıklanmıştır ve bu rakam toplam işgücünün yaklaşık olarak 2/3'ünü oluşturmaktadır⁹⁸.

Güçenmiş işçiler arasında kadınların çoğunluğu oluşturduğu bir başka ülke de Kanada'dır. Akyeampong (1992), çalışmasında Mart 1979-Mart 1992 dönemleri için Kanada işgücü istatistiklerini ele almıştır. Çalışmanın ve istatistiklerin de ortaya koyduğu gibi, dönem itibariyle güçenmiş işçilerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır⁹⁹.

Güçenmiş işçiler arasında kadınların çoğunluğu oluşturduğu diğer ülkeler ise Endonezya ve Güney Afrika'dır. Endonezya'da güçenmiş işçi profili ele alınırken çalışmak isteyenler ve iş aramayanlar olarak iki grup kapsama alınmaktadır. Hem çalışmak isteyen hem de iş aramayan güçenmiş işçi grupları arasında çoğunluğu kadınlar oluşturmaktadır¹⁰⁰. Güney Afrika'da son dönem (2008-2009) için cinsiyetler itibariyle güçenmiş işçi oranlarına bakıldığında kadın işgücü arasında güçenmişliğin yüksek olduğunu görmek mümkündür. 2009 Haziran-Ekim rakamlarına göre kadın güçenmiş işçi sayısı 925 (bin) iken; erkek güçenmiş işçi sayısı 707 (bin) olarak belirtilmektedir.¹⁰¹

⁹⁸ Paul O. FLAIM, "Persons Not in the Labor Force: Who They Are and Why They Don't Work", **Monthly Labor Review**, 3, (1969), s.10.

⁹⁹ Ernest B. AKYEAMPOG, "Discouraged Workers-Wher Have They Gone?", **Perspectives on Labour and Income**, Vol.4, No:3, Article NO:5, Autumn, (1992), s.12.

¹⁰⁰ SURYADARMA, **a.g.e.**, s.12.

¹⁰¹ **Statistics South Africa, Quarterly Labour Force Survey**, Quarter 2., July, (2009), s.2.

2005-2008 dönemi itibariyle Yeni Zelanda'nın işgücü istatistikleri incelendiğinde gücenmiş işçilerin yarıdan fazlasını kadınların oluşturduğu görülmektedir. Yeni Zelanda işgücü istatistiklerinde gücenmiş işçiler, diğer ülkelerden farklı biçimde tanımlanmıştır. Şimdiye kadar ele aldığımız ülkelerde gücenmişliğe yol açan neden; bireylerin çalıştıkları bölge ya da işkolunda kendilerine uygun iş olmadığı gerekçesiyle iş aramayı bırakmalarıdır; Yeni Zelanda gücenmiş işçi tanımlamasında bu neden dışındaki nedenler dikkate alınmıştır. Bu gücenmişlik nedenleri de, deneyim yetersizliği, yanlış yaş grubunda olmak, buldukları alanda doğru iş olmaması şeklinde belirtilmektedir. Gücenmişliğin cinsiyetler arasındaki dağılımına tekrar dönersek, kadınlar az da olsa bir baskınlığa sahiptir. Yeni Zelanda için 2005 yılında 6.1 (bin) olan toplam gücenmişlik oranı 2008 yılında azalarak 2.7 (bin)'e ulaşmıştır. Kadınlar için ise sırasıyla gücenmişlik oranı 3.2 (bin)'den 1.4 (bin)'e düşmüştür¹⁰².

Kadrzycki (2000), çalışmasında gücenmiş işçilere ilişkin profil oluştururken gücenmiş işçiler ile diğer marjinal bağımlı işgücünü birlikte ele almıştır. Çalışmada İngiltere için 1994-1999 dönemi işgücü istatistikleri ele alınmış, incelenen yıllar itibariyle ülkede gücenmiş işçilerin yarısından fazlasının (%56,7) erkeklerden oluştuğu ortaya konulmuştur. Kadınlar ise yaklaşık olarak %43,3'lük bir yoğunluğa sahiptir¹⁰³. Kadınlardan çok erkeklerin gücenmiş işçi olarak nitelendirildiğine vurgu yapan bir başka çalışma da Castillo'nun 1998 yılında yapmış olduğu çalışmadır¹⁰⁴. Bununla birlikte Castillo'nun üzerinde durduğu bir başka sonuç da, Kadrzycki'nin aksine, tüm marjinal bağımlı nüfus içerisinde kadınların çoğunluğu oluşturmasıdır.

1994'den günümüze kadar gelen süreç içerisinde Amerika için gücenmiş işçi profiline baktığımızda da erkeklerde gücenmişliğin kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. 1994 yılı için Amerikan işgücü piyasasında gücenmiş erkek işçilerin sayısı 296 (bin) iken; kadınlarda bu sayı 204 (bin)'dir. Ancak günümüze yaklaştıkça aradaki fark gittikçe açılmakta ve 2009 yılı Haziran ayı rakamlarına göre gücenmiş erkek işçi sayısı 466 (bin) iken; gücenmiş

¹⁰² **Labour Market Statistics, Statistics New Zealand**, Tauranga Aotearoa, (2005-2008).

¹⁰³ Yolanda K. KADRZYCKI, "Discouraged and Other Marginally Attached Workers: Evidence on Their Role in the Labor Market", **New England Economic Review**, May/June, (2000).

¹⁰⁴ Monica D. CASTILLO, "Persons Outside the Labor Force Who Want a Job", **Monthly Labor Review**, 121, 7, July, (1998), s.37.

kadın işçi sayısı ise 327 (bin)' dir¹⁰⁵. Toplam gücemiş işçiler içerisinde cinsiyetler arasındaki oransal dağılıma göre; tüm gücemiş işçilerin, 2009 yılı için, %62,6'sını erkekler; %37,4'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır¹⁰⁶.

Kadınlar arasında gücemişliğin düşük olduğu bir başka ülke de Filipinler'dir. Filipinler'de, Nisan 2003 rakamlarına göre, toplam işsizlikle karşılaştırıldığında¹⁰⁷, gücemiş işçiler %40,8 gibi yüksek bir paya sahiptir. İstatistikler, gücemiş işçilerin %61,2 gibi bir oranla baskın olarak erkek olduklarını göstermektedir. Kadın gücemişlik oranı ise %38,8'dir. Nisan 2005'e gelindiğinde gücemiş işçiler arasında erkeklerin baskınlığı devam etmiştir. Nisan 2005 rakamlarına göre, gücemiş işçiler arasında erkelerin yoğunluğu %69,8 iken; kadınların yoğunluğu ise sadece %30,2'dir¹⁰⁸.

İsrail'de de gücemiş işçiler arasında erkeklerin yoğunluğu fazladır. Toplumun geleneksel yapısı içerisinde kadınlara uygun istihdam alanlarının bulunmaması, kadınların işgücü piyasasından tamamen uzaklaşmasına neden olmaktadır. Erkekler arasında gücemişliğe neden olan faktör de toplumda erkek işgücünün isteklerine uygun iş olmamasıdır¹⁰⁹.

Seçilmiş OECD ülkeleri genelinde ülkeler arasında cinsiyete göre gücemiş işçi dağılım farklılıkları aşağıdaki tablo ve grafikte gösterilmektedir.

¹⁰⁵ **Breau of Labor Statistics**, United States Department of Labor.

¹⁰⁶ <http://www.bls.gov/opub/ils/pdf/opbils74.pdf> (Erişim tarihi: 28.07.2009).

¹⁰⁷ Nisan 2003 rakamlarına göre Filipinler'de toplam işsizlik oranı %72,9'dur.

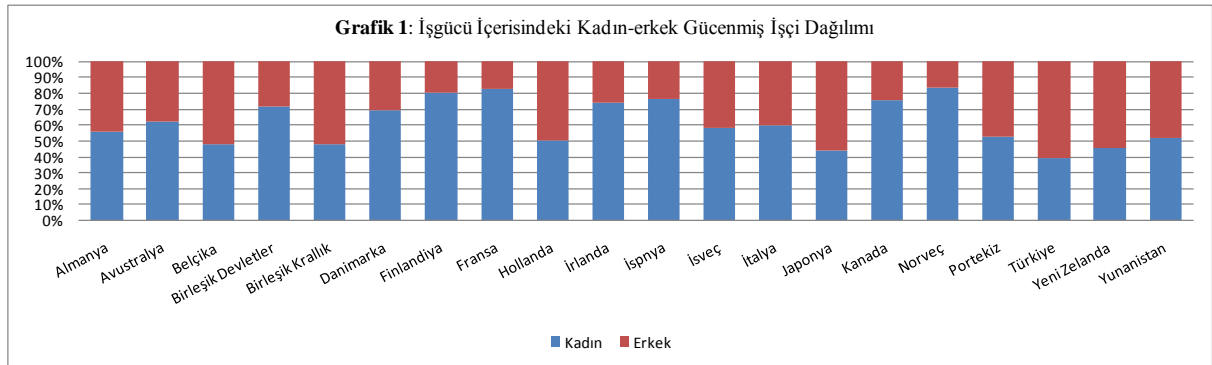
¹⁰⁸ **Department of Labor and Employment LABSTAT Updates**, Vol.8, No:6, s.3.

¹⁰⁹ **Israel Central Bureau of Statistics**, (2003-2007).

Tablo 3: Seçilmiş OECD Ülkeleri Genelinde Cinsiyete Göre Güçenmiş İşçi Oranları
(2008)

Ülkeler	Cinsiyet	
	Kadın	Erkek
Almanya	0,33	0,20
Avustralya	0,54	0,43
Belçika	0,33	0,20
Birleşik Devletler	1,09	1,00
Birleşik Krallık	0,11	0,13
Danimarka	0,05	0,02
Finlandiya	0,51	0,56
Fransa	0,18	0,08
Hollanda	1,14	0,82
İrlanda	0,02	0,02
İspanya	2,02	0,40
İsveç	2,13	1,91
İtalya	6,69	2,30
Japonya	2,28	0,69
Kanada	0,10	0,11
Norveç	0,19	0,24
Portekiz	0,50	0,16
Türkiye	0,39	0,60
Yeni Zelanda	0,15	0,10
Yunanistan	0,43	0,09
TOPLAM	19,18	9,94

Kaynak: Veriler OECD Statistics Veritabanı'ndan derlenmiştir.

Yukarıdaki grafik 2008 yılı için kadın ve erkek güçenmiş işçi paylarını göstermektedir. Ülkelerin büyük çoğunluğunda; Finlandiya ve Türkiye hariç, güçenmiş işçiler arasında kadınlar erkeklerden daha büyük bir paya sahiptir. Cinsiyet bakımından ayrıma gittiğimizde; OECD ülkeleri genelinde toplam işgücü içerisinde kadın güçenmiş işçilerin payı erkeklerden daha yüksektir.

Cinsiyete göre gücenmiş işçi paylarının yıllar itibariyle ülkeler arasında nasıl bir farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla aşağıdaki tablodan yararlanılmıştır.

Tablo 4: Seçilmiş OECD Ülkeleri Genelinde Yaş Ayrımı Olmaksızın Cinsiyete Göre İşgücü İçerisindeki Gücenmiş İşçi Oranları (2000-2008)

Ülkeler	Cinsiyet	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Almanya	K	0,21	0,21	0,22	0,22	0,27	0,41	0,33	0,28	0,33
	E	0,07	0,07	0,07	0,10	0,10	0,14	0,05	0,10	0,08
Avusturya	K	0,50	0,63	0,58	0,35	0,23	0,20	0,16	0,15	0,15
	E	0,09	0,01	0,09	0,04	0,12	0,15	0,17	0,12	0,09
Belçika	K	0,73	1,87	1,19	1,08	1,04	0,46	0,39	0,37	0,33
	E	0,50	0,79	0,47	0,62	0,55	0,29	0,23	0,23	0,20
Birleşik Devletler	K	0,15	0,19	0,21	0,28	0,26	0,25	0,22	0,20	1,09
	E	0,21	0,25	0,29	0,34	0,36	0,32	0,29	0,28	1,00
Birleşik Krallık	K	0,35	0,13	0,15	0,17	0,10	0,12			0,11
	E	0,32	0,20	0,21	0,18	0,20	0,12			0,13
Danimarka	K	0,15	0,09	0,13	0,09	0,01	0,06	0,04	0,08	0,05
	E	0,21	0,08	0,08	0,11	0,06	0,08	0,06	0,04	0,02
Fransa	K	0,14	0,11	0,09	0,18	0,18	0,22	0,34	0,36	0,18
	E	0,03	0,04	0,04	0,12	0,09	0,12	0,13	0,22	0,08
Hollanda	K	1,28	0,86	1,00	1,05	1,34	1,57	1,63	1,41	1,14
	E	0,71	0,60	0,59	0,85	0,81	0,74	1,13	0,83	0,82
İrlanda	K	0,03	0,01	0,03	0,02	0,04	0,01	0,01		0,02
	E	0,02	0,05	0,05	0,04	0,05	0,04	0,04		0,02
İspanya	K	1,56	1,33	1,36	1,14	1,21	2,73	2,61	1,77	2,02
	E	0,24	0,21	0,27	0,18	0,21	0,54	0,41	0,36	0,49
İsveç	K	1,70	1,66	1,59		2,00	2,20	2,13	2,35	2,13
	E	1,61	1,63	1,53		1,79	2,05	1,83	1,89	1,91
İtalya	K	2,31	2,00	1,98	1,96	5,52	6,08	5,53	6,83	6,69
	E	0,21	0,20	0,17	0,23	1,38	1,83	1,77	2,26	2,30
Japonya	K	5,56	4,93	3,77	3,77	3,07	2,69	2,46	2,39	2,28
	E	1,44	1,48	0,96	1,04	1,00	0,85	0,82	0,69	0,69
Kanada	K	0,32	0,25	0,25	0,24	0,17	0,19	0,12	0,09	0,10
	E	0,28	0,24	0,25	0,20	0,18	0,17	0,15	0,12	0,11
Yunanistan	K	0,51	0,38	0,44	0,40	0,38	0,33	0,31	0,37	0,43
	E	0,08	0,10	0,08	0,12	0,10	0,10	0,06	0,07	0,09
TOPLAM	K	15,50	14,65	12,99	10,95	15,32	17,52	16,28	16,65	17,05
	E	6,02	5,65	5,15	4,17	7,00	7,64	7,15	7,21	3,23

Kaynak: Veriler OECD Statistics Veritabanı'ndan derlenmiştir.

Buna göre, 2000–2003 dönemi için kadın gücenmiş işçi payının yüksek olduğu ülkeler Japonya, İtalya ve İsveç'tir. 2000 yılı için Japonya'da oran %5,6 iken 2003 yılında bu oran %3,8'e düşmüştür. İtalya ve İsveç'te ise, aynı dönemler için, oran sırasıyla %2,3'den %2,0'ye; %1,7'den %1,6'ya azalma göstermiştir. 2004 yılına gelindiğinde ise kadın gücenmiş

işçi yoğunluğunun en yüksek olduğu ülkelerde birinciliği İtalya almakta; daha sonra ise Japonya gelmektedir. 2005-2008 döneminde yoğunluk bakımından yine ilk sırayı İtalya korumakla birlikte İspanya’da da kadınlar arasında güvenmiş işçi yoğunluğunun arttığı gözlenmektedir.

Genel anlamda erkek işgücü arasında güvenmişlik yoğunluğuna baktığımızda tablonun değiştiğini görmekteyiz. 2000–2003 dönemi içerisinde erkek güvenmiş işgücü yoğunluğunun yüksek olduğu ülkeler İsveç ve Japonya’dır. 2000 yılında İsveç için bu oran %1,6 iken Japonya’da oran %1,4 olmaktadır. 2004–2006 dönemi içerisinde de güvenmiş erkek işgücü için tablo farklılık göstermemektedir. Ancak 2000–2008 dönemi içerisinde erkek işgücü arasında güvenmişlik oranı yıllar itibarıyla az da olsa bir artış göstermiştir. Güvenmiş erkek işgücü açısından yoğunluğun en az olduğu ülkeler, kadın güvenmiş işgücü yoğunluğunda olduğu gibi, İrlanda’dır. Ele alınan OECD ülkeleri genelinde cinsiyetler arasındaki güvenmişlik oranlarına baktığımızda, kadınlar arasında güvenmişlik oranlarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak 2008 yılında erkekler arasında da güvenmişlik oranlarının toplamda artış gösterdiği söylenebilir.

2.3. Yaş

Güvenmiş işçilerin yaş gruplarına göre dağılımı ülkelere ve bazen yıllara göre farklılık göstermektedir. Stein (1967), çalışmasında 20-64 yaş arasındaki bireylerde güvenmişlik oranının yüksek olduğunu göstermiştir. 65 yaş ve üzerindeki bireylerde güvenmişlik oranı azalırken; bu oranın eğitim dönemindeki 16-19 yaş arasında düşük olduğu belirtilmektedir¹¹⁰. Bundan birkaç yıl sonra Flaim (1969), yaptığı çalışmasında mevcut durumu destekler nitelikte sonuçlar elde etmiştir. Buna göre, Amerika’nın 1968 istatistik rakamlarına göre, 20-59 yaş arasındaki kadın ve erkeklerde güvenmişlik yüksektir. Güvenmişlik oranı açısından ikinci ve üçüncü grubu ise 65 yaş ve üzerindeki bireyler ile 16-19 yaş arasındaki bireyler oluşturmaktadır. Bu iki grup için güvenmişliğe neden olan faktör

¹¹⁰ Robert L. STEIN, “Reasons For Non Participation in the Labor Force”, **Monthly Labor Review**, 22, (1967), s.27.

işverenlerin bireylerin çok genç ya da çok yaşlı olduklarını düşünmesidir¹¹¹. Job (1979), çalışmasında Amerika’da işgücü dışında bulunan bireylerin %15’ini gücümüş işçilerin oluşturduğunu ve bunların çoğunluğunun da 45 yaş ve üzerindeki bireylerden oluştuğunu ifade etmiştir¹¹². Bureau of Labor Statistics’in Amerika için Nisan 2009 sonuçları da son durumu açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre de, Amerika’da 25-54 yaş arasındaki gücümüşlük oranı diğer yaş grubundakilerden oldukça yüksektir. Nisan 2009 rakamlarına göre; 16-24 yaş grubunda gücümüşlük oranı %24,4 iken, 55 yaş ve üzerindeki için bu oran %20,8’dir. Gücümüşlüğü yoğun olduğu grupta ise bu oran %54,8’e yükselmektedir¹¹³.

Kanada’da gücümüş işçi yoğunluğunun fazla olduğu yaş grubunu 25–44 yaş arasındaki bireyler oluşturmaktadır. 1979–1992 Kanada işgücü istatistiklerine göre, 25–44 yaş arasındaki bireyler için gücümüşlüğü dönem ortalaması %46,5’dir. On üç yıllık dönem için işgücü dışında bulunan 25-44 yaş arasındaki işgücünün %46,5’ini gücümüş işçiler oluşturmaktadır. Bu oran, 45 yaş ve üzerindeki bireyler için %15,5 iken; 15–24 yaş arasındaki bireyler için %30’dur. Burada, Amerika’da olduğu gibi, bireyleri gücümüşlüğü iten neden, işverenlerin çalıştırmak için bu yaş grubundakileri çok genç ya da çok yaşlı olarak değerlendirmeleridir¹¹⁴. İngiltere için durum Amerika ve Kanada’dan farklı değildir. İngiltere’de de gücümüş işçilerin çoğunluğunu 20-54 yaş arasındaki bireyler oluşturmaktadır. İngiltere için ikinci ve üçüncü sırayı, sırasıyla 55 yaş ve üzerindeki ile 16-19 yaş arasındaki bireyler oluşturmaktadır¹¹⁵. Ancak Filipinler’de durum farklılık göstermektedir. Nisan 2003 ve Nisan 2005 rakamlarına göre gücümüşlük oranının yüksek olduğu yaş grubu 15-24 yaş grubudur. 2003 yılında 15-24 yaş grubu için gücümüşlük oranı %31,5 iken; 2005 yılında bu oran %48,5’e yükselmiştir. 25-44 yaş grubundakiler için bu oran birinci yıl %12,2 iken ikinci yıl %18,4’e yükselmiş; 45 yaş ve üzerindeki grup için ise sırasıyla %4,2’den %4,9’a yükselmiştir¹¹⁶.

¹¹¹ FLAIM, a.g.e., (1969), s.10.

¹¹² Barbara Cottman JOB, “How Likely Are Individuals to Enter The Labor Force”, **Monthly Labor Review**, 28, (1979), s.31.

¹¹³ “Ranks of Discouraged Workers and Others Marginally Attached to the Labor Force Rise During Recession” <http://www.bls.gov/opub/ils/pdf/opbils74.pdf> (Erişim tarihi: 28.07.2009).

¹¹⁴ AKYEAMPONG, a.g.e., (1989), s.2.

¹¹⁵ KODRZYCKI, a.g.e., s.37.

¹¹⁶ **Department of Labor and Employment LABSTAT Updates**, Vol.8, No.6, s.4; <http://www.census.gov.ph/data/sectordata/2005/1f050219.htm> (31.07.2009).

Yaş grupları açısından analiz yapılırken OECD'nin belirlemiş olduğu standart yaş grupları dikkate alınmıştır. Dikkate alınan yaş grupları, 15–24; 25–54; 55–64 ve 65 yaş ve üzeri yaş grubudur.

Tablo 5: Yaş Gruplarına Göre Ele Alınan OECD Ülkelerinde İşgücündeki Kadın ve Erkek Güçlenmiş İşçi Oranları (I)

Ülkeler	Cinsiyet	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Almanya										
15-24	K	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2		0,1
	E	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	
25-54	K	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,3
	E	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
55-64	K	0,7	0,8	0,7	0,7	0,8	1,2	1,4	0,7	0,8
	E	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,2	0,3	0,4
65+	K	0,1	0,1	0,6	0,3	1,0	0,7		0,5	
	E	0,2		0,4	0,6		0,7			
Avusturya										
15-24	K	0,0	0,1	0,1		0,1	0,1	0,0	0,1	0,1
	E	0,1		0,1	0,1		0,1	0,1	0,1	0,1
25-54	K	0,6	0,5	0,6	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
	E	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
55-64	K	0,8	4,4	2,0	1,3	0,7	1,3	0,9	0,9	0,8
	E	0,2	0,1	0,2	0,3	0,3	0,8	0,6	0,6	0,3
65+	K	1,3	2,3			0,6	0,4	0,3	0,5	0,6
	E						0,0	0,0	0,0	
Belçika										
15-24	K	0,4	1,5	2,5	1,8	0,7	0,1	0,1	0,3	0,4
	E	0,4	0,4	0,7	0,7	0,6	0,2	0,1	0,2	0,1
25-54	K	0,7	1,8	0,8	0,8	0,9	0,4	0,3	0,2	0,2
	E	0,3	0,5	0,3	0,5	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1
55-64	K	2,6	4,7	5,3	3,5	3,6	2,3	2,4	1,6	1,7
	E	3,1	4,5	1,9	2,0	1,7	1,2	1,5	1,3	1,2
65+	K		1,3		3,1		1,0		1,2	
	E						0,3			
Birleşik Devletler										
15-24	K	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	2,4
	E	0,4	0,5	0,6	0,8	0,8	0,8	0,7	0,6	2,7
25-54	K	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,8
	E	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,7
55-64	K	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,8
	E	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,7
65+	K	0,3	0,3	0,5	0,5	0,7	0,5	0,5	0,4	1,7
	E	0,4	0,5	0,4	0,4	0,7	0,6	0,5	0,4	1,5
Birleşik Krallık										
15-24	K	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1			0,1
	E	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2			0,1
25-54	K	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1			0,1
	E	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1			0,1
55-64	K	1,8	0,5	0,7	1,0	0,3	0,3			0,3
	E	1,2	0,9	0,7	0,5	0,6	0,3			0,3
65+	K									
	E	5,6	3,4	3,5	2,0	2,6	0,8			0,6

Tablo 7: Yaş Gruplarına Göre Ele Alınan OECD Ülkelerinde İşgücündeki Kadın ve Erkek Güçlenmiş İşçi Oranları (III)

Ülkeler	Cinsiyet	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
İspanya										
15-24	K	0,7	3,7	0,8	0,5	0,6	1,1	1,0	0,7	0,7
	E	0,4	0,3	0,4	0,2	0,2	0,8	0,6	0,2	1,0
25-54	K	1,6	1,3	1,3	1,1	1,2	2,1	1,7	1,1	1,4
	E	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,3	0,2	0,3	0,3
55-64	K	3,2	3,4	3,3	2,8	2,6	9,7	12,5	8,6	8,5
	E	0,6	0,8	0,8	0,7	0,9	1,6	1,5	1,1	1,5
65+	K	2,1	2,3	2,5	2,9	2,5	37,3	30,4	18,5	17,3
	E	0,3	0,4		0,5	0,3	5,4	3,9	0,2	0,4
İsveç										
15-24	K	9,5	9,1	8,7		11,0	9,9	9,6	12,0	9,8
	E	10,0	9,9	9,3		11,2	10,8	10,0	10,4	9,7
25-54	K	0,7	0,7	0,7		0,9	1,2	1,1	0,7	0,8
	E	0,5	0,6	0,6		0,6	0,9	0,8	0,5	0,5
55-64	K	1,1	0,9	0,8		0,9	1,2	1,2	1,0	0,7
	E	1,1	1,1	0,9		1,1	1,5	0,9	0,7	0,8
65+	K								10,2	14,0
	E								7,8	9,2
İtalya										
15-24	K	2,1	1,9	1,8	1,4	6,9	8,7	8,6	11,6	10,2
	E	0,2	0,3	0,3	0,5	3,6	5,1	5,2	7,3	6,9
25-54	K	2,0	1,8	1,7	1,7	5,1	5,8	5,2	6,3	6,3
	E	0,1	0,1	0,1	0,1	1,0	1,4	1,4	1,7	1,8
55-64	K	5,3	4,4	4,4	5,1	8,6	6,9	6,4	7,9	7,8
	E	0,7	0,8	0,8	0,8	2,5	2,9	2,6	3,0	3,3
65+	K	8,4	7,2	9,7	10,4					
	E	2,0	0,7	1,2	2,0					
Kanada										
15-24	K	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0
	E	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
25-54	K	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
	E	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
55-64	K	0,7	0,7	0,7	0,6	0,4	0,5	0,3	0,2	0,3
	E	0,7	0,5	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2
65+	K									
	E									
Yunanistan										
15-24	K	0,6	0,6	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,5
	E	0,2	0,1	0,2	0,6	0,5	0,3	0,1	0,2	0,2
25-54	K	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,3	0,4
	E	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
55-64	K	0,3	0,3	0,8	0,4	0,5	0,8	1,0	0,9	1,0
	E	0,3	0,2	0,1	0,3	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3
65+	K		0,4	1,5		1,6	1,0	0,3	0,2	
	E	0,2	0,4	0,4			0,2			
Kaynak: Veriler OECD Statistics Veritabanı'ndan derlenmiştir.										

Tüm OECD ülkeleri içerisinde genel anlamda 15-24 yaş arasında güceniş işçiliğın yüksek olduğu ülke İsveç'tir. 2000 yılı için İsveç'te güceniş işçi yoğunluğu %9,8 iken bu oran 2007 yılına gelindiğinde artış göstermiş ve %11,2 düzeyine ulaşmıştır. Ancak 2008 yılında tekrar başlangıç düzeyine geri dönmüştür. 25-54 yaş grubuna bakıldığında ise, 2000-2008 dönemi için, yoğunluğu İtalya'da olduğu görülmektedir. Bu yaş grubu için yoğunluğu en az olduğu ülkeler ise İrlanda'dır. 55-64 yaş grubunda ise yıllar itibariyle ülkeler arasında gücenişlik oranlarında farklılıklar bulunmamaktadır. 2000-2008 dönemi için, OECD ülkeleri içerisinde 55-64 yaş arasındaki bireylerde gücenişliğin yüksek olduğu ülkeler Hollanda, Belçika, İspanya ve İtalya'dır. Ancak tüm yaş grupları içerisinde değerlendirildiğinde 55-64 yaş arasındaki bireylerde gücenişliğin oransal dağılımı düşüktür. 65 yaş ve üzerindeki yaş grubundaki bireylerde gücenişlik oranı tüm OECD ülkeleri genelinde oldukça yüksektir. Burada işverenlerin bireyleri çalıştırmak için çok yaşlı bulmaları etkili bir neden olabilir. Bu yaş grubundakiler arasında gücenişliğin yüksek olduğu ülkeler Hollanda, İsveç, İspanya ve Birleşik Devletler'dir.

Cinsiyet ve yaş gruplarına göre tüm OECD ülkeleri genelinde güceniş işgücü dağılımına baktığımızda yaş grupları arasında kadınlarda gücenişliğin yüksek olduğu görülmektedir. 15-24 yaş grubundaki hem kadın hem de erkeklerde gücenişliğin yüksek olduğu ülke İsveç'tir. 2008 yılı için kadınlarda gücenişlik oranı %9,8 iken; erkeklerde bu oran %9,7'dir. 25-54 yaş grubunda da kadın ve erkek açısından benzerlik bulunmaktadır. Kadınlarda oranların yüksekliği açısından ikinci sırayı İtalya almaktadır. Ancak her iki ülke içinde erkeklerin gücenişlik yoğunlukları azdır. 55-64 yaş grubuna geldiğimizde ise, kadınlarda yoğunluğu fazla olduğu ülke İtalya iken; erkeklerde gücenişliğin yoğun olduğu ülkeler Belçika ve Hollanda'dır. 65 yaş ve üzerindeki kadınlar için gücenişlik yoğunluğu yüksek olduğu ülke İspanya iken; aynı ülkede erkeklerde gücenişlik yoğunluğu yok denecek kadar azdır. Kadın işgücü için İspanya'da 2000 yılında %2,1 olan oran 2005 yılına gelindiğinde hızlı bir artış gösterip %37,3'e yükselmiştir. Sonrasında ise 2008 yılında oran %17,3'e düşmüştür. Erkek işgücü için ise Hollanda'da 2001 yılında %5,9 olan oran 2004 yılına kadar artış göstermiş (%14,2), 2008 yılına gelindiğinde ise %11,7'ye düşmüştür. Buna göre 65 yaş ve üzerindeki hem kadın hem de erkek işgücü için gücenişlik oranının OECD ülkeleri genelinde yüksek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.4. Eğitim

Toplam işgücü dışında bulunan bireylerle karşılaştırıldığında, gücenmiş işçilerin eğitim düzeyi daha düşüktür. Stein (1967), Amerika için yaptığı çalışmasında toplam gücenmiş işçilerin önemli bir bölümünün yasal eğitim süresinden daha az eğitime sahip olduklarını bulmuştur. Ancak kadın gücenmiş işçiler arasında, yükseköğretimine sahip olan bireylerin sayısı göz ardı edilemeyecek kadar fazladır¹¹⁷. Amerika’da yaş gruplarına göre gücenmişlik düzeyinin 25-44 yaş arasındaki bireylerde yüksek olması bu gruptaki bireylerin eğitim, öğretim ve beceri açısından yetersiz olduklarını destekler niteliktedir.

1979-1992 dönemi Kanada işgücü istatistikleri de ilköğretim ve daha az eğitime sahip olan bireyler arasında gücenmişliğin yüksek olduğunu göstermektedir. İstatistikler, ortalama işçilerle karşılaştırıldığında gücenmiş işçilerin daha az eğitime sahip olduklarını göstermektedir. Genç gücenmiş işçilerin önemli bir kısmı ortaokulu bitirmeden okuldan ayrılmak zorunda kalmıştır¹¹⁸. Ancak İngiltere için durum farklıdır. Kodrzycki (2000) çalışmasında, 2000 yılı için İngiltere’de gücenmiş işçilerin %38,1’lik büyük bir kısmını yüksek okuldan daha az eğitime sahip olan bireylerin; ikinci sırayı ise %37,2’lik bir payla yüksek okul mezunlarının oluşturduğu sonucunu elde etmiştir¹¹⁹.

Endonezya’da da, hem çalışmaya istekli hem de iş aramayan gücenmiş işçilerin çoğunluğu düşük eğitim düzeyine sahiptir. Her iki gücenmiş işçi grubu arasındaki fark çalışmaya istekli olanların büyük bir çoğunluğunun ilköğretim ya da ortaokulu bitirmiş olması ve çalışmaya istekli olmayıp iş aramayanların ise eğitim düzeylerinin daha düşük olmasıdır¹²⁰.

Gücenmiş işçilerin eğitim düzeylerine ilişkin olarak çıkarılabilecek en genel sonuç, bireylerin eğitim düzeylerinin azalmasıyla birlikte gücenmişlik oranlarında artış yaşanmasıdır.

---

¹¹⁷ STEIN, a.g.e., s.27.

¹¹⁸ AKYEAMPONG, a.g.e., s.2.

¹¹⁹ KODRZYCKI, a.g.e., s.38.

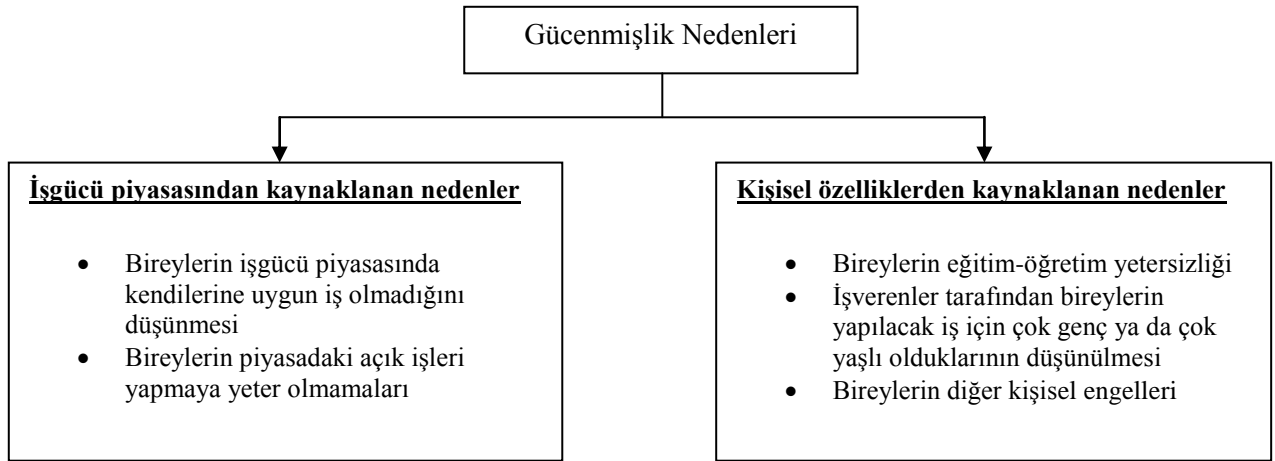
¹²⁰ SURYADARMA, a.g.e., s.12.

Güvenmişliğin oluşmasındaki temel neden ise, bireylerin işgücü piyasasındaki boş işleri yapabilecek yeterli eğitim ve öğretim düzeyine sahip olmamalarıdır.

2.5. Neden

Literatürde, işgücü içerisindeki bireylerin güvenmişliğine ilişkin iki temel neden üzerinde durulmaktadır. Bu nedenler; kişisel güvenmişlik nedenleri ve işgücü piyasasından kaynaklanan güvenmişlik nedenleri olarak belirtilmektedir. Kişilerin kendilerinden kaynaklanan güvenmişlik nedenleri de alt başlıklara ayrılmakta; bunlar da eğitim-öğretim yetersizliği, işverenlerin yapılması istenilen işler için bireylerin çok genç ya da çok yaşlı olduklarını düşünmesi ve diğer kişisel engeller olarak sıralanmaktadır. İşgücü piyasasından kaynaklanan nedenler ise; bireylerin işgücü piyasasında kendilerine uygun iş olmadığını düşünmesi ve piyasadaki açık işleri yapmaya yeter beceriye sahip olmamak olarak sıralanmaktadır. İşgücü içerisindeki bireylerin güvenmişlik nedenlerini aşağıdaki şekilde göstermek mümkündür.

Şekil 13: Güvenmişlik Nedenleri

Literatürde, işgücü piyasasından kaynaklanan nedenler konjonktürel nedenler olarak ifade edilirken; kişisel özelliklerden kaynaklanan nedenler ise, yapısal nedenler olarak belirtilmektedir.

İşgücü piyasasındaki bireyleri gücenişliğe iten nedenleri araştıran literatürdeki öncü çalışmalardan ilki Flaim'in 1969 ve 1973 yıllarında yayınladığı çalışmalardır¹²¹. 1967-1971 yılları, Birleşik Devletler işgücü piyasası verilerini kapsayan çalışmasında Flaim, gücenişlik nedenlerini, yukarıdaki şekil yardımıyla gösterilen iki grup içerisinde ele almıştır. Flaim (1969); 1968 yılı istatistiklerine göre; erkek güceniş işçilerin çoğunluğunun gücenişlik nedeni olarak "kendilerine uygun iş olmadığı düşüncesine sahip olmayı" ileri sürdüklerini ifade etmektedir. Kadınlarda ise, gücenişlik nedeni farklılaşmakta ve "çalışmaya uygun olmadığı düşüncesi" neden olarak ön plana çıkmaktadır¹²². Yaş grupları bakımından da güceniş işçilerin ileri sürdükleri gücenişlik nedenleri farklılıklar göstermektedir. 65 yaş ve üzerindeki bireyler ile 16-19 yaş arasındaki bireyler için gücenişlik nedeni olarak "işverenlerin bireylerin yapılacak iş için çok genç ya da çok yaşlı olduklarını düşünmesi" gösterilirken, 25-54 yaş arasındaki çalışma çağındaki nüfus için ise gücenişlik nedenini "kendileri için uygun iş bulamayacakları düşüncesi" oluşturmaktadır.

Gücenişlik nedenlerine ilişkin olarak, çalışmada ele alınan 20 OECD ülkesi genelinde araştırma yapılmış, ancak sadece Avustralya için gücenişlik nedenlerine ilişkin detaylı güncel veriye ulaşılmıştır. Birleşik Devletlerde ise, son dönemde gücenişlik nedenlerinde detaylı bir ayırım yapılmamış, tüm nedenler "iş bulma olasılığında gücenişlik" başlığı altında değerlendirilmiştir. Avustralya'ya ilave olarak gücenişlik nedenine ilişkin güncel verilerine ulaşılan bir diğer ülke ise, farklı sosyo-ekonomik yapısı itibarıyla, İsrail olmuştur.

¹²¹ Bkz. Paul O. FLAIM, "Persons Not in The Labor Force: Who They Are and Why They don't Work", **Monthly Labor Review**, 3, (1969); Paul O. FLAIM, "Discouraged Workers and Changes in Unemployment", **Monthly Labor Review**, March, (1973).

¹²² FLAIM, a.g.e., s.8.

Tablo 8: Cinsiyet ve Yaş Ayrımı Olmaksızın Gücenmişlik Nedenleri (Avustralya-İsrail)
(2008)

NEDEN	ÜLKELER (,000)	
	AVUSTRALYA	İSRAİL
İşgücü Piyasası Nedenleri		
Bireylerin buldukları alanda uygun iş olmadığı düşüncesi	13,1	22,6
Bireylerin isteklerine uygun iş olmaması	0,9	2,4
Kişisel Nedenler		
İşverenlerin bireylerin çok genç ya da çok yaşlı olduklarını düşünmesi	22,0	4,6
Bireylerin eğitim-öğretim yetersizliği	12,6	2,8

Kaynak: Veriler, Central Bureau of Statistics ve Australian Bureau of Statistics'ten derlenmiştir.

Tablodan da açıkça görüldüğü üzere 2008 yılı için Avustralya'da gücenmişlik nedeninin çoğunluğunu "bireylerin yapılacak iş için çok genç ya da çok yaşlı oldukları düşüncesi" oluştururken; İsrail'de ise, işgücü piyasasından kaynaklanan nedenler (buldukları alanda uygun iş olmaması) oluşturmaktadır.

Cinsiyetler arasında, gücenmişlik nedenleri bakımından sayısal bazı farklılıklar bulunsa da; yoğunluk iki neden üzerinde toplanmaktadır. Her iki cinsiyet için de birinci gücenmişlik nedenini "buldukları alanda uygun iş olmaması" oluştururken, ikinci önemli nedeni ise "bireylerin çok genç ya da çok yaşlı olmaları" oluşturmaktadır. Bu durum aşağıdaki tabloda örnek ülkeler ele alınarak gösterilmektedir.

Tablo 9: Cinsiyete Göre Gücenmişlik Nedenleri (Avustralya-İsrail) (2008)

NEDEN	CİNSİYET	ÜLKELER (,000)	
		AVUSTRALYA	İSRAİL
İşgücü Piyasası Nedenleri			
Bireylerin buldukları alanda uygun iş olmadığı düşüncesi	K	6,4	46,0
	E	6,7	59,8
Bireylerin isteklerine uygun iş olmaması	K		8,7
	E		
Kişisel Nedenler			
İşverenlerin bireylerin çok genç ya da çok yaşlı olduklarını düşünmesi	K	11,0	7,4
	E	11,1	13,8
Bireylerin eğitim-öğretim yetersizliği	K	9,4	6,1
	E	3,2	6,9

Kaynak: Veriler, Central Bureau of Statistics ve Australian Bureau of Statistics'ten derlenmiştir.

Literatürdeki bu iki temel neden haricinde belirtilen diğer gücenmişlik nedenlerini; dil ve etnik kökene dayalı zorluklar, gücenmiş işçilerin yoksunluk ya da hastalıkları olarak sıralamak mümkündür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDA GÜCENMİŞLİK

1. TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜNE KATILIM VE İŞSİZLİK

Bu bölümde öncelikle, Türkiye'de işgücüne katılım kavramı üzerinde durularak; yaş, cinsiyet, medeni durum vb. demografik özelliklere göre Türkiye'de yıllar itibariyle işgücüne katılım oranları gösterilecektir. Bu bölümün ikinci kısmında ise, Türkiye'deki işsizlik kavramı üzerinde durulacaktır. Çeşitli özelliklere bağlı olarak açıklanan işsizlik oranlarıyla Türkiye'nin işgücüne katılım oranı ve işsizlik oranı yapısı ortaya konulacaktır. Son olarak ise her iki oranın birbiriyle olan ilişkisi üzerinde durularak, Türkiye için ilave işçi etkisinin mi; yoksa gücemiş işçi etkisinin mi baskın belirlenecektir.

1.1. Türkiye'de İşgücüne Katılım ve İşgücüne Katılım Oranı

1950'li yıllardan günümüze kadar gelen süre içerisinde, Türkiye'de işgücüne katılım oranı azalma eğilimi göstermektedir¹²³. Bu nedenle, Türkiye işgücü piyasasının en önemli özelliği olarak, işgücüne katılım oranının düşüklüğünü göstermek hatalı olmayacaktır.

---

¹²³ İnsan TUNALI, **İstihdam Durum Raporu**, Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması, http://statik.iskur.gov.tr/tr/dis_iliskiler/istihdam_durum_raporu.pdf (Erişim tarihi: 31.07.2009).

Tablo 10: Türkiye’de Yıllara Göre İşgücü Değişimi ve İşgücüne Katılım Oranı (1988-2009)

YILLAR	15 Yaş ve Yukarı Yaştaki Nüfus (Bin)	İşgücü (Bin)	İşgücüne Katılım Oranı (%)	İ.K.O. (Erkek) (%)	İ.K.O. (Kadın) (%)
1988	33.746	19.391	57,5	81,2	34,3
1989	34.315	19.931	58,1	80,6	36,1
1990	35.601	20.150	56,6	79,7	34,1
1991	36.869	21.010	57,0	80,2	34,1
1992	37.984	21.264	56,0	79,6	32,7
1993	38.957	20.314	52,1	78,0	26,8
1994	40.038	21.877	54,6	78,5	31,3
1995	41.176	22.286	54,1	77,8	30,9
1996	42.243	22.697	53,7	77,3	30,6
1997	43.299	22.755	52,6	76,7	28,8
1998	44.295	23.385	52,8	76,7	29,3
1999	45.311	23.878	52,7	75,8	30,0
2000	46.211	23.078	49,9	73,7	26,6
2001	47.158	23.491	49,8	72,9	27,1
2002	48.041	23.818	49,6	71,6	27,9
2003	48.912	23.640	48,3	70,4	26,6
2004	49.906	24.289	48,7	72,3	25,4
2005	50.826	24.565	48,3	72,2	24,8
2006	51.668	24.776	48,0	71,5	24,9
2007	49.215	23.523	47,8	71,3	24,8
2008	50.772	23.805	46,9	70,1	84,5
2009	51.360	23.582	45,9	69,1	23,5

Kaynak: Özyay GÖZTEPE, “Küreselleşme Sürecinde Türkiye İşgücü Piyasası”, **Çalışma ve Toplum**, (2007/3), s.82.

TÜİK, İşgücü İstatistikleri (2007, 2008, 2009 Şubat)

1988-2009 dönemi işgücü anketleri, bu yıllar arasında işgücünün yaklaşık yarısını oluşturan 15-64 yaş arasındaki nüfusun %48 oranında artmış olmasına rağmen, istihdam oranının yarı yarıya (%24) arttığını göstermektedir¹²⁴. Türkiye’de işgücüne katılımı azalmanın itici gücünü kırdan-kente yaşanan iç göç oluşturmaktadır. Kırsal alanlarda hem kadınlar hem de erkekler aktif olarak işgücü piyasası içerisinde olmaktadır. Ancak kentsel alanlarda erkekler eve ekmek getirmekten; kadınlar ise ev işlerine bakıp çocuk büyütmeyle sorumlu tutulmaktadırlar. Ayrıca eğitim olanaklarının artmasıyla birlikte 15-24 yaş arasındaki çocukların işgücüne katılımı da azalmaktadır.

¹²⁴İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, Taslak Operasyonel Program 2007-2009, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı)

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesine yönelik 2007-2009 Operasyonel Programına göre, Türkiye'nin işgücü piyasasına ilişkin olarak şunları söylemek mümkündür;

- 1988-2005 yılları arası hem kırsal hem de kentsel alanlarda toplam işgücüne katılım oranı düşüş göstermiştir. Tarımın payının azalmasıyla, kırsal alanlarda işgücüne katılım oranındaki azalma kentsel alanlardan daha belirgin olmuştur. Kırsal alanlarda 1988 yılında %70,5 olan işgücüne katılım oranı 2005 yılında %56,9'a düşmüştür. Kentsel alanlarda ise bu değişim, 1988 yılında %50,4'den 2005 yılında %48,1'e düşme olarak yaşanmıştır.

Kadın ve erkek arasındaki işgücüne katılım oranı hem kırsal hem de kentsel alanlarda farklılık göstermektedir. Cinsiyetler arasındaki farklılık kentsel alanlarda daha fazladır. 2005 yılında kentsel alanlarda erkekler için işgücüne katılım oranı %78,2 iken; kadınlar için bu oran erkeklerin katılım oranının yarısından daha azdır (%36,5). Kadınlar ve erkekler arasında katılım oranındaki bu farklılık kırsal alanlarda daha belirgindir. Kırsal alanlarda, 2005 yılında erkekler için katılım oranı %75,1 iken; kadınlar için bu oran %20,6'dır. Kadınların işgücüne katılım oranlarındaki bu azalmanın nedenleri olarak şu faktörlere yer verilmektedir; hızlı nüfus artışı ve kente göç nedeniyle kentlerde artan işgücü için tarım dışı sektörlerde yeterli istihdam yaratılamaması ve bu durumun özellikle kadınların çalışma yaşamına geçişini sınırlaması, öğrenim düzeyinin düşüklüğü, kadınların kent hizmetlerinde çalışmasını engelleyen toplumsal değerler, nüfus sayımı araştırmalarında kadınların evlerde iş yaptıkları halde kendilerini ev kadını olarak nitelendirmeleri ve kadınların ailevi sorumluluklarıdır¹²⁵. Buna göre, *“vasıfsız kadınlar ve eğitim seviyeleri işgücü piyasasının artan ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumdaki kadınlar iş bulma umutlarını kaybetmektedirler. Yüksek düzeyde işsizlik ve sınırlı iş imkânları da kadının işgücü piyasasında yer alma “cesaretini” kırmaktadır.*^{126”}

¹²⁵ Yüksel KAVAK, “Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 13: 21-26, (1997), s.23.

¹²⁶ İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, Taslak Operasyonel Program 2007-2009, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

1.1.1. Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılım ve İşgücüne Katılım Oranı

Türkiye’de yaş gruplarına göre toplam işgücüne katılım oranları yıllar itibariyle azalma göstermektedir. Tablo 5’de de görüldüğü üzere 15-24 yaş arasındaki bireylerin işgücüne katılım oranları azalma göstermekte ve özellikle 2000 yılından sonraki dönemde Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır. 15-24 yaş arasındaki bireyler için 1988 yılında %56,7 olan işgücüne katılım oranı, 2006 yılında %38,4 ile yaklaşık olarak yarıya inmiştir. İşgücüne katılım oranının düşük olduğu ikinci grubu ise 55 yaş ve üzerindeki bireyler oluşturmaktadır.

Tablo 11: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre İşgücüne Katılım Oranı (%)

YILLAR	15-24	25-34	35-54	55+	TOPLAM
1988	56.7	67.2	63.0	37.1	56.0
1989	56.2	68.0	64.6	38.8	56.9
1990	55.6	66.5	63.3	35.8	55.3
1991	55.8	66.7	63.2	35.2	55.2
1992	53.7	66.3	62.5	35.1	54.4
1993	48.8	63.6	59.0	30.8	59.5
1994	51.7	65.6	61.2	33.7	53.0
1995	49.2	65.4	61.3	35.1	52.7
1996	49.0	64.7	60.4	35.1	52.3
1997	47.5	63.9	59.0	34.0	51.1
1998	46.4	64.3	59.4	35.3	51.3
1999	47.1	64.1	58.7	34.4	51.0
2000	42.7	61.9	56.5	31.6	48.1
2001	42.3	61.8	56.4	31.2	47.9
2002	41.0	62.7	56.3	30.4	47.6
2003	38.6	62.1	55.5	28.2	46.1
2004	39.5	62.4	55.5	28.0	46.3
2005	39.1	62.5	55.7	26.0	45.8
2006	38.4	62.5	55.4	25.0	45.3

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı

Türkiye’de işgücüne katılım oranı, yaş grupları arasında cinsiyete ve yaşanılan alana (kent-kır) göre de farklılık göstermektedir. Kırsal alanlarda kadınların işgücüne katılım oranı yıllar itibariyle çok fazla değişim göstermemekle birlikte kırsal alanlarda yaşla birlikte erkeklerin işgücüne katılımları daha da yükselmektedir. Kentsel alanlarda ise, kadınların işgücüne katılım oranları erkeklerden daha düşüktür. 2000-2006 yılları arasında cinsiyete ve yaşanılan alana göre işgücüne katılım oranlarına ilişkin aşağıdaki tablo mevcut durumun rakamlarla anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Tablo 12: Türkiye’de Cinsiyete ve Yaşam Alanına Göre Ayrıştırılmış Yaşa Özgü İ.K.O. (2000-2006) (%)

YILLAR	CİNSİYET	15-24			25-34			35-54			55+		
		TOPLAM	KIR	KENT	TOPLAM	KIR	KENT	TOPLAM	KIR	KENT	TOPLAM	KIR	KENT
2000	K	27.6	39.1	20.0	30.5	43.8	23.4	27.2	46.6	14.3	18.0	32.6	2.8
	E	58.7	69.4	51.9	92.6	90.6	93.7	85.0	89.8	81.7	45.5	62.6	28.3
2001	K	28.3	40.3	20.2	30.9	45.4	23.2	28.3	49.2	14.7	18.4	33.1	3.1
	E	57.5	66.5	51.7	92.2	89.5	93.5	83.8	88.7	80.6	44.9	62.5	25.8
2002	K	28.8	40.1	21.4	32.5	43.2	26.6	28.8	49.1	16.0	19.1	35.1	3.5
	E	54.5	62.5	49.8	92.1	88.7	93.9	83.1	87.9	80.2	42.4	59.2	25.8
2003	K	26.6	36.2	20.5	31.5	41.2	26.3	27.8	47.2	15.7	17.6	32.8	2.9
	E	51.9	59.2	47.9	91.9	88.6	93.6	82.5	86.6	80.0	39.5	56.2	23.1
2004	K	25.8	33.9	20.7	30.2	39.7	25.4	26.7	44.7	15.8	16.0	29.5	3.6
	E	54.6	61.3	50.6	93.7	91.0	95.0	83.8	88.3	81.0	41.0	57.1	26.1
2005	K	24.9	31.1	21.1	30.2	37.0	26.7	26.6	42.1	17.3	13.7	25.2	3.8
	E	54.6	58.2	52.6	93.9	91.5	95.0	84.4	87.6	82.0	39.1	53.5	26.3
2006	K	25.5	29.2	21.7	31.0	36.8	28.1	26.8	41.8	18.2	13.2	24.4	3.9
	E	53.8	57.9	51.8	93.0	90.3	94.4	83.5	86.4	81.7	37.7	52.2	25.6

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı

Cinsiyete göre, yaşam alanındaki işgücüne katılım oranı farklılaşmakta ve kentsel alanlarda daha fazla yoğunluk kazanmaktadır. Yaş itibariyle kadınların işgücüne katılımı hem kırsal hem de kentsel alanlarda erkeklerden daha düşüktür. Kadınların işgücüne katılım oranının yüksek olduğu alanlar kırsal alanlardır. Kırsal alanlarda kadınlarda yaşın ilerlemesiyle birlikte işgücüne katılım oranı artış göstermektedir. Kırsal alanlarda tarımsal faaliyetlerdeki yoğunluk kadınları aile işçisi olarak işgücü piyasasına dâhil etmektedir. Kentsel alanlarda ise, kadınlar için tam tersi bir yapı mevcuttur. Eğitimdeki yetersizlik ve kadınlar için elverişli istihdam alanlarının bulunmaması, kentsel alanlarda kadın işgücü katılım oranının oldukça düşük olmasına neden olmaktadır. Ayrıca aile içi sorumluluk da

kadınların katılım oranlarının düşük olmasına neden olan bir başka unsurdur. Köyden kente göçün yaşanmasıyla birlikte, çocukların ve evdeki büyüklerin bakım sorumluluğu tamamen kadının üzerinde kalmaktadır. Ev dışında özel çocuk bakım hizmetlerinin pahalı olması kadının evde oturarak çocuklarıyla ilgilenmesine ve işgücü piyasasından uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Bu durum esasen Türkiye'nin potansiyel işgücünün çok önemli bir kısmının kullanılmadığını göstermektedir. İşgücüne katılmayan kadınların büyük bir çoğunluğu ev işleriyle uğraşarak üretime dolaylı yönden katkıda bulunsalar da, bu kadınların potansiyel üretkenliklerinin az bir kısmını yansıtmaktadır¹²⁸.

Hem kırsal hem de kentsel alanlarda erkeklerin işgücüne katılım oranı oldukça yüksektir. Ayrıca yaşın ilerlemesiyle birlikte, katılım oranı daha da artış göstermektedir. Erkek egemen bir toplum yapısına sahip olunan ülkemizde, işlerin çoğunluğunun erkeklere göre düzenlenmiş olması burada en belirleyici özellik olmaktadır. Yıllar itibariyle erkeklerin işgücüne katılım oranları azalma göstermektedir. Özellikle, 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz, bu azalmada önemli bir paya sahip olmaktadır.

1.1.2. Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları

Türkiye'deki üç kademeli eğitim sistemi 1997 yılında değişime uğramıştır. Türkiye'de 5 yıl olan zorunlu eğitim süresi, 1997 yılında yürürlüğe giren 4306 sayılı Kanun ile birlikte ilkökul ve ortaokul eğitimi birleştirilerek zorunlu eğitimin süresi 8 yıla çıkarılmıştır. 1997 yılındaki bu eğitim reformunun getirdiği bir başka sonuç da mesleki ortaokulların kaldırılması olmuştur. Eğitimin en üst kademesinde ise, 2 yıllık eğitim veren teknik yüksekokullar ile 4 yıllık eğitim sonrasında üniversite diploması sağlayan okullar bulunmaktadır.

---

¹²⁸ Özlem ONARAN, "İşsizlik ve Alternatif Politikalar", **Türkiye'de İşsizliğin Çözüm Yolları ve Sendikalar Çalıştayı**, DİSK, Nisan, (2007), s.2.

Eğitim ile işgücüne katılım oranı arasındaki ilişki erkekler ve kadınlar için farklılık göstermektedir. Hiç eğitim almamış ya da sadece ilköğretim eğitimi gören kadınların işgücüne katılım oranları oldukça düşüktür. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte kadınların işgücüne katılımlarında da artış gözlenmektedir. Ancak, üniversite eğitimi almış olan kadınlar için bu artış, azalarak artma eğiliminde olmaktadır. Buna karşılık, üniversite eğitimi almış olan erkekler için işgücüne katılım oranı oldukça yüksektir.

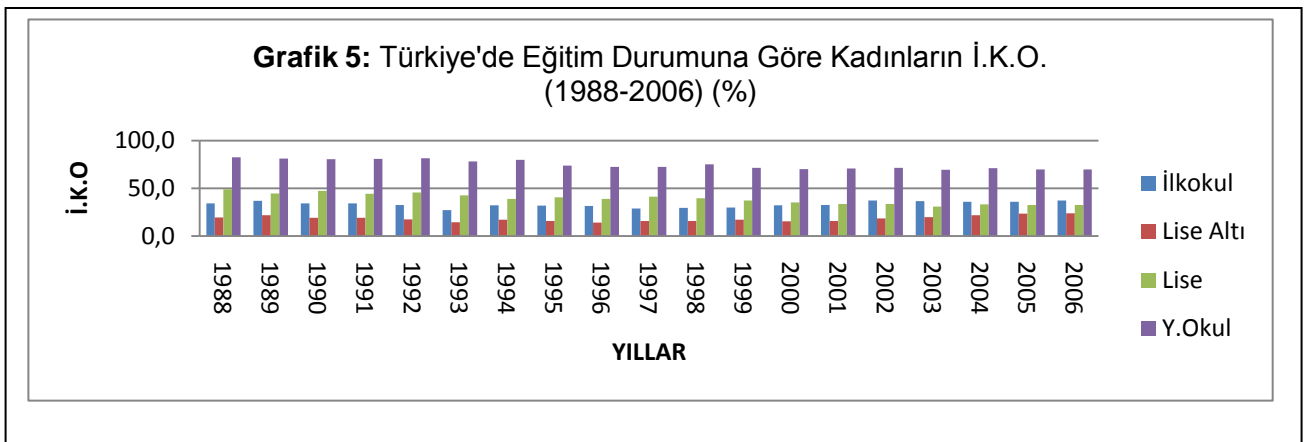
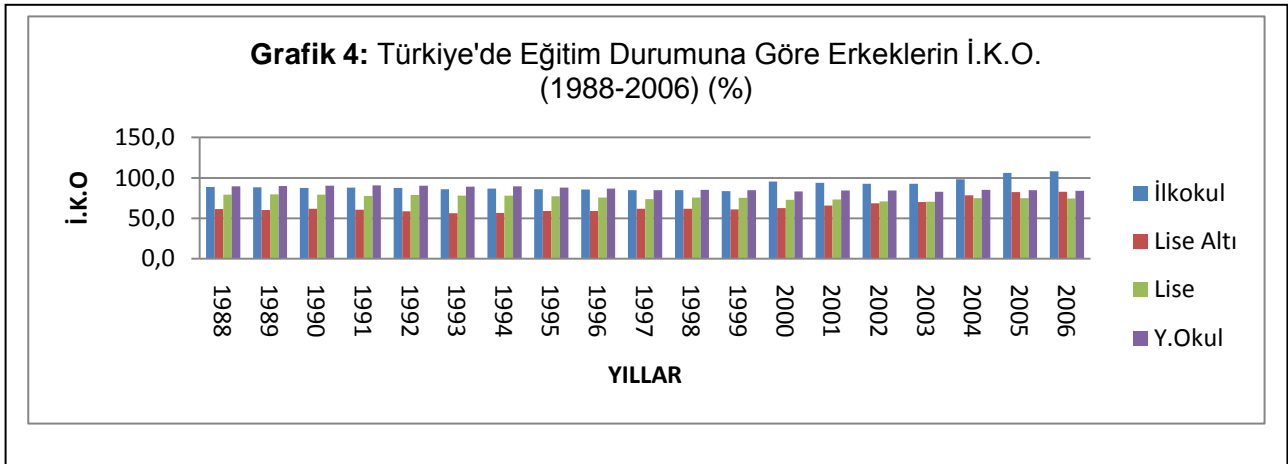
Eğitim durumunun hem kadınların hem de erkeklerin işgücüne katılımları üzerindeki etkisini Tablo 13 yardımıyla daha kolay anlayabiliriz.

Tablo 13: Türkiye’de Eğitim Durumuna ve Cinsiyete Göre İ.K.O. (%)

YILLAR	TOPLAM				ERKEK				KADIN			
	İlkokul	Lise Altı	Lise	Y.Okul	İlkokul	Lise Altı	Lise	Y.Okul	İlkokul	Lise Altı	Lise	Y.Okul
1988	63.9	46.5	68.1	87.5	88.9	61.4	79.1	89.5	34.3	19.5	49.1	82.5
1989	64.9	46.4	66.9	87.4	88.2	60.1	79.5	89.9	36.8	21.7	44.8	81.3
1990	62.9	46.5	67.1	87.5	87.5	61.8	79.4	90.5	34.2	19.1	47.4	80.5
1991	63.1	46.3	65.7	87.7	87.8	60.5	77.8	90.7	34.2	19.2	44.2	81.1
1992	62.0	44.1	66.6	87.5	87.5	58.5	78.7	90.5	32.6	17.4	45.8	81.6
1993	58.4	41.3	65.0	85.7	86.2	56.2	78.1	89.0	27.3	14.3	42.8	78.4
1994	60.7	42.5	64.1	86.4	86.8	56.8	78.2	89.7	32.3	17.2	38.9	79.9
1995	59.5	43.5	63.7	83.1	86.0	59.0	77.1	88.0	31.8	15.9	40.6	73.8
1996	59.0	42.7	62.3	81.8	85.7	59.0	75.9	86.6	31.6	14.1	38.9	72.6
1997	57.1	45.1	61.6	80.6	85.0	61.9	73.9	85.0	28.9	15.7	41.2	72.7
1998	57.1	45.1	61.7	81.5	84.9	62.0	75.9	85.1	29.4	15.7	39.8	75.3
1999	56.9	45.0	60.9	79.8	83.6	61.0	75.4	84.7	29.9	17.2	37.3	71.4
2000	64.5	45.9	53.5	78.2	95.5	62.8	73.0	83.2	32.4	15.3	35.2	70.1
2001	63.5	48.2	58.4	79.2	94.0	65.8	73.2	84.3	32.7	15.7	33.7	70.8
2002	64.6	50.7	57.1	79.5	92.7	68.4	71.1	84.5	37.4	18.4	33.7	71.5
2003	63.9	52.4	55.5	77.7	92.6	70.0	70.7	82.7	36.7	19.9	30.8	69.5
2004	67.0	58.7	59.2	80.0	98.4	78.6	75.0	85.3	36.1	21.7	33.3	71.3
2005	71.4	62.6	58.9	79.1	106.3	82.6	75.1	84.7	36.0	23.6	32.5	70.0
2006	73.2	62.7	58.3	78.5	108.2	83.0	74.5	84.1	37.2	23.9	32.6	69.8

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı.

*2000 yılından sonraki dönem için ilköğretim ve ilköğretim verilerinin toplamı alınmıştır.

Tablo 13'e göre kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesiyle birlikte işgücüne katılımlarında artış olmaktadır. Yüksek okul ya da fakülte eğitimi almış olan kadınların işgücüne katılımları diğer eğitim durumlarına göre oldukça yüksektir. Ancak 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında ilköğretim mezunu kadınların işgücüne katılımı artarken; üniversite mezunlarının katılımında azda olsa bir düşüş yaşanmıştır. 2000 yılında %32,4 olan ilköğretim mezunu kadın işgücüne katılım oranı 2006 yılında %32,7'ye yükselmiştir. Bunun tersi olarak, üniversite mezunu kadınların işgücüne katılımı ise sırasıyla %70,1'den %69,8'e azda olsa bir azalma göstermiştir.

Erkeklerde ise, en yüksek işgücüne katılım oranına üniversite eğitimi almış olanlar sahiptir. En düşük işgücüne katılım oranına ise lise altı eğitim görmüş bireyler sahiptir. Ancak 2000 yılından sonra lise altı eğitime sahip erkeklerin işgücüne katılımlarında artış olmuştur. 2001 yılında yaşanan kriz burada da belirleyici olmaktadır. Erkeklerin işgücüne katılım oranlarında dikkat çeken unsur, ilköğretim ve ilköğretim eğitimi almış olan erkeklerin işgücüne

katılımlarının lise eğitimi almış olan erkeklerden daha yüksek olmasıdır. Örneğin, 1997 yılında ilkokul eğitimi almış olan erkeklerin %85'i işgücüne katılmışken; lise eğitimi almış erkeklerin ancak %73,9'u işgücü piyasasında yer almaktadır. Yıllar itibariyle aradaki fark daha da artmaktadır.

Özetle, eğitim durumuna göre kadınların işgücüne katılımı erkeklerden daha düşüktür. Eğitim düzeyi yükseldikçe hem kadınların işgücüne katılımı artmakta hem de kadın ve erkek arasındaki işgücüne katılım oranı farklılığı azalmaya başlamaktadır¹²⁹.

1.1.3. Türkiye'de Medeni Duruma Göre İşgücüne Katılım Oranları

Medeni durumdaki değişimler daha çok kadınların işgücüne katılımları üzerinde etkili olmaktadır. Evli olmayan (hiç evlenmemiş ya da boşanmış) kadınların işgücüne katılımları, diğer gruptakilerden yüksektir. Türkiye İş Kurumunun İstihdam Durum Raporu'na göre¹³⁰; 2000-2001 verileri için, evli olmayan kadınların toplam içinde ulaştığı en yüksek oran 30-34 yaş grubundaki kadınlar için %59.2 iken, bu oran evli kadınlarınkinin üç katından daha fazladır.

Evliliğin, kadınların işgücüne katılımı üzerinde iki etkisi bulunmaktadır. İlk etki, evliliğin kadınların işgücü piyasasından uzaklaşmasına neden olmasıdır. Kadınların evlilikle birlikte, ailenin ekonomik anlamda geçim sorumluluğunu eşlerine devretmeleri, onların işgücü piyasasından uzaklaşmasına ya da işgücü piyasasına hiç girmemelerine neden olmaktadır. İkinci etki ise, daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi çocuk bakım sorumluluğudur. Kadınların evde çocuk bakımı sorumluluğuna sahip olması, işgücü katılımlarını azaltmaktadır. Çocuk bakım hizmetinin dışarıdan alınmasının maliyetli olması ve aile büyüklerinin desteğinin sağlanamaması, kadınların işgücü katılımlarını olumsuz etkilemektedir.

¹²⁹ KAVAK, a.g.e., s.23.

¹³⁰ TUNALI, a.g.e., s.54.

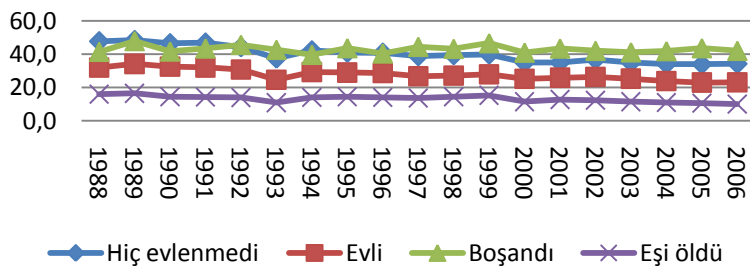
Boşanmayla birlikte, kadınların işgücüne katılımlarında da artış yaşanmaktadır. Evli olduğu süre içerisinde işgücü dışında bulunan kadın, boşanmayla birlikte ekonomik desteğini yitirdiğinden işgücü piyasasına dâhil olmaktadır.

Tablo 14: Türkiye’de Medeni Durum ve Cinsiyete Göre İ.K.O. (%)

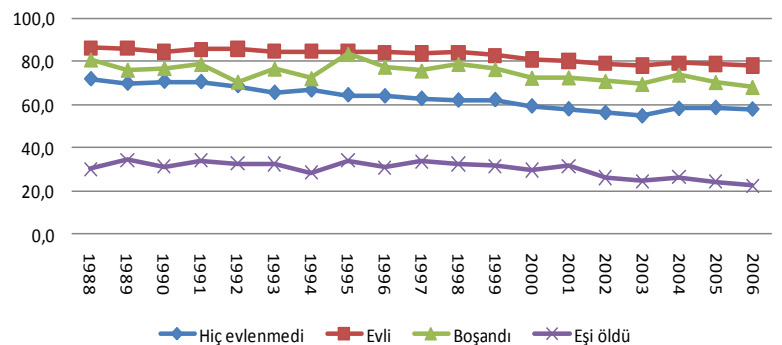
TÜRKİYE												
YILLAR	TOPLAM				KADIN				ERKEK			
	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü
1988	61.0	59.1	54.4	18.5	47.8	32.0	41.5	16.0	71.8	86.4	81.1	30.1
1989	60.2	60.2	57.2	19.6	48.5	34.2	48.0	16.5	69.8	86.1	76.3	34.4
1990	59.8	58.4	53.4	17.2	46.6	32.5	41.7	14.4	70.7	84.5	77.1	31.3
1991	60.3	58.6	54.1	17.3	47.0	32.1	43.5	14.2	70.5	85.8	79.0	34.1
1992	58.1	58.0	54.1	16.8	44.3	30.8	45.7	14.0	68.7	85.9	70.7	32.7
1993	53.3	54.3	55.4	14.6	37.5	24.7	42.7	10.9	65.6	84.9	76.8	32.6
1994	55.8	56.9	49.8	16.1	42.3	29.3	39.7	14.1	66.7	84.8	72.3	28.5
1995	54.3	56.6	55.4	17.3	41.0	29.0	43.7	14.5	64.5	84.9	83.7	34.2
1996	53.9	56.3	51.5	16.3	40.9	28.7	40.5	14.1	64.0	84.3	77.7	30.8
1997	52.3	55.1	54.5	16.8	38.9	26.8	44.5	13.7	62.9	83.9	75.9	33.7
1998	52.2	55.6	53.2	17.2	39.5	27.1	43.3	14.5	62.1	84.4	79.0	32.5
1999	52.3	55.3	54.6	17.6	39.9	27.9	46.7	15.3	62.3	82.9	76.6	31.5
2000	48.7	52.9	52.7	14.0	35.0	25.2	41.0	11.5	59.4	81.1	72.5	29.7
2001	47.9	52.9	54.1	15.7	35.1	25.9	43.5	12.8	58.1	80.3	72.7	31.6
2002	47.8	52.8	51.7	14.4	36.8	26.4	42.1	12.4	56.4	79.2	71.0	26.3
2003	46.1	51.8	50.5	13.3	35.0	25.3	41.2	11.5	54.9	78.2	69.6	24.5
2004	47.7	51.6	51.4	13.3	34.1	23.9	41.9	11.0	58.3	79.4	74.0	26.5
2005	47.9	51.1	51.7	12.6	34.0	23.0	43.7	10.6	58.7	79.0	70.5	24.4
2006	47.4	50.7	49.9	11.7	34.3	23.1	42.1	10.0	58.0	78.2	68.2	22.4

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı.

Grafik 6: Türkiye’de Medeni Duruma Göre Kadınların İ.K.O. (1988-2006) (%)

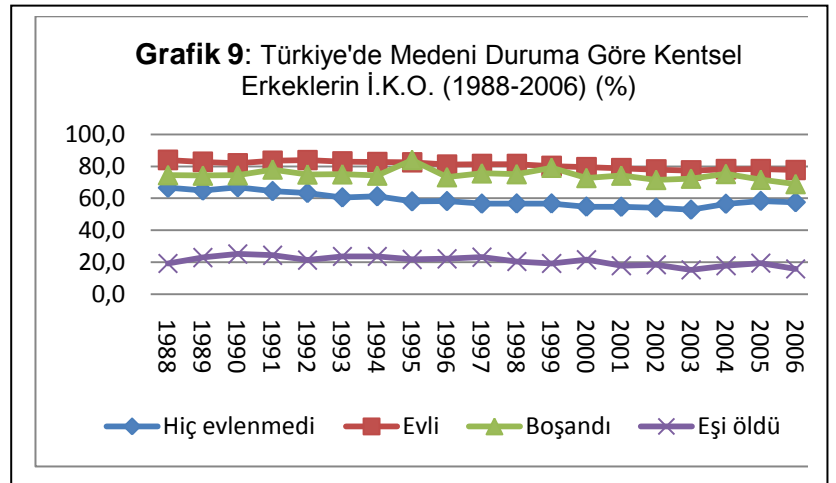
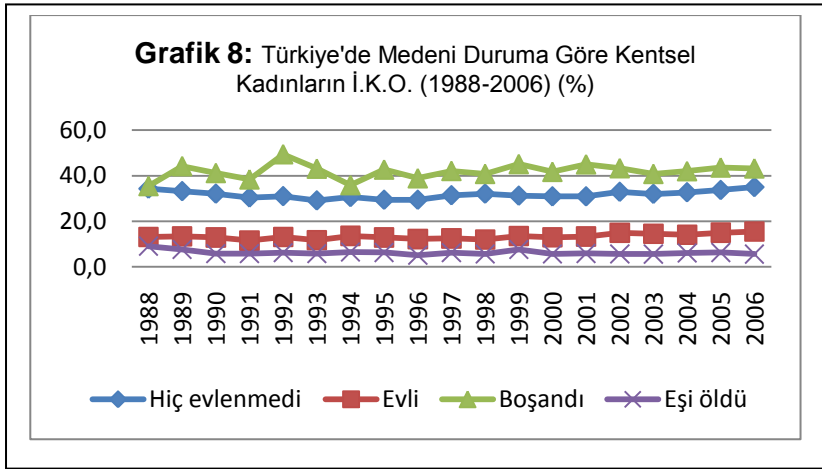
Grafik 7: Türkiye’de Medeni Duruma Göre Erkeklerin İ.K.O. (1988-2006) (%)

Tablo 15: Türkiye’de Kentsel Alanda Medeni Duruma ve Cinsiyete Göre İ.K.O. (%)

YILLAR	KENT											
	TOPLAM				KADIN				ERKEK			
	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü
1988	52.7	49.2	47.2	10.4	34.3	13.1	35.5	9.1	66.6	84.0	74.5	19.2
1989	51.0	48.8	53.8	9.5	33.2	13.4	44.2	7.6	64.8	82.8	74.2	22.9
1990	51.9	48.0	51.4	8.4	32.1	12.9	41.2	5.8	66.9	81.9	74.4	25.1
1991	50.2	47.2	49.7	7.7	30.4	11.5	38.4	5.8	64.5	83.5	78.0	24.3
1992	49.5	48.3	57.3	7.8	31.0	13.1	49.4	6.2	63.3	83.9	74.9	21.3
1993	47.0	47.0	53.2	8.2	29.1	11.7	43.1	5.8	60.5	83.0	75.0	23.6
1994	47.9	48.1	46.0	8.5	30.6	13.6	35.9	6.5	61.2	82.7	74.2	23.6
1995	45.6	47.3	54.0	7.9	29.4	12.9	42.7	6.3	58.0	82.5	84.0	21.7
1996	46.0	46.3	48.2	6.8	29.4	12.2	38.9	5.1	58.2	81.1	73.2	22.1
1997	45.7	46.7	51.8	8.2	31.4	12.5	42.1	6.2	56.6	81.4	75.6	23.1
1998	46.1	46.5	49.3	7.5	32.1	12.0	40.8	5.7	56.7	81.4	75.1	20.4
1999	45.6	46.9	53.5	9.0	31.2	13.5	45.1	7.6	56.7	80.2	79.1	19.1
2000	44.4	46.2	51.0	7.5	30.9	13.0	41.7	5.7	54.7	79.5	72.7	21.5
2001	44.3	46.1	54.2	7.1	30.9	13.3	45.0	5.9	54.6	78.8	74.2	17.7
2002	44.8	46.5	51.5	7.1	32.9	14.9	43.3	5.7	54.0	78.0	71.5	18.3
2003	43.8	46.1	50.1	66.0	32.0	14.5	40.8	5.6	52.8	77.4	72.3	15.1
2004	46.1	46.2	51.0	7.5	32.7	14.1	42.0	6.1	56.5	78.2	75.2	17.8
2005	47.7	46.9	51.3	7.8	33.7	15.0	43.6	6.3	58.3	78.3	71.6	19.3
2006	47.8	46.9	50.2	6.8	35.0	15.5	43.2	5.6	57.5	77.7	68.9	15.8

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı.

Yukarıdaki tablo 15'e göre; Türkiye genelinde hiç evlenmemiş veya boşanmış olan kadınların işgücüne katılımı evli ve eşi ölmüş kadınlardan oldukça yüksektir. Yıllar itibariyle, medeni duruma göre kadınların işgücüne katılımı azalsa da, 2006 yılında boşanmış kadınların işgücüne katılımı %42,1 iken; evli kadınların katılım oranı ise %23,1'dir. 2006 yılı için kentsel alanlarda, boşanmış kadınların işgücüne katılımı daha yüksektir (%43,2). Ancak yıllar itibariyle evli kadınların işgücüne katılımı artış göstermekle birlikte, genel olarak kentsel alanlarda evli kadınların işgücüne katılımı düşüktür.

Kentsel alanlarda yaşayan erkeklere gelindiğinde ise hem Türkiye genelinde hem de kentsel alanlarda, medeni durumlar arasında ayırım olmaksızın, erkekler geniş katılım oranlarına sahiptirler. Ancak şunu söyleyebiliriz ki, evli ve boşanmış erkekler arasında katılım biraz daha yüksektir.

Eşlerini kaybeden kadınlar ve erkekler için işgücüne katılım daha düşüktür. Ancak burada, katılımı değerlendirirken, her iki cinsiyet için de ilerlemiş yaş faktörünü göz ardı etmemek gerekmektedir.

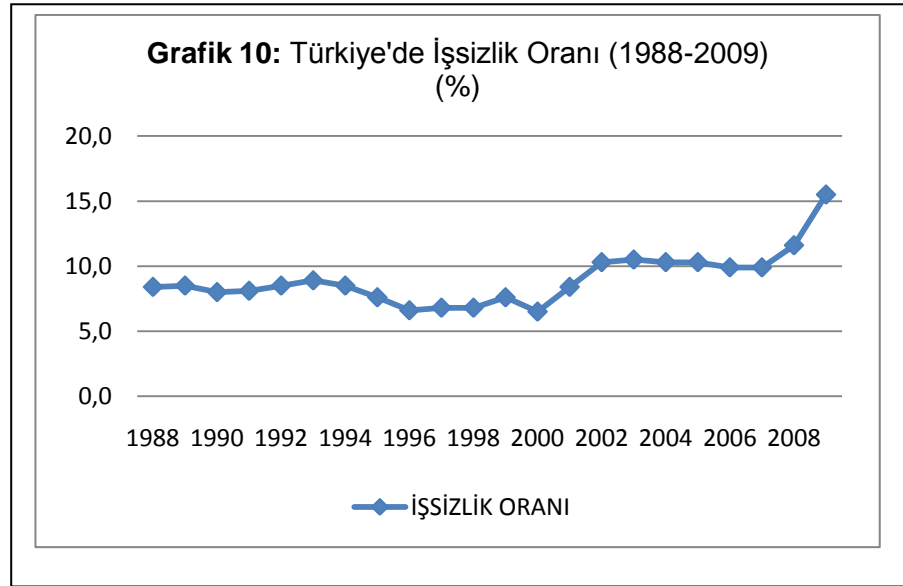
1.2. Türkiye'de İşsizlik ve İşsizlik Oranı

Türkiye İstatistik Kurumu'nun resmi tanımlamasına göre işsiz; "*referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kar karşılığı yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak işte çalışmamış ve böylece bir işle de bağlantısı olmayan) kişilerden iş aramak için üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişiler işsiz nüfus kapsamına dâhildirler. Ayrıca, üç ay içinde başlayabileceği bir iş bulmuş ya da kendi işini kurmuş ancak işe başlamak ya da işbaşı yapmak için çeşitli eksikliklerini tamamlamak amacıyla bekleyenlerden, 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek kişiler de işsiz nüfus kapsamına dâhildirler.*"¹³¹

¹³¹ <http://www.tuik.gov.tr>

Tablo 16: Türkiye’de Yıllara Göre İşsizlik Oranı (%)

YILLAR	İŞSİZLİK ORANI
1988	8.4
1989	8.5
1990	8.0
1991	8.1
1992	8.5
1993	8.9
1994	8.5
1995	7.6
1996	6.6
1997	6.8
1998	6.8
1999	7.6
2000	6.5
2001	8.4
2002	10.3
2003	10.5
2004	10.3
2005	10.3
2006	9.9
2007	9.9
2008	11.6
2009	15.5

Kaynak: TÜİK, İşsizlik İstatistikleri Veritabanı

Türkiye İstatistik Kurumu’nun yayınladığı işsizlik oranı rakamlarına göre; işsizlik oranı yıllar itibariyle artış göstermektedir. Özellikle 2001 yılında yaşanan ekonomik krizle birlikte Türkiye genelinde işsizlik oranında hızlı bir artış yaşanmıştır. Özellikle 2002, 2003 ve 2004 yıllarının I. üç aylık dönemlerinde işsizlik oranlarında belirgin bir artış vardır. 2002 yılı I. Döneminde işsizlik oranı %11,5 iken bu oran aynı dönem için 2003 yılında %12,3; 2004 yılında ise %12,4’e ulaşmaktadır. 2009 yılı için ise tahmini işsizlik rakamı oldukça yüksektir. Burada, yurtdışında başlayıp Türkiye’yi de etkisi altına alan krizin büyük etkisi vardır. Kriz sonrasında; tekstil, otomotiv ve hizmet sektöründe yaşanan işten çıkarmalar işsizlik oranının yükselmesinde etkili olmaktadır.

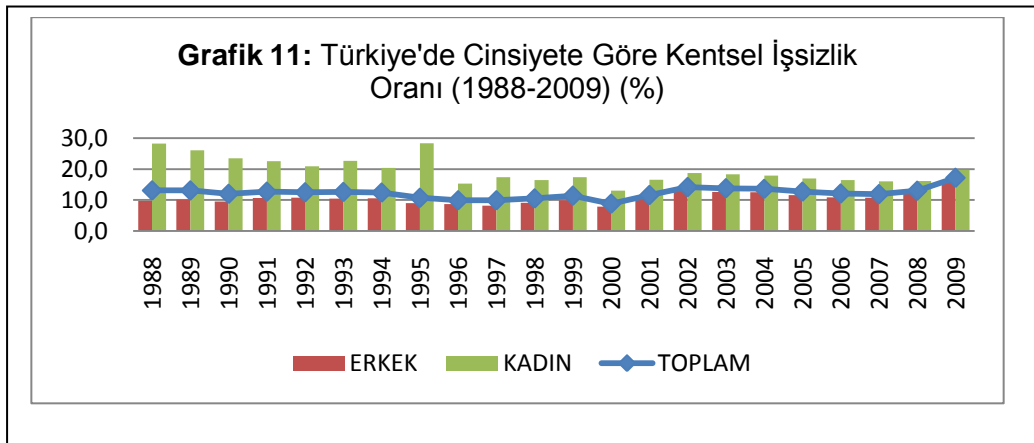
Türkiye’de cinsiyete göre işsizlik oranına bakıldığında, erkeklerin işsizlik oranlarının kadınların işsizlik oranlarından yüksek olduğu görülmektedir. Yaşam alanına göre dağılımında ise kentsel alanlarda kadın işsizlik oranları artmaktadır. Kadın, kentsel alanda işgücü dışında kalmaktadır.

Tablo 17: Türkiye’de Cinsiyete Göre Kentsel İşsizlik Oranı (1988-2009) (%)

YILLAR	TOPLAM	ERKEK	KADIN
1988	13,1	9,7	28,3
1989	13,1	10,1	26,1
1990	12,0	9,5	23,5
1991	12,7	10,6	22,6
1992	12,5	10,7	20,9
1993	12,6	10,4	22,7
1994	12,4	10,5	20,4
1995	10,7	9,0	28,4
1996	9,9	8,7	15,3
1997	9,9	8,2	17,4
1998	10,5	9,1	16,4
1999	11,4	9,9	17,4
2000	8,8	7,8	13,0
2001	11,6	10,3	16,6
2002	14,2	13,0	18,7
2003	13,8	12,6	18,3
2004	13,6	12,5	17,9
2005	12,7	11,6	17,0
2006	12,1	10,9	16,4
2007	11,9	10,7	16,0
2008	13,0	12,1	16,1
2009	17,2	16,4	19,8

Kaynak: TÜİK, İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri.

*2009 yılı Ocak ayı rakamları kullanılmıştır.

1988-2009 yılları için Türkiye’de işsizlik oranları cinsiyetler arasında farklılık göstermektedir. Kadın işsizlik oranı yıllar itibariyle (2009 Ocak ayı rakamları hariç) azalma eğilimi gösterirken, erkek işsizlik oranlarında yıllar itibariyle çok az bir değişim gözlenmiştir. Ancak, 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz, erkekler için de işsizlik oranında artışa neden olmuştur. 2001 yılında erkekler için işsizlik oranı %10,3 iken; kadınlar için bu oran %16,6’dır. 2009 yılında yaşanan kriz ortamında tahmini işsizlik oranları erkekler için %16,4 iken, kadınlar için ise %19,8 olarak hesaplanmıştır. Kentsel alanlarda kadın ve erkek işsizlik oranları arasında büyük bir farklılık bulunmamaktadır.

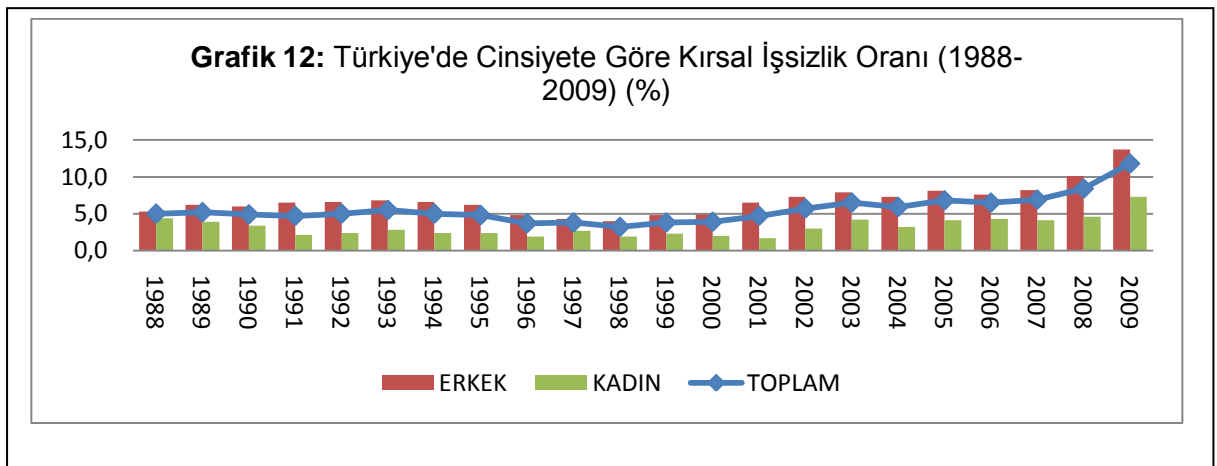
Kırsal alanda, cinsiyete göre işsizlik oranlarını da Tablo 18 yardımıyla inceleyebiliriz.

Tablo 18: Türkiye’de Cinsiyete Göre Kırsal İşsizlik Oranı (1988-2009) (%)

YILLAR	TOPLAM	ERKEK	KADIN
1988	5,0	5,3	4,4
1989	5,2	6,2	3,9
1990	4,9	6,0	3,4
1991	4,7	6,5	2,1
1992	5,0	6,6	2,4
1993	5,5	6,8	2,8
1994	5,0	6,6	2,4
1995	4,8	6,2	2,4
1996	3,7	4,8	1,9
1997	3,8	4,3	2,7
1998	3,2	4,0	1,9
1999	3,8	4,8	2,3
2000	3,9	4,9	2,0
2001	4,7	6,5	1,7
2002	5,7	7,3	3,0
2003	6,5	7,9	4,2
2004	5,9	7,3	3,2
2005	6,8	8,1	4,1
2006	6,5	7,6	4,3
2007	6,9	8,2	4,1
2008	8,4	10,1	4,6
2009	11,8	13,7	7,3

Kaynak: TÜİK, İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri.

*2009 yılı Ocak ayı rakamları kullanılmıştır.

kırsal alan işsizlik oranları, aynı dönem kentsel alan işsizlik oranlarından büyük ölçüde daha düşüktür. Burada etkili olan faktörler özellikle 1990 yılından sonra kentsel alanlarda yaşanan göçün azalma eğilimi göstermesidir. 1990 yılında kırsal alanlardan 11.4 milyon kişi kentsel alanlara göç ederken; bu oran 2000 yılında 10 milyonun altına düşmüştür ve bu azalma daha

sonraki yıllarda da devam etmiştir¹³². Kırsal alanlarda yaşayanların çoğunluğu, özellikle de kadınlar, tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktadırlar. Kadınlar aileye ait tarımsal alanlarda faaliyet gösterdiklerinden işsizlik oranları oldukça düşüktür. Ancak erkekler; Tunalı'nın İstihdam Durum Raporu'nda da belirttiği gibi, aile gelirine destek sağlamak amacıyla dışarıda iş arayışında bulunmaktadırlar. Kırsal alanlarda tarım dışında, istihdam alanlarının dar olması erkeklerin istihdamını zorlaştırmakta, bu da işsizlik oranının artmasına neden olmaktadır. 1999 yılında tarımsal sübvansiyonların azalması, işsizlik oranlarını etkileyen bir başka unsurdur.

1.2.1. Türkiye'de Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları

Türkiye genelinde farklı yaş gruplarına göre işsizlik oranlarına bakıldığında genç nüfusun en yüksek işsizlik oranlarına sahip olduğu görülmektedir. Erkeklerde bu oran kadınlardan biraz daha yüksektir. Yaşam alanına göre ise cinsiyetler arasındaki farklılık biraz daha belirgin olmaktadır¹³³. Yıllar itibariyle incelediğimizde, 15-24 yaş grubu işsizler olarak nitelendirilen genç işsizlerin oranı, diğer gruplar arasında ilk sırayı almaktadır. İşsizlik oranının yüksek olduğu ikinci grubu ise 25-34 yaş grubu oluşturmaktadır¹³⁴.

---

¹³² TUNALI, a.g.e., s.56.

¹³³ Hacer ANSAL; Suat KÜÇÜKÇİFTÇİ; özlem ONARAN; Benan Zeki ORBAY, **Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik**, (Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Kasım 2000, İstanbul), s.106.

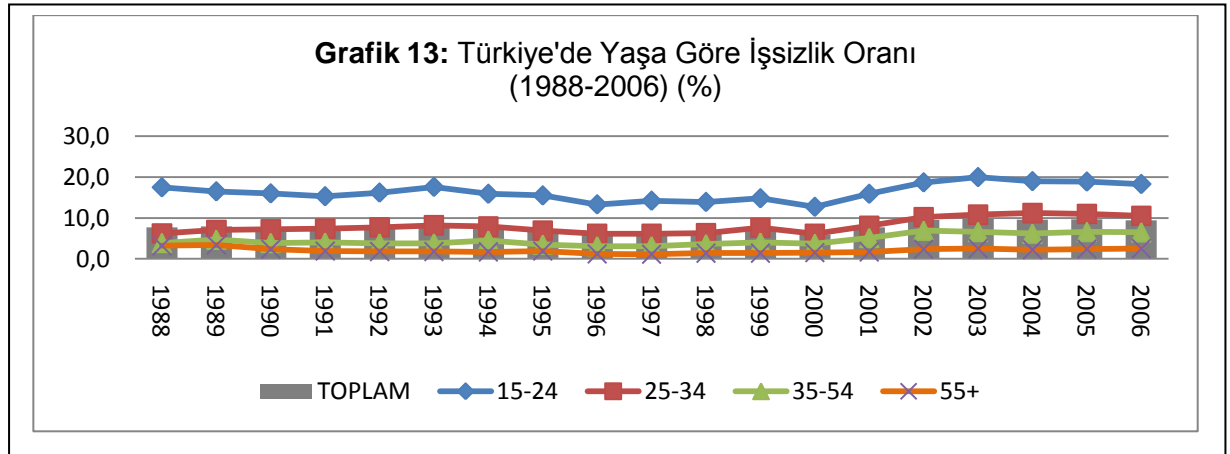
¹³⁴ LORDOĞLU; ÖZKAPLAN, a.g.e., s.430.

Tablo 19: Türkiye’de Yaşa Göre İşsizlik Oranı (1988-2009) (%)

YILLAR	15-24	25-34	35-54	55+	TOPLAM
1988	17,5	6,2	3,9	3,2	7,7
1989	16,5	7,1	4,7	3,4	7,9
1990	16,0	7,2	3,9	2,4	7,3
1991	15,3	7,4	4,0	1,9	7,1
1992	16,2	7,7	3,8	1,8	7,3
1993	17,6	8,2	3,8	1,8	7,8
1994	15,9	7,9	4,5	1,7	7,5
1995	15,5	6,9	3,5	1,9	6,9
1996	13,3	6,1	3,1	1,2	5,9
1997	14,2	6,1	3,1	1,1	6,1
1998	13,9	6,3	3,6	1,4	6,3
1999	14,8	7,6	4,0	1,4	6,9
2000	12,7	6,1	3,7	1,5	6,0
2001	15,9	8,1	5,1	1,7	7,7
2002	18,7	10,2	6,9	2,4	9,5
2003	20,0	10,8	6,6	2,5	9,9
2004	19,0	11,2	6,2	2,2	9,6
2005	18,9	11,0	6,6	2,4	9,7
2006	18,3	10,5	6,5	2,5	9,4

Kaynak: TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçlarından hesaplanmıştır.

*2007-2008 yılına ilişkin veriler İstihdam, İşsizlik ve İşgücü İstatistiklerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 19’a göre, işsizliğin en yoğun yaşandığı yaş grubu 15-24 yaş grubudur. 1988–2009 yılları arasında, bu gruptaki işsizlik her geçen yıl artış göstermektedir. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz, tüm yaş grupları için işsizlik oranlarında artışa neden olmuştur. 1999 yılında %14,8 olan genç işsizliği, 2001 yılında %15,9’a yükselmiş; krizin etkisi 2002 yılında daha fazla hissedilerek işsizlik oranı %18,7’ye yükselmiştir. Genç işsizliğindeki artış

günümüze kadar devam etmiştir ve 2009 yılı için tahmini işsizlik oranı, TÜİK tarafından %27,9 olarak açıklanmıştır.

Bir önceki bölümde, yaşa göre işgücüne katılım oranına ilişkin açıklama yaparken belirtildiği gibi genç işsizliğini etkileyen bazı nedenler bulunmaktadır. Bu nedenlerden ilki, 15-24 yaş grubundaki bireylerin okuldan henüz mezun olmaları ve bir kısmının askerlik görevini yerine getirmek için işgücü piyasasından uzak kalmalarıdır. Gençlerin, okullarından yeni mezun olmaları, iş tecrübelerinin ve becerilerinin henüz piyasadaki işlere uygun ya da yeterli olmaması bu gruptakiler arasında işsizlik oranının yüksek olmasına neden olmaktadır. Bir diğer neden de, 2001 yılında yaşanan krizden, bu gruptakilerin daha fazla etkilenmeleridir¹³⁵.

Türkiye genelinde genç kadınların, özellikle kentsel alanlarda, sahip oldukları düşük işgücüne katılım oranları, beraberinde yüksek işsizliği getirmektedir. Kentsel alanlarda, işsizlerin yarısından fazlasını 15-24 yaş arasındaki genç erkekler oluşturmaktadır¹³⁶.

Tablo 20: Türkiye’de Kentsel Alanlarda Yıllara ve Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları
(15-24 Yaş Grubu) (1988-2009)

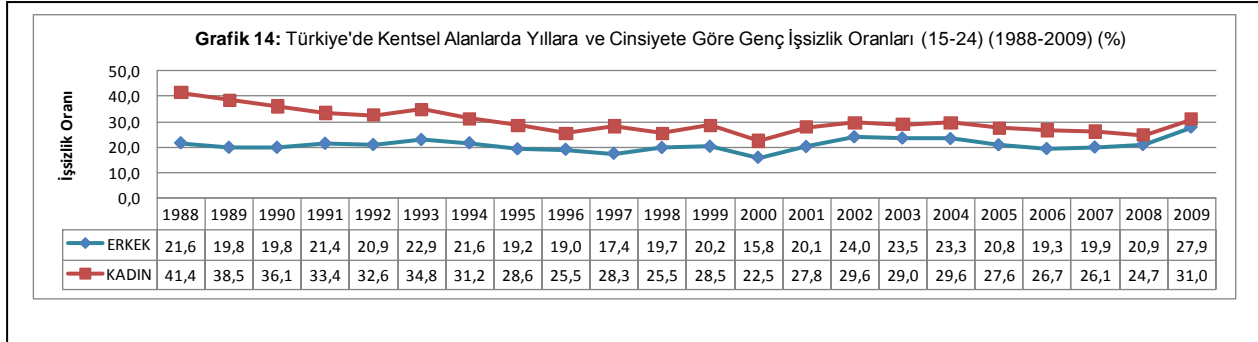
YILLAR	ERKEK	KADIN	YILLAR	ERKEK	KADIN
1988	21,6	41,4	2000	15,8	22,5
1989	19,8	38,5	2001	20,1	27,8
1990	19,8	36,1	2002	24,0	29,6
1991	21,4	33,4	2003	23,5	29,0
1992	20,9	32,6	2004	23,3	29,6
1993	22,9	34,8	2005	20,8	27,6
1994	21,6	31,2	2006	19,3	26,7
1995	19,2	28,6	2007	19,9	26,1
1996	19,0	25,5	2008	20,9	24,7
1997	17,4	28,3	2009	27,9	31,0
1998	19,7	25,5			
1999	20,2	28,5			

Kaynak: (1988-2003) dönemi verileri BİÇERLİ, a.g.e., s. 474’den alınmıştır.

¹³⁵ LORDOĞLU; ÖZKAPLAN, a.g.e., s.432.

¹³⁶ BİÇERLİ, a.g.e., s.474.

(2004–2009) dönemi verileri TÜİK, İşsizlik İstatistikleri Veritabanından derlenmiştir.

Tablo 20’de de görüldüğü üzere, kadın için genç işsizlik oranı en yüksek değerine %41,4 ile 1988 yılında ulaşmaktadır. 2001 yılına kadar azalma eğilimi gösteren oran; bu yıldan sonra hızla artış göstermektedir. 2009 yılı için Ocak ayı kadın genç işsizlik oranı %31 olarak belirtilmektedir. Ancak erkek genç işsizlik oranı, kentsel alanlarda kadın genç işsizlik oranlarından oldukça düşüktür. 2009 yılı Ocak ayı için erkek genç işsizlik oranı %27,9 olarak belirtilmektedir.

1.2.2. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranları

Türkiye geneli için bakıldığında, eğitimdeki artışla birlikte işsizliğin de artmaya başladığı görülmektedir. İşsizlik oranları, eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. Aşağıdaki tablo yardımıyla cinsiyete ve eğitim durumuna göre işsizliği yıllar itibariyle görebiliriz.

Tablo 21: Türkiye’de Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (1988-2006)

YILLAR	TOPLAM				ERKEK				KADIN			
	İlkokul	Lise Altı	Lise	Y.Okul	İlkokul	Lise Altı	Lise	Y.Okul	İlkokul	Lise Altı	Lise	Y.Okul
1988	7,5	15,9	16,8	9,1	6,8	12,8	12,3	5,9	9,7	33,9	28,4	17,6
1989	8,1	12,0	16,5	6,7	7,8	9,5	12,6	5,5	8,9	24,5	27,8	9,9
1990	7,3	12,2	15,3	6,9	7,3	10,5	11,2	5,5	7,3	22,2	26,3	10,7
1991	7,7	13,5	16,3	7,7	8,3	12,2	13,0	6,2	6,0	21,3	26,5	11,3
1992	7,7	12,2	16,0	8,4	8,2	11,0	13,5	6,8	6,5	19,3	23,5	11,9
1993	8,1	12,7	15,0	8,3	8,3	11,3	11,9	6,7	7,3	23,1	24,5	12,2
1994	7,4	13,1	16,0	7,7	7,9	11,8	13,0	6,1	5,9	20,6	26,3	11,4
1995	6,5	11,0	14,6	6,4	6,9	9,8	11,9	5,6	5,3	18,7	23,6	8,1
1996	5,2	8,9	13,7	6,6	6,0	8,1	11,2	5,7	3,2	14,5	22,0	8,7
1997	5,0	10,0	14,8	6,7	5,3	8,5	10,7	5,3	3,9	20,2	27,2	9,6
1998	5,0	8,8	13,6	8,4	5,5	7,9	11,0	7,2	3,3	14,5	21,8	10,8
1999	6,2	9,6	14,1	8,1	6,7	8,1	11,7	6,7	4,8	18,6	22,1	10,7
2000	7,7	8,3	10,7	7,0	9,3	7,6	9,0	5,9	3,5	13,0	16,3	9,1
2001	8,3	10,8	13,2	7,8	8,1	9,6	11,3	6,7	8,8	19,9	20,3	9,9
2002	9,9	12,6	14,7	11,1	11,2	11,7	12,1	9,2	7,1	19,0	23,9	14,7
2003	10,5	12,1	12,7	11,1	12,3	11,5	10,6	8,9	7,2	15,8	20,5	15,3
2004	10,4	12,1	15,2	12,4	11,8	11,6	12,7	10,1	6,9	15,7	24,5	17,0
2005	11,5	11,8	13,5	10,2	12,5	11,4	11,0	8,1	8,4	14,8	23,3	14,2
2006	11,6	10,8	12,8	9,5	12,3	10,2	10,2	7,8	9,7	15,2	21,9	13,0

Kaynak: TÜİK, İşsizlik Veritabanı.

Cinsiyet ayrımı olmaksızın genel anlamda eğitim durumuna göre Türkiye’de işsizlik oranlarına baktığımızda, lise altı eğitim ile lise ve lise dengi meslek okulu eğitimine sahip olan bireyler arasında işsizlik oranları diğer gruptakilere göre oldukça yüksektir. Bu durum eğitim düzeyinden çok sahip olunan vasıfla ilişkilendirilmektedir. Lise ve dengi eğitimi almış olan bireylerin işyerinden ücret ve çalışma koşulları açısından beklentileri yüksektir. Bu nedenle bu gruptaki bireylerin işgücü piyasasında iş bulmaları zorlaşmaktadır. Ayrıca istihdam piyasasında düşük kaliteli ve vasıfsız işgücü gerektiren işlerin yoğunlukta olması da işsizlik oranlarını etkilemektedir¹³⁷. Ancak 2001 ekonomik kriziyle tüm eğitim grupları için işsizlik oranlarında yükselme olmuştur. 2000 yılında lise eğitimi alan bireyler için işsizlik oranı %10,7 iken; bu oran 2001 yılında %13,2’ye yükselmiştir. Benzer şekilde, %8,3 olan lise altı eğitime sahip işsizlik oranı; 2001 yılında %10,8’e yükselmiştir. Genel anlamda, eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katılım oranı artma; işsizlik oranı ise azalma eğilimi göstermektedir. Ancak Türkiye için bunu söylemek çok mümkün değildir.

¹³⁷ ANSAL; KÜÇÜKÇİFTÇİ; ONARAN; ÖZBAY, a.g.e., s.113.

Eğitim d¼zeyi ile işsizlik oranı arasında ters ynl¼ bir ilişkinin mevcut olduğu söylenmektedir. Bu durumda, iřg¼c¼ piyasasının beklentisi, eğitim d¼zeyinin y¼kselmesiyle birlikte işsizlik oranının azalacağı yn¼ndedir. Ancak yukarıdaki tablo 21'e göre, bu beklentinin doğruluğunu her zaman söylemek pek m¼mk¼n değildir. Özellikle 2000 yılı sonrası döneme bakacak olursak, eğitim d¼zeyi artmasına rağmen işsizlik oranı da gruplar arasında artış göstermektedir. Örneğin 2004 yılı için lise altı eğitime sahip olanlar için işsizlik oranı %12,1 iken; bu oran lise eğitimine sahip olanlar için %15,2; niversite eğitimine sahip olanlar için ise %12,4'd¼r. Buna göre, işsizlik y¼ksek eğitime sahip olan bireyler arasında daha yaygındır. Bu durumun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar; *“vasıflı olanlar için artan etkinlikler, eğitim gerektiren işlere girmek için gittikçe y¼kselen talepler ve vasıflı işler oluşturmada iřg¼c¼ piyasasının yetersiz kapasitesidir.*¹³⁸”

Cinsiyete ve eğitim durumuna göre işsizlik oranlarına baktığımızda ise, cinsiyetler arasında farklılıklar olduğu gr¼lmektedir. Eğitim durumuna göre kadınların işsizlik oranı, erkek işsizlik oranından oldukça y¼ksektir. Ancak 2000 yılından sonra, 2001 ekonomik kriziyle birlikte, kadın ve erkek işsizlik oranları arasındaki fark kapanmaya başlamıştır. 2001 yılı için ilkokul eğitimi almış erkek işsizlik oranı %8,1 iken; kadınlar için bu oran %8,8'dir. Diğer eğitim durumlarına bakıldığında ise cinsiyetler arasındaki fark varlığını devam ettirmektedir. 2006 yılına gelindiğinde niversite eğitimi almış erkeklerin işsizlik oranı %7,8 iken; bu oran aynı eğitim d¼zeyindeki kadınlar için %13'd¼r.

Kentsel alanlarda eğitim durumu ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiye baktığımızda ise, lise altı ve y¼ksek okul eğitimine sahip olan bireylerin işsizlik oranları; lise eğitimine sahip olanların işsizlik oranlarından ortalama olarak daha d¼ř¼kt¼r¹³⁹. Burada etkili olan unsur vasıf d¼zeyidir. Kentsel alanlarda eğitim d¼zeyi d¼ř¼k olan bireylerin işsizlik oranlarının d¼ř¼k olması, bu gruptakilerin d¼ř¼k ücret miktarları ve yetersiz çalışma koşullarında çalıştırılmalarının daha kolay olmasıdır. Ancak eğitim d¼zeyinin y¼kselmesiyle, lise dengi ve y¼ksek okul, iřg¼c¼ piyasasından beklentiler arttığı için işsizlik oranları y¼ksek olmaktadır.

¹³⁸ İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, Taslak Operasyonel Program 2007-2009, T.C. Çalışma ve Sosyal G¼venlik Bakanlığı), s.8.

¹³⁹ BİÇERLİ, a.g.e., s.474.

Tablo 22: Türkiye’de Kentsel Alanlarda Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (1988-2006) (%)

YILLAR	TOPLAM				ERKEK				KADIN			
	İlkokul	Lise Altı	Lise	Y.Okul	İlkokul	Lise Altı	Lise	Y.Okul	İlkokul	Lise Altı	Lise	Y.Okul
1988	11,2	17,4	17,9	9,3	8,5	13,5	13,2	6,4	30,9	39,1	29,0	17,1
1989	11,8	14,1	16,8	7,3	9,4	10,8	12,3	5,9	28,0	31,2	28,5	10,9
1990	10,6	13,4	15,6	7,2	8,8	10,9	10,9	5,4	23,8	28,3	27,3	11,5
1991	11,7	14,2	16,0	7,3	10,2	12,2	12,0	6,0	24,0	25,4	27,1	10,5
1992	11,5	13,1	15,9	8,5	9,9	11,2	13,2	7,1	23,7	25,2	23,1	11,5
1993	11,6	13,0	15,7	8,8	10,0	10,8	11,7	6,9	23,3	29,0	27,1	13,3
1994	11,1	14,9	16,0	7,2	10,0	12,9	12,1	5,5	18,5	27,8	28,3	10,7
1995	10,0	11,9	14,1	6,2	8,6	10,1	10,9	5,1	19,5	25,9	23,4	8,4
1996	8,6	10,6	13,5	6,4	8,1	9,3	11,0	5,3	12,9	20,8	21,3	8,8
1997	8,2	12,3	14,2	6,8	7,3	10,2	10,2	5,4	14,7	27,2	25,6	9,5
1998	9,3	10,2	13,8	8,5	8,6	9,0	11,2	7,3	14,9	19,5	21,3	10,8
1999	10,6	11,7	14,5	8,0	9,6	9,6	11,8	7,0	17,1	25,3	23,4	9,9
2000	11,1	9,7	10,2	7,1	11,2	8,7	8,3	5,8	12,2	17,1	16,2	9,4
2001	14,9	12,1	13,6	8,0	12,5	10,5	11,3	6,9	24,6	24,8	21,4	10,0
2002	18,2	14,0	15,3	11,3	17,3	12,6	12,5	9,5	20,8	23,5	24,2	14,6
2003	15,4	13,8	13,6	11,3	14,4	12,8	11,0	9,3	18,9	20,6	22,0	15,0
2004	15,3	14,1	15,6	12,1	14,9	13,2	12,8	9,8	17,0	20,8	25,1	16,3
2005	14,8	13,5	13,9	9,9	14,1	12,7	11,1	7,9	17,6	19,0	24,1	13,7
2006	15,9	12,3	13,0	9,5	14,1	11,3	10,3	7,7	17,9	19,5	22,0	12,8

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı.

*2000 yılından sonraki dönem için ilkokul ve ilköğretim verilerinin toplamı alınmıştır

1.2.3. Türkiye’de Medeni Duruma Göre İşsizlik Oranları

Bireylerin medeni durumu ile işsizlik arasındaki ilişki çift yönlüdür. Hiç evlenmemiş veya boşanmış bireylerin işsizlik oranı, evli veya eşi ölmüş olan bireylerden oldukça yüksektir. Evli olmayan bireylerin, ailenin geçimini sağlama ve başkalarının bakımına ilişkin sorumluluklarının düşük olması ya da hiç olmaması bireyleri işgücü piyasası dışında bırakmaktadır. Diğer yandan, bireylerin iş sahibi olmamaları ya da işsiz olmaları da evlenmeyi engelleyen ya da boşanmaya neden olan bir faktör oluşturmaktadır. 2006 yılında, hiç evlenmemiş bireylerin işsizlik oranı %81,9 iken; boşanmış işsizlerin oranı ise %20,9’dur. Buna karşılık; evli işsizlerin oranı %6,5 iken; eşi ölmüş olanlarda ise bu oran %4,4’dür. Evlilikle birlikte sorumluluklardaki artış işgücüne bağlılığı arttırmaktadır.

Tablo 23: Türkiye’de Medeni Duruma ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı

(1988–2006) (%)

YILLAR	TÜRKİYE											
	TOPLAM				KADIN				ERKEK			
	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü
1988	18,5	4,7	11,5	5,8	19,5	6,5	14,0	6,7	18,0	4,0	8,9	3,8
1989	17,4	5,3	13,7	6,2	16,9	5,6	16,7	6,9	17,7	5,1	9,7	4,6
1990	17,1	4,7	16,1	4,2	16,1	5,0	19,5	4,5	17,7	4,5	12,4	3,4
1991	16,4	4,9	14,7	3,5	13,5	4,0	14,9	3,4	17,8	5,2	14,4	3,8
1992	16,8	5,1	17,7	3,5	14,5	4,3	19,0	3,7	17,9	5,4	16,0	2,9
1993	18,9	5,0	12,8	4,6	17,8	5,0	12,0	5,4	19,5	5,0	13,6	3,5
1994	17,5	5,0	20,1	4,5	15,2	4,4	19,2	4,4	18,6	5,2	21,3	4,6
1995	16,0	4,3	16,1	4,1	13,9	3,9	18,8	4,1	17,0	4,4	12,7	3,9
1996	14,7	3,5	11,4	2,8	12,6	2,6	13,7	3,0	15,8	3,8	8,6	2,1
1997	14,9	3,7	14,4	2,6	16,1	3,6	12,5	2,8	14,3	3,8	16,7	2,3
1998	15,1	3,7	15,0	3,1	14,1	3,1	15,1	2,1	15,6	3,9	15,0	5,5
1999	15,4	4,6	17,2	3,5	14,3	3,9	20,0	3,7	16,0	4,9	12,4	3,0
2000	13,2	4,0	12,6	3,3	12,5	3,2	12,6	2,7	13,5	4,2	12,6	4,8
2001	16,4	5,5	17,6	4,3	15,2	3,7	19,2	5,3	17,0	6,1	15,6	2,2
2002	19,8	6,9	22,2	5,4	18,1	5,0	25,4	5,3	20,7	7,5	18,4	5,5
2003	20,7	7,0	17,6	4,9	19,5	5,6	18,8	4,8	21,2	7,4	16,1	5,2
2004	21,0	6,4	21,0	4,0	20,3	4,5	21,4	4,6	21,4	7,0	20,4	2,7
2005	19,7	6,8	21,0	4,6	19,7	5,4	20,9	4,3	19,7	7,2	21,2	5,1
2006	18,9	6,5	20,9	4,4	19,3	5,7	20,5	4,2	18,8	6,8	21,5	4,9

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı.

Medeni durumun, işsizlik oranı üzerindeki etkisi cinsiyete göre farklılık göstermemektedir. Hem kadınlar hem de erkekler için, hiç evlenmemiş ve boşanmış olan bireylerin işsizlik oranı diğer gruplardan daha yüksektir. Ancak, aşağıdaki Tablo 24’de görüldüğü gibi kentsel alanlarda kadınların işsizlik oranı tüm medeni durumlarda oldukça yüksektir. Kadınların düşük eğitim ve beceri düzeylerine sahip olmaları ile aile ve çocuk bakım sorumlulukları onları işgücü piyasasından uzak tutmaktadır.

Tablo 24: Türkiye’de Kentsel Alanlarda Medeni Duruma ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı

(1988-2006) (%)

YILLAR	KENT											
	TOPLAM				KADIN				ERKEK			
	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü
1988	26,6	7,6	18,4	15,2	37,8	21,5	23,5	15,8	22,2	5,5	12,6	13,4
1989	24,0	8,5	21,0	19,4	33,3	20,6	25,1	22,1	20,4	6,7	15,9	13,1
1990	23,5	7,2	19,4	12,8	31,6	17,2	24,3	13,7	20,6	5,7	13,4	11,4
1991	23,9	7,9	16,7	9,7	30,2	16,7	21,7	11,8	21,8	6,6	10,7	5,5
1992	23,7	7,9	22,3	8,5	29,1	15,1	22,1	8,4	21,7	6,8	22,5	8,8
1993	25,6	7,3	16,6	12,3	31,4	16,4	14,9	14,5	23,5	5,9	18,6	8,9
1994	24,4	7,4	22,3	10,2	29,0	13,9	24,4	11,1	22,6	6,3	19,4	8,3
1995	20,7	6,6	18,8	12,5	25,1	12,9	20,6	13,4	19,0	5,6	16,4	10,1
1996	20,5	5,5	15,5	8,5	23,0	9,1	18,0	10,3	19,5	5,0	11,8	4,6
1997	20,3	5,8	15,7	8,8	25,5	11,1	14,9	9,4	18,0	4,9	17,0	7,7
1998	21,4	5,8	19,6	9,8	23,4	10,2	17,7	6,9	20,5	5,2	22,8	15,7
1999	21,6	7,2	18,7	9,5	24,3	11,7	22,1	10,5	20,5	6,4	12,8	6,7
2000	16,7	5,5	13,5	7,6	18,8	8,1	13,7	7,8	15,8	5,1	13,3	7,3
2001	21,0	7,6	20,4	13,4	23,8	10,3	21,9	16,1	19,7	7,1	18,5	6,0
2002	25,0	9,6	26,2	15,0	26,3	11,9	28,2	15,0	24,4	9,2	23,4	15,0
2003	24,1	9,5	20,0	14,6	26,1	11,9	21,4	14,3	23,2	9,0	18,1	15,5
2004	25,4	8,8	23,4	10,8	27,1	10,3	24,0	12,3	24,6	8,5	22,5	6,9
2005	22,1	8,7	21,9	11,3	24,5	11,0	21,6	11,1	21,1	8,3	22,4	11,8
2006	20,7	8,3	22,3	9,7	22,7	11,0	21,9	10,4	19,8	7,8	23,2	7,8

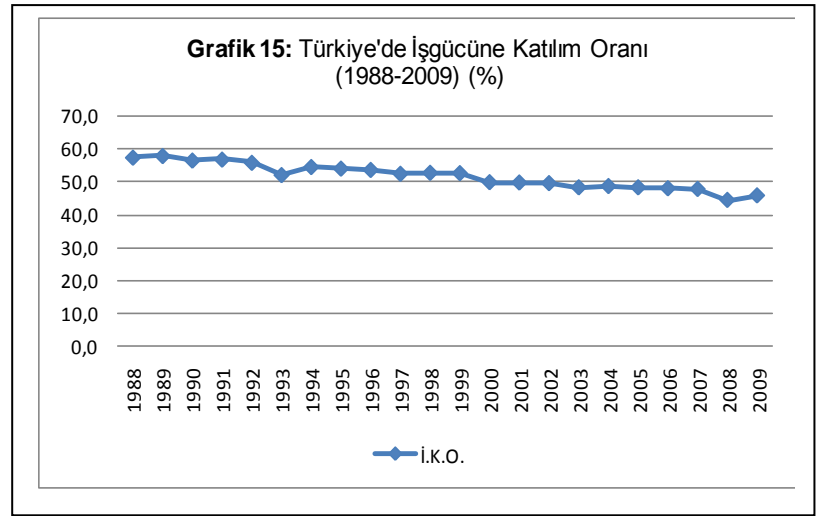
Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı.

1.3. Türkiye’de İşgücüne Katılım Oranı ile İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki

Türkiye’de işgücüne katılım oranı ile işsizlik oranının yapısına ilişkin ayrıntılı bilgiyi bundan önceki bölümlerde vermiştik. Amaç gereği, burada önemli olan Türkiye’de işgücüne katılım oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkinin yönüdür. Oranlar arasındaki ilişkinin yönünü genel anlamda belirleyebilmek için incelediğimiz dönem (1988-2009) içerisinde her iki oranın ayrı ayrı eğilimlerini belirlemek gerekmektedir.

Tablo 25: Türkiye’de İ.K.O.(1988-2009)

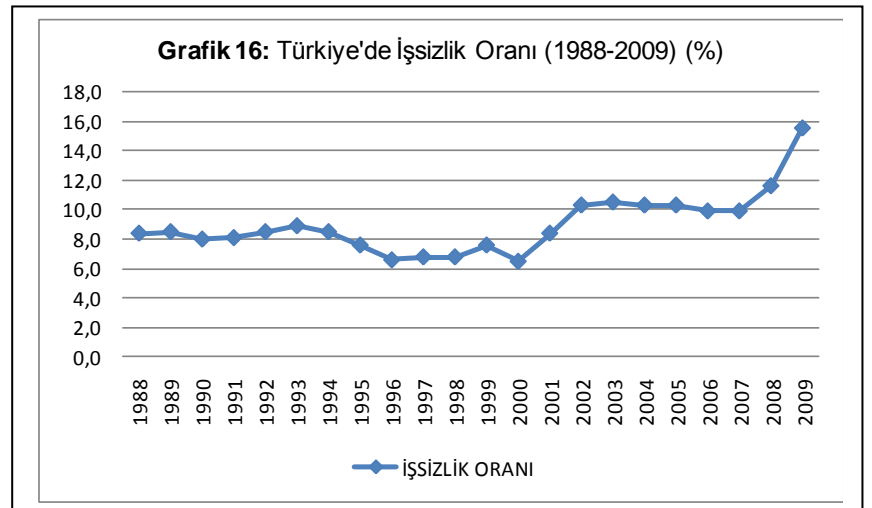
YILLAR	İ.K.O.
1988	57,5
1989	58,0
1990	56,6
1991	56,9
1992	55,9
1993	52,1
1994	54,6
1995	54,1
1996	53,7
1997	52,5
1998	52,8
1999	52,7
2000	49,9
2001	49,8
2002	49,6
2003	48,3
2004	48,7
2005	48,3
2006	48,0
2007	47,8
2008	44,4
2009	45,8

Kaynak: TÜİK, İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri.

Tablo 26: Türkiye’de İşsizlik Oranı (1988-2009)

YILLAR	İŞSİZLİK ORANI
1988	8,4
1989	8,5
1990	8,0
1991	8,1
1992	8,5
1993	8,9
1994	8,5
1995	7,6
1996	6,6
1997	6,8
1998	6,8
1999	7,6
2000	6,5
2001	8,4
2002	10,3
2003	10,5
2004	10,3
2005	10,3
2006	9,9
2007	9,9
2008	11,6
2009	15,5

Kaynak: TÜİK, İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri.

Türkiye’nin 1988-2009 dönemine ait işgücüne katılım oranları Tablo 25 (Grafik 15’de) verilmiştir. 1988 yılında %57,5 olan işgücüne katılım oranı, 2008 yılında %44,4’e düşmüştür. İşgücüne katılım oranı 2009 yılı Ocak ayı oranı ise %45,8’dir. Buna karşılık, işsizlik oranında yıllar itibariyle bir artış olmuştur. Tablo 26’ye göre 1988 yılında %8,4 olan

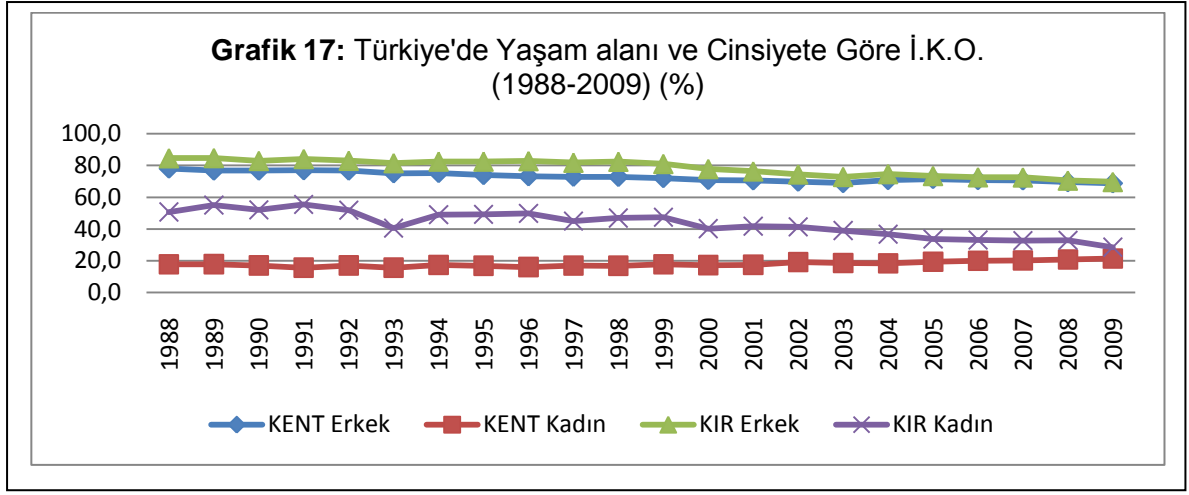
oran; 2008 yılına ulaşıldığında %11,6'ya yükselmiştir. İşsizlik oranındaki hızlı artışta 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan krizin etkisi büyük olmuştur. Tablo ve grafiklerden de görüldüğü üzere işgücüne katılım oranı ile işsizlik oranında azalma yaşanmaktadır.

Türkiye’de genel anlamda işsizlik ve işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkinin yönü yaşanan alana ve cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık aşağıdaki tablo ve grafiklerle gösterilmektedir.

Tablo 27: Türkiye’de Cinsiyet ve Yaşam Alanına Göre İ.K.O. (1988-2009) (%)

YILLAR	KENT		KIR	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	78,1	17,7	84,7	50,7
1989	76,8	17,8	84,8	55,1
1990	76,8	17,0	83,0	52,0
1991	77,0	15,6	84,2	55,5
1992	76,8	17,0	83,1	51,9
1993	75,1	15,6	81,6	40,5
1994	75,3	17,3	82,6	49,0
1995	74,0	16,8	82,6	49,2
1996	73,2	16,0	82,9	49,8
1997	72,9	16,9	81,9	45,0
1998	72,8	16,8	82,5	46,9
1999	72,1	17,7	81,1	47,4
2000	70,9	17,2	77,9	40,2
2001	70,6	17,4	76,4	41,7
2002	69,8	19,1	74,5	41,4
2003	68,9	18,5	72,9	39,0
2004	70,8	18,3	74,7	36,7
2005	71,5	19,3	73,5	33,7
2006	70,8	19,9	72,7	33,0
2007	70,6	20,2	72,6	32,7
2008	69,5	20,8	70,6	32,9
2009	68,8	21,3	69,7	28,5

Kaynak: TÜİK; İstihdam, İşsizlik ve İşgücü İstatistikleri

1988–2009 dönemini kapsayan yirmi iki yıllık dönem içerisinde işgücüne katılım oranları arasında yaşam alanlarına göre farklılıklar bulunmaktadır. Cinsiyet ayrımı olmaksızın kırsal alanlarda işgücüne katılım oranı oldukça yüksektir, ancak kentsel alanlarda bu durum tersi yöndedir. Literatürde, Türkiye'nin 1988-2003 yıllarını kapsayan çalışmada da benzer sonuca ulaşılmıştır. Buna göre, cinsiyet ayrımı olmaksızın kırsal alanda işgücüne katılım oranı dönem ortalaması 0.64 olarak belirlenirken; kentsel alan ortalaması ise 0.45 olarak belirlenmiştir¹⁴⁰. İncelediğimiz dönem için, cinsiyet ayrımı olmaksızın işgücüne katılım oranı ortalaması kentsel alanlarda 0.45 iken; kırsal alanlarda ortalama azalma göstererek 0.53'e düşmüştür.

Cinsiyete göre kentsel ve kırsal alanlardaki katılım oranlarına baktığımızda ise, hem kentsel hem de kırsal alanlarda erkeklerin işgücüne katılımı kadınların katılımından yüksektir. Ancak, cinsiyetler arasındaki fark kırsal alanlara baktığımızda ise oldukça azdır. 1988–2009 dönemi için kentsel alanlarda erkeklerin işgücüne katılım oranı ortalaması (%72,8) ile kırsal alan ortalaması (%78,6) birbirine yakındır. Ancak benzer durumu kadınların işgücüne katılım oranı ortalaması için söylemek mümkün değildir. Kentsel alanlarda kadınların işgücüne katılım oranı ortalaması %17,9 iken; kırsal alanlarda ortalama %43,3 ile kentsel alanlardan oldukça yüksektir. Bu durum yukarıdaki Tablo 27 ve Grafik 17'de de açıkça gösterilmektedir.

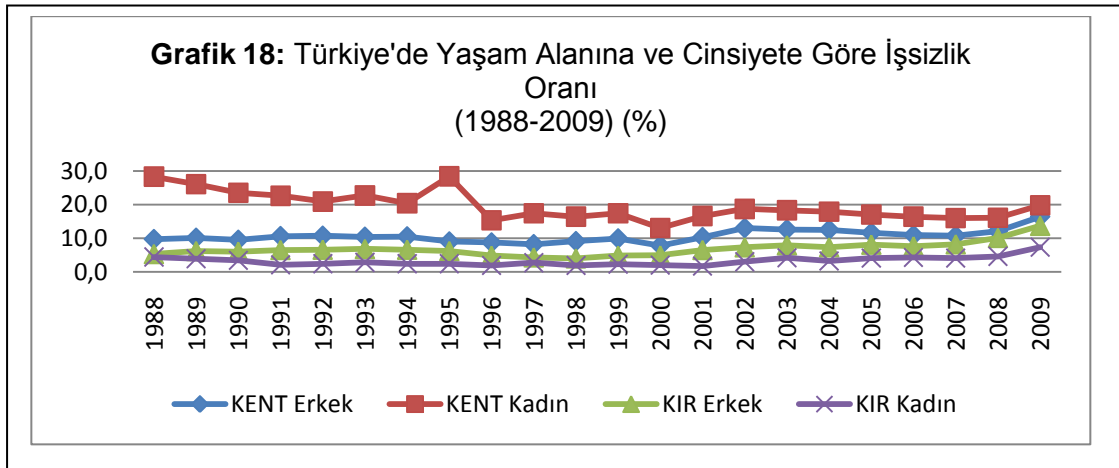
¹⁴⁰ Rahmi YAMAK; Zehra MARAŞ, "Türkiye'de İşgücüne Katılma ve İşsizlik", **TİSK Akademi**, (2006), s.76.

Tablo 28: Türkiye’de Cinsiyet ve Yaşam Alanına Göre İşsizlik Oranı (1988-2009) (%)

YILLAR	KENT		KIR	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1988	9,7	28,3	5,3	4,4
1989	10,1	26,1	6,2	3,9
1990	9,5	23,5	6,0	3,4
1991	10,6	22,6	6,5	2,1
1992	10,7	20,9	6,6	2,4
1993	10,4	22,7	6,8	2,8
1994	10,5	20,4	6,6	2,4
1995	9,0	28,4	6,2	2,4
1996	8,7	15,3	4,8	1,9
1997	8,2	17,4	4,3	2,7
1998	9,1	16,4	4,0	1,9
1999	9,9	17,4	4,8	2,3
2000	7,8	13,0	4,9	2,0
2001	10,3	16,6	6,5	1,7
2002	13,0	18,7	7,3	3,0
2003	12,6	18,3	7,9	4,2
2004	12,5	17,9	7,3	3,2
2005	11,6	17,0	8,1	4,1
2006	10,9	16,4	7,6	4,3
2007	10,7	16,0	8,2	4,1
2008	12,1	16,1	10,1	4,6
2009	16,4	19,8	13,7	7,3

Kaynak: TÜİK; İşsizlik, İstihdam ve İşgücü İstatistikleri

1988-2009 dönemi kentsel ve kırsal alanlarda kadın ve erkek işsizlik oranları yukarıdaki Tablo 28 ve Grafik 18’de gösterilmiştir. Bu dönem için kentsel alanlarda erkek işsizlik oranı ortalaması kadın işsizlik oranı ortalamasının altında kalmaktadır. Ancak kırsal alanlarda, işsizlik oranları, kadın ve erkek için durumun farklı olduğunu göstermektedir.

İncelenen dönem itibariyle erkek işsizlik oranı ortalaması kentsel alanlarda %10,6 iken; kırsal alanlarda ortalama azalmakta ve %6,8 olmaktadır. Kadın işsizlik oranına baktığımızda ise kentsel alanlarda kadın işsizlik oranı ortalaması erkeklerden yüksekken; kırsal alanlarda ise, daha düşüktür. Kentsel alanlarda kadın işsizlik oranı ortalaması %19,5 iken, kırsal alanlarda bu oran %3,2'dir.

Böylece, Türkiye'de 1988-2009 dönemine ilişkin olarak cinsiyete göre kentsel alan ve kırsal alan işgücüne katılım oranı ile işsizlik oranları ortaya konulmuştur. Bundan sonraki bölümde her iki oran arasındaki ilişkinin yönü üzerinde durulacaktır.

İşgücüne katılım oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkinin yönü iki hipotezi beraberinde getirmektedir. Bu hipotezlerden ilki ilave işçi etkisi; diğeri ise gücenmiş işçi etkisidir. Birinci bölümde her iki hipotez üzerinde ayrıntılı olarak durulmuş olunmasına rağmen, hatırlatma olarak her iki hipotezi de kısaca tanımlayacak olursak;

İlave işçi etkisi, ekonomik durgunluk ya da daralma dönemlerinde, ailenin geçimini sağlamakla yükümlü olan aile reisinin, ki bu çoğunlukla erkektir, geçici süreliğine işini kaybetmesi durumunda ailedeki diğer üyelerin hanehalkı gelirini dengede tutabilmek amacıyla işgücü piyasasına katılmasıdır. Gücenmiş işçi etkisi ise, ilave işçi etkisinin tam tersi yönde hareket etmektedir. İşsizliğin yüksek olduğu dönemlerde bireyler iş aramaktan gücenmiş duruma gelmekte, işgücü piyasasından uzaklaşmaktadırlar.

Bu tanımlamalara göre; ilave işçi etkisinin baskın olması durumunda işsizlik oranı ile işgücüne katılım oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki oluşmaktadır. Buna karşılık gücenmiş işçi hipotezinin baskın olması durumunda ise işsizlik ile işgücüne katılım oranı arasında negatif yönlü bir ilişki oluşmaktadır. Oranlardan birindeki bir artış diğeri oranda azalmaya ya da tersine, oranlardan birindeki bir azalma diğeri oranda artışa neden olmaktadır¹⁴¹.

¹⁴¹ Nebiye YAMAK; Rahmi YAMAK, "Türkiye'de İşsizlik Oranı ile İşgücüne Katılım Oranı Arasındaki İlişki", **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, Temmuz, (1999), s.17.

İşgücü hacmi iki bileşenden oluşmaktadır. Bunlar istihdam edilenler ve iş arayan işsizlerdir. İşgücü hacmini oluşturan aktif nüfus ise, hem işgücünde yer alan ve hem de işgücünden ayrılmaları zor olan bireyler ile rahatlıkla işgücünden ayrılabilen ve işgücüne girebilen bireylerden oluşmaktadır. Birinci grubu oluşturan bireyler aile sorumluluğu taşıyan veya istihdam edilen ya da işsiz olarak sürekli işgücü piyasasında bulunan kişilerdir. Bu gruptakiler çoğunlukla 25-54 yaş arasındaki erkeklerdir. İkinci grubu oluşturan bireyler de işgücü piyasasına giriş ve çıkışlarında da esneklikler bulunmaktadır. Bu grubu oluşturanlar arasında okul çağındaki 15-24 yaş grubundaki nüfus, evli kadınlar ve emekliler bulunmaktadır¹⁴². Bu iki grubun Türkiye için ne kadar geçerli olduğunu ortaya koyabilmek amacıyla YAMAK ve MARAŞ (2006) çalışmalarında 1988-1996 dönemi kentsel ve kırsal alan işgücüne katılım oranı ve işsizlik oranı ortalama ve standart sapmalarını cinsiyet farklılıklarına göre ayrı ayrı ele almışlardır. Bu çalışmada da incelenen dönem genişletilerek 1988-2006 dönemine ilişkin olarak aynı işlem yapılmış ve aşağıdaki Tablo 29 ve Tablo 30'da yaşam alanlarına göre ayrı ayrı gösterilmiştir.

Tablo 29: Kentlerde 1988-2006 Dönemi İşgücüne Katılım Oranının Ortalaması ve Standart Sapması

Yaş grubu	Erkek		Kadın	
	Ortalama	Standart sapma	Ortalama	Standart sapma
15-19	41.5	8.170	15.8	2.322
20-24	74.6	6.642	26.3	1.843
25-29	95.1	2.268	24.0	3.016
30-34	97.3	1.228	22.1	2.121
35-39	97.2	1.236	21.4	2.033
40-44	93.9	1.346	17.7	1.694
45-49	81.6	3.314	11.5	2.850
50-54	63.2	5.288	7.8	1.057
55-59	46.1	4.989	5.3	0.835
60-64	30.5	4.872	3.3	0.784
65+	14.4	2.488	1.5	0.488

1988-2006 döneminin kentsel işgücüne katılım oranının cinsiyet ve yaş gruplarına göre dönem ortalamaları ve standart sapmalarına ilişkin tabloya göre; kentlerde erkek nüfusun işgücüne katılım oranı açısından en istikrarsız olduğu yaş grubu 15-24 yaş grubu olarak

¹⁴² YAMAK; MARAŞ, a.g.e., s.72.

belirlenmiştir. Bu dağılımdaki değerler ortalamaya göre %14,2'lük değişim göstermektedir. İstikrarın en yüksek olduğu yaş grubu ise 25-44 (%1,6) yaş grubudur. Kentsel alanlarda kadın nüfusun da işgücüne katılım oranı 15-24 yaş grubunda istikrar göstermektedir.

Kırsal kesimde işgücüne katılım oranının 1988-2006 dönemi ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 30'da gösterilmiştir.

Tablo 30: Kırsal Kesimde 1988-2006 Dönemi İşgücüne Katılma Oranının Ortalaması ve Standart Sapması

Yaş grubu	Erkek		Kadın	
	Ortalama	Standart sapma	Ortalama	Standart sapma
15-19	58.6	10.456	44.2	12.151
20-24	85.0	6.421	50.1	8.495
25-29	93.8	4.108	46.7	6.441
30-34	95.3	3.186	48.3	6.633
35-39	95.8	2.596	50.9	6.863
40-44	94.7	2.156	52.8	6.272
45-49	91.0	3.094	53.3	6.571
50-54	84.7	5.121	51.1	6.180
55-59	77.7	5.730	46.2	6.486
60-64	68.3	5.251	36.1	5.320
65+	42.2	5.013	18.2	4.228

Kırsal kesimde standart sapmalarına göre erkeklerde istikrarın en düşük olduğu yaş grubu 15-24 yaş grubudur. Bu dağılımdaki değerler ortalamaya göre %12,6'luk değişim göstermektedir. İstikrarın en yüksek olduğu yaş grubu ise 35-54 (%2,5) yaş grubundaki erkeklerdir. Kadınlar arasında ise en yüksek standart sapma oranına sahip olmaları nedeniyle en düşük istikrara sahip olan grup 15-24 (%22,2) yaş grubudur. Kadınlar arasında en istikrarlı yaş grubu ise 60-64 ve 65 yaş ve üzeri yaş grubudur. Kırsal kesimde toplamda kadınların standart sapması erkeklerden daha yüksek çıkmıştır¹⁴³.

¹⁴³ YAMAK ve YAMAK (1999) çalışmalarında 1988-1996 dönemi işgücüne katılım oranı ortalamaları ve standart sapmalarını hem kırsal hem de kentsel alanlar için ele almışlardır. Buna göre; kentlerde, erkek nüfusun işgücüne katılım oranı açısından en istikrarsız yaş grubu 12-19, en istikrarlı yaş grubu ise 25-44 arasında bulunmuştur. Kentlerde kadın nüfusun işgücüne katılım oranı, 15-19 yaş grubunda istikrarsız, diğer yaş gruplarında ise istikrarlı bir görünüm oluşturmaktadır. Kırsal kesimde ise, erkeklerin işgücü piyasasına giriş ve

Türkiye’de işsizlik oranı ile işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkinin yönünü ve dolayısıyla işgücü piyasasında ilave işçi etkisinin mi, yoksa gücemiş işçi etkisinin mi daha baskın olduğunu belirleyebilmek için değerler arasındaki korelasyon ilişkisinin ortaya konulması gerekmektedir. İşsizlik oranı ile işgücüne katılım oranı arasında pozitif bir ilişkinin olması işgücü piyasasında ilave işçi etkisinin baskın olduğunu; negatif bir ilişkinin bulunması ise gücemiş işçi etkisinin baskın olduğunu bir ifadesi olmaktadır. Aşağıdaki tabloda hem kentsel hem de kırsal alan için korelasyon ilişkileri gösterilmiştir.

Tablo 31: Kentlerde İşsizlik Oranı ile İşgücüne Katılım Oranı Arasındaki Korelasyonlar

KENT	İ.K.O. (Genel)	İ.K.O. (Erkek)	İ.K.O. (Kadın)
İ.O. (Genel)	0.149	-0.197	0.570
İ.O. (Erkek)	-0.147	-0.489	0.700
İ.O. (25-29)	-0.460	-0.640	0.575
İ.O. (30-34)	-0.499	-0.715	0.662
İ.O. (35-39)	-0.526	-0.757	0.685
İ.O. (40-44)	-0.279	-0.570	0.744

1988-2006 dönemi için kentsel alanlarda tüm yaş grubundaki erkek nüfusun işsizlik oranı ile kadınların işgücüne katılım oranı arasında pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu da Türkiye’de kentlerde gücemiş işçi etkisinin değil ilave işçi etkisinin baskın olduğunu göstermektedir. Tablodan da görüldüğü üzere; tüm yaş grupları için erkek işsizlik oranı ile işgücüne katılım arasında negatif ve istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Kırsal kesim için hesaplanan korelasyon katsayılarına göre ise farklılık oluşmaktadır.

çıkışları açısından en istikrarsız yaş grubu 12-19; en istikrarlı yaş grubu ise 25-44 olarak belirtilmiştir. Kadınlar açısından en hareketli yaş grubu ise 20-24 ve 65 ve üstü yaş grupları olduğu belirtilmiştir. YAMAK ve MARAŞ (2006) çalışmalarında ise 1988-2003 dönemi işgücüne katılım oranı ortalamaları ve standart sapmalarını hem kırsal hem de kentsel alanlar için ele almışlardır. Buna göre; kentlerde kadınlar için işgücüne katılım oranının en istikrarsız olduğu yaş grubu 20-34 yaş grubudur. Erkekler için ise, 15-29 ve 45-54 yaş grubu istikrarsız bir yapı oluşturmaktadır. Kırsal kesimde ise kadınlar için işgücüne katılım oranının en istikrarsız yaş gruplarının 15-24 ve 35-39; en istikrarlı yaş grubunun ise 65 ve üstü yaş grubu olduğu belirtilmiştir. Erkeklerde ise en hareketli yaş grubunun 15-24, en hareketsiz yaş grubunun ise 35-39 yaş grubu olduğu belirtilmiştir.

Tablo 32: Kırsal Kesimde İşsizlik Oranı ile İşgücüne Katılım Oranı Arasındaki Korelasyonlar

KIR	İ.K.O. (Genel)	İ.K.O. (Erkek)	İ.K.O. (Kadın)
İ.O. (Genel)	-0.727	-0.729	-0.700
İ.O. (Erkek)	-0.726	-0.752	-0.689
İ.O. (25-29)	-0.676	-0.729	-0.621
İ.O. (30-34)	-0.708	-0.783	-0.633
İ.O. (35-39)	-0.800	-0.844	-0.747
İ.O. (40-44)	-0.806	-0.886	-0.729

Kırsal kesimde ise 25–44 yaş grubundaki erkek nüfusun işsizlik oranı ile kadınların işgücüne katılımı arasında negatif ve istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, 1988–2006 dönemi için Türkiye’de kırsal kesimde gücenmiş işçi etkisinin baskın olduğu söylenebilir.

2. TÜRKİYE’DE GÜCENMİŞ İŞÇİ PROFİLİ

OECD’nin tanımlamasına göre, gücenmiş işçiler çalışma istek ve arzusunda olmalarına rağmen, buldukları yerde kendilerine uygun iş olmadığını düşündükleri için ya iş aramayan ya da iş aramayı bırakmış olan bireylerdir. Bu nedenle, gücenmiş işçiler aktif olarak iş aramayanlar sınıflamasında yer almaktadırlar¹⁴⁴.

OECD’nin yaptığı tanımlamaya göre gücenmiş işçiler, işgücüne dâhil olmayanlar sınıflaması içerisinde yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun tanımlamasına göre de gücenmiş işçiler, işgücü istatistiklerinde “işgücüne dâhil olmayanlar” sınıflamasında yer almaktadır. TÜİK, gücenmiş işçileri, “iş bulma ümidi olmayanlar” olarak nitelendirilmekte ve şöyle tanımlamaktadır; “*gücenmiş işçiler (iş bulma ümidi olmayanlar); bölgede iş bulunmadığına veya bölgede kendisine uygun iş olmadığına inandığı ya da nerede iş*

¹⁴⁴ <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=645> (Erişim tarihi: 14.05.2009)

arayacağını bilmediği için iş aramayıp, ancak işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişilerdir.¹⁴⁵”

Yapılan tanımlamalara göre; işi olmayan bireyleri gücenmiş olarak nitelendirebilmek için iki unsur gerekmektedir. Bunlardan ilki, işçilerin nerede iş arayacaklarını bilmemeleri; diğeri ise yaşadıkları bölgede kendilerine uygun iş olmadığını düşünmeleridir.

Türkiye için gücenmiş işçi profili oluştururken, öncelikle 1988-2006 dönemi için TÜİK'in İstihdam, İşsizlik ve İşgücü istatistiklerinden ve veritabanından yararlanılmıştır. Gücenmiş işçilere ilişkin detaylı profili oluşturmada ise TÜİK'den sağlanan düzenlenmemiş hanehalkı işgücü anketi sonuçlarından yararlanılmıştır. Böylece, TÜİK'in yaptığı gücenmiş işçi tanımlaması doğrultusunda Türkiye için gücenmiş işçi profili oluşturulmuştur.

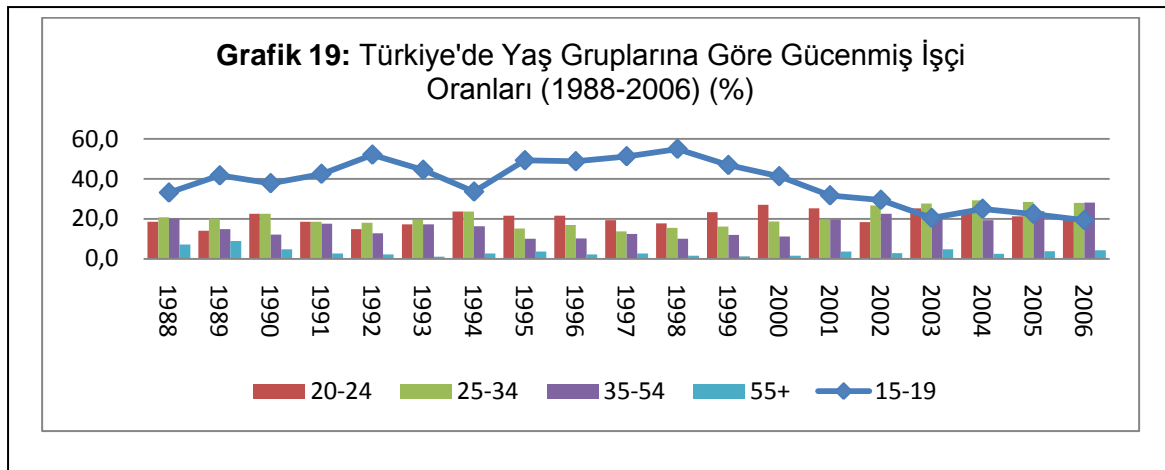
2.1. Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Gücenmiş İşçi Oranları

İşgücüne katılım ve işsizlik oranlarında olduğu gibi, Türkiye’de yaş gruplarına göre gücenmiş işçilerin çoğunluğunu 15-24 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır. Bu gruptakiler; piyasada kendilerine uygun iş olmadığını düşündüklerinden veya nerede iş arayacaklarını bilmediklerinden iş aramaktan yorulmakta ve işgücü piyasasından uzaklaşmaktadırlar. Aşağıdaki Tablo 33’de de görüldüğü üzere gücenmiş işçilerin yoğun olduğu yaş gruplarında birinci sırayı 15-19 yaş grubundaki bireyler alırken; ikinci sırada ise, 25-34 yaş grubundaki bireyler bulunmaktadır. Ancak 1994 ve 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında 15-19 yaş grubu gücenmiş işçilerin sayısında azalma yaşanırken; 20-24 ve 25-34 yaş grubu arasındaki bireylerde gücenmişlik artış göstermiştir. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz benzer sonuçlara ulaşmamızı sağlarken; 25-34 yaş grubundakilerin gücenmişliğine ek olarak 35-54 yaş grubundakilerin gücenmişliğinde de az da olsa bir artış yaşanmıştır. Bu artış takip eden yıllarda da devam etmiştir.

¹⁴⁵ TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2004.

Tablo 33: Türkiye’de Yaş Gruplarına Göre Gücenmiş İşçi Sayıları

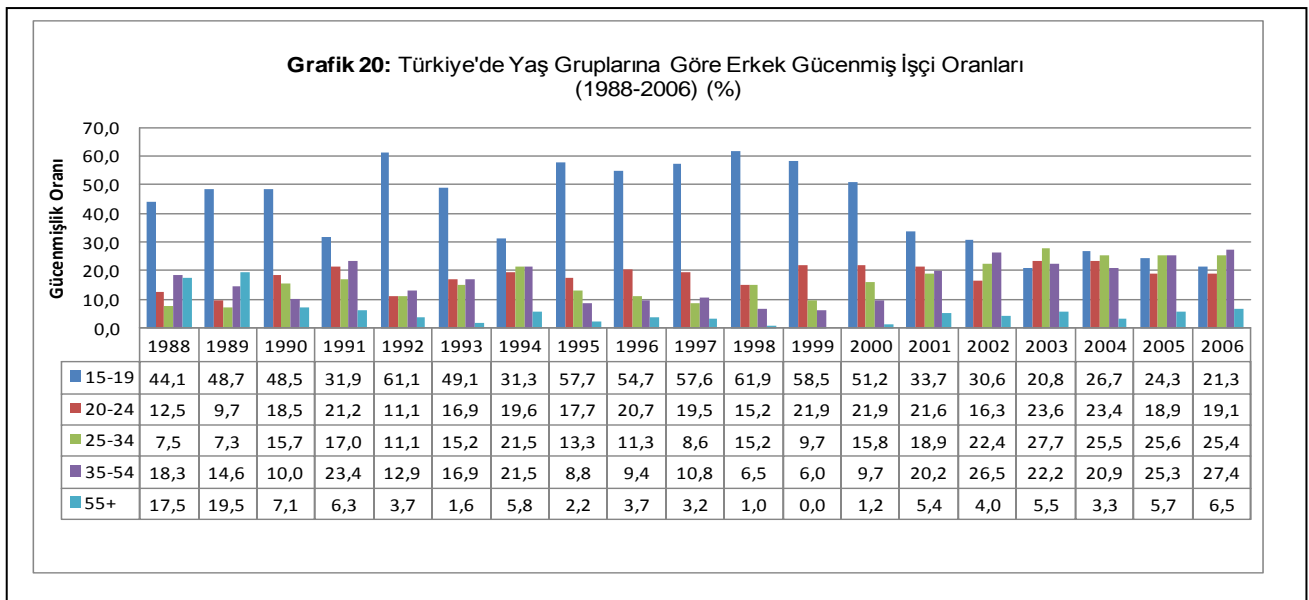
YILLAR	15-19	20-24	25-34	35-54	55+
1988	33,1	18,6	20,8	20,2	7,1
1989	41,7	14,1	20,1	14,9	8,9
1990	37,8	22,5	22,5	12,1	4,8
1991	42,5	18,5	18,5	17,5	2,7
1992	52,1	14,8	18,0	12,7	2,1
1993	44,5	17,3	19,5	17,3	1,0
1994	33,6	23,6	23,6	16,3	2,7
1995	49,3	21,5	15,1	10,0	3,7
1996	48,8	21,5	17,0	10,2	2,2
1997	51,3	19,4	13,8	12,5	2,7
1998	55,0	17,8	15,5	10,0	1,5
1999	46,9	23,4	16,2	12,0	1,2
2000	41,3	27,0	18,7	11,2	1,5
2001	31,7	25,2	19,6	19,6	3,7
2002	29,5	18,3	26,7	22,5	2,8
2003	20,4	25,3	27,7	21,6	4,8
2004	25,0	23,8	29,2	19,3	2,5
2005	22,4	21,3	28,5	23,8	3,8
2006	19,3	20,2	28,0	28,1	4,2

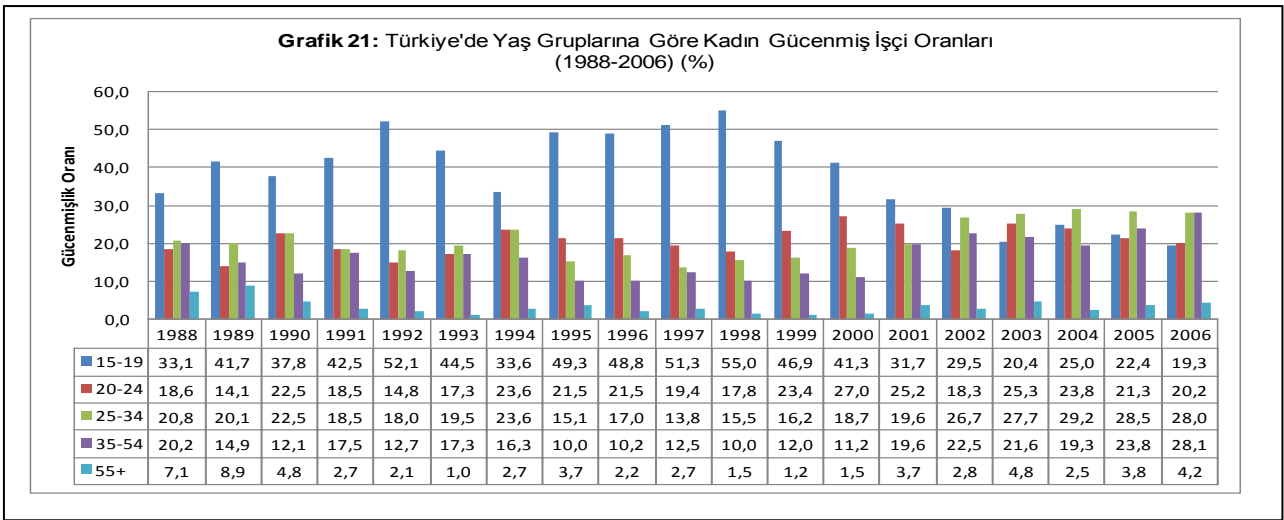

Yaş grupları arasında gücenmiş işçi oranları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Yıllar itibariyle erkeklerin gücenmişlik oranları; kadınlardan oldukça yüksektir. Türkiye’de işgücüne katılım oranları ve işsizlik oranlarına ilişkin açıklamalarda bulunurken belirtildiği gibi, kadınlar eğitim, aile sorumlulukları ve toplumda benimsenen tutumlar gereği işgücü piyasası dışında kalmaktadırlar. Ancak, Türkiye genelinde, cinsiyete göre ayrıştırılmış grafiklerde de açıkça görüldüğü gibi, toplam içerisinde erkelerde gücenmişlik oranları

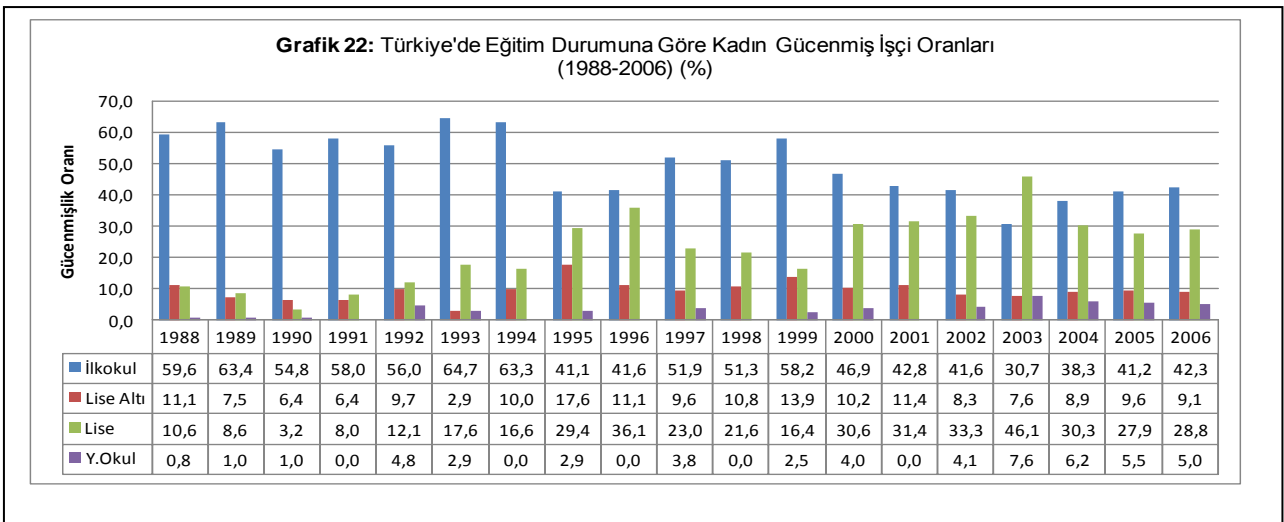
kadınlardan oldukça yüksektir. Yaş gruplarına göre değerlendirdiğimizde ise 15-19 yaş grubundaki erkekler arasında güvenmişlik kadınlardan oldukça yüksektir. 1988 yılında 15-19 yaş arasındaki erkeklerin güvenmişlik oranı %44,1 iken, bu oran aynı yaş grubundaki kadınlar için ise %33,1'dir. Bu durum sadece 1991 ve 1994 yıllarında farklılık göstermekte, kadın güvenmişlik oranları erkelerden daha yüksek olmaktadır. 15-19 yaş grubu için belirtilen bu durum, 55 ve üzeri yaş grubundakiler hariç, diğer yaş gruplarında kadınların güvenmişlik oranlarının erkelerden daha yüksek olmasıyla değişmektedir. Özellikle 20-34 yaş grubu içerisindeki kadınlarda güvenmişlik oldukça yüksektir. Bu gruptaki kadınlar, evlilik, doğum ve çocuk gibi nedenlerle belirli bir süre işgücü piyasasından uzak kalmaktadırlar. İçinde buldukları koşullara uygun iş bulma ümitlerinin azalması ya da olmaması bu yaş grubundaki kadınları güvenmiş duruma getirmektedir. 2006 yılında, 20-24 yaş grubunda erkek güvenmişlik oranı %19,1 iken; bu oran kadınlar için %20,2 ile daha yüksektir. Yaşın ilerlemesiyle birlikte aradaki fark biraz daha artmaktadır. 25-34 yaş arasında güvenmişlik oranı 2006 yılı için erkeklerde %25,4; kadınlarda ise %28'dir. 55 yaş ve üzerindeki hem kadın hem de erkekler için güvenmişlik oranı oldukça düşüktür. 2006 yılı için bu oran erkeklerde %6,5 iken, kadınlarda da %4,2'dir.

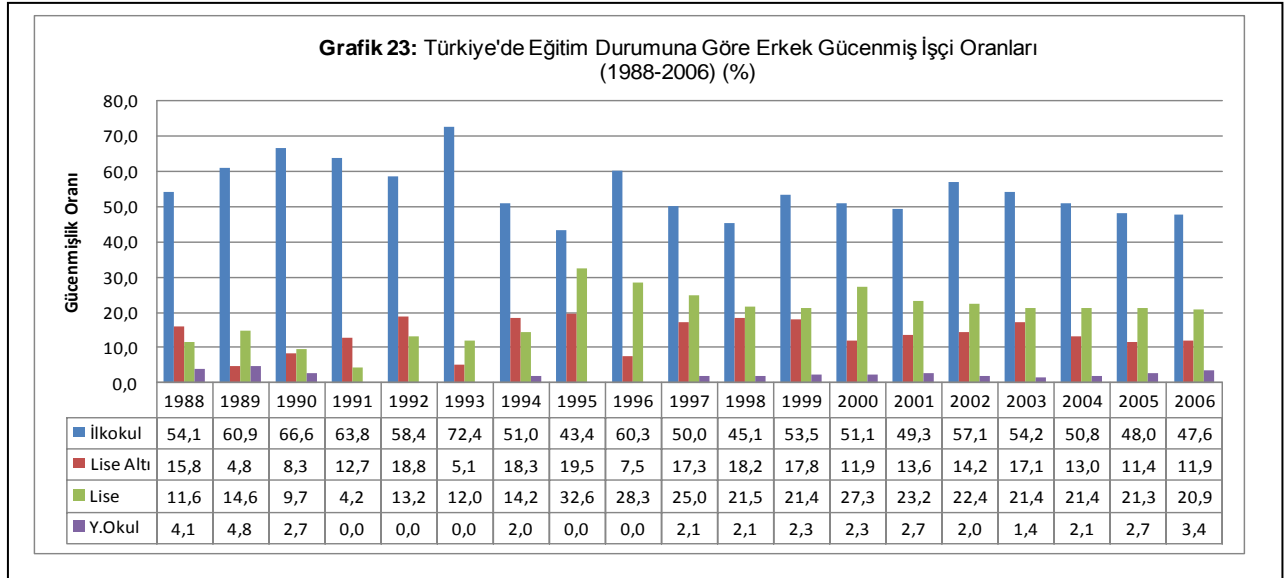

2.2. Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Gücenmiş İşçi Oranları

İncelediğimiz 1988-2006 dönemi itibariyle Türkiye genelinde eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte gücenmişlik oranları da azalmaya başlamaktadır. Okuma-yazma bilmeyenler ya da herhangi bir okul eğitimi tamamlamamış bireylerle, ilkokul eğitimi almış olanlar arasında gücenmişlik oranları oldukça yüksektir. Cinsiyete göre gücenmişlik oranları arasında çok belirgin bir farklılık bulunmamaktadır. Hem kadın hem de erkek için ilkokul mezunu olanlar arasında gücenmişlik oldukça yüksektir. Eğitim durumuna göre gücenmişlikte ikinci sırayı lise eğitimi almaktadır. Lise eğitimi almış kadınlar arasında gücenmişlik oranı erkeklerden biraz daha fazladır. Her iki cinsiyet içinde geçerli olan durum, 1995 yılından sonraki dönem içerisinde lise eğitimi almış olanlar arasında gücenmişlik oranı artarken, lise altı eğitime sahip olan erkelerin gücenmişlik oranları kadınlardan daha üst bir düzeye ulaşmaktadır.

Yukarıdaki grafiklerde de görüldüğü gibi, 2006 yılı için ilkökul eğitimi almış erkekler arasında gücenmişlik oranı %47,6; kadınlarda ise bu oran %42,3'dür. Ancak eğitim düzeyinin yükselmesiyle kadınlarda gücenmişlik oranı erkelerden daha yüksektir. Lise eğitimi olan kadınlarda gücenmişlik oranı %28,8 iken, erkeklerde bu oran %20,9'dur. Yüksekökol eğitimiyle birlikte her iki cinsiyet için de gücenmişlik oranları en düşük düzeye ulaşmaktadır.

Yaşam alanına göre eğitimin cinsiyetler üzerindeki etkisine baktığımızda ise, her iki cinsiyet için de kentsel alanlarda ilkökul eğitimi almış olanların gücenmişlik oranları diğer eğitim gruplarından oldukça yüksektir. Kırsal alanlarda da durum farklı değildir. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte gücenmişlik oranları azalma göstermektedir. Ancak 2000 yılından sonraki dönemde kırsal alanlarda, özellikle kadınlarda, eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte gücenmişlik oranlarında da artış yaşanmaktadır. 2001 yılında yaşanan ekonomik krizle birlikte, istihdam alanlarında oluşan daralma, sadece eğitim düzeyi düşük olan bireylerin değil, eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin de iş bulma ümitlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

2000 yılında kırsal alanlarda, lise eğitimi almış olan kadınların gücenmişlik oranı %24,4 iken; bu oran 2001 yılında %61,1'e ulaşmıştır. Aynı eğitim düzeyine sahip olan

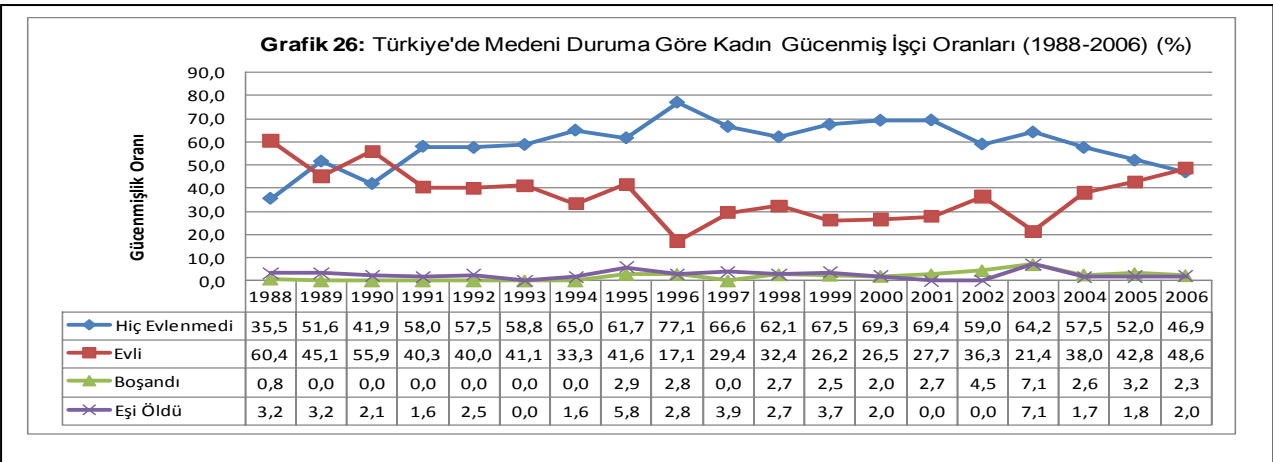
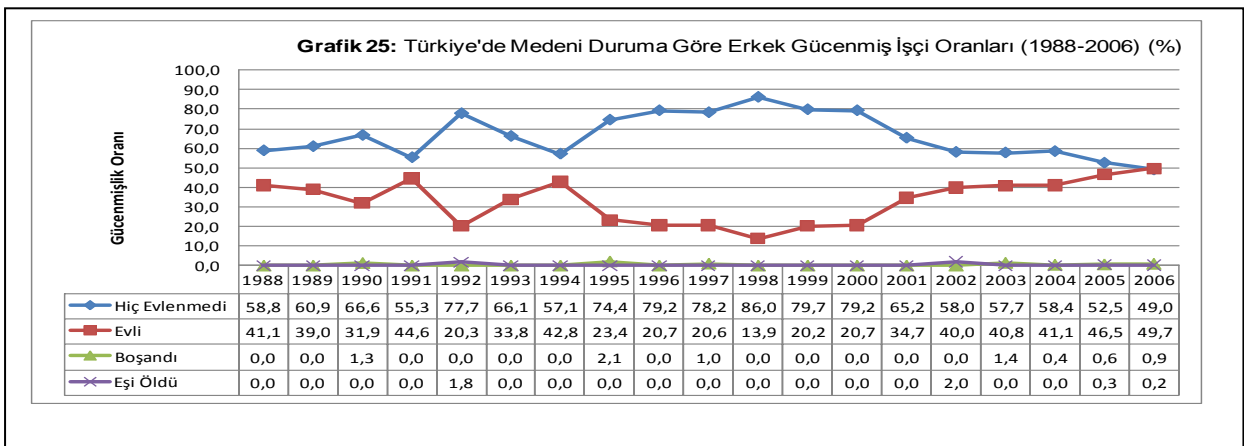
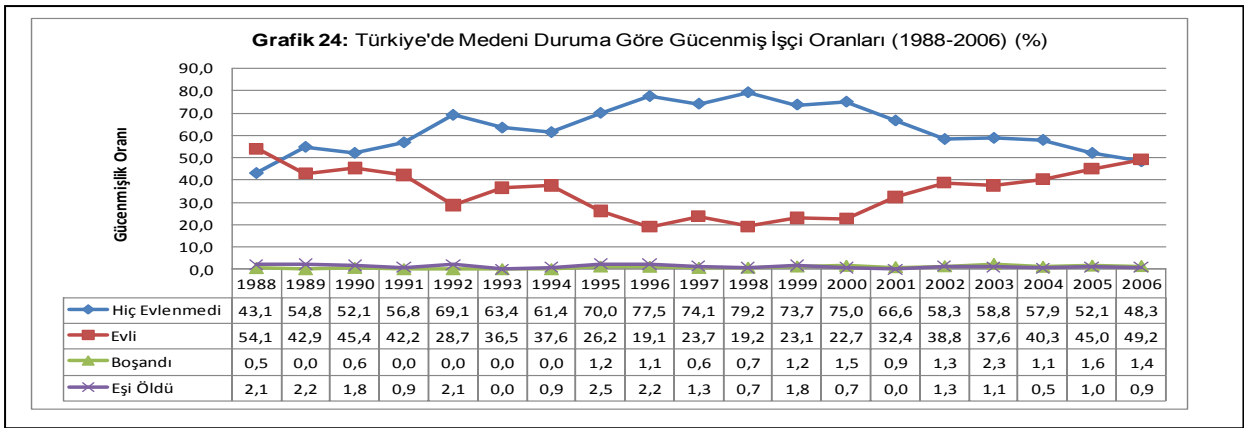
erkeklerde 2000 yılında güvenmişlik oranı %27,6 iken; 2001 yılında bu oran çok az yükselme göstermiştir (%27,6).

2.3. Türkiye’de Medeni Duruma Göre Güvenmiş İşçi Oranları

Medeni durumdaki farklılıklar hem kadınlar hem de erkekler için güvenmişlik oranlarında farklılıklar oluşturmaktadır. Türkiye’de genç nüfusun yoğun olması, hiç evlenmemiş bireylerin diğer medeni durumdaki bireylerden fazla olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle aşağıdaki Grafik 24’ten de görüldüğü üzere hem kadın hem de erkekler için hiç evlenmemiş bireyler arasında güvenmişlik oranı oldukça yüksektir. Burada etkili olan bir başka unsur da, evlilikle birlikte bireylerin sahip oldukları sorumluluklarda meydana gelen artışla bireylerin işgücü piyasasından güvenmişlik nedeniyle ayrılma imkânlarının ortadan kalkmasıdır.

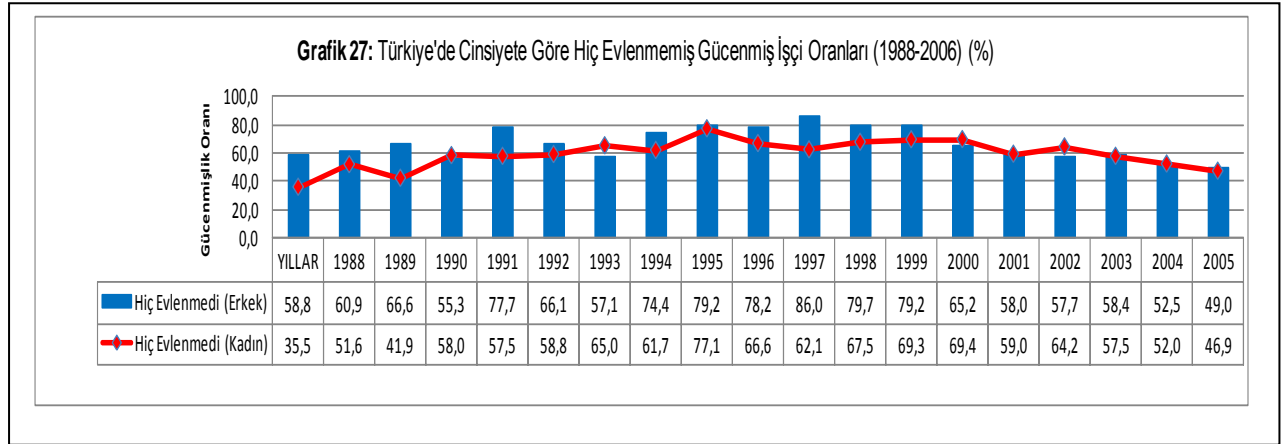
Önceki bölümde de ifade edildiği gibi, hiç evlenmemiş erkekler arasında güvenmişlik oranı yüksektir. Hiç evlenmemiş, evde bulunan kadınlar, hanehalkı anketi uygulamasında kendilerini ev hanımı olarak bildirdiklerinden güvenmişlik hesaplamaları dışında kalmaktadırlar. Bu nedenle hiç evlenmemiş kadınlarda güvenmişlik oranları erkeklere göre düşüktür.

Her iki cinsiyet içinde boşanmış ve eşi ölmüş bireyler arasında güvenmişlik oranı en düşük düzeyde bulunmaktadır. Boşanmayla birlikte özellikle kadınların ekonomik güçlerini ellerinde bulundurma zorunlulukları bireylerin işgücü piyasasında bulunmalarını zorunlu kılmaktadır.

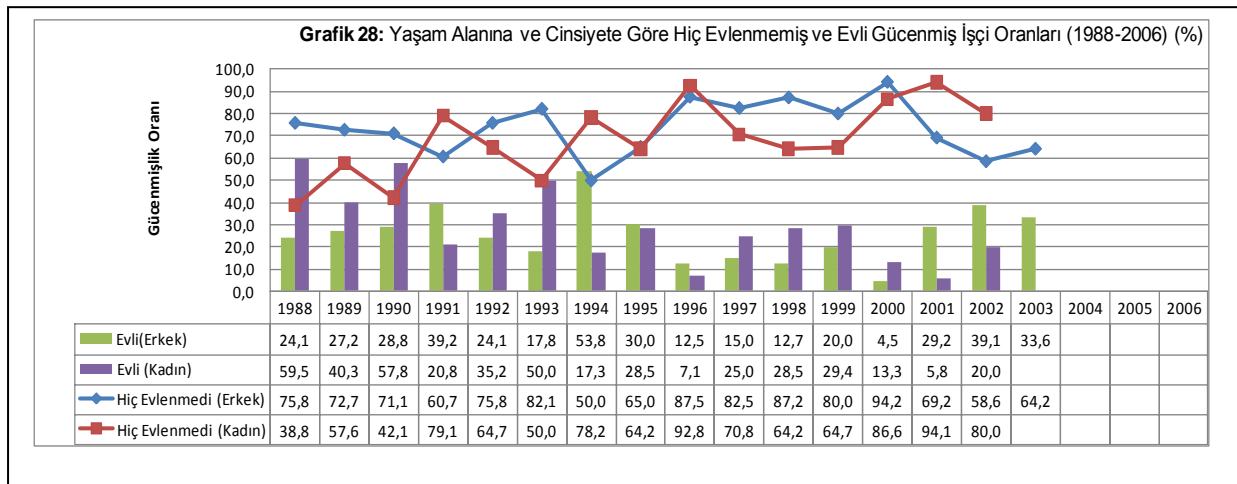

Yaşam alanı ve cinsiyete göre medeni durumun gücenmişlik oranları üzerindeki etkisine baktığımızda ise, hiç evlenmemiş erkeklerin gücenmişlik oranı hiç evlenmemiş kadınlardan yüksek olduğu görülmektedir. Ancak 2001 yılına gelindiğinde, hiç evlenmemiş kadın ve erkeklerin gücenmişlik oranları neredeyse birbirine eşittir ve takip eden yıllarda hiç evlenmemiş kadınların kentsel alanda gücenmişlikleri artarken; erkeklerde ise oran azalma

eğilimine girmektedir. Burada 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin belirleyici bir etkisi bulunmaktadır. 2000 yılında hiç evlenmemiş erkeğin güvenmişlik oranı %82,4 iken; kadınlar için bu oran %79,2'dir. 2001 yılına gelindiğinde ise bu oran erkekler için %57,4; kadınlar için ise %62'dir.

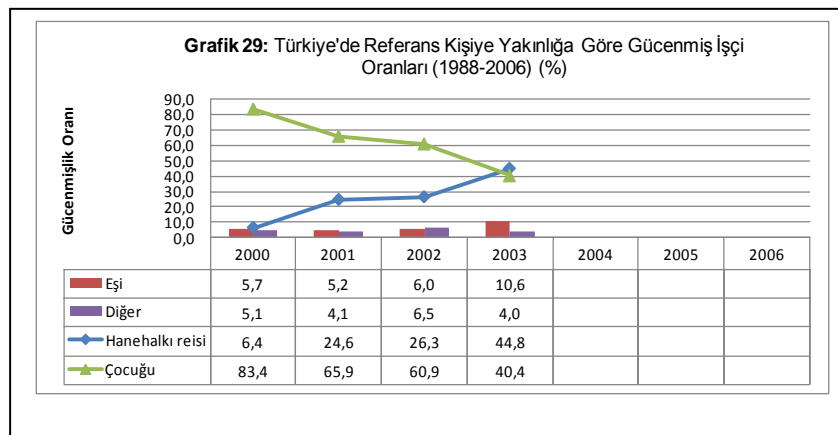
Evlilikle birlikte, kentsel alanlarda, hem erkek hem de kadınlar için güvenmişlik oranlarında azalma yaşanmaktadır. 2001 yılında hiç evlenmemiş erkeklerin güvenmişlik oranları azalırken, evli olan erkeklerin güvenmişlik oranlarında artış olmaktadır. Evli kadınların güvenmişlik oranlarında ise azalma yaşanmaktadır. Kırsal alanlarda ise her iki cinsiyet için de medeni durumdaki değişimler güvenmişlik oranı üzerinde etkili olmakta ve hiç evlenmemiş ve evli olan erkeklerde güvenmişlik oranı kadınlardan daha yüksek durumdadır.

2.4. Türkiye’de Referans Kişiyne Yakınlığa Göre Gücenmiş İşçi Oranları

Referans kişiyne yakınlığa göre gücenmiş işçilere ilişkin incelemede 2000-2003 yılları kapsama alınmıştır. 2003-2006 yılları arasına ilişkin hanehalkı anketlerinde referans kişiyne yakın olanların gücenmişliklerine ilişkin yeterli bilgiye ulaşılmamaktadır. 1988-2000 yılları arasındaki dönem için hanehalkı işgücü anketlerinden işgücüne dahil olmayanların referans kişiyne yakınlıklarına ilişkin detaylı bilgiye erişilememektedir. Bu nedenle 2000 yılı ve sonrasındaki veriler dikkate alınarak referans kişiyne yakınlığa göre profil oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Türkiye’de gücenmişliğin hanehalkı statüsü içerisindeki dağılımına baktığımızda iş bulma ümidi olmayıp, çalışmaya hazır olan bireyler arasında çoğunluğu çocuklar oluşturmaktadır. İkinci sırayı ise hanehalkı reisi almaktadır. Ancak 2001 yılından sonraki dönemde hanehalkı statüsü içerisinde, hanehalkı reisinin gücenmişlik oranlarında artış yaşanmaya başlamaktadır. Burada 2001 yılında yaşanan ekonomik krizden sonra oluşan istihdam daralmasının büyük etkisi bulunmaktadır.

Cinsiyete göre gücenmiş işçilerin referans kişiyne yakınlıklarına baktığımızda ise durum daha fazla netlik kazanmaktadır. Hanehalkı reisinin kadın olması durumunda da çocukların gücenmişlik oranları yüksektir. İkinci sırayı ise, eşleri almaktadır.

15-19 yaş arasındaki genç nüfusun güvenmişlik oranındaki fazlalık, hanehalkı statüsü içerisinde de yaşanmakta ve çocukların güvenmişlik oranı yüksek olmaktadır. Eğitim, beceri ve deneyim açısından bu nüfusun yetersiz olması, okula devam zorunlulukları ve işverenlerin bu gruptakileri iş için genç bulmaları, genç nüfusun iş bulma ümidini kırmaktadır.

2000 yılında hanhalkı statüsü içerisinde çocukların güvenmişlik oranı referans kişinin kadın olması durumunda %79,1 iken, referans kişinin erkek olması durumunda ise %85,9'dur. Ancak 2003 yılına gelindiğinde her iki cinsiyet için de bu oran azalmış ve sırasıyla %33,6'ya ve %42,1'e düşmüştür. Çocukların güvenmişliklerindeki azalma hanehalkı reisinin güvenmişliğindeki artışla sonuçlanmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE EKONOMİK KRİZ DÖNEMLERİNDE İŞGÜCÜNE KATILMA ORANI: EKONOMETRİK BİR ANALİZ

1. TÜRKİYE’DE YAŞANAN EKONOMİK KRİZLERİN GENEL ÇERÇEVESİ

Kökene Yunanca “krisis” kelimesine dayanan kriz, günlük yazma-konuşma dilinde ve çeşitli bilim dallarında yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. Ekonomik anlamda kriz, önceden tahmin edilemeyen ya da bilinmeyen bazı gelişmelerin makro ve mikro düzeyde ekonomik yapıyı etkilemesi olarak tanımlanmaktadır¹⁴⁶. Genel anlamda ekonomik kriz, piyasada yer alan mal ve hizmetlere ilişkin üretim faktörlerinde ve farklı piyasalarda mal ve hizmetlerin fiyatında oluşan normalin dışındaki değişimleri ya da dalgalanmaları ifade etmektedir¹⁴⁷. Ekonomik kriz makro düzeyde devleti etkilerken; mikro düzeyde firmalar üzerinde etkili olmaktadır.

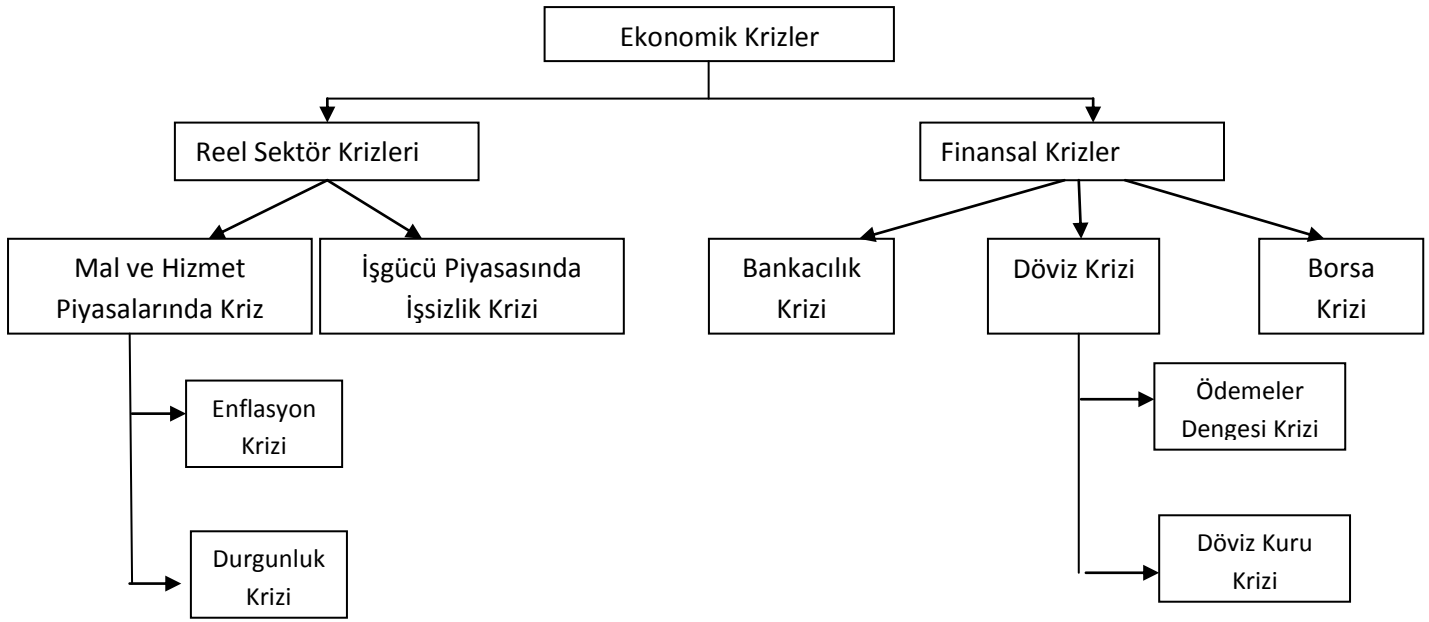
Ekonomik krizleri reel sektör krizleri ve finansal krizler olmak üzere iki grup altında toplamak mümkündür. Reel krizler, mal-hizmet ve işgücü piyasalarında oluşan ciddi daralmalar olarak ifade edilmektedir. Finansal krizler ise, döviz ve hisse senedi piyasaları gibi finans piyasalarındaki fiyat dalgalanmaları veya bankacılık sisteminde bankalara geri dönmeyen kredilerin aşırı derecede artması sonucunda yaşanan ciddi ekonomik sorunlar olarak ifade edilmektedir¹⁴⁸. Ekonomik krize ilişkin alt grupları aşağıdaki şekil yardımıyla göstermek mümkündür.

---

¹⁴⁶ Coşkun Can AKTAN ve Hüseyin ŞEN, “Ekonomik Kriz Nedenler ve Çözüm Önerileri”, **Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı II.**, Yıl:7, Sayı:42, (Kasım-Aralık), s. 1225.

¹⁴⁷ Nihat ALTUNTEPE, “2008 Küresel Krizin Ülkelerin İstihdam Yapısı Üzerine Etkilerinin Dinamik Bir Analizi”, <http://www.edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduvd/article/view/1372/1460>, (Erişim tarihi: 29.06.2010) s.130.

¹⁴⁸ Aykut KİBRİTÇİOĞLU, “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, **Yeni Türkiye dergisi, Ekonomik Kriz özel Sayısı I.**, Aralık, (2001), s.2.

Şekil 14: Ekonomik Krizlerin Sınıflandırılması

Kaynak: Nihat ALTUNTEPE, “2008 Küresel Krizin Ülkelerin İstihdam Yapısı Üzerine Etkilerinin Dinamik Bir Analizi”,

<http://www.edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduvd/article/view/1372/1460>, (Erişim tarihi: 29.06.2010), s.130.

1980’li yılların ikinci yarısından itibaren yaygınlaşan finansal liberizasyon nedeniyle, 1990’lı yılların başından itibaren finansal krizlerin oluşum hızında artış yaşanmıştır. Finansal faaliyet ve araçlarda ortaya çıkan artış ile bankacılık sektöründeki değişimler bu tür krizlerin oluşmasında tetikleyici olmuştur. Bunlara ilaveten 1990’lı yıllarda para politikası uygulamalarındaki değişim de krizlerin hız kazanmasında etkili olmuştur¹⁴⁹.

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar ulaşan süre içerisinde Türkiye fazla sayıda ekonomik kriz yaşamıştır. Türkiye’nin günümüze kadar yaşamış olduğu krizleri iki grup içerisinde değerlendirmek mümkündür. Birinci grubu, ekonomiyi derinden etkileyen ve büyük ekonomi politikası dönüşümlerine yol açan ekonomik krizler oluşturmaktadır. Birinci

¹⁴⁹ Güşçin ÖZKAN, “Küresel Mali Kriz: Makroekonomik Bir Yaklaşım”, http://www.york.ac.uk/depts/econ/documents/misc/financial_crisis_macro_economic_explanation.pdf (Erişim tarihi: 30.06.2010), s.3.

grup içerisinde değerlendirilen krizleri; 1929-31, 1958-61,1978-81, 1988-89, 1994, 1998-2002 tarihleri arasında ve son dönemde yaşanan 2008-2009 krizi olarak sıralamak mümkündür. İkinci grup krizler ise, göreceli olarak daha kısa süreli ve etkileri daha sınırlı olan krizlerdir. Bu gruba dahil olan krizleri de, 1947, 1969, 1982 ve 1991 krizleri olarak sıralamak mümkündür¹⁵⁰.

Çalışmanın kapsadığı alan itibariyle, daha çok 1990 yılı sonrasında günümüze kadar gelen süreç içerisinde yaşanan krizler dikkate alınmaktadır. İncelenen dönem itibariyle, Türkiye’de krizler çoğunlukla döviz darboğazına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreci, döviz darboğazı nedeniyle makro ekonomik dengelerin korunamaması olarak açıklayabiliriz. Ülke içerisinde Türk lirasının aşırı değerlenmesi, ithalat patlamasının yaşanmasına neden olmakta bunun sonucunda dış ticaret açığının desteklediği cari açık da borçlanma yoluyla kapatılmaktadır. Böyle bir ekonomik yapıda kredi ve borç verenler borçların ödenemeyeceği konusunda endişelenirken, içeridekiler de devalüasyon beklentisi içine girdiğinde krizler patlak vermektedir¹⁵¹.

Bundan sonraki bölümde 1994 ekonomik krizi bir değişim noktası olarak değerlendirilecektir. Bu nedenle, öncelikle 1994 ekonomik kriz öncesi dönemde yaşanan krizler üzerinde durulup, sonrasında sırasıyla 1994 ekonomik krizi, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ile son dönem 2008-2009 ekonomik krizi üzerinde durulacaktır.

1.1.1994 Ekonomik Kriz Öncesi Dönem

Türkiye 1971 askeri muhtırasının sebep olduğu istikrarsızlığın ve yönetim bozukluğunun bir sonucu olarak 1980 yılına ekonomik krizle başlamıştır. 1980 yılında yaşanan bu krizin temel ekonomik göstergeleri, yüksek enflasyon, döviz yokluğu, ithalatın yokluğu ve enerji ile temel ihtiyaç malları kıtlığı olarak belirtilmektedir. 1980 yılında yaşanan kriz sadece ekonomik değişimleri değil, siyasi değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu

¹⁵⁰ Ercan HAN, “Türkiye’de Kriz ve Çıkışın Yol haritası”, **Türkiye kamu-Sen Ar-Ge Merkezi**, s.5.

¹⁵¹ HAN, **a.g.e.**, s.6.

dönemde, literatüre 24 Ocak 1980 kararları olarak geçen yeni bir istikrar programı uygulamaya geçirilmiştir. Ayrıca 1980’li yıllar Türkiye için büyük yapısal dönüşüm yaşandığı bir dönem olmuştur. Siyasi yaşamda yaşanan değişim zihniyet değişikliğine de yol açmıştır. Bu dönemle birlikte refahın ancak çalışarak hak edilebileceği kabul görmüştür. Aynı dönemde dışa açılmada ve dünya pazarları ile entegrasyonda büyük gelişme kaydedilmiştir. Bunun sonucunda da ihracatta yaşanan artış, ödemeler dengesindeki sorunu etkisiz hale getirmiştir. Son gelişmelerle birlikte Türkiye artık siyasi borç yerine, proje kredisi ya da ticari kredi almaya başlamıştır¹⁵²

1993 yılının ikinci yarısından itibaren kamunun fon talebindeki artış ile birlikte faiz oranları düşürülmeye başlanmıştır. Belirlenen faiz oranlarının piyasanın talep ettiği faiz oranları olmaması hazinenin borçlanma güçlüğüne düşmesine neden olmuştur. Aynı zamanda yılsonunda vergi mevzuatında yapılan yanlış düzenlemeler iç borçlanmayı da zorlaştırmıştır. Böyle bir ortamda sistemdeki likidite dövize kaymış, bunun sonucunda hazine borçlanamamış ve dolar kuru hızla yükselmeye başlamıştır. Buna göre, 1994 krizinin temel sebebi zoraki faiz düşürme yolunun seçilmiş olmasıdır¹⁵³.

1.2.1994 Ekonomik Krizi

Türkiye’nin 1990 ve 2000’li yıllarda yaşanan ekonomik krizleri finansal kriz olarak nitelendirmek mümkündür. Bunun nedeni bu dönemde yaşanan krizin sermaye hareketleri serbestleşmesinden kaynaklanmış olmasıdır. Krizi en şiddetli yaşayan kesimler çoğunlukla bankalar, borsa, inşaat ve imalat sanayi olmuştur¹⁵⁴.

¹⁵² Vahit ERDEM, “Ekonomik Krizin Tarihi”, **Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik kriz Özel Sayısı I**, (2001), s.12-14.

¹⁵³ Aynı, s.14.

¹⁵⁴ Gülten KAZGAN, “1990 sonrası Yıllarda Türkiye’de Krizler ve İşsizlik: Çalışanlar ve Sosyal Güvenlikleri İçin Çözümler Açısından Bir İrdeleme”, **17-18 Mayıs 2002, Galatasaray Üniversitesi**, s. 4.

1994 krizi çok şiddetli fakat kısa süreli geçmiştir. Bu dönemde izlenen sıcak para politikası krizi etkileyen temel faktör olmuştur. Ertuna'nın çalışmasında¹⁵⁵ ifade ettiği gibi 1994 Ocak ortalarında krizi doğuran kıvılcım ateş almıştır. Krizin patlak vermesiyle birlikte tasarruf sahipleri ve bankalar döviz alımına yönelmişlerdir. Bu durum karşısında merkez bankası döviz kurlarına müdahale etmemiş, ancak hükümet bankaları kriz başlangıcında zor durumda bırakmamak için devalüasyon yapmıştır. Ancak yapılan devalüasyon istenilen sonuca ulaşılmasını sağlamamış, aksine döviz kurunun kısa sürede üçe katlanmasına neden olmuştur.

Tüm bu yaşananlar sonucunda hükümet 5 Nisan tarihinde krizle mücadele programını açıklamıştır. 5 Nisan kararları ile ekonomi eskisinden daha kötü bir konuma gelmiştir. Buna göre, fiyatlar arası denge alt-üst olmuş, ücretler yarı yarıya düşürülmüş, faizler yükseltilmiş, yatırımlar tamamen durmuş ve ülke en yüksek gelir kaybına uğramıştır. Yükseltile faizlerle ekonomide karşılığı olmayan bir kaynak aktarımı yapılmış ve ek vergi toplanmıştır. Buna rağmen gelir dağılımı çok bozulmuş ve işsizlik artmıştır¹⁵⁶.

Genel olarak söylemek gerekirse, Türkiye'de 1990'lı yıllarda arka arkaya gelen ekonomik krizler ilk önce mali piyasalarda yaşanmaya başlamıştır. Sonrasında ise, bu krizler reel sektöre hızla yayılmış ve tüm ülkeyi etkisi altına almayı başarmıştır. Ardı ardına yaşanan krizler sonrasında ekonomide daralma, işsizlik ve enflasyon oranlarında artış ve reel ücretlerde düşüş yaşanmıştır.

1.3. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri

Krize yol açan nedenler bakımından değerlendirildiğinde 2000 Kasım krizi, 1994 krizinin devamı niteliğindedir. 2001 Şubat krizi ise, 2000 yılında uygulamaya konulan istikrar programının doğal bir sonucu olarak oluşmuştur.

¹⁵⁵ Özer ERTUNA, "Türkiye'de Ekonomik Krizler, Nedenleri ve Çıkış Yolu", **Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı I**, (2001).

¹⁵⁶ Aynı, s.493.

Türkiye 2000’li yıllara verimsiz, gittikçe artan kamu açığı ve borç yükü, yüksek faiz ve yüksek enflasyon sorunlarıyla girmiştir¹⁵⁷. Bu dönemde devletin borçlanma ihtiyacının yüksek olması reel faiz oranlarının %25’ler düzeyine ulaşmasına neden olmuştur. Kur artışlarının zaman zaman enflasyonun altında kalması nedeniyle ülkeye giren sıcak para dış ticaret açıklarını kapatmaya devam etmiştir. Ayrıca Türkiye, enflasyonu kontrol altına alma hedefiyle, IMF yönetim ve denetiminde yeni bir istikrar paketi uygulamaya karar vermiştir¹⁵⁸.

Hükümet, uzun yıllar devlet harcamalarını finanse edebilmek için vergi almak yerine vergi alınması gereken kesimden borç almayı seçmiştir. Borcun borçla finanse edilmeye çalışılması başarılı bir sonuç getirmemiş, daha fazla borç alınmasını da imkansız hale getirmiştir. Böyle bir yapı 1999 yılında hükümeti IMF ile anlaşmaya zorunlu hale getirmiştir. Bu anlaşma stand-by anlaşması olarak tanımlanmaktadır. Bu programın uygulanmasıyla birlikte başlangıçta sadece iç borç niteliğinde olan olumsuzluk, IMF’nin de dahil olmasıyla birlikte, para, döviz ve sermaye piyasalarını etkisi altına alan genel bir ekonomik krize dönüşmüştür¹⁵⁹.

Yukarıda da belirtildiği üzere Şubat 2001 krizi, Kasım 2000 krizinin devamı niteliğindedir ve her iki kriz de mali kriz sınıflaması içerisinde yer almaktadır. Krizin bir anda ortaya çıkmasının bir diğer nedeni de devlet yönetiminde yaşanan anlaşmazlıktır. Ekonomik yapıdaki bozukluğa ek olarak siyasetler arasındaki gerginlik yaşanan krizin etkisini arttırmıştır¹⁶⁰.

Kasım ayı kriziyle birlikte faizlerin aşırı derecede yükselmesi bankaları ve firmaları çok zor durumda bırakmıştır. Bu da pek çok banka ve şirketi kaldırmakta zorlanacakları

---

¹⁵⁷ ERDEM, a.g.e, s.16.

¹⁵⁸ ERTUNA, a.g.e., s.494.

¹⁵⁹ Mehmet TOMANBAY, “İktisat Bilimi ve Son Ekonomik Kriz”, **Ekonomik Yaklaşım**, C.12, Sayı:41, Güz, (2001), s.47.

¹⁶⁰ S. Rıdvan KARLUK, **Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm**, (Beta yayın, İstanbul, 2007), s.440.

yükler altına sokmuştur. Sonuç olarak şirket kapanmaları ve işten çıkarmalar yaşanmış ve işsizlik en yüksek düzeyine ulaşmıştır¹⁶¹.

1.4. 2008 Küresel Ekonomik Kriz

2008 küresel krizi olarak adlandırılan ekonomik krizin başlangıcı 2007 yılının yaz aylarında olmuştur. ABD’de başlayan bu ekonomik krizin, küresel hale dönüşmesindeki neden, ABD’nin en büyük yatırım bankalarından biri olan Lehman Brothers’ın mevcut borçlarını ödeme güçlüğüne düşmesi nedeniyle iflasını ilan etmesidir. 2008 küresel krizine yol açan diğer nedenler ise, gayrimenkul piyasasındaki aşırı fiyat artışları, konut kredisi alan riskli kişilerin bu kredileri geri ödememesi olarak sayılmaktadır¹⁶².

Bu kriz Birleşik Devletler tarafından “yüzyılın krizi” olarak nitelendirilirken, IMF krizi “dünya ekonomisinin 1930’lardan bu yana karşılaştığı en tehlikeli finansal şok” olarak tanımlamaktadır¹⁶³.

Krizin temelini, ABD’de mortgage piyasasında yaşanan problemler oluşturmuştur. ABD’deki bankalar tarafından ekonomiyi canlandırabilmek amacıyla kredibilitesi düşük ve riskli gruptaki kişilere mortgage kredisi vermiş ve sonra daha fazla kredi verebilmek amacıyla emlak tahvilleri çıkarıp bunları daha yüksek faizle satmıştır. Mortgage kredilerinin geri dönüşündeki aksaklık nedeniyle bankalar kaynak sıkıntısına girmişlerdir. Tüm bu olumsuz koşullar nedeniyle bankaların birbirlerine borç vermede çekingen olmaları mali sistemin durmasına yol açmıştır¹⁶⁴.

¹⁶¹ ERTUNA, **a.g.e.**, s.500.

¹⁶² ALTUNTEPE, **a.g.e.**, s.134; Ali ÜNAL ve Hüseyin KAYA, “Küresel Kriz ve Türkiye”, **Ekonomi ve Politik Araştırma Merkezi**, İstanbul, (2009), s.4.

¹⁶³ Uğur ÇİÇEK ve Selim Adem HATIRLI, “Küresel Ekonomik Krizin Türkiye İmalat Sanayi Sektörüne Etkilerinin Analizi”, idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma35.pdf. (Erişim tarihi: 30 06 2010), s.3.

¹⁶⁴ Nazan SUSAM ve Ufuk BAKKAL, “Kriz Süreci Makro Değişkenleri ve 2009 Bütçe Büyüklüklerini Nasıl Etkileyecek?”, **Maliye Dergisi**, Sayı:155, Temmuz-Aralık, (2008), s.74-75.

2008 ekonomik krizini, daha önce yaşanan diğer krizlerden ayıran en önemli farklılık, bu krizin sadece gelişmekte olan ülkeleri değil, gelişmiş ülkeleri de etkilemiş olmasıdır. Aslında bu krizin gelişmiş ülkelerdeki yansımalarının daha fazla olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin krizden daha az zararla çıkabilmelerinin temel sebebi ise, bu tür ülkelerin daha önceden yaşadıkları krizler nedeniyle finans ve bankacılık sektörlerinde bazı reformlar gerçekleştirmiş olmalarıdır¹⁶⁵.

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Küresel Kriz Çalışma Grubunun Hazırladığı raporda 2008 krizinin Türkiye'yi dört açıdan etkileyeceği ifade edilmekte ve bunlar kredi, portföy yatırımı, dış ticaret ve artan risk ile azalan güven olarak sıralanmaktadır. Birinci etki alanı kredi kanalıdır. Buna göre, 2001 krizinden farklı olarak 2008 krizinde Türkiye bankalarında herhangi bir yapısal bozukluk gözlenmemiştir. Ancak bu durum, bankaların ve şirketlerin sendikasyon kredileri ve döviz cinsinden borçlanmalarda sorun yaşamamasına engel olmamış, hem bankaların hem de şirketlerin bilanço küçültmelerini zorunlu hale getirmiştir. Bu olumsuz koşulların şirketlerin tedarik zincirlerini etkilemesi de domino etkisi yaratmaktadır. Etkinin olduğu ikinci alan ise, portföy yatırım kanalıdır. Buna göre de, önümüzdeki yıllarda hem hedge fonları¹⁶⁶ hem de özel yatırım fonlarının azalacak olması Türkiye'nin döviz arzını önemli ölçüde azaltacaktır. Ayrıca mevcut durum, döviz likiditesi açısından sorunlara yol açacak ve Türk lirasının değer kaybı sürecini hızlandıracaktır. 2008 krizinin etkilediği alanlardan bir diğeri de dış ticarettir. Gelişmiş ekonomilerin önemli bir kısmının resesyona gireceği öngörüsü ve küresel ticaret hacminin hızla daralması Türkiye'nin ihracat hacmini olumsuz yönde etkileyecektir. Dördüncü son etki alanı ise, artan risk algılamasının ve azalan güvenin tüketici ve yatırımcı davranışlarını olumsuz yönde etkilemesidir. Bu ortamdan en fazla özel yatırım harcamaları etkilenmektedir. Hanehalkının bekleyiş ve psikolojisindeki azalma da dayanıklı tüketimin azalmasını kaçınılmaz hale getirmektedir¹⁶⁷.

¹⁶⁵ ÖZKAN, a.g.e., s.8.

¹⁶⁶ "Hedge fon, varlıklı kişilerden ve büyük kuruluşlardan toplanan fonları getiri sağlamaya ve sermayeyi değerlendirme amacına yönelik olarak oluşturulmuş finansal varlık alım satımında kullanan özel bir yatırım fonudur. Diğer yatırım araçlarının tersine hedge fonlar, bir gösterge endeksle karşılaştırılan getiri sağlamak yerine, kesin ve sürekli getiri sağlamaya odaklanmıştır." Nurgül CHAMBERS, "Hedge Fonlar", **Niğde Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, (Haziran 2008), s.5.

¹⁶⁷ TEPAV, **Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Küresel Kriz Çalışma Grubu, Politika Notları**, http://www.tepav.org.tr7admin/dosyabul/upload/2007_08_Küresel_Finans_Kriz_ve_Türkiye.pdf. (Erişim tarihi: 01.07.2010), s.4.

2. YAŞANAN EKONOMİK KRİZLERİN TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINA YANSIMASI

Ülkelerin yaşadıkları ekonomik krizler hem ülke ekonomik faaliyetlerini hem de işgücü piyasasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bölümde özellikle 1990 sonrası dönemde yaşanan ekonomik krizlerin Türkiye işgücü piyasasına yansımaları üzerinde durulmaktadır.

2.1. 1994-2001 Dönemi Ekonomik Krizlerin İşgücü Piyasasına Yansıması

Türkiye işgücü piyasası 1994, 1999 ekonomik krizleri ile Kasım 2000 ve Şubat 2001'de yaşanan krizlerden olumsuz şekilde etkilenmiştir. Krizlerin işgücü piyasasına etkisini aşağıdaki tabloda açıkça görmek mümkündür.

Tablo 34: Türkiye İşgücü Durumu (1993-2006)

Yıllar	İşgücü	İ.K.O. (%)	İstihdam	İstihdam Oranı (%)	İşsiz	İşsizlik Oranı (%)
1993	20.314	52,1	18.500	47,5	1.814	12,6
1994	21.877	54,6	20.006	50,0	1.870	12,4
1995	22.286	54,1	20.586	49,9	1.700	10,7
1996	22.697	53,7	21.194	50,2	1.502	9,9
1997	22.755	52,6	21.204	48,9	1.551	9,9
1998	23.385	52,8	21.779	49,2	1.606	10,5
1999	23.878	52,7	22.048	48,6	1.829	11,4
2000	23.078	49,9	21.581	46,7	1.497	8,8
2001	23.491	49,8	21.524	45,6	1.967	11,6
2002	23.818	49,6	21.354	44,4	2.464	14,2
2003	23.640	48,3	21.147	43,2	2.493	13,8
2004	24.289	48,7	19.632	41,3	2.385	13,6
2005	24.565	48,3	20.067	41,5	2.388	12,7
2006	24.776	48,0	20.423	41,5	2.328	12,1

Kaynak: TÜİK Veritabanı, <http://www.tuik.org.tr>

Tablodan da görüldüğü üzere incelenen dönem itibariyle, ekonomik kriz ve kriz sonrası dönemlerde işgücüne katılım oranı ve istihdam oranında çok büyük değişimler görülmemesine rağmen; işsizlik oranında açık farklılıklar oluşmaktadır. Buna göre, 1995 yılında %10,7 olan işsizlik oranı krizin yaşandığı 1994 yılında %12,4 gibi yüksek bir düzeye ulaşmıştır. Benzer bir durumu 2000 ve 2001 yılları için de söylemek mümkündür. 2000

yılında %8,8 olan işsizlik oranı 2001 yılında %11,6'ya yükselmiş ve bu artış 2005 yılına kadar devam etmiştir.

Tabloda ifade edilmek istenilen bir başka durum ise 2001 yılından sonraki dönemde Türkiye'de düşük istihdamın yaratılmış olmasıdır. 2000 krizinin ardından 2002 ve 2003 yıllarında istihdam daralmaya başlamış ve 2004 yılından sonra ise azda olsa bir artış gözlenmiştir. Sonuç olarak krizin ardından istihdam hacminin daralıp, sonraki yıllarda ise artışa geçtiğini söylemek mümkündür.

Kriz sonrası dönemde istihdamda artışa geçilmesi tek başına yeterli bir sonuç değildir. Burada artışın ne yönde olduğu da önemlidir. Türkiye'de kriz dönemlerinde tarım dışı istihdam azalırken; tarımsal istihdam artmaktadır. Bunun nedeni ise, kentsel işsizlikteki artış nedeniyle köyden kente göç edenlerin kriz ortamında tekrar memleketlerine dönerek tarımsal faaliyetlerde bulunmasıdır. Krizin etkisinin azalmasıyla birlikte ise, istihdam tarımsal faaliyetlerden tarım dışı faaliyetlere doğru kaymaktadır. Kriz sonrası dönemde istihdamdaki artışa rağmen işsizlik oranı artmaya devam etmektedir¹⁶⁸.

İncelenen dönem itibariyle, işsizlik oranında artışa neden olan bir faktör olarak kamu sektöründeki istihdam olanaklarındaki azalma gösterilebilir. Kriz dönemlerinde ülkenin kamu harcamalarını borçlanma yoluyla finanse etmeye çalışması ve özellikle 1994 krizi sonrasında olduğu gibi, alınan ekonomik politika kararları nedeniyle borçlanmanın kısılanması ülkeyi özelleştirme uygulamasına yönlendirmiştir. KİT'lerin özelleşmesi sonucunda ise, kamu çalışanları arasında ve bununla paralel olarak ülke işsizlik oranlarında artış yaşanmıştır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrasında işsiz kalanların çoğunluğunu ise eğitim düzeyi yüksek bireyler oluşturmaktadır. Bu anlamda her iki krizi, 1994 krizinden ayıran temel fark, işsiz kalan bireylerin "vasıflı işgücü"nü oluşturmasıdır.

---

¹⁶⁸ Halil Bader ARSLAN, "Kriz-Büyüme-İstihdam Üçgeninde 1994 ve 2001 Krizleri", **Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi**, 64-2, s.34.

Tablo 35: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (1993-2006)

Yıllar	Lise altı	Lise	Yükseköğretim
1993	12,7	15,0	8,3
1994	13,1	16,0	7,7
1995	11,0	14,6	6,4
1996	8,9	13,7	6,6
1997	10,0	14,8	6,7
1998	8,8	13,6	8,4
1999	9,6	14,1	8,1
2000	8,3	10,7	7,0
2001	10,8	13,2	7,8
2002	12,6	14,7	11,1
2003	12,1	12,7	11,1
2004	12,1	15,2	12,4
2005	11,8	13,5	10,2
2006	10,8	12,8	9,5

Kaynak: TÜİK Veritabanı, <http://www.tuik.org.tr>

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, 1994 yılında lise eğitimine sahip olan bireyler arasında işsizlik oranı daha yüksekken; 2000-2001 krizleri sonrası dönemde ise yükseköğretim mezunu olanlar arasında da işsizlik oranı oldukça artmıştır.

2.2.2008 Küresel Krizin Türkiye İşgücü Piyasasına Yansıması

2008 ekonomik krizi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasası üzerinde etkili olduğu gibi Türkiye’nin işgücü piyasası üzerinde de önemli etkisi olmuştur. Genel olarak dünyada ekonomik faaliyetlerin daralması ile mal ve hizmet taleplerindeki azalma Türkiye’nin de ekonomisini etkilemiştir. Günümüze daha yakın olması ve küresel bir nitelik taşıması nedeniyle 2008 krizinin Türk işgücü piyasasına yansıması önem taşımaktadır.

Aşağıdaki tablo kriz dönemi ve sonrası dönem için Türkiye işgücü piyasasının durumunu görmede yardımcı olacaktır.

Tablo 36: Türkiye İşgücü Durumu (2007-2009)

Yıllar	İşgücü	İ.K.O. (%)	İstihdam	İstihdam Oranı (%)	İşsiz	İşsizlik Oranı (%)
2007	23.114	46,2	20.738	41,5	2.376	10,3
2008	23.805	46,9	21.194	41,7	2.611	11,0
2009	24.748	47,9	21.277	41,2	3.471	14,0

Kaynak: TÜİK Veritabanı, <http://www.tuik.org.tr>

Buna göre, Türkiye’de işsizlik oranı 2009 yılı sonu rakamlarına göre %14,0 olarak açıklanmıştır. Bir önceki yıllarla karşılaştırıldığında işgücüne katılım oranı artarken işsizlik oranında da önemli bir artış olduğu görülmektedir. Bunun nedenini genç nüfusun işsizlik oranındaki artışla açıklamak mümkündür. İstatistikler, 2008 yılında %19,8 olan genç işsizlik oranının 2009 yılında %27,5’e yükseldiğini göstermektedir¹⁶⁹. İstihdam edilenlerde de, özellikle krizin etkisinin yoğun olarak yaşandığı 2009 yılının Nisan ayı itibariyle, önemli bir azalma yaşanmıştır. 2009 yılı Nisan ayındaki istihdam edilenlerin sayısının bir önceki yılın aynı döneminden 530 bin daha az olduğu tespit edilmiştir. Özellikle ihracata dayalı olarak üretim yapan tekstil, beyaz eşya gibi sektörlerde fazla sayıda işten çıkarma gerçekleşmiştir¹⁷⁰.

2000 ve 2001 krizlerinden farklı olarak 2008 krizi ve sonrasında gerek okur-yazar olmayan gerekse de yükseköğretim mezunu olan tüm eğitim gruplarındaki bireyler arasında işsizlik oranı artış göstermiştir.

¹⁶⁹ ALYUNTEPE, a.g.e., s.143.

¹⁷⁰ ÜNAL ve KAYA, a.g.e., s.13.

Tablo 37: Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (2007-2009)

Yıllar	Okur-yazar olmayan	Lise altı	Lise ve dengi meslek lisesi	Yükseköğretim
2007	5,2	9,8	12,9	9,7
2008	6,3	10,7	12,9	10,3
2009	8,0	13,9	16,8	12,1

Kaynak: TÜİK Veritabanı, <http://www.tuik.org.tr>

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 2008 krizi sonrasındaki dönemde tüm eğitim grupları arasında işsizlik oranında önemli bir artış olmuştur. Lise ve dengi meslek lisesi eğitime sahip olan bireyler için işsizlik oranı bir önceki yıl %12,9 iken, 2009 yılında bu oran %16,3’e yükselmiştir. Benzer bir artış lise altı eğitime sahip olanlar ile yüksek öğrenime sahip olanlar arasında da gözlenmektedir. İşsizlik oranları, bir önceki yıla göre, sırasıyla birinci gruptakiler için %3,2; ikinci gruptakiler için ise %1,8 oranında artmıştır.

Buraya kadar olan bölümlerde, Türkiye için işsizlik ve işgücüne katılım oranları detaylı olarak belirtilmiş ve sonrasında da güncenmiş işçi profili oluşturulmuştur. Son olarak da Türkiye’yi etkisi altına alan ekonomik krizlerden kısaca bahsedilerek, bu krizlerin Türk işgücü piyasasına yansımaları üzerinde durulmuştur. Artık bundan sonraki bölümde tüm bunların somut bir yapıya oturmasını sağlayabilmek için ekonometrik bir analiz yapılacaktır. Böylece hem Türkiye için işsizlik ile işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkinin yönü ortaya konulmuş, hem de mevcut durumun literatüre uyum gösterip göstermediği saptanmış olacaktır.

3. TÜRKİYE’DE İŞGÜCÜNE KATILIM İLE İŞSİZLİK ORANI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN YÖNÜ VE EKONOMETRİK BİR ANALİZ

İşsizlik oranı ve işgücüne katılım oranı işgücü piyasasındaki durumu en iyi şekilde yansıtan iki değişkendir. Ülkelerin içinde buldukları ekonomik yapı karşısında her iki değişkenin durumunda değişiklikler yaşanmaktadır. İşsizlik oranı ile işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkinin yönü ekonominin durgunluk ve genişleme dönemlerinde farklılıklar

göstermektedir. İlişki yönündeki farklılıklar hesaplanan, diğer bir deyişle istatistiklere yansıyan, işsizlik oranının gerçek işsizlik oranından daha yüksek ya da düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Kayıt altına alınan ya da istatistiklere yansıyan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranından fazla ya da eksik olması iki tür etkiyi ortaya çıkarmaktadır. Bu etkilerden ilki ilave işçi etkisidir. İlave işçi etkisi; ekonomik durgunluk dönemlerinde istatistiklere yansıyan işsizlik oranlarının gerçek işsizlik oranının üzerinde olduğunu ifade etmektedir. Bir diğer etki olan gücenmiş işçi etkisi ise; ekonomik durgunluğun yaşandığı dönemlerde istatistiklere yansıyan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranının altında olduğunu ifade etmektedir. Çalışmanın konusu itibariyle burada üzerinde daha fazla durulacak olan gücenmiş işçi etkisidir. Türkiye’de işgücü istatistiklerinde gücenmiş işçiler “işgücüne dahil olmayanlar” olarak sınıflandırıldıklarından “işsiz” tanımlaması dışında kalmaktadırlar. Bunun sonucunda, ekonominin durgunluk dönemlerinde gücenmiş işçi sayısında artış olmasına rağmen bu durum aynı oranda işsizlik sayılarına yansımamaktadır.

Çalışmada üzerinde durulan bir başka olgu da bireylerin işgücüne katılım kararını etkileyen gelir ve ikame etkisidir. Bireylerin gelirlerindeki artış ya da azalma yönündeki değişiklik, işgücüne katılım kararı üzerinde gelir veya ikame etkisine neden olmaktadır. Gelirlerindeki artışın bireylerin işgücüne katılımını arttırması ikame etkisi olarak tanımlanırken; gelirlerindeki artışın işgücüne katılımı azaltması ise gelir etkisi olarak tanımlanmaktadır.

Bu bölümde Türkiye’de işgücüne katılım oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişki incelenerek ilave işçi etkisinin mi, gücenmiş işçi etkisinin mi baskın olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca işgücüne katılım oranı ile imalat sanayinde üretimde çalışan kişi başına reel kazanç endeksi arasındaki ilişki ile gelir etkisinin mi yoksa ikame etkisinin mi daha baskın olduğu belirlenmeye çalışılacaktır. Bu amaç doğrultusunda 1988-2006 dönemi yıllık verilerden yararlanılarak önce Türkiye geneli için analiz yapılmış, daha sonra hem kentsel alan hem de kırsal alanlar için ayrı bir değerlendirmeye gidilmiştir.

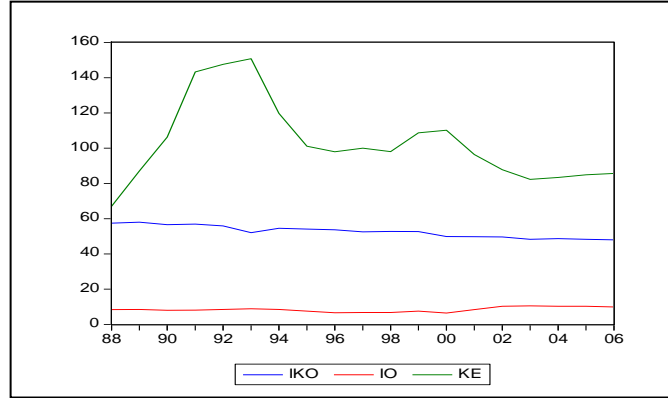
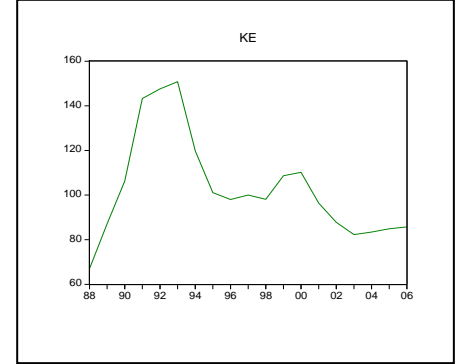
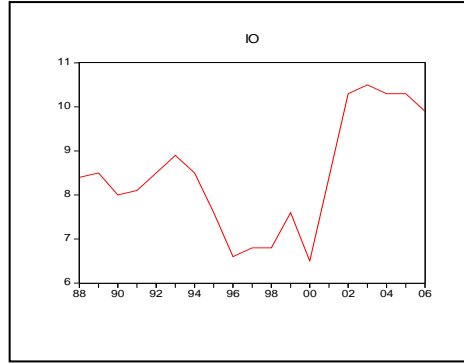
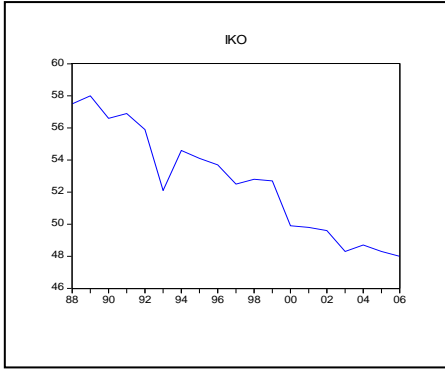
Analizlerde klasik doğrusal regresyon modeli kullanılmıştır. Modelde bağımlı değişken işgücüne katılım oranı iken, bağımsız değişkenler, işsizlik oranı ve reel kazanç endeksi¹⁷¹ olmuştur. Türkiye genelini kapsayan yıllık veri seti aşağıdaki gibidir:

Tablo 38: Veriler

yillar	iko	io	ke
1988	57.5	8.4	67.0
1989	58.0	8.5	87.1
1990	56.6	8.0	106.3
1991	56.9	8.1	143.3
1992	55.9	8.5	147.6
1993	52.1	8.9	150.8
1994	54.6	8.5	119.8
1995	54.1	7.6	101.1
1996	53.7	6.6	98.0
1997	52.5	6.8	100.0
1998	52.8	6.8	98.1
1999	52.7	7.6	108.7
2000	49.9	6.5	110.2
2001	49.8	8.4	96.4
2002	49.6	10.3	87.8
2003	48.3	10.5	82.3
2004	48.7	10.3	83.4
2005	48.3	10.3	84.9
2006	48.0	9.9	85.7

Aşağıdaki grafikler incelenen ele alınan değişkenlerin incelenen dönem itibariyle değişimlerini göstermektedir. Buna göre, 1988-2006 dönemi arasında işgücüne katılım oranında azalma gözlenirken, işsizlik oranında da önemli bir artış yaşanmıştır. Bununla birlikte bireylerin kazanç endekslerinde de aşağı doğru bir eğilim görülmektedir.

¹⁷¹ **Reel kazanç endeksi:** Belli aralıklarla, çalışılan süre veya yapılan iş karşılığı, çalışılmayan günlerin ücreti de dahil olmak üzere, çalışana yapılan her türlü nakit ve diğer ödemelerin tümünün endeks haline getirilmesidir. (Halil Bader ARSLAN, “Kriz-Büyüme -İstihdam Üçgeninde 1994 ve 2001 Krizleri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, (64-2), s.36.

Bu veriler altında tahmin edilmek istenilen eşitlik;

$$Y_t = \beta_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + u_i$$

Yukarıdaki eşitliğe göre tahmin edilen model ve modele ilişkin bulgular aşağıda gösterilmektedir.

$$\hat{IKO}_t = 58.60440 - 1.063624IO + 0.029220KE$$

Dependent Variable: IKO				
Method: Least Squares				
Date: 12/09/09 Time: 14:47				
Sample: 1988 2006				
Included observations: 19				
	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	58.60440	6.631774	8.836912	0.0000
IO	1.063624	0.571495	-1.861126	0.0812
KE	0.029220	0.032594	0.896480	0.3833
R-squared	0.259350	Mean dependent var	52.63158	
Adjusted R-squared	0.166768	S.D. dependent var	3.364695	
S.E. of regression	3.071345	Akaike info criterion	5.226047	
Sum squared resid	150.9305	Schwarz criterion	5.375169	
Log likelihood	46.64745	Hannan-Quinn criter.	5.251285	
F-statistic	2.801316	Durbin-Watson stat	0.395190	
Prob(F-statistic)	0.090554			

Klasik doğrusal regresyon modelinin varsayımlarından biri açıklayıcı değişkenlerin seçilmiş değerlerinin koşullu sonucu olan her bir u_i hata teriminin varyansının σ^2 'ye eşit sabit bir sayı olmasıdır. Bu durum sabit varyanslılık olarak tanımlanmaktadır. Ancak modelde hata terimleri sabit varyanslı değildir, yani modelde sabit varyanslık bulunmadığı için değişen varyanslık düzeltmesi yapılmıştır. Bozucu terimlerde sabit varyanslığın bulunmaması

heteroscedasticity olarak tanımlanmaktadır. Modelde sabit varyanslık bulunmadığı için heteroscedasticity-corrected yöntemi kullanılmıştır.

1988-2006 yılları arası dönemi kapsayan 19 gözleme dayalı modelin heteroscedasticity-corrected yöntemiyle tahminiyle ulaşılan sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 39: Türkiye’de Genel Olarak ve Yerleşim Alanına Göre İlave ve Gücenmiş İşçi Etkisi ile İkame ve Gelir Etkisi

Konum	İşsizlik Oranı (Katsayı)	Etki Yönü	Kazanç Endeksi (Katsayı)	Etki Yönü
Türkiye	-0,71	Gücenmiş İşçi Etkisi	0,07	İkame Etkisi
Kent	-0,21	Gücenmiş İşçi Etkisi	-0,27	Gelir Etkisi
Kır	-2,7	Gücenmiş İşçi Etkisi	0,10	İkame Etkisi

Bu sonuçlara göre, inceleme döneminde Türkiye genelinde işsizlik oranındaki %1’lik artış ortalama olarak işgücüne katılım oranını yaklaşık %0,71 oranında azaltmaktadır. İşsizlik oranının katsayısının negatif olması işgücüne katılımında gücenmiş işçi etkisinin ilave işçi etkisinden daha baskın olduğunu göstermektedir. Üstelik işsizlik oranının katsayısının anlamlı olması da (t değerinin (-1,7519) anlamlı olması) Türk işgücü katılımında anlamlı bir gücenmiş işçi etkisi olduğunu göstermektedir. Buna göre ekonomik durgunluk dönemlerinde Türkiye genelinde istatistiklere yansıyan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranından daha düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan işsizlik oranı veri iken Türkiye genelinde kazanç endeksindeki bir birimlik artış işgücüne katılım oranını ortalama olarak yaklaşık 0,07 oranında arttırmaktadır. Bu da beklenildiği gibi reel kazançlar arttıkça işgücüne katılım oranının artacağını göstermektedir. Yani beklenildiği gibi gelir artışının yarattığı ikame etkisi, gelir etkisinden baskın çıkmaktadır. Ayrıca F istatistik değeri (7,461711) de işsizlik oranıyla kazanç oranının birlikte işgücüne katılım oranı üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye genelini kapsayan verilere göre gücenmiş işçi etkisi ilave işçi etkisinden daha baskındır. Bu durumu ekonomik koşullar kötüleştiğinde yani, ekonomi krizlerle yüzyüze kalınca iş bulma ümidini kaybedenlerin işgücünden çekildiğini göstermektedir. Ancak burada üzerinde durulması gereken bir başka konu kentsel ve kırsal alanlarda hangi etkinin daha baskın olduğudur.

İnceleme dönemi sonuçlarına göre, 1988-2006 döneminde kentsel alanlarda işsizlik oranındaki %1'lik artış, ortalama olarak, işgücüne katılım oranını yaklaşık olarak %0,21 oranında azaltmaktadır. İşsizlik oranının katsayısının negatif olması işgücüne katılımda gücenmiş işçi etkisinin ilave işçi etkisinden daha baskın olduğunu göstermektedir. Ayrıca işsizlik oranının katsayısının ortalama t istatistik değerinden (-0,0914) anlamlı olması da kentsel alanlarda işgücüne katılımda anlamlı bir gücenmiş işçi etkisi olduğunu göstermektedir. Türkiye geneli için elde edilen sonuç kentsel alanlar içinde geçerliliğini korumaktadır. Kentsel alanlarda da ekonomik durgunluk döneminde istatistiklere yansıyan işsizlik oranından daha fazla gerçek işsizlik oranı bulunmaktadır.

Diğer yandan işsizlik oranı veri iken kentsel alanlarda kazanç endeksindeki bir birimlik artış işgücüne katılım oranını ortalama olarak %0,27 oranında azaltmaktadır. Bu da kentsel alanlar için reel kazanç oranı arttığında işgücüne katılım oranının azalacağını göstermektedir. Buna göre kentsel alanlarda gelir artışının yarattığı gelir etkisi ikame etkisinden daha baskındır. Kentsel alanlarda gelirdeki artışla birlikte boş zamanın normal mal olduğu varsayımı altında bireylerin boş zamana olan taleplerinde artış yaşanmakta ve işgücüne katılım azalmaktadır.

Kırsal alanlarda ise, inceleme döneminde işsizlik oranındaki %1’lik artış, ortalama olarak, işgücüne katılım oranını %2,7 oranında azaltmaktadır. İşsizlik oranının katsayısının negatif olması kırsal alanlarda işgücüne katılımıda güvenmiş işçi etkisinin ilave işçi etkisinden daha baskın olduğunu göstermektedir. Ayrıca işsizlik oranının katsayısının t değerinin (-3,6771) anlamlı olması da kırsal alanlarda işgücüne katılımıda anlamlı bir güvenmiş işçi etkisi olduğunu göstermektedir. Buna göre, Türkiye’de kentsel ve kırsal alan ayrımı olmaksızın inceleme dönemi içerisinde istatistiklere yansıyan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranından düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer yandan işsizlik oranı veri iken kırsal alanlarda kazanç endeksindeki bir birimlik artış işgücüne katılım oranını ortalama olarak %0,10 oranında arttırmaktadır. Bu da kırsal alanlar için reel kazanç oranı arttığında işgücüne katılım oranının artacağını göstermektedir. Yani beklenildiği gibi kırsal alanlarda gelir artışının yarattığı ikame etkisi gelir etkisine baskın çıkmaktadır.

İlave ve güvenmiş işçi etkilerini sadece birey temelli olarak değil aile temelli olarak da düşünmek mümkündür. İkinci bölümde de ifade edildiği gibi, ilave işçi etkisi, ekonomik durgunluk döneminde ailenin geçimini sağlamakla yükümlü olan aile reisinin, aile reisi Türk toplum yapısında genellikle erkektir, geçici süreliğine işini kaybetmesi durumunda ailedeki diğer üyelerin hanehalkı gelirini dengede tutabilmek amacıyla işgücü piyasasına katılmasıdır. Güvenmiş işçi etkisinin baskın olması durumunda ise tersi yaşanmakta ve bireyler iş aramaktan vazgeçtikleri için işgücü piyasasından uzaklaşmaktadır. Buna göre erkeğin işsizlik oranındaki değişikliğin kadının işgücüne katılımı üzerindeki pozitif etki ilave işçi etkisinin; negatif etki ise güvenmiş işçi etkisinin baskın olduğunu göstermektedir.

Hanehalkı modeline ilişkin analizde, sadece işsizlik ve işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkinin yönü belirlenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle güvenmiş işçi etkisinin mi yoksa ilave işçi etkisinin mi baskın olduğunu belirlemek için, diğer analizden farklı olarak, 1988-2009 dönemine ait veriler dikkate alınmıştır. Bundan sonraki bölümde 1988–2009 yılları arası dönem için öncelikle Türkiye genelinde sonrasında ise kentsel ve kırsal alan ayırımına gidilerek kadınların işgücüne katılım oranı ile erkeklerin işsizlik oranı arasındaki

ilişki incelenecek ve ilave işçi etkisinin mi gücenmiş işçi etkisinin mi baskın olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır. Daha önceden de belirttiğimiz üzere ilave işçi etkisi ekonomik durgunluk dönemlerinde hesaplanan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranının üzerinde olacağını ifade etmektedir. Bunun nedeni, ailenin geçiminden birinci derecede sorumlu olan bireyinin ekonomik durgunluk nedeniyle işini kaybetmesi durumunda, ailenin geçiminden ikinci derecede sorumlu olan birey ya da bireylerin işgücü piyasasına girmesidir. Gücenmiş işçi etkisine göre ise, ekonomik durgunluk dönemlerinde hesaplanan işsizlik oranı gerçek işsizlik oranından daha düşük olacaktır. Bunun nedeni ise, ekonomik durgunluk öncesinde iş bulmak amacıyla işgücü piyasasında yer alanların, ekonomik durgunlukla birlikte iş bulmanın daha da zor olacağını düşünerek iş aramaktan vazgeçip işgücü piyasasından ayrılmalarıdır¹⁷². Yapılan analize ilişkin sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 40: Türkiye Genelinde ve Yerleşim Alanına Göre Erkek İşsizlik Oranı ile Kadın İşgücüne Katılım Oranı Arasındaki İlişkinin Yönü

Konum	Kadın İşgücüne Katılım Oranı (Katsayı)	Etki Yönü
Türkiye	-3,49	Gücenmiş İşçi Etkisi
Kent	0,55	İlave İşçi Etkisi
Kır	-2,4	Gücenmiş İşçi Etkisi

Sonuçlara göre inceleme döneminde, Türkiye genelinde erkek işsizlik oranındaki %1'lik artış, ortalama olarak, kadınların işgücüne katılım oranını yaklaşık %3,5 oranında azaltmaktadır. Erkek işsizlik oranının katsayısının negatif olması kadınların işgücüne katılımında gücenmiş işçi etkisinin ilave işçi etkisinden daha baskın olduğunu göstermektedir. Ayrıca erkek işsizlik oranının katsayısının t değerinin (-1,8302) anlamlı olması da Türkiye genelinde kadınların işgücüne katılımında anlamlı bir gücenmiş işçi etkisi olduğunu göstermektedir.

¹⁷² YAMAK-MARAŞ, a.g.e., s.66.

Kentsel ve kırsal alan ayırımına gidildiğinde hangi etkinin daha baskın olduğu ise cevabı öğrenilmek istenilen bir başka sorudur. Kentsel alan için yapılan analiz sonuçları erkek işsizlik oranındaki %1’lik artışın, ortalama olarak, kadın işgücüne katılım oranını yaklaşık %0,55 oranında arttırdığını göstermektedir. Erkek işsizlik oranının katsayısının pozitif olması kentsel alanlarda, kadın işgücüne katılımında ilave işçi etkisinin baskın olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Başlevent ve Onaran da 2003 yılında yapmış oldukları çalışmalarında 1988-1994 yıllar arası döneme ilişkin olarak Türkiye’de kentlerde kadın işgücüne katılımında ilave işçi etkisinin gücümüş işçi etkisinden daha baskın olduğu sonucuna ulaşmışlardır¹⁷³.

Kırsal alanlarda ise, erkek işsizlik oranındaki %1’lik artış, ortalama olarak, kadın işgücüne katılım oranını yaklaşık %2,4 oranında azaltmaktadır. Erkek işsizlik oranının katsayısının negatif olması kırsal alanlarda, kadının işgücüne katılımında gücümüş işçi etkisinin baskın olduğunu göstermektedir.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, Türkiye’de 1988-2009 yıllar arası dönem itibariyle gücümüş işçi etkisinin daha baskın olduğu ortaya konulmuştur. Buna göre Türkiye’de hesaplanan ve rapor edilen işsizlik oranı daima gerçek işsizlik oranının altındadır. Bunun en önemli nedeni de gücümüş işçilerin işsiz sınıflaması içerisine dahil edilmemesi ve işsizlik hesaplaması dışında bırakılmalarıdır. Sağlıklı ve doğru bir işsizlik rakamına ulaşılabilmesi için yapılması gereken, işsiz tanımlamasının genişletilmesi ve gücümüş işçileri tanımlayan soruların Hanehalkı İşgücü Anketine ilave edilmesidir¹⁷⁴.

¹⁷³ C. BAŞLEVENT ve Ö. ONARAN, “Are married Women in Turkey More Likely to Become Added or Discouraged Workers”, **Review of Labour Economics and Industrial Relations**, s.439-458.

¹⁷⁴ YAMAK-YAMAK, **a.g.e.**, s.26.

SONUÇ

Ülkenin ekonomik performansının ve işgücü piyasası yapısının en önemli belirleyicilerinden biri işsizliktir. İşsizlik oranının çok yüksek olması, ülkede istihdam olanaklarının sınırlı olduğunu ve bazı bireylerin işgücü dışında kaldıklarını ifade etmektedir. İşgücü dışında kalan bireylerin tamamının “işsiz” tanımlaması içerisinde yer almadıkları görülmektedir. Bilindiği üzere, bir kimsenin işsiz sayılabilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. ILO’nun yaptığı tanımlamaya göre bireyin işsiz sayılabilmesi için öncelikle işinin olmaması; sonrasında ise bireyin hâlihazırda çalışmak için uygun olması ve belirli bir süre iş arama faaliyetinde bulunması gerekmektedir. Burada açıklanması gereken, bu üç özellikten birine sahip olmamasına rağmen işgücü piyasasında bulunmayan bireylerin hangi sınıflandırma içerisinde olacaklarıdır. Konuyla ilgili bazı literatür ve istatistikler bunları “işgücü dışında olanlar” sınıflamasına dahil ederken; bazıları da “işsiz” sınıflaması içerisinde dahil edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Türkiye işgücü istatistiklerinde “işgücü dışında olanlar” sınıflamasına; iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar ile mevsimlik çalışanlar, ev işleriyle meşgul olanlar, eğitim-öğretim görenler, emekliler, çalışamaz halde olanlar ve diğer bireyler dahil edilmektedir. Çalışmada sahip olunan amaç doğrultusunda incelenen grup “iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar” sınıflamasında yer alan bireylerdir.

“İş aramayıp çalışmaya hazır olanlar” literatürde “gücenmiş ya da cesareti kırılmış işçi (discouraged workers)” olarak adlandırılmaktadır. Çalışmada “discouraged workers”, “gücenmiş işçiler” olarak kullanılmıştır. Gücenmiş işçileri, “işsiz” sınıflaması dışında bırakan unsur “iş arama” unsurudur. Gücenmiş işçiler işgücü dışında olup da çalışmak isteyen ancak iş aramada başarısız olacaklarına inandıkları için iş aramayan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca OECD, çalışmak isteyen fakat uygun iş olmadığı düşüncesiyle iş aramayan bireyleri tanımlarken gücenmişlik kavramını kullanmaktadır. Gücenmişlik kavramının objektif kriterlere bağlı olarak ölçülen işsizliğin tersi olarak, subjektif kriterlere bağlı olarak ölçümü yapılmaktadır.

Güçenmiş işçiler, ekonomik nedenlerden dolayı son işlerini kaybetmişlerdir. Bunlar çok uzun ve başarısız bir iş arama süreci sonrasında iş aramayı bırakmışlardır. Bazı ülke istatistiklerinde bu iş arama süresi 4 ay olarak belirtilen; bazılarında ise 12 ay olarak belirtilmektedir. Güçenmişliğin ölçümü subjektif kriterlere dayandığı için güçenmiş işçilerin “işsiz” sınıflamasına dahil edilmesi literatürde tartışma konusu olmaktadır. Önceki iş arama çabalarının süresi ve yoğunluğu ne olursa olsun, güçenmiş işçiler istihdam imkanı sağlandığında çalışmaya hazır olduklarından, sadece çalışma isteklilikleri ve çalışmak için uygun oldukları dikkate alındığında, güçenmiş işçilerin de işsiz sınıflaması içerisinde yer alması gerekmektedir. Hong-Kong, Güney Afrika, Malezya, Tayland ve Filipinler gibi bazı ülkeler bu düşünceyi kabul ederek güçenmiş işçileri işgücü istatistiklerinde işsiz sınıflamasına dahil etmektedir. Ancak Avrupa ve Amerika gibi gelişmiş ülkelerde güçenmiş işçiler “işgücü dışında olanlar” sınıflamasında yer almaktadır. Güçenmiş işçileri “işgücü dışında olanlar” sınıflamasına dahil eden bir başka ülke ise Türkiye’dir.

Güçenmiş işçilere yönelik yapılan araştırmalar bu bireylerin ekonomik toparlanma döneminde işsizlerle benzer yönde hareket ettiklerini ve uygun ekonomik koşullarda işgücüne dahil olduklarını göstermektedir.

İşgücü piyasası içerisindeki güçenmiş işçilerin sayısı ülkelere göre farklılık göstermektedir. Çalışmada güçenmiş işçilerin yoğunluk ve karakteristik özelliklerine ilişkin inceleme yapılırken 20 OECD ülkesi dikkate alınmıştır. İncelenen ülke istatistiklerine göre 2008 yılı için işgücü piyasası içerisindeki güçenmiş işçilerin sayısı 5 milyona yaklaşmıştır. Bu rakam azımsanmayacak kadar önemlidir. Elde edilen bulgulara göre, incelenen ülkeler arasında en fazla güçenmiş işçi Birleşik Devletlerde bulunmaktadır. İkinci sırayı İtalya alırken Türkiye 611 (bin) kişi ile dördüncü sıradadır. Burada üzerinde durulması gereken bir başka unsur ise güçenmiş işçilerin işsizlik oranı içerisindeki payıdır. İşsizlik oranının görece olarak düşük olduğu ülkelerde güçenmiş işçilerin işsizlik oranı içerisindeki payı yüksektir. Örneğin İtalya’da güçenmiş işçilerin ülke işsizlik oranı içerisindeki payının %60,6 olduğu bulgusu elde edilmiştir. İşsizlik oranı içerisinde güçenmiş işçilerin payının bu kadar yüksek olması cevaplanması gerekli bir başka soruyu da beraberinde getirmiştir. Güçenmiş işçilerin işsizlik oranına ilave edilmesi halinde ülke işsizlik oranlarının ne yönde değişeceği. Elde edilen bulgulara göre, incelenen ülkeler arasında İtalya ve Türkiye’de güçenmiş işçilerin işsiz olarak

kabul edilmesi durumunda işsizlik oranı önemli miktarda artmaktadır. Genel olarak, gücümüş işçilerin işsiz olarak kabul edilmesi durumunda ülke işsizlik oranının yükseleceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ülkelere göre gücümüşliğin cinsiyetler arasındaki dağılımı farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde kadınlar arasında gücümüşlük oranları daha yüksekken; bazı ülkelerde ise, erkekler daha büyük bir paya sahiptirler. İncelenen ülkeler arasında kadınların gücümüşlük oranının erkelerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bir başka sonuç ise, Finlandiya ve Türkiye’de erkeklerin gücümüşlüğüne kadınlar daha yüksek olduğudur. Çalışmada analiz edilen bir başka demografik özellik ise yaş oluştür. Dikkate alınan yaş grupları 15-24 yaş arasındaki genç nüfus, 25-54 ile 55-64 yaş arasındaki çalışma çağındaki nüfus ve 65 yaş ve üzerindeki yaşlı nüfus olmuştür. Buna göre, gücümüşlüğüne yüksek olduğu yaş grupları 15-24 yaş grubu ile 65 yaş ve üzerindeki yaş grubudur.

İşgücü dışında bulunan diğer bireylerle karşılaştırıldığında, gücümüş işçilerin eğitim durumunun düşük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Gücümüş işçilerin eğitim düzeylerine ilişkin olarak çıkarılabilecek en genel sonuç bireylerin eğitim düzeylerinin azalmasıyla gücümüşlük oranlarının da artış göstermesidir.

Demografik özelliklere gücümüşlük oranlarının dağılımı, gücümüşlük nedenlerine ilişkin bazı soruları akla getirmektedir. Bu nedenle çalışmada üzerinde durulan bir başka konu da bireylerde gücümüşlük yaratan nedenlerin ne olduğudur. Literatürde bireylerde gücümüşlük yaratan kişisel ve işgücü piyasasından kaynaklanan iki temel neden olduğu ifade edilmektedir. Demografik özellikler dikkate alınarak yapılan analiz sonuçlarına göre, bireylerde gücümüşlük yaratan nedenler olarak kendilerine uygun iş olmadığı düşüncesi (işgücü piyasası nedeni) ile işverenlerin bireylerin çok genç ya da çok yaşlı olduklarını düşünmesi ve eğitim-öğretim yetersizliği (kişisel neden) gösterilmektedir. Bu iki temel neden dışındaki diğer gücümüşlük nedenlerini dil ve etnik kökene dayalı zorluklar, hastalık ve yoksunluklar olarak sıralamak mümkündür.

Güçenmiş işçilerin demografik özellikleri ve güçenmişlik nedenlerine ilişkin genel bir profil oluşturduktan sonra çalışmada üzerinde durulan bir başka konu da Türkiye'deki güçenmiş işçi profili olmuştur. Türkiye için güçenmiş işçi profili oluştururken TUIK işgücü istatistikleri veri tabanından ve Kurumdan sağlanan 2000-2006 dönemi düzenlenmemiş hane halkı işgücü anketleri sonuçlarından yararlanılmıştır. Güçenmiş işçi profili oluştururken incelenen demografik özellikler yaş, eğitim durumu, medeni durum ve referans kişiye yakınlık olmuştur. Ancak Türkiye için güçenmiş işçi profili oluşturmadan önce işgücü piyasasında güçenmişliğin olup olmadığının belirlenmesi için işsizlik oranı ile işgücüne katılım arasındaki ilişkinin yönünün saptanması gerekmektedir. Bunun için de çalışmada öncelikle yerleşim alanlarına göre işgücüne katılım oranı ve işsizlik oranı arasında bir korelasyon testi yapılmıştır. Buna göre, kentsel alanlarda ilave işçi etkisinin; kırsal alanda ise güçenmiş işçi etkisinin daha baskın olduğu sonucu elde edilmiştir.

Türkiye'de yaş gruplarına göre güçenmiş işçilerin çoğunluğunu 15-24 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır. Bu gruptakiler, işgücü piyasasında kendilerine uygun iş olmadığını düşündüklerinden ve nerede iş arayacaklarını bilmediklerinden iş aramaktan vazgeçmekte ve güçenmiş duruma düşmektedirler. Yaş grupları arasında güçenmiş işçi oranları cinsiyete göre de farklılık göstermektedir. OECD ülkeleri genelinde elde edilen analiz sonuçlarında da ifade edildiği gibi Türkiye'de yıllar itibariyle erkeklerin güçenmişlik oranları kadınlardan oldukça yüksektir. Erkeklerde güçenmişliğin yüksek olduğu yaş grupları 15-19 yaş grubu ile 65 yaş ve üzeri yaş grubudur. 20-34 yaş grubunda ise kadınların güçenmişlik oranının erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedeni ise işgücüne katılmak isteyen kadının kendine uygun iş bulamaması ya da işgücü piyasasında kadına yönelik toplumsal önyargılar olarak açıklanabilir.

Eğitim durumuna göre güçenmişlik oranlarına ilişkin olarak Türkiye için de OECD ülkeleri için elde edilen sonuca benzer bir sonuç elde edilmiştir. Türkiye'de de eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte güçenmişlik oranları azalmaya başlamaktadır. Hem kadın hem de erkekler için ilkökul eğitimi alanlar arasında güçenmişlik fazlayken; yüksek okul eğitimine sahip olanlar arasında bu oran oldukça düşmektedir. Yaşam alanı, eğitim durumuna göre güçenmişlik düzeyinde büyük bir farklılık oluşturmamaktadır.

Elde edilen bir diğ er sonuç ise medeni durumun hem kadın hem de erkekler için güvenmişlik oranları üzerinde etkili olduğudur. Evlilikle birlikte bireylerin sahip oldukları sorumlulukların artması, bireylerin işgücü piyasasından güvenmişlik nedeniyle ayrılmaları imkanını ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de kentsel alanlarda hem evli erkek hem de evli kadınlar için güvenmişlik oranı düşüktür. Kırsal alanlarda ise hiç evlenmemiş ve evli olan erkeklerde güvenmişlik oranı kadınlardan daha yüksektir.

Türkiye’de güvenmişliğin hane halkı statüsü içerisindeki dağılımında ise birinci sırayı çocuklar alırken, ikinci sırayı ise hane halkı reisi almaktadır.

Güvenmişliğin etkisi özellikle ekonominin daralma dönemlerinde yoğun olarak hissedilmektedir. Ekonomik daralmanın yaşandığı kriz dönemlerinde işsizlikteki artış güvenmişliği de artırmaktadır. Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin işsizlik ve işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkiyi ne yönde etkilediğini ve bununla bağlantılı olarak kriz dönemlerinde ilave işçi etkisinin mi yoksa güvenmiş işçi etkisinin mi baskın olduğunu belirlemek amacıyla ekonometrik bir analiz yapılmıştır. Ekonometrik analiz öncesinde ise 1990 sonrası dönemden günümüze kadar Türkiye’ye etkisi olan krizlerin işgücü piyasasına yansımaları üzerinde durulmuştur.

Buna göre Türkiye’de 1990’lardan 2005 yılına kadar gelen dönem içerisinde ekonomik kriz dönemleri ve kriz sonrası dönemlerde işgücüne katılım oranı ve istihdam oranında çok büyük değişimler olmamasına rağmen; işsizlik oranında açık farklılıklar oluşmaktadır. Türkiye’de kriz dönemlerinde tarım dışı istihdam azalırken, tarımsal istihdam artmaktadır. Krizin etkisinin azalmasıyla birlikte ise istihdam tarımsal faaliyetlerden tarım dışı faaliyetlere doğru kaymaktadır, ancak işsizlikteki artış kriz sonrası dönemde de devam etmektedir. Bu dönemde eğitim düzeyleri düşük olan bireylerde işsizliğin daha yoğun yaşandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Türkiye’yi de etkisi altına alan son dönem 2008 krizi ise sadece gelişmekte olan ülkeleri değil gelişmiş ülkeleri de etkisi altına almışken 2008 krizini diğer krizlerden ayıran temel fark ise eğitim düzeyi yüksek olan bireyler arasında da işsizliğin yüksek olduğudur.

İşsizlik oranı ile işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkinin yönü istatistiklere yansıyan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranından daha yüksek ya da daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bir ülke işgücü piyasasında ilave işçi etkisinin baskın olması hesaplanan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranının üzerinde olduğunu ifade ederken; güvenmiş işçi etkisi hesaplanan işsizlik oranının gerçek işsizlik oranından düşük olduğunu ifade etmektedir. Türkiye için durumun ne olduğunu saptamak için ekonometrik bir analiz yapılmıştır. Analizden elde edilen sonuçlara göre, Türkiye genelinde güvenmiş işçi etkisi baskındır ve ekonomik durgunluk döneminde Türkiye genelinde istatistiklere yansıyan işsizlik oranı gerçek işsizlik oranından daha düşüktür. Yerleşim alanına göre işsizlik oranı ile işgücüne katılım oranı arasındaki ilişki yönüne baktığımızda ise durumun farklılaşmadığı ve güvenmiş işçi etkisinin baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada son olarak üzerinde durulan bir konu da kadın ve erkek işsizlik oranı ile işgücüne katılım oranı arasındaki ilişkinin yönü olmuştur. Bu da hane halkı temelinde Türkiye için hangi etkinin daha baskın olduğu sonucuna ulaşılmanızı sağlamaktadır. Analiz sonuçlarına göre Türkiye genelinde kadınların işgücüne katılımında anlamlı bir güvenmiş işçi etkisi bulunmaktadır. Yerleşim alanlarına göre bu durum farklılaşmaktadır. Kentsel alanlarda ilave işçi etkisi daha baskınken, kırsal alanlarda ise güvenmiş işçi etkisi daha baskın olmaktadır.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, Türkiye’de 1988-2009 yıllar arası dönem itibariyle güvenmiş işçi etkisinin daha baskın olduğu ortaya konulmuştur. Buna göre Türkiye’de hesaplanan ve rapor edilen işsizlik oranı daima gerçek işsizlik oranının altındadır. Bunun en önemli nedeni de güvenmiş işçilerin işsiz sınıflaması içerisine dahil edilmemesi ve işsizlik hesaplaması dışında bırakılmalarıdır. Sağlıklı ve doğru bir işsizlik rakamına ulaşılabilmesi için yapılması gereken, işsiz tanımlamasının genişletilmesi ve güvenmiş işçileri tanımlayan soruların Hanehalkı İşgücü Anketine ilave edilmesidir.

EK: BAZI ÜLKE İSTATİSTİKLERİNE GÖRE GÜCENMİŞ İŞÇİ TANIMLARI

AVUSTRALYA

Eylül'deki derleme "İşgücünde Olmayan Bireyler"

Eylül 1981-1982 (15-64 yaş arasındaki bireyler)

1. Son dört haftadır iş aramamışlardır fakat,
2. Şu an için full-time ya da part-time bir iş istemektedirler ve,
3. Arama yapmama nedenleri aşağıdakilerden bir ya da bir kaçını kapsamaktadır,
  - İşverenlerin çok genç ya da çok yaşlı olduklarını düşünmesi
  - Dil ya da ırk farklılıklarının olması
  - Gerekli eğitim, öğrenim ve deneyim yetersizliği
  - Buldukları iş kolu ya da bölgede uygun iş olmadığı düşüncesi

Eylül 1983-1993 (15-64 yaş arasındaki bireyler)

1. Son dört haftadır iş aramamışlardır fakat,
2. Şu an için full-time ya da part-time bir iş istemektedirler ve,
3. Gelecek dört haftalık süre içerisinde işe başlamaya uygundurlar ve
4. İş aramama nedenleri şunlardır,
  - İşverenlerin çok genç ya da çok yaşlı olduklarını düşünmesi
  - Dil ya da etnik alt yapı zorlukları
  - Gerekli eğitim, öğrenim, beceri ve deneyim yetersizliği
  - Buldukları işkolu ya da bölgede uygun iş olmadığı düşüncesi,
  - Kendileri için uygun iş olmadığı düşüncesi

KANADA

İş Fırsatları Mart anketi (15 yaş ve üzeri bireyler)

1. Son dört haftadır iş aramamışlardır fakat;
2. Son hafta iş istemişlerdir ve
3. Son hafta iş almak için uygundurlar ve,

4. Son hafta iş aramamalarının temel nedeni buldukları alanda veya becerilerine uygun iş olmadığı düşüncesidir.

EUROSTAT ÜLKELERİ (Belçika, Danimarka, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Hollanda, Portekiz, İspanya ve İngiltere)

İşgücü anketi (Bahar) (16-64 yaş arası), 1983-1993

Boş iş olmadığına inanma ya da nerede iş olduğunu bilmeme nedeniyle bu bireyler istihdam dışı olarak görülmektedirler.

FİNLANDIYA

İlave işgücü anketi (15-64 yaş arası bireyler)

Bireyler aşağıdaki nedenlerden dolayı istihdam dışı görülmektedirler;

1. Bölgede uygun boş iş olmadığı düşüncesi
2. Eğitim düzeyinin yetersizliği

JAPONYA

İşgücünün özel anketi (15-64 yaş arası bireyler)

Mart 1982

1. Anket yapıldığı hafta süresince iş aramamıştır fakat,
2. Ücret ya da kar için çalışmayı ümit etmektedirler ve,
3. İş aramama nedeni,

-İş bulma olasılığının bulunmadığı düşüncesi

Şubat 1983

1. Anket yapıldığı hafta süresince iş aramamıştır fakat,
2. Ücret ya da kar için çalışmayı ümit etmektedirler,
3. İş için arama yapmama nedeni ya da mesleğe hazır olmamaları,

-İş bulma olasılığının bulunmaması,

-Nerede iş arayacaklarını bilmemeleri,

-Kendi bilgi ve becerilerine güvenmemeleri

Şubat 1984

1. Anket yapıldığı hafta süresince iş aramamıştır fakat,

2. Eğer uygun koşullar olursa ücret ya da kar için çalışmayı ümit etmekte,

3. İş aramama nedenleri,

- İş bulma olasılığının olmaması,
- Nerede iş arayacaklarını bilmemeleri,
- Kendi bilgi ve becerilerine güvenmemek.

Şubat 1985-1993

1. Anket yapıldığı hafta süresince iş aramamıştır fakat,

2. Eğer uygun koşullar olursa ücret ya da kar için çalışmayı ümit etmektedirler ve,

3. İş aramama nedenleri aşağıdaki durumlar nedeniyle iş bulma olasılığının olmamasıdır,

- Bölgede,
- Kendi bilgi ve becerilerine uygun,
- Şimdiki ekonomik koşullarda ve mevsimde

MEKSİKA

Ulusal İstihdam Anketi, 1992 ve 1993 (15-64 yaş arası bireyler),

Bireyler çalışmak istemektedirler fakat referans dönemi süresince aktif olarak iş aramamaktadırlar,

- Çünkü mevcut işler için uygun olmadıklarını düşünmektedirler.

YENİ ZELENDA

İşgücü Anketi (Mart 1986-Aralık 1990) yıllık ortalamalar (15-64 yaş arası bireyler)

1. iş aramaktadırlar,

- Beceri yetersizliği veya yanlış yaş nedeniyle
- Bölgedeki işlerin müsait olmaması

İşgücü anketi Haziran 1990'dan 1993'e (15-64 yaş arası bireyler)

1. Haziran 1990'dan başlayarak "güçlenmiş işçiler"de tanımlanmıştır.

NORVEC

İşgücü Anketi (16-64 yaş arası bireyler)

1. İş aramamıştır fakat,
2. Ücretli iş sahibi olmayı istemekte ya da ümit etmekte,
3. Uygun işin olmadığı düşüncesi nedeniyle iş aramamıştır.

İSVEC

İşgücü Anketi, Yıllık Ortalamalar, 1981-1986 (16-64 Yaş Arası Bireyler)

1. Son 60 gün içerisinde iş aramamıştır fakat,
2. Son hafta iş sahibi olabilirdi ve
3. Son hafta işi olmuştur ve
4. Temel iş aramama nedenleri,
  - Bölgede uygun iş olanaklarının olmaması
  - İş bulma şansını çok düşük olarak tayin etmesi,

1987-1993 (16-64 yaş arası bireyler)

1. Çalışmak istemiştir ve çalışabilir fakat,
2. Aşağıdaki düşünceler nedeniyle referans haftası süresince iş aramamıştır.
  - Bölgede uygun iş olmaması
  - İş sahibi olma şansının küçük olması
  - Genç insanların önceliğe sahip olduğu düşüncesi,
  - Boş işin olmaması,
  - Diğer

TÜRKİYE

Hanehalkı İşgücü Anketi, Nisan ve Ekim Sonuçları (15-64 yaş arası bireyler)

1. Uygun iş vardır ancak iş aramamaktadırlar çünkü,
  - Bölgede müsait iş olmadığını düşünmektedirler,
  - Nerede iş aranacağını bilmemektedirler.

AMERİKA

Aylık nüfus anketi (16-64 yaş arası bireyler), yıllık ortalamalar;

1. Son dört haftadır iş aramamıştır fakat,
2. Düzenli bir iş istemektedirler
3. İş aramama nedenleri aşağıdakilerden bir ya da daha fazlasını kapsamaktadır,
  - İş kolunda ya da bölgede müsait iş olmadığı düşüncesi,
  - Herhangi bir iş bulamamaları
  - Eğitim, öğretim, beceri ve deneyim yetersizlikleri
  - İşverenlerin çok genç ya da çok yaşlı olduklarını düşünmesi,
  - İş bulmadaki diğer kişisel engeller (ayrımcılık veya sicil kaydı gibi)

1994

1. Son dört haftadır iş aramamıştır fakat,
2. İş istemektedir ve,
3. Son 12 aydır iş aramaktadır ya da son işini bırakmadan önceki 12 aydır iş aramaktadır ve
4. Geçen hafta uygundu ve
5. Aşağıdaki gruplardan birine dahildi
  - Uygun iş olmadığını düşünmektedir
  - İş bulamamıştır
  - Eğitim, öğretim vb. yetersizlik
  - İşverenlerin çok genç ya da yaşlı olduklarını düşünmesi

KAYNAKÇA

AKTAN, Coşkun Can; Hüseyin ŞEN. “Ekonomik Kriz Nedenler ve Çözüm Önerileri”, **Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı II.**, Yıl:7, Sayı:42, Kasım-Aralık.

AKYEAMPANG, Ernest B. “Discouraged Workers”, **Perspectives on Labour and Income**, Vol.1, No.2, Autumn, 1989.

AKYEAMPONG, Ernest B. “Discouraged Workers-Wher Have They Gone?”, **Perspectives on Labour and Income**, Vol.4, No:3, Article No:5, Autumn 1992.

ALTUNTEPE, Nihat. “2008 Küresel Krizinin Ülkelerin İstihdam Yapısı Üzerine Etkilerinin Dinamik Bir Analizi”,
<http://www.edergi.sdu.edu.tr/index.php/sduvd/article/view/1372/1460>, (Erişim tarihi: 29.06.2010).

ANAL, Hacer; Suat KÜÇÜKÇİFTÇİ; Özlem ONARAN; Benan Zeki ORBAY. **Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Kasım 2000, İstanbul.

ARSLAN, Halil Bader. “Kriz-Büyüme-İstihdam Üçgeninde 1994 ve 2001 Krizleri”, **Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi**, 64-2.

BAŞLEVENT, C. ve Ö. ONARAN. “Are married Women in Turkey More Likely to Become Added or Discouraged Workers”, **Review of Labour Economics and Industrial Relations**.

BİÇERLİ, M. Kemal **Çalışma Ekonomisi**, Genişletilmiş 3. Bası, İstanbul, Şubat 2005.

BLAU, David M.; Philip K. ROBINS. “Child-Care Costs and Family Labor Supply”, **The Review of Economics and Statistics**, Vol. 70, No.3, August, 1988.

BLOOM, David E.; David CANNING; Günther FINK ve Joceyln E. FINLAY, “Fertility, female Labor Force Participation and The Demographic Dividend”, **NBER Working Paper Series**, November, 2007.

BRADBURY, Katharine; Jane KANTZ. “The Responsiveness of Married Women’s Labor Force Participation to Income and Wages: Recent Changes and Possible Explanations”, **Federal Reserve Bank of Boston, Working Papers**, No: 08-7, November 2008.

Breau of Labor Statistics, United States Department of Labor.

CASTILLO, Monica D. “Persons Outside the Labor Force Who Want a Job”, **Monthly Labor Review**, July 1998.

CATTAN, Peter. “Child Care Problems: An Obstacle To Work”, **Monthly Labor Review**, October, 1991.

CONNELLY, Rachell. “The Effects of Child Care Costs on Married Women’s Labor Force Participation”, **Bowdoin Collage**, 1985.

CHAMBERS, Nurgül. “Hedge Fonlar”, **Niğde Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, Haziran 2008.

ÇİÇEK, Uğur; Selim Adem HATIRLI, “Küresel Ekonomik Krizin Türkiye İmalat Sanayi Sektörüne Etkilerinin Analizi”, idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma35.pdf.

DEMON, Sabina; Peter PEEK. Policy Integration and Statistics Department International Labor Office, Working Paper, No.83, (November 2007), <http://www.ilo.org/public/english/employment/stat/kilm7/download/chap1c.pdf>, (Erişim tarihi: 7.4.2009).

Department of Labor and Employment LABSTAT Updates, Vol.8, No.6, s.4;
<http://www.census.gov.ph/data/sectordata/2005/1f050219.htm> (Erişim tarihi:
 31.07.2009).

Department of Labor and Employment LABSTAT Updates, Vol.8, No:6.

EHRENBERG, Ronald G.; Robert S. SMITH, **Modern Theory and Labor Public Policy Economics**, Addison Wesley Longman Inc., Seventh Edition, 2000.

ERDEM, Vahit. “Ekonomik Krizin Tarihçesi”, **Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı I**.

ERTUNA, Özer. “ Türkiye’de Ekonomik Krizler, Nedenleri ve Çıkış Yolu”, **Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik kriz özel Sayısı I**.

FALZONE, Joseph S. “Labor Market Decisions of Married Women: With Emphasis on Part-Time Employment”, **International Advances in Economic Research**, November, 2000.

FINEGAN, T. Aldrich. “Discouraged Workers and Economic Fluctations”, **Industrial and Labor Review**, Vol.35, No.1, October 1981.

FINEGAN, T. Aldrich. “Improving Our Information on Discouraged Workers”, **Monthly Labor Review**, (pre 1986), September 1978.

FLAIM, Paul O. “Persons Not in the Labor Force: Who They Are and Why They Don’t Work”, **Monthly Labor Review**, 3, 1969.

FLAIM, Paul. “Discouraged Workers and Changes in Unemployment”, **Monthly Labor Review** (pre-1986), March 1973.

GÖZTEPE, Özay. “Küreselleşme Sürecinde Türkiye İşgücü Piyasası”, **Çalışma ve Toplum**, 2007/3.

GSCHWEND, Amber Lynn. “Divorce Rates and Women’s Labor Suplu: A Causation Explaration”, **Western Washington University**, 2004.

GUNDERSON, Morley; W. Craig RIDDELL, **Labor Market Economics**, McGrwa-Hill Ryerson, Second Edition, Toronto 1988.

HAN, Ercan. “Türkiye’de Kriz ve Çıkışın Yol haritası”, **Türkiye kamu-Sen Ar-Ge Merkezi**.

Israel Central Bureau of Statistics, 2003-2007.

İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, Taslak Operasyonel Program 2007-2009, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

JACOBSEN, Joyce P.; Gilberth L. SKILLMAN. “Labor Markets and Employment Relatonship”, **Blackwell Publishing**, 2004.

JOB, Barbara Cottman. “How Likely Are Individuals to Enter The Labor Force”, **Monthly Labor Review**, 28, 1979.

JOHASSON, Kertsin. “Labor Market Programsi The Discouraged-Worker Effect and Labor Force Participation”, **Institute for Labour Market Policy Evaluatio, Working Paper**, 9, May 2002.

JONES, Stephen R.G.; W. Graig RIDDEL, “The Measuremnet of Unemployment: An Emprical Appoach”, February, 1998.

JUHN, Chinhui; Simon POTTER. “Is There Stil on Added Worker Effect?”, **University of Houston and NBER**, August 2007.

JUHN, Chinui; Kevin M. MURPHY. “Wage Inequality and Family Labor Supply”, **NBER Working Papers**, February, 1996.

KADRZYCKI, Yolanda K. “Discouraged and Other Marginally Attached Workers: Evidence on Their Role in the Labor Market”, **New England Economic Review**, May/June 2000.

KARLUK, S. Rıdvan. **Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm**, Beta yayın, İstanbul, 2007.

KAVAK, Yüksel. “Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 13: 21-26, 1997.

KAZGAN, Gülten. “1990 sonrası Yıllarda Türkiye’de Krizler ve İşsizlik: Çalışanlar ve Sosyal Güvenlikleri İçin Çözümler Açısından Bir İrdeleme”, **17-18 Mayıs 2002, Galatasaray Üniversitesi**.

KİBRİTÇİOĞLU, Aykut. “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, **Yeni Türkiye dergisi, Ekonomik Kriz özel Sayısı I**, Aralık 2001.

KUCH, Peter J.; Shmuel SHARIR. “Added and Discouraged Worker Effects in Canada, 1953-74”, **The canadian Journal of Economics**, Vol.11, No:1, February 1978.

Labour Market Statistics, Statistics New Zealand, Tauranga Aotearoo, 2005-2008.

LIU, Eva; Jackie WU, “The Measurement of Unemployment and Underemployment”, **Research and Library Services Division Legislative Council Secretariat**, Hong Kong, 1999.

LORDOĞLU, Kuvvet; Nurcan ÖZKAPLAN, **Çalışma İktisadı**, Düzeltilmiş 3. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2007.

LOSA, Fabia B.; Pau ORIGONI. “The Socia Culturel Dimension of Women’s Labour Force Participation Choices in Switzerland”, **International Labour Review**, Vol. 144, No: 4, 2005.

LUNDBERG, Shelly. “The Added Worker Effect”, **Journal of Labor Economics**, , Vol. 3, No.1, 1985.

LUNDBERG, Shelly. “The Added Worker Effect”, **Journal of Labor Economics**, Vol. 3, No:1, 1985.

MAESTAS, Nicole; Xiaoyan L.I. “Discouraged Workers? Job Search Outcomes of Older Workers”, **University of Michigan Retirement Research Center Working Paper**, 2006.

MALONEY, Tim. “Unobserved Variables and the Elusive Added Worker Effect”, **Economica**, New Series, Vol. 58, No:230, May 1991.

MARTTINI, Alberto. “The Discouraged Worker Effect: A Reappraisal Using Spell Duration Data”, **University of Wisconsin-Madison**, March 1987.

MCCONNELL, Campell R.; Stanley L. BRUE; David A. MACPHERSON, **Contemprrory Labor Economics**, Sixth Edition, McGraw-Hill/Irwin, Boston 2003.

OECD Employment Outlook, July 1995.

ONARAN, Özlem. “İşsizlik ve Alternatif Politikalar”, **Türkiye’de İşsizliğin Çözüm Yolları ve Sendikalar Çalıştayı**, **DİSK**, Nisan 2007.

ÖZER, Mustafa; M. Kemal BİÇERLİ. “Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi”, **A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2003-2004.

ÖZKAN, Gülçin. “Küresel Mali Kriz: Makroekonomik Bir Yaklaşım”,
http://www.york.ac.uk/debts/econ/documents/misc/financial_crisis_macroeconomic_explanation.pdf (Erişim tarihi:30 06 2010).

- ÖZSOL, Arzu. “Kalkınma Politikalarında Kadın ve Eko-Feminizm”,
<http://www.hydra.com.tr/uploads/kutup2.pdf>, (Erişim tarihi: 28.01.2009).
- PRIETO-RODRIGUEZ, Juan; Cesar RODRIGUEZ-GUTIRREZ. “The Added Worker Effect in Spanish Case”, **Applied Economics**, 2000.
- REYNOLDS, Lloyd G.; Stanley H. MASTER; Caletta H. MOSER. **Economics of Labor**, Prentice Hall, New Jersey.
- SCHWEITZER, Stuart O.; Ralph H. SMITH. “The Persistence of The Discouraged Worker Effect”, **Industrial and Labor Relations Review**, Vol.27, No:2, January 1974.
- SEITZ, Shannon N. “Labor Supply, Divorce and Remarriage”, **University of Western Ontario**, March, 1999.
- SPLETZER, James R. “Reexamining The Added Worker Effect”, **Economic Inquiry**, Vol.35, April 1997.
- Statistics South Africa, Quarterly Labour Force Survey, Quarter 2., 2009, 28 July 2009.
- STEIN, Robert L. “Reasons For Non Participation in the Labor Force”, **Monthly Labor Review**, 22, 1967.
- STEPHENES, Melvin. “Worker Displacemen and The Added Worker Effect”, **Journal of Labor Economics**, Vol. 20, No: 31, July 2002.
- SURYADARMA, Daniel; Asep SURYAHADI, Sudano SUMARTA. “The Measurement and Trends of Unemployment in Indonesia: The Issue of Discouraged Workers” **SMERU Working Papers**, July 2005.

SUSAM, Nazan; Ufuk BAKKAL. “Kriz Süreci Makro Değişkenleri ve 2009 Bütçe Büyüklüklerini Nasıl Etkileyecek?”, **Maliye Dergisi**, Sayı:155, Temmuz-Aralık 2008.

TEPAV, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Küresel Kriz Çalışma Grubu, Politika Notları.

TOMANBAY, Mehmet “İktisat Bilimi ve Son Ekonomik Kriz”, **Ekonomik Yaklaşım**, C.12, Sayı:41, Güz 2001.

TUNALI, İnsan. **İstihdam Durum Raporu**, Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması, http://statik.iskur.gov.tr/tr/dis_iliskiler/istihdam_durum_raporu.pdf (Erişim tarihi: 31.07.2009).

TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2004.

ÜNAL, Ali; Hüseyin KAYA. “Küresel Kriz ve Türkiye”, **Ekonomi ve Politik Araştırma Merkezi**, İstanbul, 2009.

VANHAM, Maarten; Clara H. MULDER ve Pieter HOOIMEIJER. “Local Underemployment and Discouraged Worker Effect”, **Urban Studies**, 38, 2001.

YAMAK, Nebiye; Rahmi YAMAK. “Türkiye’de İşsizlik Oranı ile İşgücüne Katılım Oranı Arasındaki İlişki”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat dergisi**, Cilt 5, Sayı 1, Temmuz 1999.

YAMAK, Rahmi; Zehra MARAŞ. “Türkiye’de İşgücüne Katılma ve İşsizlik”, **TİSK Akademi**, 2006.

“Design and Methodology, Current Population Survey”, Technical Paper 66, Issued October 2006, s.6.1, <http://www.bls.census.gov/cps/tp/tp66.htm> (Erişim tarihi: 28.01.2009).

“Ranks of Discouraged Workers and Others Marginally Attached to the Labor Force Rise During Recession” <http://www.bls.gov/opub/ils/pdf/opbils74.pdf> (Erişim tarihi: 28.07.2009).

“The Discouraged Workers in the Labor Force”, **BLES**,
Department of Labor and Employment, Vol.8, No.6, May 2004.

http://glossory.econguru.com/economic_term/discouraged+workers, (Erişim tarihi: 7.4.2009).

http://netfiles.uiuc.edu/ruizhao/www/econ303/note9_n2.pdf (Erişim tarihi: 28.01.2009).

<http://stats.oecd.org/glossory/detail.asp?.ID=645> (Erişim tarihi: 14.05.2009).

<http://www.bls.gov/opub/ils/pdf/opbils74.pdf> (Erişim tarihi: 28.07.2009).

http://www.tepav.org.tr7admin/dosyabul/upload/2007_08_Küresel_Finans_Kriz_ve_Türkiye.pdf. (Erişim tarihi: 01.07.2010).